

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1909

10 15

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1910

ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΟΘΩΝ
ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΡΙΣΤΗΜΙΟΝ
Η ΕΠΙΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΦΙΛΑΡΧΑΙΩΝ
Η ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ
Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΕΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΤΩΝ ΣΥΡΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩΝΙΔΗΣ
DUC DE LUYNES
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΕΡΝΑΔΑΚΗΣ
ΑΡΟΣΤΟΛΟΣ ΑΡΣΑΚΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ
ΣΙΜΩΝ Γ. ΣΙΝΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΩΜΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Χ. ΠΕΤΡΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΡ. ΣΟΥΤΣΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΥΓΓΡΟΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΡΑΤΡΩΝ
ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΔΟΡΟΥΛΟΣ
HILARION ROUX
ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΚΑΙ ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΝΕΓΡΕΡΟΝΤΕ
HEINRICH SCHLIEMANN
ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΒΑΛΛΙΕΡΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΖΑΦΕΙΡΟΡΟΥΛΟΣ
ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΧΙΛΛΟΡΟΥΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΗΦΑΙΣΤΙΔΗΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ
ΣΟΛΩΝ ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Ι. ΡΡΩΙΟΣ
ΟΘΩΝ Α. ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΣ
ΡΑΥΛΟΣ ΡΑΥΛΟΡΟΥΛΟΣ
BENIAMIN ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΑΡΙΦΗΣ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΤΣΙΒΑΝΟΡΟΥΛΟΣ
ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΤΡΙΚΟΥΡΗΣ
GEORGES CLEMENCEAU

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Η Α. Β. Υ. Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἀντιπρόεδρος

Γ. Μιαστριώτης

Γραμματεὺς

Χρ. Τσουντας

Σύμβουλοι

Στ. Ἀνδρόπουλος

Δημ. Ἀντωνιάδης

Ἀθ. Γεωργιάδης

Δ. Θεοφανόπουλος

Π. Καθθαδίας

— **Π. Καστριώτης**

— **Π. Καρολίδης**

Ἄ. Κατριθάνος —

Κ. Κουρουγιώτης —

Β. Λεονάρδος

Γ. Παπαθασιλείου

Ν. Πολίτης

Κλ. Στέφανος

Ἄν. Σκιᾶς

ΕΠΙΤΙΜΙΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ

Δ. ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΤΙΜΙΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

Η Α. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ ΤΟΥ SAX-
MEININGEN

Η Α. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΚΑΡΟΛΟΣ ΤΟΥ HESSEN

Η Α. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΡΩΔΑΝΔΟΣ ΒΟΝΑΡΠΑΤΕ

- Ὁ Σ. Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Θεό-
κλητος.
- Ern. Babelon Paris.
Jul. Beloch. Roma.
Max. Bonnet. Montpellier.
R. C. Bosanquet. Liverpool.
G. Clemenceau. Paris.
Max Collignon. Paris.
Domenico Comparetti. Firenze.
Alexander Conze. Berlin.
Alfred Croiset. Paris.
Ch. Diehl. Paris.
Wilhelm Dörpfeld. Ἀθήνησι.
Fr. v. Dübn Heidelberg.
Joseph Durm. Karlsruhe.
Arthur Evans. Oxford.
Paul Foucart. Paris.
G. Fougères. Paris.
Fr. Hiller v. Gaertringen. Berlin.
Ernst Gardner. Cambridge (Eng-
land).
Perey Gardner. Oxford.
B. L. Gildersteeve. Baltimore. U.
S. America.
Will. Watson Goodwin. Cam-
bridge. U. S. America.
Hamdy Bey. Ἐν Κωνσταντινουπόλει.
- Jos. Hampel. Budapest.
B. Haussoullier. Paris.
L. Heuzey. Paris.
D. Hogarth. Oxford.
M Holleaux. Ἀθήνησι. ✓
Th. Homolle. Paris.
K. Καραπάνος. Ἀθήνησι.
Bruno Keil. Strassburg.
R. Kekulé. Berlin.
H. Lechat. Lyon.
G. A. Macmillan London.
Lucien Magne. Paris.
Rev. J. P. Mahaffy.
Hor. Marucchi. Roma.
Adolph Michaelis. Strassburg.
L. A. Milani. Firenze.
Oscar Montelius. Stockholm.
D. C. Monro. Oxford.
Ch. Nizet. Paris.
Th. Ouspensky. Ἐν Κωνσταντινουπόλει.
G. Perrot. Paris. ✓
Ed. Pottier. Paris.
Luigi Pigorini. Roma.
O. Puchstein. Berlin.
W. M. Ramsay. Aberdeen (Scot-
land).
S. Reinach. Paris.

- E. Reisch. Wien.
W. Ridgeway. Cambridge. (England).
La Comt de Riencourt. 'Αθήνησι.
Rufus B. Richardson. New York.
America.
'Ρόστοφκιτς 'Αλ. Κάιρον.
Rev. A. H. Sayce. Oxford.
G. Schlumberger. Paris.
H. Schrader. Innsbruck.
Cécil Smith. London.
- E. v. Stern. Odessa.
F. Studniczka. Leipzig.
G. Treu. Dresden.
Charles Waldstein. Cambridge
(England).
Th. Wiegand. 'Εν Κωνσταντινουπόλει.
Ulrich von Wilamowitz-Moellendorf. Berlin.
Ad. Wilhelm. Wien.
Paul Wolters. München.
Henri Weil. Paris.
-

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1909

Οἱ ἑταῖροι, ὧν τὰ ὀνόματα εἶνε τετυπωμένα διὰ κυρτῶν γραμμάτων, εἶνε ἑταῖροι ἰσόβιοι.

'Αγγελόπουλος 'Αθάνατος Θρ.	Bulle H
'Αγγελόπουλος 'Ηλίας	Bourguet Ém.
Altmann W.	
'Ανδρόπουλος Στ.	Γεννάδιος 'Ιωάν.
'Ανέζης Δ.	Γενοβέλης Π.
Anthes Ed.	Γεωργακόπουλος Ε.
'Αντωνιάδης Δ.	v. Gaertringen Hiller. Fr.
'Αντωνόπουλος Κ.	Γεωργιάδης 'Αθ.
'Αποστολάκη 'Αννα	Γκιών 'Ανδρέας
'Αρβανιτόπουλος Α.	Goekoop A E.
	Graef B.
Βακράτσας Εἰρ.	Γρηγοράκης Γρ.
Βαλαωρίτης Ι.	
Βαλτατζῆς Π. Γ.	Δαμβέργης 'Αν.
Βάσης Σπυρ.	Δαμβέργης Ν.
Βάσος 'Αλέξ.	Δελακοβίτας Ν.
Βάσος Τιμ.	Σεβ. Δελένδας 'Αντ.
Battle W.	Δέλλιος 'Ιωάν.
Βεκούσης Δ.	Δεληγιώργης Δ
Βερναρδάκης 'Αθ.	Δεμερτζῆς Α.
Βερναρδάκης Γρ.	Δημητριάδης Χ.
v. Bissing Fr. W.	Διγενῆς Μ.
Bosanquet R. C.	Διπλαράκος Γ.
Βούκρας Δ.	Dörpfeld W.
Βουλπιώτης Δ.	Δραγάτης 'Ιάκ.

† Δραγούμης Μ.	Καπλάνογλους Κ. Π.
Δραγούμης Σ.	Καραθασίλης Σπ.
Δρακίδης Π.	Καραπάνος Κ.
Δουθουνιώτης Γ.	Καρκούλιας Ήρ.
Έλευθεριάδης Σωκ	Καρολίδης Π.
Εύκλειδης Ι.	Κάρω Γ.
Ενταξίας 'Αθ.	Καστριώτης Π.
Ενταξίας Ι.	Κατριβάνος Α.
Ζαΐμης ' Αλ.	Καυταντζόγλους Ίω.
Ζάννος 'Ηλ.	Κεραμόπουλος Α.
Ζαρίφης Γ.	Κεφάλας Γ.
Ζυγομαλάς Α.	Kinch Fr
Ήλιόπουλος Χρ.	Κλοντηρόπουλος Γ.
Θεοδωρακάκης Στυλ.	Κολυβάς Α.
Θεοδωράκης Γ.	Κουλομόπουλος Κ.
Θεοδωρόπουλος Β.	Κουρουιώτης Κ.
Θεοτόκης Γ.	Κοφινάς Γ.
Θεοφανόπουλος Δ.	Κριεζής 'Αντ.
Judeich Walther	Κρίνος Π.
Καββαδίας Π.	Κύρης Μ.
Καγκάδης 'Ιάκ.	Κωνσταντινίδης Π.
Καζάζης Ν.	Κωνσταντόπουλος Κ.
Καλαποθάκης Μ	Λάππας Μ.
Καλβοκορέσης Μ.	Λαμπρόπουλος 'Αλ.
Καλλιωντζής Εύάγγ.	Λάμπρος Σπ.
Καλογερόπουλος Ν.	Λαμπруνίδης Μ.
Καμαρινός Σ.	Λεονάρδος Β.
Κανάκης Π.	Λεζίνιας Γεωρ.
Καπετανάκης Κ.	Loewy Em.
	Λιόλιος Γ.
	Λύδερς "Οθ.
	Λυκάκης 'Αλ.
	Λυκούδης 'Εμ.
	Λύρης 'Ιωαν.

Μαγγιδωρος Σπ.	Παναγιωτόπουλος 'Αν.
Μαγιάσης 'Ιωάν.	Παντελίδης 'Εμ.
Μακκιάς Δ	Παπαβασιλείου Γ.
Μακκιάς Ν.	Παπαδημητριάκοπουλος Θ.
Μανιάκης Κ.	Παπαμιχαλόπουλος Κ.
Μαντζάκος Χ.	Παπαφράγκος Σπ.
Μαντζούφας 'Ανδρ.	Παπαχερήστου Γ.
Μανωλίδης Σωκρ.	Pernice Ερ.
Μαρκόπουλος 'Ιω.	Πετροῦς Σ.
Μαρούδης Μ.	Πεταλᾶς Α.
Ματάλας Α	Πολίτης 'Ιω.
Μυρομιχάλης Π. Κυρ.	Πολίτης Ν.
Μελισσουργός Γ.	Pontalis L. P.
Μητσόπουλος Κ.	
Μισριώτης Γ.	Ραγκαβῆς Κλ.
Μούσης 'Ιωάν.	Ράλλης Δ.
Μπαλτιῆς Θ.	Ράλλης Στ.
Μπαλάνος Ν.	Robert K.
Μπαρμπάρεσσος Π.	Ρωμαῖος Κ.
Μάρτ. Γουλ.	Ρωμάνος 'Αθ.
Μπενάκης 'Εμ.	
Müller K.	Σακελλαρόπουλος Σπ.
Μυλωνᾶς Κ.	Σακελλαρόπουλος Σωτ.
	Schiff Αλ.
Νεγρεπόντης Μ. Μ.	Schrader Η.
Νικολαΐδης Ι.	Σιμόπουλος 'Ιω.
Νικολαΐδης Λουδ.	Σκιας Α.
Νικολόπουλος Σ.	Σκουζῆς 'Αλ.
Noack F.	Σκουζῆς Π.
	Σκουλούδης Σ.
Ξανθάκης Π.	Σοφούλης Θ.
Ξανθουδίδης Στ.	Σπηλιόπουλος Χ.
Ὀικονόμος Π.	Στάης Β.
	Στάης Σ.
Ὠάλλης "Αγ.	Σταμούλης 'Αναστ.

Σταυρόπουλος Δ.	<i>Τσίλλερ Έρ.</i>
Steele Daniel	<i>Τσούντας Χρ.</i>
Στέφανος Κλών	Τυπάλδος Μπασιζς 'Αθ.
<i>Στέφανος Κυπ.</i>	
Στεφανάκος Φιλόθεος	Fabricius E.
<i>Στρέιτ Γ.</i>	Φωτίου 'Ιω.
Στρέιτ Στ.	
Studniczka F.	<i>Χαιζιδάκις Γ.</i>
Σφακιανάκης Π.	<i>Χαιζιδάκις Ι.</i>
Σχλίεμαν 'Αγ.	
Σωτηριάδης Γ.	Ψαλτήρας Γ.
Σώχος Λ.	
	Wide Sam
Τραπάντζαλης Γ.	Wiegand Theodor
Τριανταφυλλάκος Ν.	
Τσάτσος 'Ιω.	Zahn Robert
Τσιβανόπουλος Δ.	

ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 1909

ΜΕΤΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ ΤΗΣ

Προϋπολογισμού		Είδος εισόδων	Προϋπολογισθέντα	Εισπραχθέντα	Εισπραχθέντα	
Κεφ.	Αρ.				Επί πλέον	Επί ἔλαττον
Α	1	Είσοραί..... Δρ.	3,000 —	2,393 45		606 55
	2	Τόκοι καὶ μερίσματα..... »	22,485 —	35,963 50	13,778 50	
	3	Ἔσοδα ἐξ ἀκινήτων κτημάτων »	168 —			168 —
	4	» ἐκ δημοσιευμάτων... »	10,000 —	9,773 40		226 60
	5	» κεκλεισμένων χρήσεων »	168 —	168 —		
	6	» διάφορα..... »	250 —	456 70	246 70	
	7	» ἐκ τοῦ Λαγείου..... »	300,000 —	225,000 —		75,000 —
		Τὸ περίσσευμα τοῦ ἔτους 1908 »	56,157 51	56.157 51		
	Τὸ ὅλον Δραχ.	391,928 51	329,912 56	13,995 20	76,001 15	

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909

Ὁ Ταμίας
ΑΛΕΞ. Α. ΜΥΔΩΝΑΚΟΣ

Ὁ Λογιστής
Κ. Α. ΜΙΣΙΟΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1909

Προϋπολογισμού		Είδος εξόδων	Προϋπολογισθέντα	Ένταλθίσαι πληρωμαί	Διαφορά επί ελλείτων
Κεφ.	Αρ.				
A		<i>Προσωπικόν</i>			
	1	Μισθοί προσωπικού Γραφείων και Βιβλιοθήκης...	42,960 —	42,665 —	295 —
	2	» » τών ἀρχαιοτήτων.....	50,100 —	39,500 85	10,599 15
B		<i>Γραφεία, Διαχειρίσεις και Βιβλιοθήκη</i>			
	1	*Έξοδα Γραφείων και διαχειρίσεως.....	8,995 —	8,771 05	223 95
	2	Βιβλιοθήκη.....	6,200 —	5,770 80	429 20
Γ		<i>Ανασκαφικά έργα και δημοσιεύματα</i>			
	1	*Ανασκαφαί και συντήρησις αρχαίων μνημείων...	259,241 69	224,634 73	34,606 96
	2	Γενικά έξοδα ανασκαφών και συντηρ. τών μνημείων	42,200 —	42,200 —	—
	3	Δημοσιεύματα.....	26,000 —	17,340 30	8,659 70
Δ		<i>Διάφοροι δαπάναι και άπρόοπτα έξοδα.....</i>	9,091 72	7,455 77	1,935 95
E		*Έξοδα παρελθουσών χρήσεων.....	7,440 10	7,440 10	—
		Τὸ ὅλον Δραχ.	391,928 51	335,478 60	56,749 91

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

Διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐχορηγήθησαν πιστώσεις.. Δρ. 391,928 51
 *Ένετάλησαν πληρωμαί..... » 335,478 60
 *Αδιάθετοι πιστώσεις..... Δρ. 56,749 91

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909

*Ο Ταμίης
 ΑΛΕΞ. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

*Ο Λογιστής
 Κ. Α. ΜΙΣΙΟΣ

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
ΤΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 1909

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

* *Άρθρον 1.*

ΕΙΣΦΟΡΑΙ

Είσοραχθέντα ἐξ εισφορῶν τακτικῶν ἐταίρων . . . Δρ. 2,393.45 Δρ. 2,393,45

* *Άρθρον 2.*

ΤΟΚΟΙ ΚΑΙ ΜΕΡΙΣΜΑΤΑ

Είσοραχθέντα :

'Από τόκους Β' εξαμηνίας 1908 καὶ Α' εξαμηνίας 1909 τῶν παρὰ τῆς Τραπεζῆς Γ' Π. Σκουζῆ ἐντόκων καταθέσεων	Δρ. 2,521 40
'Από τόκους τῶν παρὰ τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀνατολῆς ἐντόκων καταθέσεων τῆς Ἐταιρείας μέχρι τῆς 23 Μαΐου ἡ. ἡ.	» 9,485.45
'Από τόκους καὶ μερίσματα 56 μετοχῶν τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς καὶ 1687 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου Ἐνοποιήσεως 1898 Β' εξαμηνίας 1908 καὶ Α' εξαμηνίας 1909	» 19,660.—
'Από τόκους τῶν 1687 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου Ἐνοποιήσεως 1898 τῆς Β' εξαμηνίας τοῦ 1909 »	4,242,50
'Από ἀντίτιμον 28,50 φρ. διὰ τόκους ὁμολογίας κεφαλαιοποιήσεως	» 29,15
'Από τόκους Α' εξαμηνίας 1909 τῶν κληρωθεισῶν εἰς τὸ ἄρτιον δίκαια ὁμολογιῶν ἔνοποιήσεως . . . »	<u>25.—</u> » 35,963 50

* *Άρθρον 4.*

ΕΣΟΔΑ ΕΚ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

Είσοραχθέντα :

'Από ἀντίτιμον πωληθέντων τευχῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος	Δρ. 4,958.—
'Από ἀντίτιμον πωληθέντων τευχῶν τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἐταιρείας	» 334.—
'Από ἀντίτιμον πωληθέντων τόμων τοῦ συγγράμματος Π. Καβαδάρια καὶ Καδερᾶου ἢ Ἀνασκαφῆ Ἀκροπόλεως	» 3,074.50
Εἰς μεταφορὰν	» <u>8,366.50.</u> Δρ. 38,356 95

Έκ μεταφορᾶς Δρ.	8,366.50	Δρ.	38,356.95
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων τόμων τοῦ συγγράμμα- τος Χ. Τσοῦντα «Αἱ προϊστορικαὶ Ἰεροπόλεις Διμηγίου καὶ Σιάκλου» »	1,307.40		
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων τόμων τῶν πρακτικῶν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου 1905 »	42.—		
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντων τόμων τοῦ συγγράμμα- τος Π. Καββαδία «Τὸ Ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ» »	45.—		
Ἀπὸ ἀντίτιμον πωληθέντος καταλόγου τοῦ Ἐπιγρα- φικοῦ Μουσείου »	12.50	»	9,773.40

ἄρθρον 5.

ΕΣΟΔΑ ΚΕΚΛΕΙΣΜΕΝΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ

Εἰσπραχθέντα ἀπὸ ἐνοίκιον τῆς ἐν Ἐλαιοτριβεῖσι οἰκίας τῆς Ἐταιρείας διὰ τὸ ἔτος 1908 Δρ.	150.—		
Εἰσπραχθέντα ἀπὸ ἐνοίκιον τῆς ἐν Ἐλευσίνι οἰκίας τῆς Ἐταιρείας »	18.—	Δρ.	168.—

ἄρθρον 6

ΕΣΟΔΑ ΔΙΑΦΟΡΑ

Εἰσπραχθέντα :			
Ἀπὸ τίμημα ἐκπονηθέντος ὀλικοῦ τῆς Ἐταιρείας . . Δρ.	60.50		
Ἀπὸ ἐπιμελητὴν Δ. Πίππαν δι' ὅσα κατέβαλε προ- ερχόμενα ἐκ πληρωμῆς ἡμερομισθίων τῶν ἐν Δήλῳ ἐργασιῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου »	178.30		
Ἀπὸ Π. Καββαδίου δι' ἀντίτιμον ἐπιστραφέντος 15 ^{ου} τοπογραφικοῦ φύλλου 3 ^{ου} τεύχους μαθημάτων προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας »	100.—	Δρ.	338 80

ἄρθρον 7

ΕΣΟΔΑ ΕΚ ΤΟΥ ΛΑΧΕΙΟΥ

Εἰσπραχθέντα :

Ἀπὸ ἔσοδα τῶν τριῶν κληρώσεων τοῦ ἔτους 1909 τοῦ Λαχείου ὑπὲρ τοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιο- τήτων κατὰ τὸν νόμον ΓΝΖ' Δρ.	225,000.—	Δρ.	225,000.—
Ἄσα ἐγράψαν εἰς χρεῶσιν τῆς μερίδος «Ταμείον Λαχείου Ἐθνικοῦ Στόλου» ἐν τῷ Γενικῷ Ἰσο- λογισμῷ 31 Δεκεμβρίου ἐ. ἔ. εἰς πίστωσιν τοῦ παρόντος κεφαλαίου διὰ τὴν εἰς τὴν Ἐταιρείαν ἀνήκουσαν μερίδα ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ Λαχείου τῆς Δ' κληρώσεως τοῦ 1909 ἔτους, μήκω εἰσπρα- χθεῖσαν »	75,000.—	»	75,000.—
		Δρ.	348,637.15

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
ΤΩΝ ΕΞΟΔΩΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 1909

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Προσωπικόν

Ἄρθρον 1.

ΜΙΣΘΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΩΝ ΓΡΑΦΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Δαπανηθέντα Δρ. 12,665.— Δρ. 12,665.—

Ἄρθρον 2.

ΜΙΣΘΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Δαπανηθέντα Δρ. 39,500.85 Δρ. 39,500.85

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Γραφεῖα, Διαχειρίσεις καὶ Βιβλιοθήκη.

Ἄρθρον 1.

ΕΞΟΔΑ ΓΡΑΦΕΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ

Δαπανηθέντα :	Εἰς θέρμανσιν καὶ φωτισμὸν	Δρ.	701.35
»	» δημοσιεύσεις εἰς τὰς ἐφημερίδας	»	569.50
»	» χάρτην καὶ τυπωτικὰ διαφόρων ἐν- τύπων	»	504.40
»	» γραφικὴν ὕλην καὶ λογιστικὰ βιβλία	»	387.40
»	» διάφορα ἔξοδα	»	593.40
»	» καθαρισμὸν τοῦ Καταστήματος	»	240.—
»	» ἔξοδα ἀποστολῆς ἐπιταγῶν εἰς δια- φόρους δικαιοῦχους	»	269.65
»	» ταχυδρομικὰ τέλη	»	471.90
»	» φύλακτρα χρεωγράφων	»	31.75
»	» ἐπιχορήγησιν τοῦ Γραμματέως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου	»	1,440.—
»	» ἀποζημιώσεις ἐνόπτου τῆς Ταμιακῆς καὶ Λογιστικῆς ὑπηρεσίας	»	936.—
	Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	<u>5,845.35</u>

	Ἐκ μεταφορᾶς Δρ.	5,845 35	
Δαπανηθέντα :	Εἰς ἀμοιβὴν τοῦ κ. Γ. Ἀναγνωστοπούλου διὰ τὴν ἀναθεσίσαν αὐτῷ καθοδηγήσιν τῆς Ἑταιρείας πρὸς συμμόρφωσιν πρὸς τὸν νέον νόμον	»	500 —
»	» ἀξίαν τάπητος καὶ ἀνεμιστήρος διὰ τὸ Κατάστημα τῆς Ἑταιρείας	»	288.95
»	» ἀξίαν φωτογραφικῶν πλακῶν διὰ τὰς διαλέξεις τῆς Ἑταιρείας . .	»	237.70
»	» ἀξίαν δύο πηλικίων καὶ δύο ἐνδυμασιῶν τῶν κλητῆρων τῆς Ἑταιρείας	»	80.—
»	» ἀξίαν καλύμματος ὑδατοποθήκης καὶ βαλοπινάκων θύρας ὑπογείου Καταστήματος τῆς Ἑταιρείας . .	»	33.50
»	» ἀποστολὴν τηλεγραφήματος εἰς Ἑρ. Γλάδοσιωνα ἐπὶ τῆ ἑορτῇ τῆς μνήμης τοῦ φιλέλληνος πατρὸς του	»	16.—
»	» ἔξοδα ἐκτελωνισμοῦ γυψίνου ἀναγλύφου μνημείου Φουρταῖγκλερ . .	»	9.35
»	» ἀξίαν χαρτοσήμου ἐπικολληθέντος εἰς τὰς ὁμολογίας παγίων καταθέσεων ἐν ταῖς Τραπεζαῖς Ἀνατολῆς, Ἀθηνῶν καὶ Σκουζῆ καὶ πρὸς ἐξόφλησιν τῶν χρηματικῶν ἐνταλμάτων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν διὰ τὸ ἔσοδον τῆς Ἑταιρείας ἐκ τοῦ Ληχείου . .	»	<u>1,760.20</u> Δρ. 8,771.05

Ἔσθρον 2.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Δαπανηθέντα :	εἰς ἀγορὰν διαφόρων βιβλίων Δρ.	5,086.80	
»	» δεκτικὰ »	»	418.80
»	» ἀξίαν καὶ τοποθέτησιν 2 βιβλιοθηκῶν	»	160.—
»	» χάρτην καὶ τυπωτικὰ 1 ^{ου} καὶ 2 ^{ου} τυπογραφικοῦ φύλλου Καταλόγου Βιβλιοθήκης	»	100.—
»	» ἀξίαν γραφικῆς ὕλης	»	<u>5.20</u> Δρ. 5,770.80

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἀνασκαφικά ἔργα καὶ δημοσιεύματα

Ἄρθρον 1.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Δαπάναι ἀναστηλώσεως τοῦ Ἐρεχθείου

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια τεχνιτῶν καὶ ἔργατῶν .	Δρ.	1,088.35	
» » Ἰ. Μαλάνου, Π. Δράκου, Α. Ζαχαράκην δι' ἀξίαν τιμημένου, μολύβδου καὶ ἔργαλείων	»	319.10	Δρ. 1,407.45

Δαπάναι ἀναστηλώσεως Προπυλαίων.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια τεχνιτῶν καὶ ἔργατῶν .	Δρ.	15,020.80	
» » Ἀ. Ἀγγελόπουλον, Κ. Χούσημαν, Σ. Ἐλευθεριάδην, Ἰ. Μαγγιωρον κλπ. δι' ἀξίαν ζήκου, λιθοκόλλας, σιδηρικῶν, ξυλείας, μολύβδου κλπ.	»	3,173.70	
» » Ἀγγλικὴν Ἑταιρείαν μαρμάρων, δι' ἀξίαν μαρμάρων καὶ μεταφορὰν μέχρι τοῦ σταθμοῦ Ἀττικῆς	»	7,711.25	
» » Ν. Μοσχού, διὰ μεταφορὰν τῶν ἀνωτέρω μαρμάρων ἐκ τοῦ σταθμοῦ Ἀττικῆς εἰς Ἀκρόπολιν	»	1,227.—	
» » ἐπισκευὴν ἔργαλείων καθ' ὅλον τὸ ἔτος	»	301.23	
» » φωτογραφικὴν ἔργασίαν	»	78.—	
» » ἀμαξαγωγία τοῦ Νομομηχανικοῦ Ν. Μπολάνου διὰ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἔργων καθ' ὅλον τὸ ἔτος	»	584.90	
» » ἐκτελωνισμὸν καὶ μεταφορὰν λιθοκόλλας	»	33.50	
» » Κ. Χρονόπουλον δι' ἀξίαν 2 κλιμάκων	»	25.—	28,155.38

Σκαφικαὶ ἐργασίαι περὶ τὴν Ἀκρόπολιν (ἐν τῇ πλατείᾳ Ἀκροπόλεως καὶ ἐν τῇ περιφερικῇ ὁδῷ).

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἔργατῶν, τεχνιτῶν καὶ καρραγωγίων	Δρ.	14,293.95	
» » εἰς ἀξίαν ζεμπυλίων κλπ.	»	55.90	14,349.85
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.		43,912.68

Ἐκ μεταφορᾶς Δρ. 43,912.68

*Κατασκευὴ τοίχου καὶ κυκλιδωμάτων
περὶ τὴν Ἀκρόπολιν
καὶ ὑποστήριξις τοίχου Ναοῦ Ἀπτερίου Νίκης.*

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια κατασκευῆς τοίχου παρὰ τὴν λεωφόρον Ἀκροπόλεως καὶ τοποθετήσεως κυκλιδωμάτων Δρ.	1,081.95	
» » ἀξίαν πωρίνων λίθων »	185.80	
» » ἀξίαν ἐργαλείων »	34.50	
» » εἰς ἐργολάβον Γ. Νυότσον δι' ἐκτελεσθεῖσαν ἐργασίαν τοῦ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν τοίχου »	6,087.70	
» » ἐργολάβον Β. Χαραλαμπίου δι' ἀξίαν παραληφθέντων κυκλιδωμάτων »	2,500 —	
» » ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν πρὸς ὑποστήριξιν Ναοῦ Ἀπτερίου Νίκης »	242.50	
» » ἀξίαν ἀσβέστου, τοιμέντου κλπ. πρὸς ὑποστήριξιν Ναοῦ Ἀπτερίου Νίκης. »	79.30	Δρ. 10,211 75

*Κατασκευὴ φυλακείων παρὰ τὴν Λεωφόρον
Ἀκροπόλεως κ λ.π.*

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν Δρ.	2,168.30	
» » Μηνᾶν Νικολέτου, Ἐμμ. Σακελλαρίου κλπ. δι' ἀξίαν ἀσβέστου, γωνιαίων λίθων, ὀγκολίθων, πλακῶν, ξυλείας, κεράμων, πορσελάνης κλπ. . . . »	837.75	
» » ἀξίαν καὶ ἐπισκευὴν ἐργαλείων ἐργατῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν »	130 —	
» » Π. Νίκαν δι' ἀξίαν θυρῶν καὶ παραθύρων »	427.—	
» » εἰς ἀποζημίωσιν Β Βασιλειάδου ἀρχιτέκτονος, δι' ἐπίβλεψιν τῶν ἐργασιῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν »	150.—	
» » ὁδοιπορικὰ ἐννέα μεταβάσεων ἀρχιεπιστάτου Ὁ. Ὁρολογᾶ εἰς Πειραιᾶ πρὸς προμήθειαν ὕλικῶν »	40.35	» 3,723.40

Ἄνασκαφαὶ ἐν Θεσσαλίᾳ.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν ἐν Ἄνασκαφαις		
Παγασῶν Δρ.	2,586.—	
Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	2,586.—	Δρ. 57,847.83

	Ἐκ μεταφορᾶς . . .	Δρ.	2,586.—	Δρ.	57,847,83
Δαπανηθέντα	εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν ἐν ἀνασκευαῖς				
	Ἐμφανῶν	»	197.—		
»	»	»			
	» ἐν ἐργασίαις				
	πρὸς ὀποσιτήριζιν θε-				
	λωτοῦ τάφου Διμηνίου	»	147.—		
»	» ἀμοιβὴν I. Σκούταρη μηχανικοῦ δι'				
	ἐπιβλεψιν τῶν ἐν Διμηνίῳ ἐργασιῶν	»	50.—		
»	» ἀξίαν ἀσβέστου διὰ τὰς ἐν Διμηνίῳ				
	ἐργασίας	»	47.90		
»	» φωτογράφησιν στηλῶν Παγασῶν .	»	80.—		
»	» ἀποζημίωσιν καὶ ὁδοπορικὰ τοῦ				
	Ἐφόρου Α. Ἀρβανιτοπούλου . .	»	499.75		
»	» ἐκτελωνισμῶν λιθογραφημάτων στη-				
	λῶν Παγασῶν	»	14.70		
»	» ἀξίαν ἀγροῦ ἀγορασθέντος παρὰ Δ.				
	Τσακανίκα δι' ἀνασκευᾶς Παγασῶν	»	116.50	Δρ.	3,738.85

Δαπάναι καταρισμοῦ Μουσείου Βόλου.

Δαπανηθέντα	εἰς ἡμερομίσθια τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν.	Δρ.	2,113.20		
»	» Ἡλ. Καρалоπούλου, ἀδελ. Γιάνναρη				
	Πλ. Κουτσοβέλη κλπ. δι' ἀξίαν χάλυ-	»	2,050.30		
	βος, γύψου, ξυλίας, ἐργαλείων κλ.				
»	» Π. Μαργαρίτην καὶ Χ. Πολίτην δι'				
	ἀξίαν 40 σιδηρῶν θηκῶν κλπ. διὰ	»	1,400.—		
	τὰς στηλας Παγασῶν				
»	» Δ. Μπακαλούθην καὶ Χ. Πολίτην				
	δι' ἀξίαν 7 ἀρχαιοθηκῶν μετὰ τῶν	»	953.50		
	ὀλοπινάκων αὐτῶν				
»	» ἀμοιβὴν καὶ ὁδοπορικὰ τοῦ συγκο-				
	λητοῦ ἀρχαίων I. Παπανικολάου .	»	236.40		
»	» Γ. Μπουκοβάλαν, Σ. Παρθένιον κλ.				
	δι' ἀξίαν κηροῦ, οἰνοπνεύματος καὶ	»			
	ἄλλων ὑλκῶν πρὸς συγκόλλησιν ἀρ-	»	123.30		
	χάτων				
»	» μεταφορὰν καὶ τοποθέτησιν ἀρχαίων				
	εἰς τὸ Μουσεῖον Βόλου	»	363.70		
»	» ἐπισκευὴν ἐργαλείων	»	47.40		
»	» ἀποζημίωσιν καὶ ἐνοίκιον τοῦ γλύ-				
	πτου Α. Παναγιωτάκη	»	425.—		
»	» Α. Βαίαν, Δ. Μπίνην κλπ. δι' ἀξίαν				
	βερνικίου, καθισμάτων, κλειδῶν καὶ	»			
	γραφικῆς ὕλης	»	107.20		
	Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	7,520.—	Δρ.	61,586.68

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	7,520.— Δρ.	61,586.68
Δαπανηθέντα εἰς ὄδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν Γεν.			
Ἐφόρου Π. Καββαδία	»	249.10	
» ἀμοιβὴν, ὄδοιπορικὰ καὶ ἐνοίκιον Ε. Ζιλλιερώων ἐργασθέντων ἐν τῷ Μουσείῳ	»	1,456.—	
» ὄδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν τεχνίτου Ι. Βούδα	»	111.80	
ὄδοιπορικὰ Γ. Λαμπαδίτου καὶ Κ. Γκέκου	»	62.55	Δρ. 9,399.45

Ἔργασια Ἐπιδαύρου.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν, ξυλουργῶν, κτιστῶν καὶ καρραγωγέων	Δρ.	10,623.15	
» ἐμπόρους Ι. Τερζάκη, Α. Κοκκίνην, Σ. Σπηλιόπουλον, Π. Κοσμήν, Ε. Δηλαδέρην, Στ. Πρατοινάκη κλπ. δι' ἀξίαν γύψου, τσιμέντου, βελοπινάκων, στόκου, πλακῶν, ξυλείας, ἀσβέστου, ἐλαιοχρωμάτων, σιδηρικών, λίθων	»	5,769.90	
» μεταφορικὰ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐκ Ναυπλίου γύψου, τσιμέντου, ξυλείας, πλακῶν, κλπ.	»	977.55	
» ὄδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν κατὰ τὸν νόμον τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργασίας Γεν. Ἐφόρου κατὰ τοὺς μῆνας Ἰανουάριον, Φεβρουάριον, Ἀπρίλιον καὶ Αὐγούστον 1909.	»	411.50	
» ἀμοιβὴν Ἰταλοῦ τεχνίτου Ι. Βούδα	»	396.15	
» ὄδοιπορικὰ τεχνιτῶν Ι. Παπᾶ, Σ. Τράγκα, Α. Παναγιωτάκη, Α. Βαζίου, Χ. Καλάβρια, Σ. Ζομπούλη, Φουστέρη, Ἡλ. Τομαῆ, Γ. Ζαχαρίου, Α. Μότου, Κοροπούλη, Γάσπαρη	»	386.25	
» ὄδοιπορικὰ Α. Ρωμαίδου φωτογράφ.	»	37.50	
» Π. Βοσνιτσάνου ἐπιστάτου, μετατεθέντος εἰς Ἀθήνας	»	64.50	
» ὄδοιπορικὰ Ι. Εὐαγγελίδου καὶ Π. Βοσνιτσάνου πρὸς ἐξαργύρωσιν ἐπιταγῶν	»	52.50	
» ὄδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν Γ. Εὐγενίου βοηθοῦ μηχανικοῦ	»	577.95	
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	49,296.95	Δρ. 70,986.13

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	19,296.95	Δρ.	70,986.13
Δαπανηθέντα εἰς ὁδοπορικὰ Χ. Γιαμαλίδου . . .	»	97.10		
» » Δ. Εὐαγγελίδου εἰς Ἀθῆ- νας καὶ Τίρυνθα	»	64.05		
» » Πάλλην καὶ Κοτζιάς δι' ἄξλαν χάρ- του ἰχνογραφίας καὶ σχεδιάσεως . .	»	84.80		
» » Α. Ῥωμαίδην διὰ φωτογράφησιν ἀρχαίων εἰς 20 πλάκας	»	160 —		
» » ἔξοδα φωτισμοῦ καὶ θερμάνσεως . .	»	71.—		
» » γραφικὰ ἔξοδα καθ' ἔτος τὸ ἔτος . .	»	68.40		
» » μεταφορὰν ἀρχαίων	»	17.80		
» » ἐπισκευὴν ἐργαλείων	»	36.20	Δρ.	19,896.30

Ἔργασια ἐν Κεραμικῷ.

(Κατασκευὴ περιβολοτόχου, συμπλήρωσις οἰκοδο-
μῆς ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ καὶ Μουσίου
καὶ ἀνασκαφαί).

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια κτιστῶν, ἐργατῶν καὶ καρραγωγέων εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ περιτείχιματος Δρ.		763.75		
» » Π. Μπλαβάκη, Κ. Κοκᾶν, Κ. Σέγγον δι' ἄξλαν ἀργῶν λίθων καὶ ἀσβέστου διὰ τὸ περιτείχιμα	»	463.50		
» » Α. Κοκκίνη, Ι. Σφουρίδην κλπ. δι' ἄξλαν ὕδατοπότηκης μετὰ κρουῶν καὶ σιδηροσωλήνων ξυλείας καὶ πλακῶν	»	541.50		
» » δικαίωμα ποτίμου ὕδατος ἔτους 1909	»	82.50		
» » Δ. Ἀθανασόπουλον καὶ ἀδελφοὺς Κριθαρεῖ δι' ἄξλαν ὑελοπινάκων καὶ 4 καθισμάτων	»	106.50		
» » λιθοδοιὴν θύρας περιδύλου	»	35.—		
» » ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ καρραγω- γέων διὰ τὰς γενομένας ἀνασκαφὰς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Α. Βροῦνκερ	»	4,188.75		
» » ὁδοπορικὰ ἐκ Βερολίνου εἰς Ἀθῆνας καὶ ἀποζημίωσιν τοῦ κ. Α. Βροῦνκερ	»	1,050.—		
» » ἄξλαν ὕλικῶν διὰ τὰς ἀνασκαφὰς . .	»	19.30		
» » φωτογραφικὰς δαπάνας διὰ τὰς ἀνα- σκαφὰς	»	45.30	Δρ.	7,296.10
<i>Ἀνασκαφαί ἐν Μοσχάτῳ (παρὰ τὸ Φάληρον).</i>				
Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν Δρ.		1,015.10		
» » Θ. Γεωργίου δι' ἄξλαν πτόων καὶ χημολύων	»	11.70		
» » ἐνοίκιον οἰκίας πρὸς τοποθέτησιν ἐρ- γαλείων	»	10.—		
Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.		1,036.80	Δρ.	98,178.53

	Ἐκ μεταφοράς . . . Δρ.	1,036.80 Δρ.	98,178 53
Δαπανηθέντα εἰς ὁδοιπορικά Β. Στάη, Δαϊσπφελ καὶ Ἄντωνιάδου	»	10.20	
» » μεταφορὰν ἐργαλείων	»	12.95	
» » ἀποζημιώσεις καὶ ὁδοιπορικά Γ. Κατσούλη	»	98.15	
» » ὁδοιπορικά ἐφόρου Β. Στάη καθ' ὄλον τὸ διάστημα τῶν ἀνασκαφῶν	»	40 —	
» » Π Βουγιουκλάκην διὰ τὴν ἐπιχωμάτωσιν τοῦ χώρου τῶν ἀνασκαφῶν	»	200.—	1,398.10

**Εργασίαι ἐν Ὀλυμπίῳ.*

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια μερμαράδων, ἐργατῶν καὶ κτιστῶν	Δρ.	7,929.15	
» » Σ Ἐλευθεριάδην, Ἰ. Μαλάνου, Α. Ξηροτάγαρον κλπ. δι' ἄξιαν ποροελάνης, τσιμέντου, πωρίνων λίθων, ἀσβέστου, ἐργαλείων κλπ.	»	3,881.55	
» » μεταφορὰν ἄμμου	»	46.75	
» » ἐπισκευὴν ἐργαλείων	»	139.65	
» » ἀποζημιώσεις τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργασίας	»	3,600.—	Δρ. 15,597.10

Δαπάναι πρὸς καθαρισμὸν τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῶν χώρων.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	1,459.55 Δρ.	1459 55

Δαπάναι πρὸς συντήρησιν τῆς δειδροφυτείας τοῦ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν χώρου.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ καρραγωγέων	Δρ.	2,852.25	
» » Α. Κομανῶν καὶ Ν. Γελανταλῆν δι' ἄξιαν σκαφικῶν ἐργαλείων	»	47.45	
» » προμήθειαν κόπρου	»	70.—	
» » ἄξιαν πύκτων καὶ λευκῶν	»	28 —	
» » ἀποζημιώσεις τοῦ κηπουροῦ Κ. Μιχαλαράκου	»	760.65	Δρ. 3,758.35

**Εργασίαι πρὸς συντήρησιν τῶν τοιχογραφιῶν τῶν ἐν ταῖς Μοναῖς Μετεώρων Ναῶν.*

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν	Δρ.	1473.25	
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	1,473.25	Δρ. 420,391.63

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	1,473.25	Δρ. 120,391.63
Δαπανηθέντα εἰς Π. Σπυρόπουλον, Δ. Χρόνην, Δ.			
Ἄργυρόπουλον δι' ἀξίαν ξυλείας,			
τσιμέντου, ἀσβέστου, κεράμων κλπ.	»	426.50	
» » μεταφορᾶν ἐκ Τρικκάλων καὶ Κα-			
λαμπάκας εἰς Μετέωρα τσιμέντου,			
ἀσβέστου, ξυλείας κλπ.	»	100.—	
» » ὄδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν τοῦ δι-			
ευθύνοντος τὰς ἐργασίας Ἄ. Ἀδα-			
μαντίου	»	541.85	Δρ. 2,541.60

Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐρμιόνη

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	2,304.—	
» » ἀξίαν ἐργαλείων καὶ ὕλικού	»	109.50	
» » φωτογραφικὴν ἐργασίαν	»	45.50	
» » μεταφορᾶν ἀρχαίων καὶ ἐργαλείων ἐξ			
Ἐρμιόνης εἰς Κεντρικὸν Μουσεῖον	»	30.—	
» » ἀποζημίωσιν καὶ ὄδοιπορικὰ τοῦ Διευ-			
θύνοντος τὰς ἐργασίας Α. Φιλαδέλ-			
φείως	»	753.20	Δρ. 3,242.20

Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἰθώμῃ

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	1,214.95	
» » Α. Τζηρίτην καὶ Ν. Γελανγαλὴν δι'			
ἀξίαν 70 ζεμπυλίων, στυλιαρίων,			
σκαπανῶν κλπ.	»	177.15	
» » ἀξίαν γραφικῆς ὕλης	»	16.75	
» » ἐπισκευὴν ἐργαλείων	»	23,30	
» » ἀποζημίωσιν καὶ ὄδοιπορικὰ τοῦ Δι-			
ευθύνοντος τὰς ἐργασίας Γ. Οἴκο-			
νόμου	»	331.20	
» » ὄδοιπορικὰ καὶ μεταφορικὰ ἀποσκευῶν			
τοῦ ἀρχιμεγάρτου Χ. Καούστου.	»	71.85	Δρ. 1,835.20

Ἀνασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	1,206.—	
» » ἀξίαν διαφόρων ὑλικῶν	»	75.20	
» » ἀποζημίωσιν τοῦ ἐπιστάτου Θ. Καλ-			
λινίκου	»	240.—	
» » ὄδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν κατὰ τὸν			
νόμον τοῦ Ἐφόρου Β. Στάη	»	253.30	Δρ. 1,774.50
Εἰς μεταφορᾶν			Δρ. 129,785.13

Ἐκ μεταφορᾶς

Δρ. 129,785.13

Ἀνασκαφαὶ ἐν Νάξῳ

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	350.—	
» » μεταφορὰν ὕλικῶν καὶ ἐργαλείων	»	43.50	
» » ἀξίαν κιβωτίων πρὸς τοποθέτησιν τῶν εὐρημάτων καὶ ἐνοίκιον πρὸς φύλαξιν τῶν εὐρημάτων καὶ κατασκευὴν κιγκλιδώματος πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ χώρου	»	76.50	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν κατὰ τὸν Νόμον τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργασίας Κλ. Στεφάνου	»	192.20	Δρ. 662.20

Ἀνασκαφαὶ Ἀμφιαρείου.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	582.50	
» » ἀξίαν σχοινοῦ, ἤλων, εἰδῶν γραφῆς	»	27.50	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν τοῦ ἐπιστάτου Ν. Ράπτου	»	263.20	
» » ὁδοιπορικὰ Ἀ. Κολιστάση καὶ Α. Στάη	»	73.—	
» » ἀποζημίωσιν καὶ ὁδοιπορικὰ κατὰ τὸν νόμον τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργασίας Β. Λεονάρδου	»	704.70	Δρ. 1650.90

Ἔργασίαι πρὸς ἐποστήριξιν θολοῦ τοῦ τάφου ἐν Μυκῆναις.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	71.50	
» » ἀξίαν ὕλικῶν	»	8.10	
» » μεταφορὰν ἀρχαίων εἰς τὸ Μουσεῖον Ναυπλίου	»	5.—	
» » ἀποζημίωσιν καὶ ὁδοιπορικὰ τοῦ ἐπιμελητοῦ Δ. Εὐαγγελίδου	»	44.40	
» » ἀποζημίωσιν καὶ ὁδοιπορικὰ Χ. Τσοῦντα	»	42.20	Δρ. 171.20

Ἔργασίαι ἐπισκευῆς τοῦ Μουσείου Ὀλυμπίας.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια τεχνιτῶν, ἐργατῶν καὶ καρραγωγῶν	Δρ.	3,899.75	
» » Ἰ. Σωτηρόπουλον, Χ Βασιλόπουλον, Ἐ. Δηλαβέρην, Φ. Κανούταν, δι' ἀξίαν ἀσβέστου, γύψου, κεράμων, τσιμέντου, μολύβδου, ξυλείας καὶ πορσελάνης	»	5,705.75	
Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	9,605.50	Δρ. 132,269.43

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	9,605 50 Δρ.	132,269.43
Δαπανηθέντα	εἰς ἔξοδα μεταφορᾶς ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ὀλυμπίαν μολύβδου, κεράμων, ξυλείας κλπ. σιδηροδρομικῶς	»	4,092.70
»	» ὁδοιπορικὰ Ἱ. Σπιτάδη πρὸς παραλαβὴν ὑλικῶν	»	65.40
»	» ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν Κ. Καμπάνη ἀρχιεργᾶτου	»	160.20
»	» ἀδελφοὺς Θεοχάρη διὰ κατασκευὴν ὑδραγωγῶν	»	396.75
»	» ὁδοιπορικὰ μεταθέσεως ἐξ Ἐριτρίας εἰς Ὀλυμπίαν τοῦ ἐπιμελητοῦ Θ. Καραγάλιου	»	62.95
»	» ὁδοιπορικὰ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ὀλυμπίαν 14 τεχνιτῶν	»	291.95 Δρ.
			11,675.45

Ἀνασκαφαὶ ἐν Εὐβοίᾳ.

Δαπανηθέντα	εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν Δρ.	755.—	
»	» ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν κατὰ τὸν νόμον τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργασίας Γ. Παπαδασιλίου	»	331.20 Δρ.
			1086.20

Ἀνασκαφαὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Πύλον.

Δαπανηθέντα	εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν Δρ.	64,50	
»	» ἀξίαν ζεμπυλίων	»	4.20
»	» φωτογραφικὴν ἐργασίαν	»	26.—
»	» ὁδοιπορικὰ ἐπιστάτου Γ. Νικολοπούλου	»	30.—
»	» ὁδοιπορικὰ ἐξ Ὀλυμπίας καὶ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Πύλον καὶ ἀποζημίωσιν κατὰ τὸν νόμον τοῦ Ἐφόρου Α. Σκιᾶ	»	257.60 Δρ.
			382.30

Ἔργασια ἐν τῷ Μουσείῳ Δελφῶν.

Δαπανηθέντα	εἰς ἡμερομίσθια μαρμαρογλυπτῶν καὶ ἐργατῶν Δρ.	1,816.15	
»	» Σ. Μωρατίνη, Εὐστ. Δηλαβέρην, Ἀ. Κανιλλόπουλον, Ἱ. Γαυριαλάκην, δι' ἀξίαν γύψου, τσιμέντου, πλακῶν, σιδηρικῶν, ἀσβέστου, λινελαίου, ξυλείας	»	2,647.35
»	» μεταφορὰν γύψου, ξυλείας καὶ ἄλλ.		
	Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	4,464.10 Δρ.	145,413.38

Εκ μεταφοράς . . . Δρ.	4,464.10 Δρ.	145,413.38
λων υλικών εκ Πειραιώς και Ίτιάς εις Δελτούς »		407.65
» » όδοιπορικά και αποζημίωσιν Γ. Εύ- γενίου βοηθού μηχανικού »		140.95
» » όδοιπορικά και αποζημίωσιν κατά τόν νόμον Π. Καδβαδία »		97.70
» » όδοιπορικά Γ. Γάσπαρη και Α. Το- μαή »	22.15 Δρ.	5,132.55

Δαπάναι εν Κεφαλληνία

*Μετασκευής της εν Αργοστολίω πρώην Αγγλικής
Εκκλησίας εις Αρχαιολογικόν Μουσείον και
καταρισμοῦ αὐτοῦ κ.λ.π*

Δαπανηθέντα εις πληρωμήν τοῦ Α Γασπαρινάτου ἐρ- γολάβου της μετασκευής της Αγγλ. Εκκλησίας εις Αρχαιολογικόν Μου- σειον διά τήν ἐκτελεσθεῖσαν ἐργασίαν κατά τήν πιστοποιήσιν τοῦ Μηχανικοῦ Δρ.	3,456.35	
» » κατάθεσιν παρά τῷ Ταμίῳ τῶν εἰσ- πράξεων Ἀττικῆς δι' αποζημίωσιν ιδιοκτητῶν χάριν ἀνασκαφῶν . . . »	1,000.—	
» » ἡμερομίσθια ἐργατῶν ἐν τῷ Μουσείῳ »	167.45	
» » Ι. Λαμπίρη δι' ἄξίαν 5 ἀγγειοθηκῶν »	570.—	
» » Ι. Μαγγιώρον, Σ Μωραΐτην κλπ δι' ἄξίαν υλικῶν συγχολλήσεως ἀρ- χαιῶν »	70.60	
» » όδοιπορικά και αποζημίωσιν Γ. Εὐγε- νίου βοηθού Μηχανικοῦ »	415.70	
» » όδοιπορικά Α. Χαλικιά ἐξ Ἀθηνῶν εις Κεφαλληνίαν μετ' ἐπιστροφῆς . . »	30.80	
» » όδοιπορικά Α. Κορυζή πρὸς ἐπέμνη- σιν ἀπαλλοτριουμένων γηπέδων τῆ διαταγῆ τοῦ Ὑπουργείου »	56.10	
» » όδοιπορικά και αποζημίωσιν Θ. Σκού- φου, καθηγητοῦ »	124.30	
» » όδοιπορικά και αποζημίωσιν Δ. Εὐ- αγγελίδου ἐπιμελητοῦ »	374.10	
» » ἄξίαν και τοποθέτησιν ὑαλοπινάκων ἀρχαιοθηκῶν »	32.90 Δρ.	6,298.30

Ἀνασκαφαί εν Χαιρωνεία

Δαπανηθέντα εις ἡμερομίσθια ἐργατῶν και καρραγωγέων Δρ.	4,261.—	
» » ἄξίαν ζεμπυλίων, σχοινίου, ὑδροχλ.		
Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	4,261.— Δρ.	156,844.23

	Ἐκκ μεταφορᾶς . . . Δρ	4,261.— Δρ.	156,844.23
	ὄξείας, πεταύρων κλπ. "	82.50	
Δαπανηθέντα εἰς ἀγωγή μεταφορᾶς ἐκ Λεβαδείας καὶ Δραχμανίου ἀρχαίων εἰς τὸ Μουσείον Χαϊρωνείας "		70.—	
" " ὄδοιπορικὰ ἀρχιεργάτου Κ. Μάνου "		16.60	
" " ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ καρραγωγίων πρὸς συντήρησιν τῆς περὶ τὸν Λέοντα Χαϊρωνείας δειδροφυτείας . . "		52.—	
" " ὄδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν κατὰ τὸν νόμον τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργασίας Ἐφόρου Γ. Σωτηριάδου "		539.50	Δρ. 5,021.60

Ἔργασια ἐν Ὀρχομενῷ, πρὸς κατασκευὴν περιβόλου περὶ τὸν θησαυρὸν τοῦ Μινύου.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ καρραγωγίων Δρ.	2,969.20	
" " Δ. Δημητρακόπουλον, Κ. Σελάχον, Στ. Ἐγγλέζον, δι' ἀξίαν ἀστέστου, λίθων, ὄλικῶν, ἐργαλείων κλπ. . . "	2,478.75	
" " μεταφορὰν ἀστέστου ἐξ ἀσβεστοκαμίμου εἰς Σκρῖπῶν καὶ ἐκ Χαϊρωνείας καὶ λίθων ἐκ Λατομείου "	,922.45	
" " Κ. Σελάχον διὰ τὴν κατασκευὴν τοίχου περὶ τὸν θησαυρὸν Μινύου . . "	1,059.95	
" " Σ. Ἐλευθεριάδην δι' ἀξίαν καὶ μεταφορὰν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Λεβάδειαν σιδηρᾶς θύρας διὰ τὸ κιγκλίδωμα . . "	348.65	
" " ὄδοιπορικὰ καὶ ἀμοιβὴν κατὰ τὸν νόμον τοῦ ἐπιτηρητοῦ τῶν ἐργασιῶν Χ. Κτενᾶ "	749.25	
" " ἐνοίκιον πρὸς φύλαξιν τῶν ἐργαλείων "	35.—	
" " ἐπισκευὴν ἐργαλείων "	5.20	
" " ὄδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν κατὰ τὸν νόμον Χ. Τσοῦντα "	112.50	Δρ. 8,680.65

Ἔργασια ἐπισκευῆς τοῦ Μουσείου Θηβῶν καὶ κατατάξεως τῶν ἐν αὐτῷ ἀρχαίων.

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν, χτιστῶν καὶ καρραγωγίων Δρ.	1,942.—	
" " Π. Παπαγγελῆν, Κ. Μαυράκην, Γ. Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	1,942.—	Δρ. 170,546.48

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	1,942.— Δρ.	170,546.48
	Τερζάκην, δι' ἄξιαν ἀσθέτου, γύψου, βαρούλκου, φυλοργικῶν εἰδῶν, τσιμέντου κλπ. »	2,500.85	
»	» μεταφορὰν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Θῆβας, γύψου, τσιμέντου κλπ. »	83.90	
»	» φωτογραφικὴν ἐργασίαν »	89.50	
»	» ἄξιαν β καθισμάτων. »	21.60	
»	» ἄξιαν γραφικῆς ὕλης. »	15.60	
»	» ὄδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσεις Γ. Εὐγενίου βοηθοῦ μηχανικοῦ »	24.25	
»	» ὄδοιπορικὰ Κ. Γκέκου καὶ Μ. Στάθη »	50.90	
»	» ὄδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσεις κατὰ τὸν νόμον τοῦ Π. Καλούδη »	469.20 Δρ.	5,194.80

Ἔργασια μεγέθυνσεως τοῦ Μουσείου Ἀήλου

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν Δρ.	12,884.60	
» » Στ. Πρατεινάκην, Μπ Βεναρδάκην, Α. Στέφαν, Ἡρ. Κοντόσταυλον, Ι. Γαυριαλάκην, δι' ἄξιαν γύψου, φυλείας, ἀσθέτου, σιδηρικῶν, εἰδῶν χρωματισμοῦ, μολύβδου, κεράμων κλπ. »	9,916.20	
» » ἕξοδα ἀποστολῆς ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Σύρου εἰς Μύκονον γύψου, φυλείας, κεράμων καὶ 2 ἀρχαιοθικῶν . . . »	926.15	
» » ἀποζημιώσεις καὶ ὄδοιπορικὰ τοῦ ἀρχιεργάτου Κ. Καμπάνη »	516.—	
» » ὄδοιπορικὰ καὶ ἡμερομίσθια τοῦ γλύπτου Γ. Λαμπαδίτου »	107.—	
» » ὄδοιπορικὰ Γ. Καραμαλέγκου καὶ Γ. Ξαγοράση »	54.15	
» » ὄδοιπορικὰ Δ. Πίπα ἐπιμελητοῦ πρὸς προμήθειαν ὑλικῶν »	28.90	
» » ὄδοιπορικὰ Γ. Καβαλιῆ καὶ Ὁδ. Ὁρολογᾶ εἰς Πειραιᾶ πρὸς ἀποστολὴν ὑλικῶν »	40.—	
» » ναύλους ἐργατῶν ἐκ Μυκόνου εἰς Δῆλον καὶ τανάπαλιν καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῶν ἐργασιῶν »	391.40 Δρ.	24,834.40

Δαπάναι πρὸς μεγέθυνσιν τοῦ ἐν Σπάρτῃ Μουσείου ἐπισκευῆν καὶ καταρισμὸν αὐτοῦ.

Δαπανηθέντα εἰς τὸν ἐργολάβον Γρ. Γρηγορίου δι' ἐκτελεσθεῖσαν ἐργασίαν πρὸς ἐπαύξησιν

Εἰς μεταφορὰν . . .

Δρ. 200,575.68

	Ἐκ μεταφορᾶς . . .	Δρ.	200,575.68
	τοῦ Μουσείου, ὡς ὁ 4ος καὶ 5ος καὶ τελικὸς λ/σμός τοῦ Νομομηχανικοῦ Λακεδαιμόνος	Δρ.	1,695.66
»	» Σ. Μωραϊτῆν καὶ Ἡλ. Καραλόπου- λον δι' ἀξίαν γύφου, σιδηρῶν, κλει- δῶν κλπ	»	131.85
»	» ἔσοδα ἀποστολῆς ἐκ Πειρικῶς καὶ Γυθείου εἰς Σπάρτην γύφου, σιδηρῶν βάθρων καὶ ἐπιπλῶν	»	82.65
»	» γραφικὴν ὕλην	»	18.60
»	» περισυλλογὴν καὶ μεταφορὰν ἀρ- χαίων εἰς τὸ Μουσεῖον	»	137.—
»	» ἀμαξαγωγία μεταβάσεως καὶ ἐπι- στροφῆς ἐκ Τριπόλεως εἰς Σπάρτην τοῦ Γεν. Ἐφόρου καὶ τοῦ Ἐφόρου Κ. Ῥωμαίου	»	114.50 Δρ. 2,180.26

Ἀνακαφαί ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ὄρους

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	Δρ.	2,512.50
» » ἀξίαν ζεμπυλίων, πτυαρίων καὶ ξυ- λείας πρὸς κατασκευὴν παραπήγματος »	»	166.50
» » φωτογραφικὴν ἐργασίαν	»	68.20
» » ἀξίαν γραφικῆς ὕλης καὶ εἰδῶν σχε- διάσματος	»	40.15
» » μεταφορὰν ἐξ Ὀλυμπίας καὶ Μεγα- λοπόλεως εἰς Λύκαιον ἀμαξιθίων καὶ ἄλλων ἐργαλείων	»	54.05
» » ἐπισκευὴν ἐργαλείων	»	40.50
» » φύλαξιν ἐργαλείων	»	25.—
» » ὄδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν κατὰ τὸν Νόμον τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐρ- γασίας ἐφόρου Κ. Κουρουσιώτου	»	758.05 Δρ. 3,664.95

Δαπάναι κατασκευῆς Μουσείου ἐν Τεγέᾳ

Δαπανηθέντα εἰς ἐργολάβον Α. Χόντον διὰ τὴν κατα- » » σκευὴν τοῦ ἐν Πυαλίῳ Μουσείου, ὡς ὁ λ/σμός Νομομηχ. Ἀρχαδίας	Δρ.	2,851.—
» » ἡμερομίσθια ἐργατῶν, κτιστῶν, καρ- ραγωγίων	»	2,102.—
» » Στ. Πρατσινάκην, ἀδελφ. Γιάνναρη καὶ Κ. Μουρίαν δι' ἀξίαν γύφου, Εἰς μεταφορὰν	Δρ.	4,953.— Δρ. 206,420.89

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	4,953.— Δρ.	206,420.89
	ἐργαλείων, γρούλλου, ἀσβέστου, πλακῶν, τσιμέντου »	2,448	89
Δαπανηθέντα εἰς μεταφορικά ἐν Πειραιῶς εἰς Τρίπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Μουσεῖον γύψου, ἀρχαιοθηκῶν κλπ. »		333.10	
» » χρωματισμὸν τοίχων, ὄροφης, θυρῶν κλπ. ἐργολαβικῶς »		417.50	
» » Γ. Ἀδαμόπουλον, Ἐλ. Σάρδην κλπ. δι' ἀξίαν 7 ἀρχαιοθηκῶν καὶ μιᾶς τραπέζης »		651.40	
» » ὁδοιπορικὰ Κ. Γκέκου καὶ Α. Παναγιωτάκη »		174.20	
» » ὁδοιπορικὰ Π. Καδδαβία »		59.70	
» » μισθὸν γλύπτου Α. Παναγιωτάκη »		687.40	
» » ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημίωσιν τοῦ Διευθύνοντος τὰς ἐργασίας Κ. Ρωμαίου ἐφόρου »		795.95	
» » ἀξίαν γραφικῆς ὕλης »		10.10	Δρ. 10,531.24

Ἰασηκαφαὶ ἐν Τεγέᾳ

Δαπανηθέντα εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ κARRAΓΩΓῶν Δρ.	2,391.— Δρ.	2,397.—

Διάφοροι ἐργασίαι

Δαπανηθέντα εἰς Ἄ. Τζηρίτην, Ἰω. Μαγγιωῶρον, Σ. Στάθην, Ἄ. Ζαχαρίαν κλπ. δι' ἀξίαν ζεμπυλίων, σχοινίου, ἐργαλείων, λινάτσας, κυλίνδρου πρὸς ἀνύψωσιν μαρμάρων, ἀσβέστου κλπ. διὰ τὰς ἐν Ἀθήναις ἐργασίας τῆς Ἑταιρείας . Δρ.	482.85	
» » ἀξίαν ἀρχαιοθηκῶν διὰ τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Μουσεῖα »	370.—	
» » ἀξίαν ἐπίπλων, (καναπέθων καὶ καθισμάτων) διὰ τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Μουσεῖα »	875.—	
» » ἔξοδα συσκευῆς καὶ ἀποστολῆς ἀρχαιοθηκῶν εἰς τὰ Μουσεῖα Ἀργυροστολλοῦ, Σπάρτης καὶ Χαλκίδος »	84.80	
» » χήραν Κ. Δημητρίου καὶ Α. Τζάχ δι' ἀξίαν φωτογραφικῆς μηχανῆς, δύο θηκῶν καὶ τρίποδος διὰ τὰς ἐργασίας τῆς Ἑταιρείας »	283.35	
Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	2,096.— Δρ.	219,349.13

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	2,096.— Δρ. 249,349.13
»	» ἀποζημιώσεις τῶν ἐπιστατῶν τῶν ἐν Ἀθήναις ἐργασιῶν Γ. Καβαλλίνη, Γ. Κρητικῆ καὶ Γ. Κατσούλη . . . »	367.50
»	» ἡμερομίσθια τοῦ ἀρχιεπιστάτου τῶν ἐν Ἀθήναις ἐργασιῶν Ὁδ. Ὁρολογᾶ καθ' ὅλον τὸ ἔτος »	1,595.—
»	» ἀμαξαγωγία τοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν ἐν Ἀθήναις ἐργασιῶν ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἕως 31 Ὀκτωβρίου 1909. »	105.—
»	» ἀποζημιῶσιν τοῦ ἐπιμελητοῦ Δ. Εὐαγγελίδου ἐποπεύσαντος εἰς τὰς ἐν Τίρυνθι ἀνασκαφὰς τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου κατὰ Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον »	200.—
»	» ἀξίαν γραφικῆς ὕλης διὰ τὸ Γραφεῖον τοῦ μηχανικοῦ Γ. Εὐγενίου »	43.75
»	» ἡμερομίσθια κτιστῶν καὶ ἐργατῶν διὰ τὴν κατασκευὴν ἀποθήκης ἐντὸς τοῦ περιβάλλου τοῦ Μουσείου Χαλκίδος »	70.—
»	» ἡμερομίσθια ἐργατῶν, κτιστῶν καὶ καρραγωγῶν πρὸς ἐπισκευὴν τοῖχου τῆς Στοᾶς Ἀττάλου »	271.—
»	» ὀδοιπορικὰ μεταθέσεως τοῦ ἐπιμελητοῦ Δ. Λώλου ἐξ Ὀλυμπίας εἰς Ἐρέτριαν »	45.30
»	» ἐπισκευὴν ἐργασιῶν τῶν ἐν Ἀθήναις ἐργασιῶν »	22.85
»	» ἀμαξαγωγία ἐπιτροπῆς Συμβούλων πρὸς ἐπίβλεψιν τῶν ἐν Ἀθήναις ἐργασιῶν »	9.75
»	» φύλαξιν ὕλικων »	15.—
»	» ἀξίαν μιᾶς κλειδαριᾶς κλπ. διὰ τὴν Παλαιὰν Ἀγορὰν »	11.—
»	» ὀδοιπορικὰ Νομομηχανικοῦ Ν. Μπαλάνου εἰς Λατομεῖον Πεντέλης »	10.90
»	» Ἀγγ. Μελισσῶν καὶ Εὐ. Θέμελην δι' ἀξίαν ἀσπίστου, λίθων, φυλείας κλπ. πρὸς κατασκευὴν ἀποθήκης ἐντὸς τοῦ περιβάλλου τοῦ Μουσείου Χαλκίδος »	161.40
»	» ἡμερομίσθια ἐν Μουσείῳ Σπάρτης »	30.—
»	» ἀποζημιῶσιν Π. Καβαδία μεταδάντος εἰς Σπάρτην καὶ Τεγέα διὰ τὰς	
	Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	5,054.45 Δρ. 249,349.13

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	5,054.15 Δρ.	219,349.13
	ἐκεί ἔργασίας 12-18 Ἰουνίου . . . »	56.—	
»	» Π. Παπαγιαννόπουλον δι' ἄξιαν 5 πινάκων φωτοτυπίας εἰς 400 ἀντίτυ- πα τοῦ ναοῦ Καρόστου »	150.—	
»	» ἔξοδα μεταφορᾶς ζυλίας καταρρευ- σάσης οἰκίας τῆς Ἑταιρείας ἐν Ἑ- λαιοτριβίσις εἰς ἀποθήκην Ἁγίας Τριάδος »	10.—	
»	» ὀδοπορικὰ Ὀδ. Ὁρολογᾶ καὶ Ἰ. Βούδα εἰς Πειραιᾶ δι' ὑπηρεσίαν τῆς Ἑταιρείας ἀπὸ 20 Αὐγούστου μέχρι 18 Σεπτεμβρίου »	15.45 Δρ.	5.285.60
			<u>224.634.73</u>

* Ἀρθρον 2.

ΓΕΝΙΚΑ ΕΞΟΔΑ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Δαπανηθέντα εἰς ἀποζημίωσιν ἐνὸς βοηθοῦ μηχανικοῦ καὶ δύο ἀρχιμεργατῶν πρὸς δρ. 200 ἕκαστος Δρ.	7,200 —
» » εἰς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν δι' εἰσφο- ρὰν τῆς Ἑταιρείας τοῦ ἔτους 1909 πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου ΒΩΛΘ' Φεβρουαρίου 1901 πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ κτιρίου καὶ τῶν μωσαϊκῶν τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ ἐν Λεθαδαίᾳ. »	<u>5,000.—</u> Δρ. 12,200.—

* Ἀρθρον 3.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Δαπανηθέντα διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀρχαιολ. Ἐφη- μερίδος 1908 Δρ.	2,474.25
» » τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀρχαιολ. Ἐφημερί- δος 1909 »	5,937.70
» » τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀρχαιολ. Ἐφημε- ρίδος 1910 »	250.—
» » τὴν ἔκδοσιν τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἑ- ταιρείας 1907 »	890.—
» » τὴν ἔκδοσιν τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἑ- ταιρείας 1908 »	<u>1,147.35</u>
Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	10,699.30

	Ἐκ μεταφορᾶς Δρ.	10,699.30
»	• τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀπολογισμοῦ τῆς Ἑταιρείας 1908 »	60.—
»	» τὴν ἔκδοσιν τοῦ συγγράμματος Π. Καββαδία «Περὶ θόλου τῆς Ἐπιδαύρου» »	188.50
»	» τὴν ἔκδοσιν τοῦ συγγράμματος Π. Καββαδία «περὶ τῶν ἀνασκαφῶν Κεφαλληνίας» »	916.50
»	» τὴν ἔκδοσιν τοῦ συγγράμματος Γ. Παπαδασιλείου «Περὶ Χαλκίδος» »	1,473.—
»	εἰς Ἄδελφους Γ. Ἀσπιώτου δι' ἄξιαν πλακῶς καὶ 900 ἀντιτύπων ἑνὸς πίνακος «Κόρης Ἀκροπόλεως» καὶ 2 πλακῶν μετὰ 300 ἀντιτύπων ἐξ ἑκάστης, δύο εἰκόνας τῶν Παγασῶν »	4003.— Δρ. 47.340.30

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Διάφορα δαπάναι καὶ ἀπρόοπτα ἐξοδα

Δαπανηθέντα διὰ σύνταξιν τοῦ πρώην κλητῆρος τῆς Ἑταιρείας Κ. Πάνου Δρ.	972.—
• καταβληθέντας εἰς τὸ δημόσιον φόρους ἐπιτηδεύματος τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ἑταιρείας διὰ τὸ ἔτος 1909 »	1,319,72
» • ἀντίτιμον μάρκων 1,200 ἀποσταλῆτων τῶ ἐν Μονάχῳ Δτ. Ἐρνέστω Φίχτερ ἔναντι τοῦ ὑπὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ ψηφισθέντος ποσοῦ διὰ τὸ μνημεῖον Φουρτβαϊγκλερ »	1,536.—
» • εἰσφορὰν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἰς κατασκευὴν μαρμαρινῆς στήλης ἐπὶ τοῦ τάφου Φουρτβαϊγκλερ καὶ τοποθέτησιν ἐπ' αὐτῆς καὶ χαλκίνης σφυγγῶς »	800.—
» • εἰς τὴν ἐπιμελήσειν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ διαρκοῦς Κοντείου βραβεῖου χάριν τῶν φιλολογικῶν σπουδῶν »	1,000.—
» • ἄξιαν στεφάνου κατατεθέντος ἐπὶ τοῦ νεκροῦ Κ. Κόντου »	90.—
» • εἰς τρεῖς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τὸν Γραμματέα τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας διὰ δικαιώματα αὐτῶν εἰς ἐνέργειαν διαγωνισμοῦ θέσεων ἐπιμελητῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας »	520.—
Εἰς μεταφορὰν Δρ.	6,237.72

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	6,237.72
Δαπανηθέντα εἰς δικηγορικά δικαιοῦματα διὰ τὴν κατ'		
	Ἀλεξάνδρου Λυκάκη δίκην »	174.50
»	» τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν πρὸς ἐξόφλη- σιν τοῦ παρ αὐτῇ ἀνοικτοῦ λογαρια- σμοῦ τῆς Ἑταιρείας »	427 15.—
»	» ὀδοπορικὰ ἔξοδα τριῶν μεταβάσεων ἐκ Χαριωνείας εἰς Ἀθήνας καὶ τανά- παλιν τοῦ ἐφόρου Γ. Σωτηριάδου χάριν ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας κατ' Ἀὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον ἐ. ἔ. . . »	106.30
»	» ἄξιαν δύο χιμεριῶν σπολῶν τῶν κλητήρων τοῦ Καταστήματος . . . »	80.—
»	» τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν διὰ τὴν ἀντι- κατάστασιν 10 ὁμολογιῶν ἐνοποιή- σεως, κληρωθεισῶν εἰς τὸ ἔρτιον . . »	80 10
»	» παροχὴν ἀποζημιώσεως εἰς τὸν ἐρ- γάτην Β. Νομικὸν παθόντα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἑταιρείας »	50.— Δρ. 7,155.77

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἐξοδα κεκλεισμένων χρήσεων.

Δαπανηθέντα εἰς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ Ἀερίφωτος διὰ		
κατανάλωσιν ἠλεκτρικοῦ βρέματος		
πρὸς φωτισμὸν τοῦ καταστήματος τῆς		
Ἑταιρείας ἀπὸ 1 Ἰουλίου—ἕως 30		
Σεπτεμβρίου 1908 Δρ.	172.45	
»	» Πάλλην καὶ Κοτζιάν διὰ προμήθειαν γραφικῆς ὕλης διὰ τὸ Γραφεῖον τῆς	
Ἑταιρείας κατὰ 76ριον, 86ριον, 96ριον καὶ 106ριον 1908 »	27.70	
»	» Δ. Παπαδόπουλον διὰ φωτογράφησιν 4 Βυζαντινῶν ναῶν τοῦ Μιστραῖ κατὰ Μάρτιον 1908 διὰ τὰς διαλέξεις τῆς	
Ἑταιρείας »	45.—	
»	» Ἐφημερίδα «Νέον Ἄστυ» διὰ δη- μοσιεύσιν προκηρύξεως διαγωνισμοῦ περὶ πέντε θέσεων ἐπιμελητῶν Μου- σείων τρεῖς κατὰ Νῆριον π. ἔτους . . »	20.—
»	» Θ. Παπαϊωάννου δι' ἀποστολὴν δια- φόρων ἐντύπων εἰς ἐξωτερικὸν ἀπὸ 21 86ρίου—22 96ρίου 1908 »	13 60
	Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	278.75

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	278.75
Δαπανηθέντα εἰς	Θ. Παπαϊωάννου διὰ διάφορα ἔξοδα τοῦ Γραφείου ἀπὸ 21 Ὀκτωβρίου—	
	22 Νοεμβρίου 1908. »	40.05
»	» τὸν Ταμίαν τῆς Ἑταιρείας δι' ἔξοδα ἀποστολῆς χρημάτων εἰς διαφόρους δικαιοῦχος ἀπὸ 20 Ὀκτωβρίου—	
	31 Δεκεμβρίου 1908. »	32.90
»	» Ἐμμανουὴλ Μῶτον δι' ἀποστολὴν τηλεγραφημάτων εἰς οικογένειαν L. Ross καὶ K. Robert ἐπὶ τοῖς ἀποκαλυπτηρίοις τῆς προτομῆς Ross »	41.35
»	» Ἰωάννην Μαγγύρων διὰ προμήθειαν τριῶν κουβάδων καὶ τριῶν πτυαρίων διὰ τὸ Κατάστημα τῆς Ἑταιρείας κατὰ Νοεμβρίου π. ἔ. »	17.25
»	» Π. Κοντόν διὰ προμήθειαν ποσίμου ὕδατος ἀπὸ 1 86ρίου—30 96ρίου π.ἔ. »	8.—
»	» Θ. Παπαϊωάννου διὰ μικροῖς ἔξοδα τοῦ Γραφείου ἀπὸ 22 96ρ.—18 106ρ. π.ἔ. »	33.55
»	» Καραβέλλον καὶ Ἱερεμίαν δι' ἀντικατάστασιν καὶ προσθήκην ἠλεκτρικῶν ἐργαλείων εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ Καταστήματος κατὰ Δέτριον π. ἔ. »	25.05
»	» Π. Κυριακίδη δι' ἐκπόνησιν δύο ἀντιτύπων τῶν σχεδίων τῶν ἐρεπίων καὶ ἀνασκαφῶν Φθιωτίδων Θησῶν πρὸς δημοσίευσιν »	80.—
»	» Εὐστ. Κ. Δηλαβέρην δι' ἄξιν δύο λεκανῶν καὶ μιᾶς καπνοδόχου διὰ τὸ φυλακεῖον Ἀγίας Τριάδος »	27.20
»	» Φ. Καστόρχην δι' ἔξοδα καὶ δικαιοῦματα αὐτοῦ δι' ὑποθίσεις τῆς Ἑταιρείας. »	182.—
»	» Π. Καρδαβιαν δι' ἀποζημίωσιν αὐτοῦ ἀπὸ 23 Δέτριον π. ἔ. μέχρις 7 Ἰανουαρίου ἔ. ἔ. διὰ μετάβασίν του εἰς Ἐπίδαυρον πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν ἐκεῖ ἐργασιῶν »	128.—
»	» Π. Καρδαβιαν δι' ὀδοιπορικὰ αὐτοῦ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἐπίδαυρον διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. »	74.20
»	» Εὐστάθιον Δηλαβέρην διὰ προμήθειαν 1000 πλακῶν καὶ 40 κιβωτίων	
	Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	968.30

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	968.30
	πρὸς ἔκθεσιν αὐτῶν διὰ τὰ ἔργα Ἐπιδαύρου κατὰ 8/6ριον π. ἔ. »	248.—
»	» Ἰωάννην Δάρλασιν διὰ μεταφορὰν 1000 ὀκάδων γύφου ἀπὸ Ναυπλίου εἰς Ἱερόν Ἀσκληπιοῦ κατὰ Δεκέμβριον π. ἔ. »	20. .
»	» Γ. Πυλαρινὸν καθηγητὴν δι' ἐπιμίσθιον αὐτοῦ ὡς ἐπιμελητοῦ τῶν ἐν Κοκκολάταις Κεφαλληνίας ἀνασκαφῶν ἀπὸ 1 Αὐγούστου-8 76ρίου π.ἔ. »	190.—
»	» Δ. Τερζόπουλον διὰ προμήθειαν γραφικῆς ὕλης διὰ τὸ Γραφεῖον κατὰ Δεκέμβριον π. ἔτ. »	10.65
»	» Γ. Εὐγένιον δι' ὁδοιπορικὰ μεταβάσεώς του ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ναύπλιον διὰ τὰ ἔργα Ἐπιδαύρου κατὰ Δεκέμβριον π. ἔ. »	49.50
»	» Ἰωάννην Μαγγιῶρον διὰ προμήθειαν ξεσκονίστρας διὰ τὸ Κατάστημα τῆς Ἑταιρείας κατὰ Δέβριον π. ἔ. . . . »	6.—
»	» τὴν Ἑταιρείαν τοῦ Ἀερίωφωτος διὰ κατανάλωσιν ἠλεκτρικοῦ βεῦματος πρὸς φωτισμὸν τοῦ Καταστήματος τὴν τετάρτην τριμηνίαν π. ἔ. . . . »	278.—
»	» Δ. Εὐαγγελίδην δι' ὁδοιπορικὰ μεταβάσεώς του ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἐπίδαυρον κατὰ Δέβριον π. ἔ. μετὰ τοῦ μηχανικοῦ Εὐγενίου. »	46.10
»	» Ἰωάννην Μαγγιῶρον διὰ κατασκευὴν δύο σειρῶν τύπων ἀριθμῶν διὰ τὸ Μουσεῖον Ἐπιδαύρου κατὰ Δέβρ. π.ἔ. »	3.75
»	» Γ. Εὐγένιον δι' ἀποζημιώσιν του ἀπὸ 16-31 Δέβριου 1908 διὰ τὰς ἐργασίας Ἐπιδαύρου »	53.30
»	» Ζαμᾶνον καὶ Τσιρίκον δι' ἀξίαν κλειδαριᾶς καὶ πομῶλου διὰ τὸ Μουσεῖον Ἐπιδαύρου κατὰ τὸν 9/6ριον 1907 »	9.50
»	» Ζαμᾶνον καὶ Τσιρίκον διὰ προμήθειαν δύο κλειδαριῶν, βελονῶν κλπ. διὰ τὸ Φυλακεῖον Ἀγίας Τριάδος κατὰ 8/6ριον καὶ 9/6ριον 1907. . . »	7.—
»	» Κωνστ. Κουκῆν διὰ προμήθειαν 24 κυβικῶν μέτρων λίθων διὰ τὰ φυλα-	
	Εἰς μεταφορὰν . . . Δρ.	1,860.10

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρ.	1,860.10
	κεῖα παρὰ τὸ Θέατρον Ἡρώδου τοῦ Ἀγτικῷ κατὰ Δεκέμβριον π. ἔ. . . »	78.—
Δαπανηθέντα εἰς Δ.	Παπαθινόπουλον, Σακκιώτην κλπ. δι' ἄξιαν δύο ἐνδομασιῶν τῶν κλητῆρων τῆς Ἑταιρείας κατὰ Δε- κέμβριον π. ἔ. »	90.—
»	» Δημήτριον Μαυράκη δι' ἄξιαν δύο ταπήτων διὰ τὰ γραφεῖα τοῦ Κατα- στήματος τῆς Ἑταιρείας κατὰ Δε- κέμβριον π. ἔ. »	52.—
»	» ἀπόδοσιν τῆς ἐκ τοῦ ἔτους 1908 ὀφει- λομένης εἰσφορᾶς πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ Νόμου ΒΩΛΘ' τῆς 23 Φεβρουα- ρίου 1901 πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ κτι- ρίου καὶ τῶν μωσαϊκῶν τῆς Μονῆς τοῦ Ἵοσίου Λουκᾶ ἐν Λεβαδείᾳ. . . . »	5,000.—
»	» Δ. Μπάτσην μηχανικὸν δι' ὀδοπο- ρικὰ ἔξοδα μεταβάσεων του κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπριλίον, Μάιον καὶ Ἰούλιον 1908 πρὸς ἐπίβλεψιν τοῦ ἀνεγειρομένου Μουσείου εἰς Πυαλί Τεγείας. »	60.— Δρ. 7,140.10

ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1909

Χ ρ ε ω σ ι ς	Π ο σ ό ν	Π ι σ τ ω σ ι ς	Π ο σ ό ν
Υπόλοιπον 31 Δεκεμβρίου 1908.....	4,758	Επιληροώθησαν εις έξοδα Γενικού Προϋπολογισμού...	335,178
Εισπραχθέντα από Έσοδα Γενικού Προϋπολογισμού...	273,755	» » προκαταβολάς.....	25,650
» » προκαταβολάς.....	23,908	» » Τραπεζών Γ. Σκουζέ (έντοκος κη- τάθεις).....	287,206
» » Τραπεζών Γ. Σκουζέ (έντοκος κη- τάθεις).....	290,060	» » Τραπεζών Ανατολής (έντοκος κη- τάθεις).....	35,979
» » Τραπεζών Ανατολής.....	75,952	» » Τραπεζών Αθηνών.....	60,000
» » Ταμείων Λαχτίου Έθνικού Στό- λου και Αργαιοτήτων.....	75,000	» » πιστωτάς διαφόρων.....	472
» » τόκους και μερίσματα Α' εξαμή- νου 1908.....	9,842	» » παρακαταθήκην δι' άνασφαίας εν Κεφάλαιον ύπό τού κ. Γκούσιπ	8,093
» » άξίαν μιας όμολογίας του πατριο- τικού δανείου, κληροβίωση εις τό άρτιον.....	40	Υπόλοιπον Ταμείου τής 31 Δεκεμβρίου 1909.....	687
	753,267		753,267
	90		90

Εν Αθήναις, τή 31 Δεκεμβρίου 1909.

Ο Λογιστής
Κ. Α. ΜΙΣΙΟΣ

Ο Ταμίας
ΑΔ. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΡΙΔΟΣ

Ε Ξ Ο Δ Α	Π ο σ ό ν	
Είς μισθούς του προσωπικού των Γραφείων και της Βιβλιοθήκης	12,665	—
« « « « επί των άρχαιοτήτων.....	39,500	85
» έξοδα Γραφείων και διαχειρίσεως.....	8,771	05
» » Βιβλιοθήκης.....	5,770	80
» άνασκαφάς και συντήρησιν άρχαίων μνημείων.....	224,634	73
» γενικά έξοδα άνασκαφών και συντηρήσεως των μνημείων...	12,200	—
» δημοσιεύματα.....	17,340	30
» διαφόρους δαπάνας κί άπρόοπτα έξοδα.....	7,455	77
» έξοδα παρελθουσών χρήσεων.....	7,140	10
Περίσσευμα εισόδων.....	69,733	96
	404,912	56

Έν Αθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909.

Ο Ταμίας

ΑΛΕΞ. Α. ΜΥΔΩΝΑΚΟΣ

« ΕΣΟΔΑ ΚΑΙ ΕΞΟΔΑ »

Ε Σ Ο Δ Α	Π ο σ ό ν	
Από εισφοράς.....	2,393	45
» τόκους και μερίσματα.....	35,963	50
» έσοδα εκ δημοσιευμάτων.....	9,773	40
» » εκ κεκλεισμένων χρήσεων.....	168	—
» » διάφορα.....	456	70
» » εκ του Λαχείου.....	300,000	—
» » περίσσειμα του έτους 1908.....	56,157	54
	404,912	56

Ο Λογιστής

Κ. Α. ΜΙΣΙΟΣ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Ε Ν Ε Ρ Γ Η Τ Ι Κ Ο Ν		
Ταμείον	687	65
Μετοχαι Έθνικης Τροπίζης.....	131,320	—
Όμολογια Έθνικού Δανείου ένοποιήσεως 1898.....	171,795	75
» Πατριωτικού δανείου 30,000,000.....	35	—
» Έθνικού δανείου κεφαλαιοποιήσεως.....	640	—
Προκαταβολαι.....	3,685	—
Τράπεζα Γ. Π. Σκουζέ (έντοκος κατάθεσις)	60,749	40
Χρεώσται εκ γραμματίων λαχείου.....	1,331	60
Τράπεζα τής Ανατολής (έντοκος κατάθεσις)	60,000	—
Άκίνητα κτήματα	65,170	24
Κατάστημα τής Έταιρείας	259,863	80
Ταμείον του Λαχείου του Έθνικού Στόλου.....	75,000	—
Παρακαταθήκαι δι' αρχαιολογικά έργα	3,200	68
Τράπεζα Αθηνών (έντοκος κατάθεσις)	60,000	—
	893,479	12

Έν Αθήναις τῆ 31 Δεκεμβρίου 1909

Ό Ταμίας

ΑΔΕΞ. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 1909.

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ			
Ἐγγυοδοσίαι.....		4,500	—
Ἵπόλοιπον παρακαταθήκης.....			26
Κεφάλαιον.....	Δρ. 822,244.90		
οὐ τὸ καθαρὸν περίσσευμα ἐσόδων τῆς ληγούσης χρήσεως 1909.....	οὐ 69,733.96	891,978	86
		893,479	12

Ὁ Λογιστής
Κ. Α. ΜΙΣΙΟΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΛΗΨΟΔΟΣΙΑ

	Χ ρ έ ω σ ι ς					
	Υπόλοιπον 31 Δεκεμβρίου 1908		Πράξεις ἐντός τοῦ ἔτους 1909		Τὸ ἕλρον τῆς χρεώσεως	
Ταμείον	4,738	85	748,529	05	753,267	90
Μισθοὶ Ἐθνικῆς Τραπεζῆς	131,320	—	—	—	131,320	—
Ὁμολογίαι Ἐθν. Δανείου ἐνοποιήσεως 1898	171,795	75	—	—	171,795	75
» Πατριωτικοῦ Δαν. 30,000,000	45	—	—	—	45	—
» Ἐθν. Δαν. Κεφαλαιοποιήσεως .	640	—	—	—	640	—
Προκαταβολαὶ	1,943	65	25,650	—	27,593	65
Τράπεζα Γ. Π. Σκουζῆ	63,603	—	287,206	40	350,809	40
Χρεώματα ἐκ γραμματίων λαχείου 1897-1900	1,331	60	—	—	1,331	60
Ἐγγυοδοσίαι	—	—	—	—	—	—
Τράπεζα Ἀθηνῶν (ἐντοκος κατάθεσις)	—	—	60,000	—	60,000	—
Πιστωτικὰ διάφοροι	—	—	472	50	472	50
Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς (ἐντοκος κατάθεσις)	99,973	50	35,979	35	135,952	85
Ἀκίνητα κτήματα	65,170	24	—	—	65,170	24
Κατάστημα τῆς Ἐταιρίας	259,863	80	—	—	259,863	80
Ταμείον τοῦ Λαχείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου	75,000	—	300,000	—	375,000	—
Παρακαταβῆκαι δι' ἀρχαιολογικὰ ἔργα	3,200	68	—	—	3,200	68
Τόκοι καὶ μερίσματα	9,842	50	—	—	9,842	50
Παρακαταβῆκαι δι' ἀνασκαφὰς ἐν Κεφαλληνίᾳ ὑπὸ τοῦ κ. Goekoop	—	—	8,093	40	8,093	40
Κεφάλαιον	—	—	—	—	—	—
Περίσσευμα ἐσόδων μετενεκτέον εἰς τὰ ἔσοδα τοῦ ἐπομένου ἔτους 1909, ἵνα χρησιμοποιῆσθ δι' ἀνασκαφικὰ καὶ μουσειακὰ ἔργα Ἀθηνῶν	—	—	56,157	51	56,157	51
	888,468	57	1,522,088	21	2,410,556	78

Ἐν Ἀθῆναις, τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909.

Ὁ Ταμίης
ΑΔ. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1909

Πίστεις						Υπόλοιπα τῆ 31 Δεκεμβρίου 1909			
Υπόλοιπον 31 Δεκεμβρίου 1908		Πράξεις ἐντός τοῦ ἔτους 1909		Τὸ ὅλον τῆς πιστώσεως		Χρέωσις		Πιστώσις	
		752,580	25	752,580	25	687	65		
						131,320	—		
		10	—	10	—	171,795	75		
						35	—		
		23,908	65	23,908	65	640	—		
		290,060	—	290,060	—	3,685	—		
						60,749	40		
1,500	—			1,500	—	1,331	60		
								1,500	—
472	50			472	50	60,000	—		
		75,952	85	75,952	85	60,000	—		
						65,170	24		
		300,000	—	300,000	—	259,863	80		
		9,842	50	9,842	50	75,000	—		
						3,200	68		
8,093	66			8,093	66				
822,244	90	69,733	96	891,978	86			891,978	86
56,157	51			56,157	51				
888,468	57	1,522,088	21	2,410,556	78	893,479	12	893,479	12

Ὁ Λογιστὴς
Κ. Α. ΜΙΣΙΟΣ

Α Ν Α Λ Υ Σ Ι Σ

των Γενικῶν Λογαριασμῶν ἐφ' ὧν ἐπῆλθε μεταβολή ἢ οὐ κατὰ τὴν
χρῆσιν τοῦ 1909.

Α' Ἐπὶ τῶν Γενικῶν Λ/σμῶν τοῦ Ἑνεργητικοῦ.

Ταμείον.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον	Δρ.	4,738.85
ἔγρεώθη ὁ Λ/σμός οὗτος μετὰ τὰς καθ' ἕλον τὸ ἔτος 1909 ἐνεργηθείσας εἰσπραξεις	»	748,529.05
Τὸ ἕλον	»	753,267.90
καὶ ἐπιστώθη μετὰ τὰς καθὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐνεργηθείσας πληρωμὰς	»	752,580.25
καὶ ὑπόλοιπον Ταμείου τῆ 31 Δεκεμβρίου 1909	»	<u>687.65</u>

Χρηματογράφα

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχον 56 Ματοχαὶ τῆς Ἐθν. Τραπεζικῆς	Δρ.	131,320.—
ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909	»	<u>131,320.—</u>
Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχον 1697 ὁμολογίαι Ἐθν. Δανείου ἐνο- ποιήσεως 1898 ἀξίας	Δρ.	171,795.75
ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909	»	<u>171,795.75</u>
Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχον 36 ὁμολογίαι τοῦ Πατριotic. δανείου τῶν 30,000,000 ἀξίας	Δρ.	45.—
ἐξ αὐτῶν ἐκληρώθη μία εἰς τὸ ἄρτιον καὶ ἐπληρώθη	»	10.—
σημειοῦται ἡ ἀξία τῶν ὑπολειπομένων	»	<u>35.—</u>
Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχον ὁμολογίαι τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου κεφα- λαιοποιήσεως ἀξίας	Δρ.	640.—
ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909	»	<u>640.—</u>

Προκαταβολαὶ ἐπὶ ἀποδόσει Λ/σμοῦ εἰς Εφόρους, ἐπιστάτας καὶ λοιπούς.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὄφειλοντο εἰς τὴν Ἐταιρείαν προκαταβολαὶ Δρ.	1,943.65
ἔγρεώθη ὁ Λ/σμός οὗτος μετὰ τὰς καθ' ἕλον τὸ ἔτος 1909 γενομένας προ- καταβολὰς	» 25,650.—
Τὸ ἕλον	» 27,593.65
καὶ ἐπιστώθη μετὰ τὰς γενομένας ἀποδόσεις προκαταβολῶν	» 23,908.65
ὑπόλοιπον ἀποδοτέων τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909	» <u>3,685.—</u>

Τράπεζα Γ. Π. Σκουζέ

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 τὸ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας ὑπόλοιπον ἐντόκων καταθέσεων παρὰ τῆ Τραπεζῆ Γ. Π. Σκουζέ ἀνήρχεται εἰς . . . Δρ.	63,603.—
ἐχρεώθη ὁ Ἀ/σμός οὗτος μὲ τὰς καθ' ὄλον τὸ ἔτος 1909 γενομένας ἐντόκους καταθέσεις	» 287,206.40
	» 350,809.40
καὶ ἐπιστώθη μὲ τὰς γενομένας ἀναλήψεις	» 290,060.—
ὑπόλοιπον ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας τῆ 31 Δεκεμβρίου 1909	» 60,749.40

Χρεώσται ἐκ γραμματίων λαχείου

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 τὸ ὑπόλοιπον τῶν χρεωστῶν ἐκ γραμματίων Λαχείου ἀνήρχεται ἐν ὅλῳ εἰς Δρ.	1,331.60
ἐπὶ τοῦ λ/σμοῦ τούτου οὐδεμίᾳ ἐπῆλθε μεταβολή. Ὑπόλοιπον 31 Δεκεμβρίου 1909	» 1,331.60

Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 τὸ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας ὑπόλοιπον ἐντόκων καταθέσεων παρὰ τῆ Τραπεζῆ τῆς Ἀνατολῆς ἀνήρχεται εἰς . . . Δρ.	99,973.50
ἐχρεώθη ὁ λ/σμός οὗτος μὲ τὰς καθ' ὄλον τὸ ἔτος γενομένας καταθέσεις . . .	» 35,979.35
	» 135,952.85
καὶ ἐπιστώθη μὲ τὰς γενομένας ἀναλήψεις	» 75,952.85
Ὑπόλοιπον ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας τῆ 31 Δεκεμβρίου 1909 Δρ.	60,000.—

Ἀκίνητα κτήματα

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον Δρ.	65,170.24
ἐφ' οὗ οὐδεμίᾳ ἐπῆλθε μεταβολή, ἐπομένως σημειοῦται ἡ ἀξία αὐτῶν κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909.	» 65,170.24

Κατόστημα τῆς Ἑταιρείας.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 τὸ ὑπόλοιπον ἀνήρχεται εἰς Δρ.	259,863.80
ἐφ' οὗ οὐδεμίᾳ ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτοῦ κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909.	» 259,863.80

Ταμίον τοῦ Λαχείου τοῦ Ἐθν. Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον Δρ.	75,000.—
ἐχρεώθη ὁ Ἀ/σμός οὗτος μὲ τὸ πᾶσόν τὸ ἀνήκον εἰς τὴν Ἑταιρείαν ἐκ τῶν ἐσόδων τῶν εἰσπράξεων τῶν 4 κληρώσεων τοῦ ἔτους 1909 τοῦ Λαχείου τοῦ Ἐθν. Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων	» 300,000.—
καὶ ἐπιστώθη μὲ τὰς παρὰ τῆς Ἑταιρείας γενομένας εἰσπράξεις κατὰ τὸ ἔτος 1909, ἧτοι μίᾳς κληρώσεως τοῦ ἔτους 1908 καὶ τριῶν κληρώσεων τοῦ ἔτους 1909	» 375,000.—
	» 300,000.—
Ὑπόλοιπον	» 75,000.—

Παρακαταθήκαι δι' ἀρχαιολογικά ἔργα ἐν τῷ Δημοσίῳ ταμείῳ

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας . . Δρ.	3,200.68
ἐφ' οὗ οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή.	
Ἐπίλοιπον 31 Δεκεμβρίου 1909 »	<u>3,200.68</u>

Τράπεζα Ἀθηνῶν.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 οὐδὲν ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον	
ἐχρεώθη ὁ Δ/σμός οὗτος μὲ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1909 γενομένην ἔντοκον	
παγίαν κατάθεσιν Δρ.	60,000.—
Ἐπίλοιπον ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας τῆ 31 Δεκεμβρίου 1909 »	<u>60,000.—</u>

Τόκοι καὶ μερίσματα.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον Δρ.	9,842.50
ἐπιστώθη ὁ Δ/σμός οὗτος μὲ τὰ εἰσπραχθέντα κατὰ τὸ ἔτος 1909. . . »	9,842.50
Ἐπίλοιπον τῆ 31 Δεκεμβρίου 1909. . . »	<u>μηδὲν</u>

*Β'. Ἐπὶ τῶν Δ/σμῶν τοῦ Παθητικοῦ.**Ἐγγυοδοσίαι*

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον Δρ.	4,500.—
ἐφ' οὗ οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή.	
Ἐπίλοιπον τῆ 31 Δεκεμβρίου 1909 »	<u>4,500.—</u>

Πιστωταὶ διάφοροι.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον Δρ.	472.50
ἐχρεώθη ὁ Δ/σμός οὗτος μὲ τὰς γενομένας πληρωμάς. »	472.50
Ἐπίλοιπον 31 Δεκεμβρίου 1909 »	<u>μηδὲν</u>

Παρακαταθήκαι δι' ἀνοσκαφὰς ἐν Κεφαλληνίᾳ ὑπὸ τοῦ κ. Γοεκοορ.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον Δρ.	8,093.66
ἐχρεώθη ὁ Δ/σμός οὗτος μὲ τὰ πληρωθέντα »	8,093.40
Ἐπίλοιπον τῆ 31 Δεκεμβρίου 1909	<u>26</u>

Πληρωτέα ἐντάλματα.

Καθ' ὄλον τὸ ἔτος 1909 ἐξεδόθησαν ἐντάλματα 1927 ἀξίας. . . . Δρ.	753,241.50
ἄτινα καὶ ἐξοφλήθησαν, πλὴν τῶν ὑπ' ἀριθ. 238, 718 καὶ 1721 ἀξίας	
δραχ. 661.25 ἀκυρωθέντων.	

ΠΙΝΑΞ ἐμφαίνων τὴν περιουσίαν τῆς Ἐταιρείας κατὰ
τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909.

Ἡ περιουσία τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὴν 31 Δ/ρίου 1908 ἀνήρχετο εἰς . Δρ.	Δρ. 822,244.90
ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἑξῆς:	
ἐκ τοῦ ὑπολοίπου τοῦ ταμείου τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 "	4,738.85
ἐκ 56 μετοχῶν τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς "	131,320.—
ἐκ 1697 ὁμολογιῶν ἑθνικοῦ δανείου ἰσοποιήσεως τοῦ 1898. "	171,795.75
ἐκ 36 ὁμολογιῶν Πατριωτικοῦ δανείου τῶν 30,000,000 "	45.—
ἐκ μιᾶς ἀποδείξεως καὶ ἐνὸς ὀριστικοῦ τίτλου τοῦ ἑθνικοῦ δανείου Κε- φαλοποιήσεως "	640.—
ἐκ προκαταβολῶν. "	1,943.65
ἐξ ἐντόκου καταθέσεως παρὰ τῆ Τρα- πέζῃ Σκουζῆ "	63,603.—
ἐκ γραμμῶν ἐκ γραμματίων Λαχείου 1897—1900. "	1,331.60
ἐξ ἐντόκου καταθέσεως παρὰ τῆ Τρα- πέζῃ τῆς Ἀνατολῆς. "	99,973.50
ἐξ ἀκινήτων κτημάτων ἀξίας. "	65,170.24
ἐκ Κατστήματος τῆς Ἐταιρείας ἀξίας "	259,863.80
ἐκ τοῦ ταμείου τοῦ Λαχείου τοῦ Ἐθν. Στόλου καὶ τῶν Ἀρ- χαιοτήτων διὰ τὴν εἰς τὴν Ἐ- ταιρείαν ἀνήκουσαν μερίδα ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ Λαχείου τῆς ὁ τριμηνίας 1908 "	75,000.—
ἐκ παρακαταθηκῶν παρὰ τῷ Δημο- σίῳ Ταμείῳ δι' ἀρχαιολογικὰ ἔργα "	3,200.68
ἐκ τόκων καὶ μερισμάτων "	9,842.50
	<u>888,468.57</u>
ἐξ ὧν ἀφαيروμένων τῶν ὀφειλομένων	
1) εἰς ἐγγυοδοσίαν ἐργολάδου Ν Μοσχῶ. "	1,500.—
2) εἰς πιστωτὰς διαφόρους "	472.50
Εἰς μεταφορὰν Δρ.	1,972.50 Δρ. 888,468.57 Δρ. <u>822,244.90</u>

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.	1,972.50	Δρ.	888,468.57	Δρ.	822,244.90
3) εἰς παρακαταθήκας δι' ἀνασκαφᾶς ἐν Κεραλληνίᾳ ὑπὸ τοῦ κ. Goekoop	»			8,093.66		
4) περίσσευμα ἰσόδων μετενεκτόν εἰς τὰ ἔσοδα τοῦ ἐπομένου ἔτους, ἵνα χρησιμεύσῃ δι' ἀνασκαφικά καὶ μουσειακά ἔργα ἐν Ἀθήναις	»	56,157.51	»	66,223.67	»	<u>822,244.90</u>
Ἐντὸς τοῦ ἔτους 1909 ἐπῆλθον αἱ ἑξῆς αὐξομειώσεις :						
α') εἰς τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Ταμείου τῆς 31 Δεκεμβρίου 1908	Δρ.	4,738.85				
προσείθησαν αἱ καθ' ὄλον τό ἔτος 1909 ἐνεργηθεῖσαι εἰσπράξεις κατὰ τὴν ἀναλυτικὴν κατάστασιν τῆς κινήσεως τοῦ Ταμείου	»	748,529.05				
Τὸ ὄλον	»	753,267.90				
Ἀφαιρουμένων δὲ τῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐνεργηθειῶν πληρωμῶν	»	752,580.25				
Ἐμείνεν ὑπόλοιπον κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909	»	687.65	»	687.65		
β') ἐπὶ τῶν μετοχῶν τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς, 56 τῶν ἀριθμῶν. οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν					»	131,320.—
γ') ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν ἔθν. δανείου ἐνοποιήσεως, 1697 τῶν ἀριθμῶν, οὐδεμία ἐπῆλθε μετοβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν					»	171,795 75
δ') ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ πατριωτικοῦ δανείου τῶν 30,000,000 ἐπιπληρώθη ἡ κληρωθεῖσα ὑπ' ἀριθ. 128,957 ἔμειναν δὲ αἱ ὑπ' ἀρ. 81,885-81,890, 81,892, 81,893, 81,895, ἕως 81,905, 81,907 - 81,909, 81,911-81,914, 86,885-86,889, 187,052 ἕως 187,053 καὶ 187,055 ἕως 187,056 σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν					»	35.—
ε') ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ Ἐθν. δανείου κεφαλαιοποιήσεως οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἀξία αὐτῶν					»	640.—
ζ') ἐκ προκαταβολῆς εἰς ἐφόρους, ἐπι-						
Εἰς μεταφορὰν					Δρ.	<u>304,478.40</u>

Ἐκ μεταφορᾶς		Δρ. 304,478.40	
στάτας καὶ λοιποὺς ἐπὶ ἀποδόσει λ/σμοῦ ὀφείλοντο κατὰ τὴν 31 Δε- κεμβρίου 1908	Δρ.	1,943.65	
ἰδῶθησαν ἐντὸς τοῦ ἔτους 1909 νέαι προκαταβολαὶ	»	25,650.—	
Τὸ ὅλον	•	27,593.65	
καὶ ἀπεδόθησαν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπομένως ὀφείλονται κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909	»	23,908.65	
εἰς τὸ κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπόλοιπον ἐντόκων καταθέ- σεων παρὰ τῆ Τραπέζῃ Γ. Π. Σκουζῆ	»	3,685.—	3,685.—
προσετέθησαν διὰ νέων καταθέσεων ἐντὸς τοῦ ἔτους 1909	»	63,603.—	
καὶ ἀνελήφθησαν ἐντὸς τοῦ ἰδίου ἔτους 1909	»	287,206.40	
ἐπομένως ἔμεινεν ὑπόλοιπον τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909	»	350,809.40	
ἡ) εἰς τοὺς χρεώτας ἐκ γραμματίων Λαχείων οὐδεμίᾳ ἐπῆλθε μεταβο- λῆ, σημειοῦται δὲ τὸ ὀφειλόμενον ποσόν		290.060.—	4,331.60
θ) εἰς τὸ κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπόλοιπον ἐντόκων καταθέ- σεων παρὰ τῆ Τραπέζῃ Ἀνατολῆς προσετέθησαν διὰ νέων καταθέσεων ἐντὸς τοῦ ἔτους 1909	»	60,749.40	60,749.40
Τὸ ὅλον	»	99,973.50	
καὶ ἀνελήφθησαν ἐντὸς τοῦ ἰδίου ἔτους ἐπομένως ἔμεινεν ὑπόλοιπον κατὰ τὴν τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909	»	35,979.35	
εἰ) εἰς τὰ ἀκίνητα κτήματα οὐδεμίᾳ ἐπῆλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ ἡ ἄξια αὐτῶν	»	135,952.85	
ια) ἐπὶ τῆς γενομένης δαπάνης μέ- χρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1899 τοῦ ἀνεγερθέντος Καταστήματος τῆς Ἑταιρείας οὐδεμίᾳ ἐπῆλθε μετα- βολή, σημειοῦται δὲ αὕτη	»	75,952.85	
ιβ) εἰς τὸν Λ/σμόν τοῦ Ταμείου τοῦ Λαχείου τοῦ Ἐθν. Στόλου καὶ Εἰς μεταφορὰν	»	60,000.—	60,000.—
			65,170.24
			259,863.80
			Δρ. 755,278.44

Ἐκ μεταφορᾶς		Δρ. 755,278.44
Ἀρχαιοτήτων ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908.	»	75,000.—
ἔχρυσήθη ὁ Δ/σμός οὗτος μὲ τὰς ἀνηκούσας τῇ Ἑταιρείᾳ ἐκ τῶν ἐσόδων τῶν εἰσπραξείων τῶν 4 κληρώσεων τοῦ ἔτους 1909 τοῦ Λαχείου τοῦ Ἐθν. Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων	»	<u>300,000.—</u>
	»	<u>375,000.—</u>
ἔξ ὧν ἀφαίρουμένων τῶν παρὰ τῆς Ἑταιρείας ἐντός τοῦ ἔτους 1909 διὰ τὰς 4 κληρώσεις εἰσπραχθεισῶν ἤτοι μιᾶς τοῦ 1908 καὶ τριῶν τοῦ 1909	»	300,000.—
ἔμεινεν ὑπόλοιπον τὴν 31 Δεβρ. 1909	»	<u>75,000.—</u> » 75,000.—
ιγ') τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον παρακαταθηκῶν δι' ἀρχαιολογικά ἔργα	»	3,200.68
οὐδεμία ἐπέλθε μεταβολή, σημειοῦται δὲ τὸ ὑπόλοιπον	»	<u>3,200.68</u> » 3,200.68
ιδ') τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον ἐκ τόκων καὶ μερισμάτων μετοχῶν	»	9,842.50
ἐπιστώθη ὁ Δ/σμός οὗτος μὲ τὰ εἰσχθέντα	»	<u>9,842.50</u>
ἘΥπόλοιπον.		<u>μηδέν</u>
ιε') εἰς τὴν Τράπεζαν Ἀθηνῶν, ἐν ἣ' κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 οὐδὲν ὑπῆρχεν ὑπόλοιπον, κατατέθησαν ἐντός τοῦ ἔτους 1909 Δρ. 60,000, ἐφ' ὧν οὐδεμία ἐπέλθε μεταβολή, ἐπομένως τὸ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας ὑπόλοιπον τῆ 31 Δεκεμβρίου 1909 ἀνήρχετο εἰς	»	<u>60,000.—</u> <u>893,479.12</u>
Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἢ περιουσία τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909 ἀποτελεῖται :		» 687.65
1) ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ ταμείῳ		
2) » 56 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς	»	131,320.—
3) » 1697 ὁμολογίας Ἐθν. θαλ. Εἰς μεταφορὰν		Δρ. <u>132,007.65</u>

	Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ. 132,007.65
	νείου ἐνοποιήσεως.	» 171,795.75
4)	» 35 ὁμολογίας πατριωτικοῦ δανείου 30,000,000 .	» 35.—
5)	» μίαν ἀπόδειξιν καὶ ἓνα ὀριστικὸν τίτλον τοῦ Ἐθν. δανείου Κεφαλοποιήσεως.	» 640.—
6)	» προκαταβολὰς	» 3,685.—
7)	» ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῆς Τραπεζῆς Γ. Π. Σκουζέ	» 60,749.40
8)	» χρεώστας ἐκ γραμματίων Λαχείου 1897-1900 . .	» 1,331 60
9)	» ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀνατολῆς	» 60,000.—
10)	» ἀκίνητα κτήματα ἀξίας. .	» 65,170 24
11)	» Κατάστημα τῆς Ἐταιρείας ἀξίας.	» 259,863.80
12)	» Ταμείον Λαχείου Ἐθνικοῦ Στόλου.	» 75,000.—
13)	» παρακαταθήκας δι' ἀρχαιολογικὰ ἔργα	» 3,200.68
14)	» ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν . . .	» 60,000.—
	Τὸ ὅλον	» 893,479.12
	Ἐξ ὧν ἀφαιρουμένων τῶν ὀφειλομένων	
	1) εἰς ἐγγυοδοσίαν ἐργολάβου Ν. Μοσχῶ Δρ. 1,500.—	
	2) » ὑπόλοιπον παρακαταθήκης » —.26	» 1,500.26
	Υπολείπεται καθαρὰ περιουσία τῆς Ἐταιρείας τῆ 31 Δεβρίου 1909	Δρ. <u>891,978.86</u>

Ἐν Ἀθήναις, τῆ 31 Δεκεμβρίου 1909.

Ὁ Ταμίης
Α. Α. ΜΥΛΩΝΑΚΟΣ

Ὁ Λογιστής
Κ. Α. ΜΙΣΙΟΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1909

ΕΚΘΕΣΙΣ

Τ Ω Ν

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1909

*Συνιαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ Συμβουλίου Χρ.
Τσοῦντα καὶ ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει
τῶν ἐταίρων τῇ 31 Ἰανουαρίου 1910.*

Κύριοι,

Ἐμφανιζόμενον τὸ Συμβούλιον ἐνώπιον ὑμῶν, ἵνα δώσῃ λόγον περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ 1909, ὀφείλει ν' ἀναφέρῃ πρῶτον τὰς μεταβολάς, αἵτινες ἐγένοντο ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους. Εἶναι γνωστὸν ὑμῖν, ὅτι ὁ κ. Τσιθανόπουλος, τὸν ὅποιον ἀπὸ τοῦ 1894 ἐξελέγετε τακτικῶς κατ' ἀρχὰς μὲν πρόεδρον, εἶτα δὲ ἀντιπρόεδρον τῆς Ἑταιρείας, παρητήθη τὸν Νοέμβριον τοῦ 1909, ὑμεῖς δὲ συνελθόντες κατὰ τὸν ὀργανισμόν ἐξελέξατε ἀντ' αὐτοῦ τὸν καθηγητὴν κ. Μιστριώτην. Συγχρόνως μετὰ τοῦ κ. Τσιθανοπούλου παρητήθη ὁ σύμβουλος κ. Μακκᾶς, ὀλίγον δὲ βραδύτερον ὁ σύμβουλος κ. Στάης, ὁ δεύτερος δὲ ἀντιπρόεδρος κ. Λύδερς εἶχε παραιτηθῆ ἤδη πρὸ τοῦ κ. Τσιθανοπούλου. Εἰς πάντας τούτους τὸ Συμβούλιον ἐξέφρασε θερμὰς εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ μακρᾷ συνεργασίᾳ, περὶ τοῦ κ. Τσιθανοπούλου δὲ προέτεινε καὶ ἡ συνέλευσις

ύμων ἀπεδέχθη, ἵνα ὀνομασθῆ ἐπίτιμος ἀντιπρόεδρος· προσέτι τὸ Συμβούλιον ἀπεφάσισε νὰ κατασκευασθῆ ἐν καιρῷ μαρμαρίνη προτομὴ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἰδρυθῆ ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ παρὰ τὰς εἰκόνας τῶν πρότερον διοικησάντων τὰ τῆς Ἑταιρείας. Πρὸς ἀντικατάστασιν δὲ τῶν ἀποχωρησάντων τὸ Συμβούλιον ἐξέλεξε τοὺς κ. κ. Ν. Πολίτην, Ἄθ. Γεωργιάδην, Παναγ. Καστριώτην καὶ Κωνσταντῖνον Κουρουγιώτην· δεῦτερον δ' ἀντιπρόεδρον ὠνόμασε τὸν κύριον Δ. Θεοφανόπουλον.

Πλὴν τούτων, ἐπειδὴ ὁ κ. Καββαδίας ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸ Συμβούλιον τὴν 10 Νοεμβρίου, ὅτι ἔχει ἀνάγκη ν' ἀποστῆ ἀπὸ τῆς γραμματείας ἐπὶ τινα χρόνον καὶ παρεκάλεισεν, ὅπως ἀναπληρώσῃ αὐτὸν κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον εἷς ἐκ τῶν συμβούλων, τὸ Συμβούλιον ἀνέθηκε προσωρινῶς τὰ καθήκοντα τοῦ γραμματέως κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν κ. Παπαβασιλείου καὶ μετὰ τινος ἡμέρας, παραιτηθέντος τοῦ κ. Παπαβασιλείου, εἰς ἐμέ. Βραδύτερον δέ, ὅτε ἐμελλε ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νεωστὶ ψηφισθέντος νόμου ΓΤῚΒ', ὅστις ὑποβάλλει τὴν Ἑταιρείαν εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας, τὸ Συμβούλιον ἔκρινεν, ὅτι ἡ θέσις τοῦ γραμματέως τῆς Ἑταιρείας δὲν συμβιβάζεται μετὰ τῆς θέσεως τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ οὕτω ἀντικατέστησε τὸν κ. Καββαδίαν ὀριστικῶς.

Ἐνεκα τοῦ νόμου τούτου παρέστη ἀνάγκη νὰ μεταβληθῆ ἐν τισι καὶ ὁ ὀργανισμὸς τῆς Ἑταιρείας, αἱ τροποποιήσεις δέ, τὰς ὁποίας ἡ συνέλευσις ὑμῶν πρὸς τοῦτο συγκληθεῖσα ἐψήφισεν, ὑποβληθεῖσαι εἰς τὴν Σεβ. Κυβέρνησιν ἐνεκρίθησαν καὶ ἐκυρώθησαν διὰ Β. Διατάγματος ¹⁾

Νέοι ἑταῖροι ἐνεγράφησαν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος δύο μόνον, ἀπεβίωσαν δ' ἐκ τῶν παλαιῶν τακτικῶν ἑξ, ἐν οἷς οἱ ἀείμνηστοι Κωνστ. Κόντος, Μάρκος Δραγούμης καὶ Ἀλέξ.

¹⁾ Ἰδὲ σελ. 80.

Κοντόσταυλος, ὁ τὸ 1880 διαδεχθεὶς τὸν Φίλιππον Ἰωάννου ἐν τῇ προεδρείᾳ τῆς Ἑταιρείας ὑμῶν. Ὁ Κοντόσταυλος ἀπεστάλη ὀλίγον μετὰ ταῦτα πρεσβευτὴς εἰς Λονδίνον, ἀλλ' ἐπανελθὼν ἐκεῖθεν μετὰ ἐν ἔτος ἐξελέγη πάλιν πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας, ἔκτοτε δὲ κατέχων τὸ ἀξίωμα τοῦτο μέχρι τοῦ 1894 καὶ συνεργαζόμενος ἐν συμποσίᾳ μετ' ἄλλου αἰοιδίμου ἀνδρός, τοῦ Στεφάνου Κουμανούδη, καὶ μετὰ τῶν ἐκάστοτε συμβούλων προήγαγε μεγάλως τὰ τῆς Ἑταιρείας. Τὸ διαφέρον του ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας ἐδήλωσεν ὁ Κοντόσταυλος καὶ ὅτε ἦτο πρεσβευτὴς ἐν Λονδίῳ, διότι τῇ προτροπῇ καὶ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ οἱ ἐκεῖ ὁμογενεῖς συνέλεξαν τότε καὶ ἀπέστειλαν τῇ Ἑταιρείᾳ δῶρον ἐκ δραχ. 16,582.

Καὶ ἐπιτιμίῳν ἐταίρων ἀπεβίωσαν δύο, ὁ ἐν Βουκουρεστίῳ καθηγητὴς Tocilescu, ὅστις πρὸ τινων ἐτῶν ἐπεσκέφθη ἡμᾶς μετὰ πολλῶν φοιτητῶν, καὶ ὁ Robert von Schneider, διακεκριμένος ἀρχαιολόγος, διευθυντὴς τοῦ Hofmuseum τῆς Βιέννης, πρὸ τριῶν δὲ μόλις ἐτῶν καὶ διευθυντὴς τοῦ αὐστριακοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, ᾧ συλλυπούμεθα ἐπὶ τῇ νεᾷ μεγάλῃ ἀπωλείᾳ.

Ἐπίσης ὀφείλομεν νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα τοῦ θανάτου τοῦ γερμανοῦ ἀρχιτέκτονος Γεωργ. Kaverau, ὅστις δὲν ὑπῆρξε μὲν ἐταῖρος ἡμῶν, εὐδοκιμώτατα ὅμως συνειργάσθη εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τῆς Ἀκροπόλεως μετὰ τοῦ κ. Καββαδία, μεθ' οὗ καὶ συνεξέδωκε τὸ περὶ αὐτῆς ἔργον τῆς Ἑταιρείας, παρέσχε δὲ καὶ ἄλλας οὐχὶ μικρὰς ὑπηρεσίας ἡμῖν.

Ἔργα ἐξετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία κατὰ τὸ λήξαν ἔτος πολλὰ, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα.

Ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἐπερατώθη ἡ ἀναστήλωσις τοῦ Ἐρεχθείου καὶ ἐξηκολούθησεν ἡ τὸ 1908 ἀρξαμένη ἀναστήλωσις τῆς Ἀνατολικῆς προστάσεως τῶν Προ-

πυλαίων. Τὸ σύστημα, κατὰ τὸ ὅποιον γίνονται αἱ ἀναστηλώσεις αὐται, ἐξετέθη ἤδη ἐν τῇ λογοδοσίᾳ τοῦ 1908, τὰς ἐργασίας δὲ διηύθυνε καὶ πάλιν ὁ νομομηχανικός κ. Μπαλάνος, ἡ εἰδικότης τοῦ ὁποίου ἐγγυᾶται περὶ τῆς کاملῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν.

Ἐπίσης ἐξηκολούθησαν αἱ ἔξω τῆς Ἀκροπόλεως, κατὰ τὴν δυτικὴν καὶ τὴν βορείαν κλιτὸν αὐτῆς, γινόμεναι ἀνασκαφαὶ πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ χώρου μέχρι τοῦ βράχου καὶ πρὸς ἰσοπέδωσιν τῆς περιφερικῆς λεωφόρου, ἐπερατώθη δὲ καὶ τὸ περὶ τὴν δυτικὴν κλιτὸν, ἀπὸ τοῦ Ὠδείου τοῦ Ἡρώδου μέχρι τῆς ΒΔ πλευρᾶς τοῦ Ἀρείου Πάγου τεῖχος, καὶ ἠνώθη μετ' ἄλλου παλαιότερου καταλήγοντος εἰς τὴν ΒΑ κλιτὸν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐπὶ τοῦ τείχους τούτου ἐπιτίθεται νῦν ἰσχυρὸν σιδηροῦν κιγκλίδωμα, ὅταν δὲ συντελεσθῇ καὶ τοῦτο, ὑπάρχει ἐλπίς, ὅτι ὁ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν χώρος θὰ δύναται νὰ τηρῆται εὐπρεπῆς καὶ καθαρὸς. Ἐπίσης ἐπερατώθη ἡ κατασκευὴ τοῦ δευτέρου παρὰ τὴν Λεωφόρον Ἀκροπόλεως φυλακείου, τὸ ὅποιον ἐκτίσθη πρὸς ἐγκατάστασιν ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ, ἀναγκαιοτάτου ἕνεκα διαφόρων λόγων.

Ἐν τῷ Ὀλυμπίῳ ὑπεστηρίχθησαν κιονές τινες, ὧν τὰ θεμέλια εἶχον ὑποστῆ σημαντικὰς βλάβας, καὶ ἐξηκολούθησεν ἡ συμπλήρωσις τοῦ κρηπιδώματος τοῦ ναοῦ, ἐτέθησαν δὲ ἤδη αἱ δύο πώριναι βαθμιῆδες εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν αὐτοῦ καὶ εἰς ἓν τμήμα τῆς μεσημβρινῆς.

Παρὰ τὸ Δίπυλον δὲ ἐγιναν διάφοροι ἐργασίαι πρὸς συμπλήρωσιν ἐλλείψεων τῆς ἐκεῖ οἰκοδομηθείσης συλλογῆς μετὰ φυλακείου καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ὄλου χώρου. Προσέτι ἀπεφασίσθη ἡ τελεία ἐξερεύνησις τοῦ παρακειμένου ἀρχαίου νεκροταφείου, τὸ ὅποιον ἡ Ἐταιρεία ἡμῶν εἶχεν ἀνακαλύψει πρὸ ἐτῶν πολλῶν, ἀνετέθη δὲ ἡ διεύθυνσις τοῦ ἔργου τούτου εἰς τὸν γερμανὸν καθηγητὴν κύριον

Brückner, ὅστις ἐκ προηγουμένων σχετικῶν ἐργασιῶν ἐνεδεικνύετο δι' αὐτὸ καὶ ὅστις τὸ 1907 εἶχεν ἐξακριβώσει, ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς κυρίας ὁδοῦ τοῦ νεκροταφείου ἔκειτο κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα πολὺ βαθύτερον ἢ ὅσον ὑπετίθετο πρότερον. Βοηθὸν καὶ συνεργάτην τοῦ κ. Brückner ἔταξεν ἡ Ἐταιρεία τὸν διδάκτορα κ. Οἰκονόμον, κατὰ τὴν δέμηνον δὲ σκαφὴν αὐτῶν ἀνεκαλύφθησαν ὀλόκληροι αἱ προσόψεις διαφόρων οἰκογενειακῶν μνημάτων καὶ προέκυψαν σπουδαιότατα ἄλλα πορίσματα, ἅτινα θὰ δημοσιευθῶσιν ἐν καιρῷ.

Ἐξω τῶν Ἀθηνῶν παρὰ τὸ Μοσχάτον ἐγινε μικρὰ σκαφὴ συμπληρωτικὴ τῆς τοῦ προηγουμένου ἔτους, τὰ πορίσματα δὲ αὐτῆς ἐδημοσίευσεν κατ' αὐτὰς ἐν τῇ Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι ὁ ἐνεργήσας τὰς ἀνασκαφὰς ἔφορος κ. Βαλέριος Στάης.

Ὁ αὐτὸς ἔφορος ἐξηκολούθησε καὶ τὰς ἐν Σουνίῳ ἐρεῦνας, τὰς ὁποίας ἀπὸ ἐτῶν διευθύνει, ἀνεκάλυψε δὲ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ὀλόκληρον τὸν περίβολον τοῦ τεμένους τοῦ Ποσειδῶνος, ὅστις περίβολος εἶναι συνέχεια τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου· προσέτι ἐξηρεύνησε τὸν χῶρον τὸν περὶ τοὺς δύο ναοὺς τῆς Ἀθηνᾶς καὶ εὔρεν αὐτόθι μέγαν ἀριθμὸν μικρῶν ἀγγείων καὶ τεμάχιά τινά ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων.

Ἄλλη ἀνασκαφὴ ἐν Ἀττικῇ, συνέχεια καὶ αὐτῇ ἀπὸ τῶν προηγουμένων ἐτῶν, εἶναι ἡ τοῦ Ἀμφιαρείου, ἣν διευθύνει ὁ ἔφορος καὶ σύμβουλος κ. Λεονάρδος. Ἐνταῦθα ἀνεκαλύφθη κατὰ τὸ λήξαν ἔτος μέρος μεγάλου οἰκοδομήματος ἔχοντος κιονοστοιχίαν, ἐξ ἧς ἐφάνθησαν βάσεις τινές καὶ σπόνδυλοι, ἐντὸς δ' αὐτοῦ εὔρεθη πύξυς χαλκοῦ ἐπίπου ἀνδριάντος.

Καὶ ἐν Βοιωτίᾳ ἐξετελέσθησαν διάφοροι ἐργασίαι. Ἐν Θήβαις μὲν ὁ ἔφορος κ. Κεραμόπουλος ἠσχολήθη εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ ἐκεῖ μουσείου, ἐν Ὁρχομενῷ δὲ κατε-

σκευάσθη περί τὸν περιώνυμον θησαυρὸν τοῦ Μινύου καὶ περὶ τὰ λείψανα τῶν παναρχαίων συνοικισμῶν, ἅτινα ἡ Βαυαρικὴ ἀποστολὴ ἀνεκάλυψε, περίβολος ἔχων ἑκτασιν 254 μέτρων καὶ ὕψος 2 μέτρων· οὕτω ὁλος ὁ χῶρος οὗτος ἐξησφαλίσθη καὶ δὲν θὰ χρησιμεύῃ πλέον, ὅπως μέχρι τοῦδε, ὡς ἀποθήκη πάσης ἀκαθαρσίας. Τρίτη ἐργασία ἐν Βοιωτίᾳ εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ ἐφόρου κ. Σωτηριάδου ἐξακολούθησις τῆς σκαφῆς τοῦ παρὰ τὴν Χαιρώνειαν προϊστορικοῦ τύμβου· εὑρέθησαν δὲ αὐτόθι καὶ πάλιν πολλὰ πῆλινα ἀγγεῖα εἰς τεμάχια, εἰδῶλια καὶ ἐργαλεῖα καὶ ἀνεκαλύφθησαν λείψανά τινα κτισμάτων, ὧν ἐν εἴχῃ σχῆμα τετραγωνικόν. Ἐκ διαφορῶν δὲ παρατηρήσεων ἐπέισθη νῦν ὁ κύριος Σωτηριάδης τελείως, ὅτι ὁ τύμβος οὗτος δὲν ἦτο συνοικισμός, ἀλλὰ τόπος καύσεως νεκρῶν.

Ὁ αὐτὸς ἔφορος ἐνήργησε πλείστας δοκιμαστικὰς σκαφὰς καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λοκρίδος, ἀνεκάλυψε δὲ πλησίον τοῦ Δραχμανίου νέον καὶ σημαντικόν, ὡς φαίνεται, προϊστορικόν συνοικισμὸν ἢ τόπον καύσεως νεκρῶν.

Ἐν Δελφοῖς ἐπεσκευάσθη ἡ στέγη τοῦ Μουσείου, ἔγιναν δὲ καὶ ἄλλαι τινὲς ἐργασίαι πρὸς θεραπείαν διαφορῶν ἐλλείψεων, ἀλλ' ὑπολείπονται ἔτι οὐχὶ ὀλίγαι.

Ἐν Θεσσαλίᾳ ἐργάσθησαν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος οἱ κύριοι Ἄρβανιτόπουλλος καὶ Ἀδαμαντίου. Ὁ πρῶτος εὔρεν ἐν Παγασαῖς νέας ἐπιτυμβίους στήλας, ἀνεκάλυψε δὲ καὶ ἄλλον πύργον πλήρη στήλων, ὃν ὁμοῦς εἰσέτι δὲν ἀνέσκαψε· προσέτι εὔρε τὴν ἀκρόπολιν τῶν Παγασῶν καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐρείπια ναοῦ μετ' ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἀρίστης τέχνης· ἐνήργησε δὲ καὶ δοκιμαστικὰς σκαφὰς ἐν Ἀμφαναῖς, ἐν Παλαιοκάστρῳ τοῦ δήμου Καρδίτσης καὶ πλησίον τοῦ Βόλου, ἔνθα ἀνεκάλυψε τάφους τοῦ 5^{ου} καὶ τοῦ 4^{ου} αἰῶνος. Ὁ κύριος Ἄρβανιτόπουλλος ἐπεστάτησε καὶ εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ Μουσείου, τὸ ὅποιον ὁ κύριος Ἀλέξιος Ἀθανασάκης ὠκο-

δόμησεν ἐν Βόλῳ ἰδίᾳ δαπάνη καὶ ἐδώρησεν εἰς τὸ ἔθνος. Ὁ δὲ κύριος Ἀδαμαντίου, ἔφορος τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, ἀπεστάλη εἰς τὰ Μετέωρα, ἵνα φροντίσῃ περὶ συντηρήσεως τῶν ἐκεῖ χριστιανικῶν μνημείων καὶ ἰδίως τῶν ἀρχαίων τοιχογραφιῶν, αἵτινες ἀπ' αἰῶνων εἶχον ἐγκαταλειφθῆ εἰς τὴν τύχην των καὶ ἐφθείροντο· πρὸς πρόληψιν τῆς περαιτέρω βλάβης αὐτῶν ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐπισκευασθῶσιν αἱ στέγαι τῶν ναῶν, ἵνα μὴ τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν εἰσδύοντα ποτίζωσι τοὺς τοίχους, καὶ νὰ στερεωθῶσι διὰ τοιμέντου αἱ ἀποτριβόμεναι τοιχογραφίαι· τοιαύτας δ' ἐργασίας ἐξετέλεσεν ὁ κ. Ἀδαμαντίου εἰς τοὺς ναοὺς τῶν μονῶν Βαρλαάμ, Μεταμορφώσεως, ἀγίου Στεφάνου καὶ Ῥουσάκη.

Ἐν Πελοποννήσῳ ἔγιναν αἱ ἀκόλουθοι ἐργασίαι.

Ἐν Μυκῆναις ὑπεστηρίχθη προσωρινῶς διὰ μικρᾶς δαπάνης μέρος τι ἐνὸς τῶν μεγάλων θολωτῶν τάφων καὶ ἐπισκευάσθη τὸ κρηπίδωμα τοῦ περιβόλου τῶν ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως βασιλικῶν τάφων.

Ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐξηκολούθησαν αἱ ἐργασίαι, τὰς ὁποίας διευθύνει ὁ κύριος Καββαδίας. Ἐστρώθη διὰ πλακῶν καὶ ἐχρωματίσθη τὸ Μουσεῖον, ἰδρύθησαν δ' ἐν αὐτῷ γλυπτὰ τινα καὶ ἀνηγέρθησαν μέρη ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, πρὸ τοῦ Μουσείου δ' ἐστήθησαν τέσσαρες ἀρχαῖοι κίονες. Ἐπίσης ἀνηγέρθη συμπληρωθὲν τὸ κατὰ τὴν δυτικὴν πύραρον τοῦ θεάτρου ἀνάλημμα. Πλὴν τούτων προσετέθη δεῦτερον πάτωμα εἰς τὸν ἐκεῖ ξενῶνα, ἀνεκαινίσθη τὸ παρὰ τὸ θέατρον ξύλινον περίπτερον καὶ ἔγιναν ἄλλα τινα ἔργα συντελοῦντα εἰς τὸν ἐξωραϊσμόν τοῦ χώρου.

Εἰς τὴν Ἑρμιονίδα ἐνηργήθησαν ἔρευναι ὑπὸ τοῦ διδάκτορος κυρίου Φιλαδελφέως, ὅστις ἐπὶ τρίμηνον ἔσκαψεν εἰς διάφορα μέρη, ἐν τῇ νεκροπόλει δὲ τῆς ἀρχαίας Ἑρμιόνης εὗρεν ἐντὸς τάφων μέγαν ἀριθμὸν πηλίνων ἀγγείων

καὶ εἰδωλίων, ἐν χαλκοῦν κράνος καὶ χαλκοῦν κάτοπτρον μετ' ἐκτύπου προτομῆς τῆς Ἀφροδίτης.

Ἐν Τεγέα εἰργάσθη ὁ ἔφορος κ. Ῥωμαῖος, ὅστις περισυνέλεξεν ἐκ τῶν χωρίων τῆς Τεγεάτιδος διάφορα ἀρχαῖα καὶ κατέθηκεν αὐτὰ εἰς τὸ ἐκεῖ Μουσεῖον. Προσέτι συμπλήρωσε τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς, ἀφοῦ τὸ 1908 ἀπηλλοτριώθη καὶ κατηδαφίσθη ἢ ἐπ' αὐτοῦ ὑπολειπομένη οἰκία, καὶ εὔρε κατά τὴν ἐργασίαν ταύτην τεμάχιον ἀνδρικοῦ κορμοῦ ἐκ τῶν ἀετωμάτων καὶ τμήμα δωρικοῦ ἐπιστυλίου, ἐξ οὗ, ὡς καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν συνάγεται, ὅτι ὁ πρόδομος καὶ ὀπισθόδομος τοῦ ναοῦ ἦσαν δωρικοῦ ῥυθμοῦ. Ὁ κ. Ῥωμαῖος ἐνήργησε σκαφὴν τινα καὶ παρὰ τὸν Ἁγ. Σώστην, ἐνθα ἄλλοτε εἶχον ἀνακαλυφθῆ πολλὰ πῆλινα εἰδώλια, εὔρε δὲ πάλιν ὅμοια εἰδώλια καὶ χαλκοῦν ἔλασμα ὕψους 0,25 μ. παριστῶν ἐκτυπον τὴν Κόρην πιθανώτατα, τέχνης ἀρίστης τοῦ 460 περίπου πρὸ Χριστοῦ.

Ὁ ἔφορος κ. Κουρουγιώτης ἐπανέλαβε κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος τὰς ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ὄρους ἐρεύνας του καὶ ἔσκαψε πλησίον τοῦ ἵπποδρόμου, ἀνεκάλυψε δὲ δωρικά τινα κιονόκρανα καλῶν ἑλληνικῶν χρόνων καὶ μικρὸν Ῥωμαϊκόν, ὡς φαίνεται, οἰκοδόμημα, τετραγωνικόν ἐξωθεν, ἡμικυκλικόν δ' ἔσωθεν, τὸ ὅποιον ἦτο ἴσως ἐξέδρα τις.

Καὶ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Μεσσήνης ἐπανέλαβεν ἡ Ἐταιρεία τὸ 1909, ἀπέστειλε δ' ἐκεῖσε τὸν κ. Γ. Οἰκονόμου, ὅστις ἐργασθεὶς ἐπὶ δύο μῆνας ἀπεκάλυψε τὸ πέρασ τοῦ δυτικοῦ σκέλους τοῦ σταδίου μετὰ 13 σειρῶν ἐδράνων, προσέτι δὲ ἀνέσκαψε τελείως δύο μεγάλα οἰκοδομήματα κείμενα ἐν τῇ Ἀγορᾷ πλησίον τρίτου θεατροειδοῦς ἀποκαλυφθέντος τὸ 1895. Τὰ τρία ταῦτα κτίσματα ὁμοῦ ἀπέτελουν, ὡς συνάγεται ἐκ τινος ἐπιγραφῆς ἐκεῖ εὑρεθείσης, τὸ Βουλευτήριον ἢ Συνέδριον.

Μικρά σκαφή ἔγινε καὶ παρὰ τὴν Μεσσηνιακὴν Πύλον, ἔνθα ὁ ἔφορος κ. Σκιᾶς ἐκτελῶν διαταγὴν τοῦ ὑπουργείου ἐκαθάρισε δαπάναις τῆς Ἐταιρείας τάφον σεσυλημένον δυστυχῶς ἤδη πρὸ ἐτῶν. Ἐβεβαιώθη μόνον, ὅτι ὁ τάφος ἦτο μυκηναϊκῆς ἐποχῆς καὶ ὅτι κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος ὠμοίαζε πρὸς τοὺς βασιλικοὺς τάφους τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν.

Ἐν Ὀλυμπίᾳ δὲ ἐξετέλεσε — καὶ ἐκτελεῖ εἰσέτι — ἡ Ἐταιρεία κατ' ἐντολὴν τοῦ ὑπουργείου καθολικὴν ἐπισκευὴν τοῦ ἐκεῖ Μουσείου, τοῦ ὁποίου ἡ στέγη μάλιστα εὐρίσκετο ἐν κακῇ καταστάσει. Ἡ τεχνικὴ διεύθυνσις τῶν ἐργασιῶν εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς τὸν νομομηχανικὸν Ἡλείας.

Ἐργόμεθα νῦν εἰς τὰς νήσους. Ἐν Εὐβοίᾳ ὁ σύμβουλος κ. Παπαβασιλείου ἀνεκάλυψε παρὰ τὸ χωρίον Στενὴν τὰ λείψανα μεγάλου οἰκοδομήματος, ὅπερ ἦτο ἴσως ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ἐνήργησεν ἄλλας τινὰς δοκιμαστικὰς σκαφὰς παρὰ τὰ χωρία Ἀλιθέριον, Δύστον καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν Νάξῳ δὲ ὁ σύμβουλος κ. Κλῶν Στέφανος ἐξηκολούθησε τὴν ἐξερευνησιν τῆς προϊστορικῆς ἀκροπόλεως Καστράκι καὶ ἀνεκάλυψε λείψανα ὀχυρωμάτων καὶ οἰκοδομημάτων, ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ὁποίου εὐρέθησαν ἐν τῷ αὐτῷ στρώματι πολλὰ τεμάχια ἀγγείων φέροντα συνήθως μὲν χαρακτὰ, οὐχὶ σπανίως ὅμως καὶ γραπτὰ κοσμήματα.

Γενναῖον ποσὸν ἐδαπάνησεν ἡ Ἐταιρεία ἡμῶν καὶ διὰ τὴν συντέλεσιν τοῦ ἐν Δήλῳ Μουσείου, ἄλλο δὲ Μουσεῖον ἀνέλαβε νὰ κατασκευάσῃ ἐν Ἀργοστολίῳ τῆς Κεφαλληνίας καὶ ἐπλήρωσε καὶ δι' αὐτὸ ἤδη ποσόν τι.

Ταῦτα περὶ τῶν ἐργῶν τῆς Ἐταιρείας τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἀνακάλυψιν καὶ συντήρησιν ἀρχαίων. Ἐκ τῶν τακτικῶν δὲ δημοσιευμάτων αὐτῆς τῆς μὲν Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδος ἢ ἔκδοσις ἐξηκολούθησε κανονικῶς, τὰ δὲ

Πρακτικά του 1908 ἐβράδυναν μὲν, ἐξεδόθησαν ὁμῶς καὶ ταῦτα ἐντὸς τοῦ λήξαντος ἔτους.

Διαλέξεις δὲ ἀναφερόμεναι εἰς ἐργασίας τῆς Ἑταιρείας ἐγένοντο ἐν τῷ καταστήματι αὐτῆς δύο, ἡ μὲν ὑπὸ τοῦ ἐφόρου κυρίου Σωτηριάδου, ὅστις ὠμίλησε περὶ τῶν ἐλλειψοειδῶν κτισμάτων τοῦ Θέρμου, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ ἐφόρου κυρίου Ἀδαμαντίου πραγματευθέντος περὶ τῶν ναῶν καὶ τῶν παλατιῶν τῶν Δεσποτῶν ἐν Μυστρᾷ.

Τὰ ἐξοδα τῆς Ἑταιρείας καθ' ὅλον τὸ 1909 ἀνήλθον εἰς δραχ. 335,179, τὰ δὲ τακτικὰ ἔσοδα εἰς δραχ. 348,785, ὥστε προέκυψε περίσσευμα ἐκ δραχ. 13,606. Τὸν ἔλεγχον δὲ ἐπὶ τῆς χρηματικῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑταιρείας ἀσκούσιν, ὡς γνωρίζετε, αἱ ἐκάστοτε ὑφ' ὑμῶν ἐκλεγόμεναι ἐλεγκτικαὶ ἐπιτροπεῖαι. Ἐπειδὴ ὁμῶς ἐσχάτως ἐξεφράσθησαν ἐπανελημμένως ὑπόνοιαι, τὸ Συμβούλιον δι' ἐγγράφου παρεκάλεσε τὴν Σεβ. Κυβέρνησιν, ὅπως διορίσῃ ἰδίαν ἐπιτροπεῖαν πρὸς ἐξέλεξιν τῆς διαχειρίσεως ὅχι μόνον τοῦ λήξαντος ἔτους, ἀλλὰ καὶ τῶν προηγουμένων. Ἡ δὲ Κυβέρνησις εἰσακούουσα τὴν παράκλησιν ταύτην κατήρτισεν ἤδη ἐπιτροπεῖαν ἐξ ἀρμοδίων ἀνδρῶν, οἵτινες ἀποτινῶν ἐβδομάδων ἀσχολοῦνται εἰς τὸ ἀνατεθὲν αὐτοῖς ἔργον.

Ἐν τέλει ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν, ὅτι συμφώνως πρὸς τὸν νόμον ΓΤῖΒ' τὸ Συμβούλιον καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ πενταμελὴς ἐπιτροπεῖα συνέταξαν τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ἀρξαμένου ἔτους καὶ ὑπέβαλον αὐτὸν πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ Σεβ. Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας. Ὁ προϋπολογισμὸς οὗτος παρουσιάζει ἔλλειμμα ἐκ δραχ. 41,621, τὸ ὅποσον θ' αὐξηθῇ ἀκόμη ἱκανῶς, διότι τὸ ὑπουργεῖον ὑπέδειξεν ἤδη ἡμῖν ἀναγκαίας τινὰς προσθήκας εἰς τὰ ἐξοδα, περὶ ὧν τὸ Συμβούλιον προσεχῶς θ' ἀποφασίσῃ. Αἴτιος δὲ τοῦ μεγάλου ἐλλείμματος εἶναι ὁ μνημονευθεὶς νόμος ΓΤῖΒ', ὅστις,

ἐν ᾧ ἐμείωσε τὰς ἐκ τοῦ λαχείου προσόδους τῆς Ἑταιρείας κατὰ 100 χιλιάδας δραχ., συγχρόνως ἐπέβαλεν αὐτῇ πολ-
λὰς δαπάνας, αἵτινες πρότερον ἐπέβαρυνον τὸν προϋπολο-
γισμὸν τοῦ Κράτους. Τὸ Συμβούλιον καὶ ἡ πενταμελὴς
ἐπιτροπεία ἠναγκάσθησαν ἕνεκα τούτου νὰ περιορίσωσι ση-
μαντικῶς τὰ κονδύλια τῶν ἀνασκαφῶν, τῶν δημοσιευμά-
των καὶ ἄλλα τινά. Δὲν ἦτο δυνατόν ὅμως νὰ μὴ ἀναγρά-
ψωσιν ἐπαρκεῖς πιστώσεις διὰ τὴν στερέωσιν καὶ συντήρη-
σιν τῶν μνημείων, διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῶν μουσείων, τὴν
ἐπιτήρησιν τῶν ἀρχαιοτήτων, τὰς ἀπαλλοτριώσεις καὶ
ἄλλας ἐπιβεβλημένας δαπάνας, ὁ δὲ καταρτισμὸς ἰσοσκε-
λοῦς προϋπολογισμοῦ ἀπεδείχθη ὅλως ἀδύνατος. Καὶ τὸ
μὲν ἔλλειμμα τοῦ 1910 θὰ καλυφθῇ ἐκ περισσευμάτων
τῶν παρελθουσῶν χρήσεων· ἐπειδὴ ὅμως ἀναμφιβόλως
ὅμοια ἐλλείμματα θὰ ἔχωμεν καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη,
ὅτε δὲν θὰ ὑπάρχωσι πλέον περισσεύματα, τὸ Συμβούλιον
ἐν μακρῷ ὑπομνήματι ὑπόβληθέντι μετὰ τοῦ προϋπολογι-
σμοῦ εἰς τὸ Σ.β. Ὑπουργεῖον παρέστησε τὴν δύσκολον καὶ
οὐχὶ ἀκίνδυνον διὰ τὰς ἀρχαιότητας κατάστασιν, ἣν ἐδη-
μιούργησεν ὁ νόμος ΓΤ, Β', ἐλπίζει δὲ ὅτι ἡ Σεβαστὴ Κυ-
βέρνησις θὰ λάβῃ ἐν καιρῷ τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς थे-
ραπείαν αὐτῆς, καὶ ὅτι ἡ θ' ἀποδῶσιν εἰς τὴν Ἑταιρείαν
τοὺς πόρους, τοὺς ὁποίους περιέκοψεν, ἡ θ' ἀπαλλάξῃ
ἡμᾶς ἀπὸ μέρους τοῦλάχιστον τῶν προσθέτων δαπανῶν,
ὡς ἐπέβαλε τῇ Ἑταιρείᾳ ὁ νέος νόμος.

Περὶ τῶν δαπανῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας.

Νόμος ΓΤΉΒ (ὕπ' ἀριθ. 3392)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ψηφισάμενοι ὁμοφώνως μετὰ τῆς Βουλῆς ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάσσομεν.

Ἄρθρο. 1. Τὸ κατὰ τὸ ἄρθρον 4 τοῦ νόμου ΓΝΖ' (ὕπ' ἀριθ. 3057) τῆς 7 Ἰουλίου 1905 περὶ συγχωνεύσεως τοῦ Λαχείου ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος ἀποδιδόμενον ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ Λαχείου τούτου ποσὸν δραχμῶν ἑβδομήκοντα πέντε χιλιάδων κατὰ τριμηνίαν ἐκάστου ἔτους περιορίζεται κατὰ τὸ τρίτον, ὅπου εἰσάγεται εἰς τὸ δημόσιον Ταμεῖον, ὅπως χρησιμεύσῃ εἰς τὰς δαπάνας τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν μουσείων καὶ εἰς πᾶσαν συναφῆ ἀρχαιολογικὴν δαπάνην συμφώνως πρὸς τὰς ἐν τῷ προϋπολογισμῶ τῶν ἐξόδων τοῦ Ἰπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἀναγραφόμενας κατ' ἔτος πιστώσεις, ὀριζομένης κατ' ἀνώτατον ὄρον εἰς δραχ. 100,000. Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται ὑπέρβασις τοῦ ποσοῦ τούτου δι' οἰανδήποτε ἀνάγκην τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας.

Εἰς τὸ κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον προσωπικὸν περιλαμβάνεται μόνον τὸ κατὰ τοὺς νόμους ΑΒΑΒ' τῆς 28 Μαΐου 1887, ΒΨΑΒ' τῆς 10 Ἀπριλίου 1900 καὶ ΒΡΜΘ' τῆς 8 Φεβρουαρίου 1893 προσωπικόν. Ἡ ἀμοιβὴ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἀναγεγραμμένου ἐν τοῖς ἑδαφίοις δ', ε', σ', ζ', θ', τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ κεφαλαίου 9 τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων χρήσεως τοῦ ἔτους 1909 τοῦ Ἰπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, καὶ τοῦ ἄρθρου 11 τοῦ αὐτοῦ προϋπολογισμοῦ, καθὼς καὶ τοῦ ἄρθρου 12 τοῦ κεφαλαίου 9 τοῦ αὐτοῦ προϋπολογισμοῦ, ἔτι δὲ καὶ πᾶσα ἄλλη ἀρχαιολογικὴ δαπάνη,

βαρύνουσιν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1910 καὶ ἐφεξῆς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν.

Ἄρθρο. 2. Πᾶσαι αἱ βαρύνουσαι τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν δαπάναι ἀναγράφονται λεπτομερῶς ἐν τῷ προϋπολογισμῷ αὐτῆς, καὶ καταβάλλονται ἐκ τῶν ἀποδιδομένων τῇ Ἑταιρείᾳ, ὡς ἀνωτέρω ὄρισται, εἰσπράξεων τοῦ Λαχείου.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία προβαίνει εἰς πᾶσαν ἐργασίαν, πληροῦσα τὰς ἀνάγκας τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας καὶ συντελοῦσα εἰς εὐδότησιν τῶν ἀρχαιολογικῶν παρ' ἡμῖν πραγμάτων. Ἰδίως προβαίνει αὕτη:

1) Εἰς ὑποστήριξιν καὶ συντήρησιν τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ ἐκτέλεσιν ἀνασκαφῶν.

2) Εἰς οἰκοδομὴν, καταρτισμὸν καὶ συντήρησιν ἀρχαιολογικῶν μουσείων.

3) Εἰς ἐπιμέλειαν, ἐποπτεῖαν καὶ φύλαξιν τῶν ἀρχαιολογικῶν μουσείων, τῶν μνημείων καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων καὶ τῶν ἐκτελουμένων ἀνασκαφῶν καὶ λοιπῶν ἐργασιῶν.

4) Εἰς τὴν δι' ἀρχαιολογικοὺς λόγους ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτριώσιν ἰδιωτικῶν κτημάτων, ἐνεργουμένην κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου ΒΤΞΖ' τῆς 2 Μαρτίου 1896.

5) Εἰς ἀποζημίωσιν καὶ ἀμοιβὰς ἰδιοκτητῶν καὶ εὔρετῶν ἀρχαίων, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ περὶ ἀρχαιοτήτων νόμου ΒΧΜΣ' τῆς 24 Ἰουλίου 1899, καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν καὶ δαπάνην πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου τούτου.

6) Εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ περὶ ἰδρύσεως ἐργαστηρίου καὶ μουσείου ἐκμαγείων νόμου ΒΡΜΘ' τῆς 8 Φεβρουαρίου 1893, ἥτοι εἰς τὰς ἀπαιτουμένας δαπάνας δι' ἀγορὰν τῶν ὕλικῶν καὶ πληρωμὴν τοῦ ἀναγκαιοῦντος προσωπικοῦ τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν, εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ πώλησιν ἐκμαγείων καὶ ἐκ τῶν πόρων τούτου καταρτισμὸν ἐν Ἀθήναις Μουσείου ἐκμαγείων.

7) Εἰς οἰκοδομὴν ἐν Ἀθήναις, καταρτισμὸν καὶ συντήρησιν Μουσείου Χριστιανικῶν καὶ Μεσαιωνικῶν ἀρχαιοτήτων.

Ἄρθρο. 3. Εἰς πάσας τὰς κατὰ τὸ προηγούμενον ἄρθρον ἐργασίας καὶ δαπάνας προβαίνει ἡ Ἑταιρεία, συμφώνως ταῖς δια-

τάξεις του οργανισμού αὐτῆς καὶ μετὰ προηγουμένην ἀπόφασιν τοῦ διοικητικοῦ αὐτῆς Συμβουλίου, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐτησίου λεπτομεροῦς προϋπολογισμοῦ αὐτῆς, ὑποβαλλομένου εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ δημοσιευομένου ἐντὸς τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους τοῦ προϋπολογισμοῦ διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Πρὸς ἐκτέλεσιν ὅμως ἀνγκαφῶν καὶ ἐργασιῶν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν μνημείων καὶ πρὸς διορισμὸν οἰουδήποτε προσωπικοῦ ἐν τοῖς μουσείοις καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων, ἀπαιτεῖται προηγουμένη ἔγκρισις τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Οἱ οὕτω διοριζόμενοι ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας καὶ ἐγκαθιστάμενοι ἐν τοῖς μουσείοις καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων ἔφοροι, ἐπιμεληταί, ἐπιστάται καὶ φύλακες θεωροῦνται καὶ ὡς δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ ὑπάγονται ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἐξομοιούμενοι προσέτι, ὡς πρὸς τὰ προσόντα, πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους ὑπαλλήλους τοῦ Δημοσίου καὶ ὑπαγόμενοι εἰς τοὺς περὶ συντάξεως δημοσίων ὑπαλλήλων νόμους.

Ἡ ὑπηρεσία τῶν κατὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ παρόντος νόμου ὑπηρετούντων ἐφόρων καὶ ἐπιμελητῶν τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας λογίζεται ὡς συντάξιμος.

Ἄρθρ. 4. Ἐντὸς τοῦ Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους ἡ Ἐταιρεία ὑποβάλλει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως λεπτομερῆ καὶ ἀναγελυμένον ἀπολογισμὸν πᾶσιν τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 1 δαπανῶν τοῦ λήξαντος ἔτους, ὅστις δημοσιεύεται διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Ἄρθρ. 5. Ὁ τρόπος τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ διατάξεων κανονισθήσεται διὰ Β. Διατάγματος, ἐκδοθησομένου προτάσει τῶν Ὑπουργῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν Οἰκονομικῶν, μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.

Πᾶσα διάταξις νόμου ἀντικειμένη εἰς τὸν παρόντα νόμον καταργεῖται.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος νόμου ἄρχεται ἀπὸ τῆς πρώτης Ἰανουαρίου 1910.

Ὁ παρὼν νόμος, ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ παρ' Ἡμῶν σήμερον κυρωθεὶς, δημοσιευθήτω διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκτελεσθήτω ὡς νόμος τοῦ Κράτους.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Ὀκτωβρίου 1909

ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Οἱ Ὑπουργοὶ

Ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν
καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως
ΠΑΝΑΓ. ΘΡ. ΖΑΙΜΗΣ

Ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν
ΑΘ. ΕΥΤΑΞΙΑΣ

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Ὀκτωβρίου 1909.

Ὁ Ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργός
Κ. Δ. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ

ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

1909

Α'. "Εκτακτος Συνέλευσις πρὸς τροποποίησιν τοῦ Ὁργανισμοῦ.

Τῆ 8 Νοεμβρίου 1909, ἡμέρα Κυριακῆ, ὥρα 10 π.μ. ἐγένετο πρώτη ἔκτακτος συνέλευσις τῶν ἐταίρων πρὸς τροποποίησιν τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου ΓΤΒ' τῆς 24 Ὀκτωβρίου 1909. Πρασῆλθον ἑταῖροι 36. Προήδρευσε δὲ ὁ Πρόεδρος κ. Σπ. Σακελλαρόπουλος.

Εἰς τοὺς παρόντας ἑταίρους διενεμήθη τὸ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ψηφισθὲν καὶ κατ' ἀπόφασιν αὐτοῦ τυπωθὲν σχέδιον τροποποιήσεως τοῦ Ὁργανισμοῦ (ἴδε σελ. 80). Γενομένης συζητήσεως ἐγένετο δεκτὸν ὁμοφώνως ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τὸ σχέδιον τοῦτο κατ' ἄρθρον καὶ ἐν συνόλῳ. Ἡ συνέλευσις διελύθη περὶ ὥραν 12.

Β'. "Εκτακτος Συνέλευσις.

Τῆ 26 Νοεμβρίου 1909, ἡμέρα Πέμπτη, ὥρα 4 μ. μ. ἐγένετο δευτέρα ἔκτακτος συνέλευσις τῶν ἐταίρων, ἵνα κατὰ τὸ ἄρθρον 18 τοῦ Ὁργανισμοῦ ἀποφανθῆ περὶ τοῦ πρακτέου, παραιτηθέντος τοῦ Ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου κ. Δ. Τσιθανοπούλου.

Παρήσαν ἑταῖροι 45. Προήδρευσεν ὁ κ. Σπ. Σακελλαρόπουλος.

Ἀνεγνώσθη ἐπιστολὴ τοῦ κ. Δ. Τσιθανοπούλου, ἐν ἧ οὗτος δηλοῖ, ὅτι ἀναγκάζεται νὰ παύσῃ πλέον ἀποτελῶν μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας. Γενομένης συζητήσεως ἡ συνέλευσις δι' ἀναστάσεως ἀπεφάσισε νὰ μὴ γένηται δεκτὴ ἡ παρτίτησις τοῦ Ἀντιπροέδρου κ. Δ. Τσιθανοπούλου.

Γ'. "Εκτακτος Συνέλευσις πρὸς ἐκλογὴν Ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου.

Τῆ 10 Δεκεμβρίου 1909, ἡμέρα Παρασκευῆ, ὥρα 3 μ. μ. συ-

νῆλθον οἱ ἑταῖροι εἰς Γ' ἔκτακτον συνέλευσιν πρὸς ἐκλογὴν τοῦ Ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου, μετὰ τὴν δῆλωσιν τοῦ κ. Τσιβανοπούλου ὅτι ἐμμένει ἐν τῇ παραίτησιν αὐτοῦ. Παρῆσαν ἑταῖροι 65. Προήδρευσε δὲ ὁ κ. Σπ. Σακελλαρόπουλος.

Ἀνεκoinώθη ἐπιστολὴ τοῦ κ. Δ. Τσιβανοπούλου, δι' ἧς δηλοῖ ὅτι ἐπιμένει ἐν τῇ ἀποχωρήσει αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ἀντιπροεδρείας τοῦ Συμβουλίου.

Ἡ συνέλευσις ἀποδεξαμένη τὴν παραίτησιν τοῦ κ. Τσιβανοπούλου ὡνόμασεν αὐτὸν ὁμοφώνως κατὰ πρότασιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου ἐπίτιμον Ἀντιπρόεδρον.

Εἶτα ἐγένετο ψηφοφορία διὰ ψηφοδελτίων πρὸς ἐκλογὴν Ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου. Ἐψήφισαν ἑταῖροι 65. Ἐξελέγη δὲ Ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Γ. Μιστριώτης διὰ ψήφων 46.

1910

Α'. Τακτικὴ Συνέλευσις.

Τῆ 31 Ἰανουαρίου 1910, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὥρα 10 1/2 π. μ. συνῆλθον οἱ ἑταῖροι εἰς πρώτην τακτικὴν συνέλευσιν ἵνα ἐκλέξωσι τὸ Προεδρεῖον τῆς συνελεύσεως καὶ τὴν πενταμελῆ ἐξελεγκτικὴν καὶ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπέαν διὰ τὸ ἔτος 1910 καὶ ἀκούσωσι τὴν λογοδοσίαν τοῦ Συμβουλίου ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1909.

Παρῆσαν ἑταῖροι 36, οἷς διενεμήθη ἔντυπος γενικὸς Ἰσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1909 μετὰ ἀναλυτικῶν πινάκων (ἴδε σελ. 13—55).

Γενομένης ψηφοφορίας ἐξελέγησαν ὁμοφώνως Πρόεδρος τῆς συνελεύσεως ὁ κ. Γ. Γρηγοράκης, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Γ. Δουβουνιώτης, Α' Γραμματεὺς ὁ κ. Χρ. Ἡλιόπουλος καὶ Β' Γραμματεὺς ὁ κ. Π. Οἰκονόμος. Εἶτα γενομένης ψηφοφορίας διὰ ψηφοδελτίων ἐξελέγησαν μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς καὶ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπῆς οἱ κ. Ν. Καλογερόπουλος, Ἀθ. Ματάλας, Γρ. Γρηγοράκης, Β. Θεοδωρόπουλος καὶ Ἀθ. Κριεζῆς. Ἀκολούθως ὁ Γραμματεὺς τοῦ Συμβουλίου κ. Χρ. Τσουντας ἀνέγνω τὴν ἐν σελ. 57 ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων κατὰ τὸ ἔτος 1909.

Β'. Τακτική Συνέλευσις.

Τῇ 14 Φεβρουαρίου 1910, ἡμέρα Κυριακῆ, ὥρα 10 1/2 π. μ. ἐγένετο δευτέρα τακτικὴ συνέλευσις τῶν ἐταίρων ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Γρ. Γρηγοράκη.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς συνελεύσεως κ. Χρ. Ἡλιόπουλος ἀνέγνωσε τὴν ἐν σελ. 74—78 ἔκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας περὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως κατὰ τὸ ἔτος 1909.

Γενομένης συζητήσεως ἡ συνέλευσις ὁμοφώνως ἐνέκρινε τὴν διαχείρισιν τοῦ ἔτους 1909 καὶ ἐξέφρασε τὴν εὐαρέσκειαν αὐτῆς πρὸς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, τὴν ἐξελεγκτικὴν Ἐπιτροπείαν καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Ἐταιρείας.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

Πρὸς τὴν Συνέλευσιν τῶν ἐταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.

Κύριε Πρόεδρε,

Συνεπεία τῆς ἀπὸ 1 τρέχοντος μηνὸς ἀνακοινώσεως ὑμῶν, ὅτι κατὰ τὴν 31 παρελθόντος ἐξελέγημεν οἱ ὑποφαινόμενοι μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς καὶ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπῆς, ἐπελήφθημεν, κατὰ τὸ ἄρθρον 34 τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἐταιρείας, τοῦ ἐλέγχου τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος διαχειρίσεως αὐτῆς, ἐγούσης κατὰ τὰ ἐν τοῖς γραφείοις αὐτῆς τηρούμενα λογιστικὰ βιβλία ὡς ἑξῆς:

Α'. Χρηματικὸν

α') Χρέωσις.

Ἐπόλοιπον μετρητῶν εὐρεθὲν ἐν τῷ Ταμείῳ τῆς Ἐταιρείας

τὴν 31 Δεκεμβρίου 1908 κατὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς	
Ἐπιτροπῆς	Δρ. 4.738.85
Εἰσπράξεις ἀπὸ ἔσοδα γενικοῦ προϋπολογισμοῦ	» 273,755.05
» » προκαταβολὰς	» 23,908.65
» » Τράπεζαν Γ.Π. Σκουζέ	» 290,060 —
» » Τράπεζαν Ἀνατολῆς	» 75,952,85
» » Ταμείον Ἐθνικοῦ Στόλου καὶ ἀρχαιοτήτων	» 75,000.—
» » τόκους καὶ μερίσματα ἀ' ἐξαμηνίας 1908	» 9,842.50
» » ἀξίαν μιᾶς ὁμολογίας πατριωτικοῦ δανείου κληρωθείσης εἰς τὸ ἄρτιον	» 10.—
Τὸ ὅλον	<u>Δρ. 753,267.90</u>

β') Πίστωσις.

Πληρωμαὶ εἰς ἔξοδα Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ	Δρ. 335,178.60
» » προκαταβολὰς	» 25,650.—
» » Τράπεζαν Γ. Σκουζέ (ἔντοκος κατάθεσις)	» 287,206.40
» » Τράπεζαν Ἀνατολῆς (ἔντοκος κατάθεσις)	» 35,979.35
» » Τράπεζαν Ἀθηνῶν (ἔντοκος κατάθεσις)	» 60,000.—
» » πιστωτὰς διαφόρους	» 472.50
» » παρακαταθήκην δι' ἀνασκαφὰς ἐν Κεφαλληνίᾳ	» 8,093.40
Ἐπίλοιπον τῆ 31 Δεκεμβρίου 1909 κατὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς.	» 687.65
Τὸ ὅλον	<u>Δρ. 753,267.90</u>

Β'. Ἔσοδα καὶ Ἐξοδα.

α') Ἔσοδα.

Ἀπὸ εἰσφορὰς ἐταίρων	Δρ.	2,393.45
» τόκους καὶ μερίσματα	»	35,963.50
» ἔσοδα δημοσιευμάτων	»	9,773.40
» » κεκλεισμένων χρήσεων	»	168.—
» » διάφορα	»	456 70
» » λαχείου	»	300,000.—
» περίσσευμα ἔτους 1908	»	56,157.51
Τὸ ὅλον	Δρ.	<u>404,912 56</u>

β') Ἐξοδα.

Εἰς μισθοὺς προσωπικοῦ γραφείων καὶ Βιβλιοθήκης	Δρ.	12,665.—
» μισθοὺς προσωπικοῦ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων	»	39,500.85
» ἔξοδα γραφείων καὶ διαχειρίσεως . .	»	8,771.05
» » Βιβλιοθήκης	»	5,770.80
» ἀνασκαφὰς καὶ συντήρησιν ἀρχαίων μνημείων	»	224,634.73
» γενικά ἔξοδα ἀνασκαφῶν καὶ συντηρήσεως μνημείων	»	12,200.—
» ἔξοδα δημοσιευμάτων	»	17,340.30
» διαφόρους δαπάνας καὶ ἀπρόοπτα ἔξοδα	»	7,155.77
» ἔξοδα παρελθουσῶν χρήσεων	»	7,140.10
Περίσσευμα ἐξ ἐσόδων	»	69,733.96
Ἐν ὅλῳ	Δρ.	<u>404,912.56</u>

Γ'. Γενικὸς Ἰσολογισμὸς.

α') Ἐνεργητικόν.

Τὸ ἐνεργητικόν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909 ἀνήρχετο εἰς	Δρ.	<u>893,479.12</u>

ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἑξῆς:

1)	Ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	Δρ.	687.65
2)	» μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς . .	»	131,320.—
3)	» ὁμολογ. ἐνοποιημένου δανείου 1898	»	171,795.75
4)	» » πατριωτ. δαν. 30,000,000	»	35.—
5)	» » ἐθνικοῦ δανείου κεφαλαιο- ποιήσεως	»	640.—
6)	» προκαταβολὰς	»	3,685.—
7)	» ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῆς Τρα- πέζης Γ. Π. Σκουζῆ	»	60,749.40
8)	» χρεώστας ἐκ γραμματίων Λαχείου	»	1,331.60
9)	» ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῆς Τρα- πέζης Ἀνατολῆς	»	60,000.—
10)	» ἀκίνητα κτήματα	»	65,170.24
11)	» κατάστημα τῆς Ἐταιρείας	»	259,863.80
12)	» ταμεῖον Λαχείου Ἐθνικοῦ Στόλου	»	75,000.—
13)	» παρακαταθήκας δι' ἀρχαιολογικὰ ἔργα	»	3,200.68
14)	» ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῆς Τρα- πέζης Ἀθηνῶν	»	60,000.—
	Τὸ ὅλον . . .	Δρ.	<u>893,479.12</u>

β') Παθητικόν

Τὸ δὲ παθητικὸν τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου
1909 ἀνήρχετο εἰς Δρ. 893,479.12

ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἑξῆς:

1)	Ἀπὸ ἐγγυοδοσίας	Δρ	1,500.—
2)	» ὑπόλοιπον παρακαταθήκης	»	— .26
3)	» κεφάλαιον Δρ. 822,244.90		
4)	» τὸ καθαρὸν περισ- σευμα ληγούσης χρῆσεως 1909	»	69,733.96
	Τὸ ὅλον . . .	Δρ.	<u>891,978.86</u>
		Δρ.	<u>893,479.12</u>

Δ'. Περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909 ἡ περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀνήρχετο εἰς Δρ. 891,978.86

ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἐξῆς:

1)	Ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ	Δρ.	687.65
2)	» 56 μετοχὰς τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς.	»	131,320.—
3)	» 1697 ὀμολ. Ἐθν. Δαν. ἐνοποιήσεως	»	171,795,75
4)	» 35 ὀμολ. πατριωτ. δαν. 30,000,000	»	35.—
5)	» μίαν ἀπόδειξιν καὶ ἓνα ὀριστικὸν τίτλον Ἐθνικοῦ δανείου κεφαλαιοποιήσεως	»	640.—
6)	» προκαταβολὰς	»	3,685.—
7)	» ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῇ Τραπεζῇ Γ. Π. Σκουζῆ	»	60,749.40
8)	» χρεώστας ἐκ γραμματίων Λαχείου 1897—1900	»	1,331.60
9)	» ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῇ Τραπεζῇ τῆς Ἀνατολῆς	»	60,000.—
10)	» ἀκίνητα κτήματα ἀξίας	»	65,170.24
11)	» κατάστημα τῆς Ἑταιρείας ἀξίας	»	259,863.80
12)	» Ταμείον Λαχείου Ἐθνικοῦ Στόλου	»	75,000.—
13)	» παρακαταθήκας δι' ἀρχαιολογικὰ ἔργα	»	3,200.68
14)	» ἔντοκον κατάθεσιν παρὰ τῇ Τραπεζῇ Ἀθηνῶν	»	60,000.—

Τὸ ὅλον . . . Δρ. 893,479.12

ἐξ ὧν ἀφαιρουμένων τῶν ὀφειλομένων

1)	Εἰς ἐγγυοδοσίαν ἐργολάβου Ν. Μοσχοῦ	Δρ.	1,500.—
2)	Εἰς ὑπόλοιπον παρακαταθήκης	» — .26	» 1,500.26

Ἐπολείπεται καθαρὰ περιουσία τῇ 31 Δεκεμβρίου 1909 Δρ. 891,978.86

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω περιουσίας ἡ Ἑταιρεία κέκτηται καὶ διάφορα δημοσιεύματα· ἦτοι Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα, Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κλπ. καταγεγραμμένα ἐν ἰδιαιτέρῳ βιβλίῳ, ἐξ ὧν ἐπωλήθησαν κατὰ τὸ ἔτος 1909 καὶ εἰσεπράχθησαν δραχμαὶ 9,773.40/00, αἵτινες ἐνεγράφησαν εἰς τὰ ἔσοδα τῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τὸ Κεφάλαιον Α. ἄρθρον 4, ἦτοι ἐπὶ ἔλαττον τῶν προϋπολογισθέντων κατὰ δραχ. 226.60/00.

Ἐκ τοῦ γενομένου ἐλέγχου τῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑταιρείας ἐξάγομεν, ὅτι αὕτη εἶνε ἀκριβεστάτη, τηρουμένων ἀνελλιπῶς τῶν τε βιβλίων τοῦ λογιστηρίου καὶ τοῦ ταμείου. Ὅθεν προτεινομεν ὅπως ἡ διαχείρισις τοῦ ἔτους 1909 θεωρηθῆ ὀρθῶς ἔχουσα καὶ ἐπικυρωθῆ ὡς τε Ἴσολογισμὸς καὶ Ἀπολογισμὸς τοῦ λήξαντος ἔτους 1909, συνάμα δὲ ἐκφρασθῆ ἡ εὐαρέσκεια τῆς Συνελεύσεως εἰς τε τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν ἐνδελεχῆ μέριμναν καὶ τὴν τέλεισιν τῶν ἐαυτῶν καθηκόντων.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 11 Φεβρουαρίου 1910.

Τὰ μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς καιροσῆς

Γ. Γρηγοράκης

Ἄθ. Ματάλας

Β. Θεοδωρόπουλος

Α. Ε. Κριεζῆς

ΒΑΣΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ

*Περί έγκρίσεως τροποποιήσεως άρθρων τινῶν τοῦ έγκειμένου
όργανισμοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας*

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργοῦ,
έγκρίνομεν τὰς προποποιήσεις εἰς τὸν διὰ τοῦ ἀπὸ 11 Φεβρουα-
ρίου 1899 Ἡμ. Διατάγματος έγκειμένον ὄργανισμὸν τῆς Ἀρ-
χαιολογικῆς Ἐταιρείας ψηφισθείσας ἐν συνελεύσει τῶν ἑταίρων
τῆ 8ῃ Νοεμβρίου 1909.

Ἡ αὐτὸς Ὑπουργὸς δημοσιεύσει καὶ εκτελέσει τὸ παρὸν διά-
ταγμα μετὰ τῶν έγκριθεισῶν τροποποιήσεων.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 23 Νοεμβρίου 1909.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν
Ν. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑΚΟΣ

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΙΣ

τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἐταιρείας

Ἄρθρον 1. Εἰς τὸν διὰ τοῦ Β. Διατάγματος ἀπὸ 11 Φε-
βρουαρίου 1899 έγκειμένον Ὁργανισμὸν τῆς Ἀρχαιολογικῆς
Ἐταιρείας ἐπιφέρονται αἱ ἑξῆς τροποποιήσεις :

α') Τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἄρθρου 31 «Οἱ ἑταῖροι συνέρχονται τῇ
προσκλήσει τοῦ Προέδρου τοῦ Συμβουλίου εἰς τακτικὰς μὲν
συνελεύσεις τῇ τελευταίᾳ Κυριακῇ τοῦ Ἰανουαρίου καὶ τῇ δευ-
τέρᾳ Κυριακῇ τοῦ Φεβρουαρίου, ἀνὰ τριετίαν δὲ καὶ τῇ τρίτῃ
Κυριακῇ τοῦ Φεβρουαρίου» ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἑξῆς :

«Οἱ Ἐταῖροι συνέρχονται τῇ προσκλήσει τοῦ Ἀντιπροέδρου
τοῦ Συμβουλίου εἰς τακτικὰς μὲν συνελεύσεις τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ

τοῦ Ἰανουαρίου», ἀνά τριετίαν δὲ καὶ τῆ τρίτῃ Κυριακῇ τοῦ Ἰανουαρίου.

Τὰ ἐν τῷ τέλει τοῦ β' ἐδαφίου τοῦ ἄρθρου 31 «συγχρόνως δημοσιεύει περὶ τούτου καὶ γνωστοποιήσῃς διὰ τριῶν ἐφημερίδων», διαγράφονται.

Ε') Ἐν τῷ ἄρθρῳ 32 τὰ κατὰ τὸ τέλος τοῦ α' ἐδαφίου: «Διὰ μυστικῆς δὲ ψηφοφορίας, διὰ ψηφοδελτίου, ἐκλέγεται τριμελής ἐλεγκτικὴ ἐπιτροπεία» ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἐξῆς «Διὰ μυστικῆς δὲ ψηφοφορίας, διὰ ψηφοδελτίου, ἐκλέγεται πενταμελής ἐλεγκτικὴ ἐπιτροπεία, ἥτις εἶναι καὶ ἐπιτροπεία ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς χρήσεως τοῦ ἀρχομένου ἔτους».

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ γ' ἐδαφίου τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου 32, δηλ. μετὰ τὰς λέξεις «ἀναγινώσκειται ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ Συμβουλίου ἢ ἑκθεσις τῶν πεπραγμένων κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος», προστίθενται τὰ ἐξῆς:

«Ἐἴτα δὲ ἀναγινώσκειται ἢ ἑκθεσις τῆς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐλεγκτικῆς ἐπιτροπείας ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ καὶ ἀποφαίνεται ἢ συνέλευσις ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως.

Τὸ δ' ἐδάφιον τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου 32, τὸ ἀρχόμενον διὰ τῶν λέξεων «Κατὰ τὴν δευτέραν τακτικὴν συνέλευσιν» καὶ λήγον διὰ τῶν λέξεων «ἐπιτροπεία ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ» διαγράφεται.

Τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ ε' ἐδαφίου τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου «Κατὰ δὲ τὴν τρίτην ἀνά τριετίαν τακτικὴν συνέλευσιν» ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἐξῆς: «Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἀνά τριετίαν τακτικὴν συνέλευσιν».

γ') Τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἄρθρου 35 «Ὁ προϋπολογισμὸς συντάσσεται ἐν σχεδίῳ κατ' ἔτος καὶ ἐντὸς τοῦ Μαρτίου ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου, διαιρεῖται δὲ εἰς τμήματα ἐσόδων καὶ ἐξόδων, ὧν ἕκαστον διαιρεῖται εἰς κεφάλαια καὶ ἄρθρα. Τὸν οὕτω συντεταγμένον προϋπολογισμὸν ἐξετάζει καὶ διαρρυθμίζει ὀριστικῶς τὸ συμβούλιον μετὰ τῆς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπείας» ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἐξῆς:

«Ὁ προϋπολογισμὸς συντάσσεται ἐν σχεδίῳ κατ' ἔτος, ἐντὸς τῆς πρώτης ἐβδομάδος τοῦ Ἰανουαρίου, ὑπὸ τοῦ κ. Ἀντιπροέδρου καὶ τοῦ Γραμματέως. Τὸν οὕτω συντεταγμένον προϋπολογισμὸν

ἐξετάζει, διαρρυθμίζει καὶ ψηφίζει τὸ Συμβούλιον πρὸ τῶν μέσων τοῦ Ἰανουαρίου μετὰ τῆς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπείας».

Ἄρθρον 2. Εἰς τὸ τέλος τῆς διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 31 Ὀκτωβρίου 1907 ἐγκριμένης προσθήκης εἰς τὸν Ὄργανισμὸν τῆς Ἐταιρείας προστίθενται τὰ ἑξῆς :

«Μέχρι τοῦ πλήρους καταρτισμοῦ τῶν ἀνωτέρω ὀνομαζομένων Μουσείων, οἱ ἐπιμεληταὶ τῶν Μουσείων δύναται ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου νὰ διορίζονται προσωρινῶς, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς ὑπηρεσίας, καὶ εἰς ἄλλα Μουσεία κατὰ τὰς ἐπαρχίας.

Ἐν Ἀθήναις δύναται νὰ διορισθῆ εἰς τῶν ἀνωτέρω ἐπιμελητῶν α' τάξεως ὡς ἐπιμελητῆς τοῦ ὑπὸ τὴν διαχείρισιν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς Ἐταιρείας διατελοῦντος, κατ' ἀκολουθίαν τοῦ νόμου ΓΤ Β' τῆς 24 Ὀκτωβρίου 1909, ἐργαστηρίου καὶ μουσείου τῶν ἐκμαγείων.

Βοηθὸς ἐφόρου ἀρχαιοτήτων ὑπηρετήσας ἐπὶ δεκαπενταετίαν ἐν τινι τῶν ἀνωτέρω ὀνομαζομένων Μουσείων κατὰ τὰς Ἐπαρχίας, δύναται νὰ διορισθῆ β' τάξεως ἐπιμελητῆς τοῦ Μουσείου τούτου».

Ἄρθρον 3. Εἰς τὸ κατὰ τὸν Ὄργανισμὸν προσωπικὸν τῆς Ἐταιρείας προστίθεται τὸ κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ ΓΤΒ' νόμου προσωπικόν, ἐπὶ τῇ κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον ἀμοιβῇ, ἧτοι : α' εἰς τεχνίτης ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ ἐπὶ μηνιαία ἀμοιβῇ δραχμῶν διακοσίων, δύο βοηθοὶ τοῦ τεχνίτου, ἐπὶ ἀμοιβῇ δραχμῶν ἑκατὸν ἑκαστός, εἰς ἐργάτης ἐν τῷ αὐτῷ Μουσείῳ, ἐπὶ ἀμοιβῇ δραχ. ἑβδομήκοντα πέντε, β') εἰς τεχνίτης συγκολλητῆς δι' ἐργασίας ἐκτελουμένης ἀποκλειστικῶς ἐν τοῖς Μουσείοις τῶν ἐπαρχιῶν, ἐπὶ ἡμερομισθίῳ δραχ. ἑπτὰ, γ') εἰς τεχνίτης, ὅστις δύναται νὰ εἶναι καὶ ἀλλοδαπός, τοῦ ὑπὸ τὴν διαχείρισιν τῆς Ἐταιρείας διατελοῦντος ἐργαστηρίου καὶ μουσείου τῶν ἐκμαγείων, ἐπὶ μηνιαία ἀμοιβῇ δραχμῶν τριακοσίων εἴκοσι.

Τὸ προσωπικὸν τοῦτο διορίζεται καὶ ἀπολύεται ἀποφάσει τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐταιρείας καὶ ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου. Ἐξαιροῦνται οἱ κατὰ τὸ ἐδάφιον α' ὑπάλληλοι τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, οἵτινες διορίζονται καὶ ἀπολύονται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου κατ' ἀκολουθίαν προτάσεως τοῦ ἐφόρου τοῦ Μουσείου τούτου.

Ἡ Ἑταιρεία ἀναλαμβάνει πρὸς τούτοις τὰς κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον ΓΤΨΒ' βαρυνούσας αὐτὴν δαπάνας, ἧτοι: α') τὴν ἐκ δρ. ἑκατὸν κατὰ μῆνα ἀποζημίωσιν χημικοῦ πρὸς ἐκκαθάρισιν καὶ συντήρησιν τῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ χαλκῶν, β') τὸν ἐκ δρ. πεντακοσίων μηνιαῖον μισθὸν τοῦ Ἐφόρου τῆς ἐν Ἀθήναις Πινακοθήκης καὶ τὸν ἐκ δραχ. ἐξήκοντα μισθὸν ἑνὸς κλητῆρος, γ') τὴν ἐκ δραχμῶν τριῶν χιλιάδων ἐξακοσίων ἐνιαυσίαν ἀποζημίωσιν καλλιτέχνου καὶ τεχνίτου πρὸς καθαρισμὸν καὶ διευθέτησιν τῶν ἐν τῇ Πινακοθήκῃ εἰκόνων, τὰ μέχρι χιλίων πεντακοσίων δραχμῶν κατ' ἔτος ἕξοδα τῆς Πινακοθήκης καὶ τὰ μέχρι πέντε χιλιάδων δραχμῶν πρὸς πλουτισμὸν αὐτῆς.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Ἄρθρον 4. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ ἔτους 1910 θέλει συνταχθῆ καὶ ψηφισθῆ ἐντὸς τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ λήγοντος ἔτους 1909. Θέλει ψηφίσει αὐτὸν τὸ Συμβούλιον μετὰ τῆς νῦν ἐκλεγμένης πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς χρήσεως τοῦ 1909.

Ἡ πρώτη κατὰ τὰς ἀνωτέρω τροπολογίας ἐκλογὴ τῆς πενταμελοῦς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας, ἧτις εἶναι καὶ ἐπιτροπεῖα ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ, θέλει γίνεαι κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε ἰσχύοντα, ἧτοι κατὰ τὴν συνέλευσιν τῆς τελευταίας Κυριακῆς τοῦ Ἰανουαρίου 1910, ἡ δὲ περὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ τῆς χρήσεως τοῦ ἔτους 1909 ἔκθεσις αὐτῆς θέλει ἀναγνωσθῆ τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τοῦ Φεβρουαρίου. Ἡ περὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ τοῦ 1910 ἔκθεσις τῆς αὐτῆς ἐπιτροπείας θέλει ἀναγνωσθῆ τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τοῦ Ἰανουαρίου 1911 συμφώνως ταῖς ἀνωτέρω διατάξεσι.

Μέχρι τῆς κληρώσεως τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 22 τοῦ Ὁργανισμοῦ θέσεως Ἐφόρου ἀρχιτέκτονος, ἐπιτρέπεται ὁ διορισμὸς Ἐφόρου ἀρχαιολόγου, διδάκτορος καὶ ὑπηρετουντος καὶ τούτου, ὡς καὶ οἱ δύο ἄλλοι ἔφοροι, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Ὡσαύτως ἐπιτρέπεται κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ἡ διατήρησις ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ νῦν προσειλημμένου βοηθοῦ μηχανικοῦ, ἐφ' ἧ λαμβάνει οὗτος ἀμοιβῆ δραχμῶν διακοσίων κατὰ μῆνα.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1909

α') Έξεδόθησαν τὰ ἑξῆς.

- 1) Πρακτικὰ τῆς Ἐταιρείας τοῦ ἔτους 1907 εἰς 400 ἀντίτυπα.
- 2) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς τοῦ ἔτους 1908, τεύχος γ'-δ' εἰς 500 ἀντίτυπα.
- 3) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς τοῦ ἔτους 1909, τεύχ. α'-β'-γ' εἰς 500 ἀντίτυπα.
- 4) Πρακτικὰ τῆς Ἐταιρείας τοῦ ἔτους 1908 εἰς 400 ἀντίτυπα.

β') Ἐπωλήθησαν καὶ διετέθησαν τὰ ἑξῆς.

- 1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς. Β' Περίοδος (1862-1874). Ἐπωλήθησαν ἀνά ἓν ἀντίτυπον τῶν τευχῶν Δ', Γ', ΙΔ' καὶ ΙΖ' ἀντὶ δρ. 8.
- 2) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς. Γ' Περίοδος (1883-1909). Ἐπωλήθησαν ἀνά ἓν ἀντίτυπον τῶν ἐτῶν 1884, 1885 καὶ 1886, δύο τοῦ 1887, ἀνά ἓν τῶν 1889 καὶ 1890, ἀνά δύο τῶν 1891, 1892, 1893 καὶ 1894, ἓν τοῦ τεύχους β'-γ'-δ' τοῦ 1892 καὶ ἓν τοῦ γ'-δ' 1894, ἓν τοῦ α' τεύχους 1895, ἓν τῶν ἐτῶν 1898-1899, δύο τοῦ 1905, τρία τοῦ 1906 ἔτους, 24 τοῦ 1907, ἑννέα τοῦ τεύχους α'-β' 1908, 123 τοῦ τεύχους γ'-δ' 1908 καὶ 106 τοῦ τεύχους α'-β'-γ' 1909 ἀντὶ δρ. 1326,25. Διενεμήθησαν δὲ

εις Καθιδρύματα, Βιβλιοθήκας και Ἑταιρείους 11 ἀντίτ. τοῦ α'-β' τεύχ. 1908, 203 τοῦ τεύχους γ'-δ' 1908 καὶ 204 τοῦ τεύχους α'-β'-γ' 1909 ἔτους.

3) Πρακτικά τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (1842-1908). Ἐπωλήθησαν ἀνά ἕν ἀντίτυπον τῶν ἐτῶν 1871-72, 1872-73, 1873-74, 1874-75, 1878-79, 1880-81, 1881-82, 1888, δύο τοῦ 1900 καὶ 1901, τέσσαρα τοῦ 1902, ἑπτὰ τοῦ 1903 καὶ 1904, 16 τοῦ 1905 καὶ 1906, 20 τοῦ 1907 καὶ 2 τοῦ 1908 ἀντί δρ. ἐν ὄλῳ 325. Διενεμήθησαν εἰς Καθιδρύματα, Βιβλιοθήκας καὶ Ἑταιρείους ἀντίτυπα 2 τοῦ 1892, 3 τοῦ 1893, 2 τοῦ 1894, 3 τοῦ 1895, 2 τοῦ 1896, 2 τοῦ 1897, 3 τοῦ 1898, ἀνά 2 τῶν 1899, 1900 καὶ 1901, 3 τοῦ 1902, ἀνά 2 τῶν 1903, 1904, 1905 καὶ 1906, 330 τοῦ 1907 καὶ 280 τοῦ 1908 ἔτους.

4) Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου. Ἐπωλήθη ἐν ἀντίτυπον ἀντί δρ. 12,50.

5) Τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ ὑπὸ Π. Καββαδία. Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα τρία ἀντί δρ. 45.

6) Εὐρετήριον Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῶν ἐτῶν 1883-1887. Ἐδωρήθη ἀντίτυπον ἕν.

7) Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος. Τόμος Α' 1906. Ἐδωρήθη ἀντίτυπον ἕν.

8) Comptes Rendus du Congrès International d'Archéologie, 1re Séssion. Ἐδωρήθησαν ἀντίτυπα 27 καὶ ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα 5 ἀντί δρ. 30.

9) Ἀνασκαφὴ Ἀκροπόλεως ὑπὸ Π. Καββαδία καὶ Γ. Καβερρίου. Ἐπωλήθησαν τεύχη 83 ἀντί δρ. 3074,50 καὶ ἐδωρήθησαν 2.

10) Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμνίου καὶ Σέσκλου ὑπὸ Χρ. Τσουντα. Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα 36 ἀντί δρ. 1307,40. Ἐδωρήθη ἕν.

11) Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐδόθησαν τρία ἀντίτυπα.

Τὰ πρὸς πώλησιν ἔντυπα τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909 εἶχον ὡς ἡ ἐξῆς κατάστασις ἀναγράφει :

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

τῶν πρὸς πώλησιν ὑπαρχόντων ἐντύπων ἐν τῇ ἀποθήκῃ
τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1909

I

Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς

Α' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(1837—1860)

Ἔτη	Τεύχη	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων τευχῶν
1837	1	153
»	2	209
»	3	401
1839	11	1
»	12	1
»	15	6
»	17	11
1840	18	1
»	19	21
»	20	12
»	21	18
1841	22	25
»	23	11
»	24	28
1842	25	46
»	26	58
»	27	51
»	28	29
1843	29	35
1858	50	87
1859	51	321
1860	53	48
»	54	17
»	56	43

II

Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς

Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(1862 καὶ 1869—1874)

Ἔτη	Τεύχη	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων τευχῶν
1862	α'	274
»	β'	288
»	γ'	279
»	δ'	294
»	ε'	283
»	ς'	291
»	ζ'	279
»	η'	281
»	θ'	303
»	ι'	298
»	ια'	295
»	ιβ'	286
1869	ιγ'	169
1870	ιδ'	122
1872	ιε'	303
1873	ισ'	306
1874	ις'	296

III

Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς

Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(ἀπὸ τοῦ 1883 κ. ἔ.)

α') Πλήρεις σειραί.

Ἐν τῇ ἀποθήκῃ τῆς Ἐταιρείας ὑπῆρχον ἄχρι τέλους 1909 ἔτους 73 πλήρεις σειραὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς γ' περιόδου τῶν ἐτῶν 1883—1909. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1910 αἱ πλήρεις σειραὶ περιορίσθησαν εἰς 60, αἱ δὲ λοιπαὶ διετεθήσαν, ὅπως πωλῶνται κατὰ τόμους μετὰ τῶν ἄλλων μεμονωμένων τόμων. Ἐκάστη τῶν 60 σειρῶν τιμᾶται δραχ. 650.

β') Μεμονωμένοι τόμοι και τεύχη.

Υπάρχουσι προσέτι και οι ἑξῆς τόμοι πουλούμενοι μεμονωμένοι ἕκαστος δρ. 25, ἕκαστον δὲ τεύχος δρ. 6.25.

Ἔτη	Ἀριθμὸς τόμων	Ἀριθμὸς τευχῶν			
		α'	β'	γ'	δ'
1883	115	—	—	—	—
1884	126	2	2	17	—
1885	36	—	—	—	1
1886	23	1	1	—	4
1887	31	2	—	—	1
1888	40	—	—	2	2
1889	40	—	—	—	—
1890	39	—	—	2	2
1891	45	—	—	—	—
1892	46	1	—	—	—
1893	68	—	—	—	1
1894	71	—	—	—	—
1895	26	—	1	1	1
1896	18	—	—	1	1
1897	24	1	1	—	—
1898	19	1	1	—	—
1899	11	—	8	8	16
1900	25	1	1	—	—
1901	17	—	—	2	2
1902	12	—	—	2	2
1903	10	—	—	3	3
1904	13	—	—	8	8
1905	100	2	2	—	—
1906	98	—	—	7	7
1907	91	—	—	8	8
1908	102	—	—	11	11
1909	119	—	—	—	20

IV

Πρακτικά τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

1842—1908

Ἔτος	Ἀριθμός ἀντιτύπων	Ἔτος	Ἀριθμός ἀντιτύπων
1842	84	1889	149
1848—1849	179	1890	98
1858—1859	234	1891	161
1871—1872	615	1892	181
1872—1873	98	1893	223
1873—1874	259	1894	66
1874—1875	623	1895	68
1876—1877	505	1896	61
1877—1878	526	1897	73
1878—1879	650	1898	68
1879—1880	596	1899	66
1880—1881	566	1900	50
1881—1882	384	1901	26
1882—1883	114	1902	28
1883	63	1903	29
1884	23	1904	30
1885	130	1905	27
1886	88	1906	33
1887	71	1907	50
1888	145	1908	118

Τὰ πρακτικά ἐκάστου ἔτους πωλοῦνται μέχρι τοῦ 1905
δρ. 3, τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ 1906 καὶ ἐξῆς δρ. 5.

V

Γενικαὶ συνελεύσεις

τῶν ἐταίρων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας
τῶν ἐτῶν 1860—1870.

Ἔτος	Φυλλάδια
1860	196
1961	346
1862	371
1863	246
1864	20
1866	315
1867	42
1868	73
1869	113
1870	171

Ἐκαστον φυλλάδιον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 1

VI

Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι

ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ
Συλλόγου. Ἐν Ἀθήναις 1852—1855.

Ἔτος	Φυλλάδιον	Ἀντίτυπα
1852	2ον	86
1855	3ον	228

Ἐκαστον φυλλάδιον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 1.

VII

Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπῆς

ἢ ἀναγραφὴ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου.
Ἐν Ἀθήναις 1853. Ἀντίτυπα 43, ὧν ἕκαστον πωλεῖται
ἀντὶ δραχ. 1.

VIII

Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαὶ

κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι, ἐκδιδόμενοι δαπάνῃ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Ἐν Ἀθήναις 1860. Ἀντίτυπα 139, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 1.

IX

Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπιγραφικοῦ Μουσείου

ἐκδιδόμενος ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Τόμος πρῶτος. Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως. Τεύχος πρῶτον. Ἀρχαῖκα ἀναθηματικά ἐπιγραφαί, ὑπὸ H. G. Lolling. Ἐν Ἀθήναις 1869, ἀντίτυπα 248, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δρ. 12,50.

X

Τὸ Ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ

καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν, ὑπὸ Π. Καββαδία. Ἀθήνησι 1900, ἀντίτυπα 146, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 15.

XI

Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας

ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ἰδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900, ὑπὸ Π. Καββαδία. Ἐν Ἀθήναις 1902, ἀντίτυπα 683, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 3.

XII

Ευρετήριον Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος

τῆς τρίτης περιόδου, συνταχθὲν ὑπὸ Ἀλεξ. Λαμπροπούλου. Τόμος πρῶτος περιλαμβάνων τὰ ἔτη 1883—1887. Ἐν Ἀθήναις 1902, ἀντίτυπα 319, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 30.

XIII

Τὰ εὐρήματα τοῦ ναυαγίου τῶν Ἀντικυθέρων

Ἀρχαιολογικῆς ἔφημερίδος τεύχος γ' καὶ δ' 1902

Ἀντίτυπα 103, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δραχ. 5.

XIV

Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος

(Τόμος Α' 1906).

Πίνακες 1—33. Γλυπτὰ ἐκ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀντίτυπα 244, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δραχ. 25.

XV

Comptes Rendus du Congrès International d'Archéologie. 1re Session. Athènes 1905. Ἀντίτυπα 1382, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δραχ. 6.

XVI

Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως

ἀπὸ 1885—1890 ὑπὸ Π. Καββαδία καὶ Γ. Καβεράου. Ἐν Ἀθήναις 1907. Ἐν ὄλφ ἀντίτυπα 279, ὧν ἕκαστον τιμᾶται δραχ. 70. 50.

XVII

Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις

Διμινίου καὶ Σέσγλου ὑπὸ Χ. Τσουντα. Ἀντίτυπα 275, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δραχ. 70. 50.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Α΄.

Κατάλογος βιβλίων αγορασθέντων κατά τὸ ἔτος 1909.

Academie des Inscriptions et Belles-Lettres. Comptes Rendus 1909.

L'Anthropologie 1908.

Ἀρβανιτοπούλλου Α., Περιγραφή τῶν γραπτῶν στηλῶν τῶν Παγῶν. Τόμ. Ι.

Architecture, Journal de la Société Centrale des Architectes Français 1909.

Benndorf, Forschungen in Ephesos.

Bezold C., Ninive und Babylon. Leipzig 1909.

Bissing, Einführung in die Geschichte der Aegyptischen Kunst.

Blinkenberg, Arch. Studien.

Byzantin. Zeitschrift. General register I—XI.

Capart, L'art Egyptien, Paris 1909.

Cauer P., Grundfragen der Homerkritik.

Χρονολογία τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νέας Ἱστορίας 1909.

- Conze*, Die Kleinfunde aus Pergamon 1903.
- Χασιώτου Σ. Ὁ Λαχανόκηπος. Σ. Ω. Β. 1909.
- Daremberg et Saglio*. Dictionnaire des Antiquités 43.
- Daufresne Ch.*, Epidaure. Les prêtres. Les guerisons.
- Deonna*, Les statues de terre cuite en Grèce 1906.
- Erman*, Ad, Die ägyptische Religion.
- Festschrift*, zur Feier Röm.-Germ.-Centalmuseums zu Mainz. 1902.
- Forrer R*, Urgeschichte des Europäers. Stuttgart
- Foucart*, Le culta de Dionysos en Attique.
- Fougères G*, Grèce 1909.
- Fick, A*, Die Entstehung der Odyssee und die Versabzählung in den griechischen Epen.
- Furtwängler*, Die Aegineten 1906.
- Gaertringeniller*, Briefwechsel über eine attische Inschrift zwischen A. Boeckh und Mueller 1908.
- Graef*, Die antiken Vasen von der Akropolis zu Athen.
- Hermes* 1909.
- Heracliti*, Quaestiones Homericae Lipsiae 1910.
- Hirschberg J.* Hellas Fahrten 1910.
- Hoerber F.* Griechische Vasen 1909.
- Hock, G.* Griechische Weihegebräuche.
- Jahrbuch* für Altertumskunde III Band. Wien.
- Ἴννεϛ, Ἱστορία τοῦ κόσμου.
- Journal des savants*. 1909.
- Καρολίδου Π., Ἱστορία Καθολικὴ ἢ Παγκόσμιος. Τόμ. Α΄.
Ἱστορία τῶν ἀρχαίων Ἀσιατικῶν λαῶν 1896.
- Καρολίδου Π., Εἰσαγωγή εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν 1894.
- Keller O.*, Die antike Tierwelt. Leipzig 1909.
- Kieseritzky-Watzinger*. Griechische Grabreliefs aus Südrussland 1909.
- Klussman R.* Bibliotheca scriptorum classicorum Graecorum et Latinorum.

Knoss B. Codex Graecus XV Uppsalsensis. Uppsala 1908.

Κοντοπούλου. Λεξικόν Ἑλληνοαγγλικόν 1907.

Krumbacher Byzantinische Zeitschrift 1909.

Λάμπρου Σ., Νέος Ἑλληνομνήμων τόμος Βος.

Libanii Opera vol. V.

Lübkers J. Reallexicon des klassischen Altertums.

Marquand, Greek-Architecture 1909.

Maspero G. L' Archéologie Égyptienne.

Man. Monthly Record of Anthropological Science VIII 1909.

Memnon, Zeitschrift für die Kunst und Kultur - Geschichte des alten Orients 1909.

«Ἡ Μελέτη» Περιοδικόν 1909. (Σ. Ω. Β.).

Meurer M. Vergleichende Formenlehre des Ornamentes und der Pflanze.

Μύλλερ Ο. Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι, (μετάφρασις Σ. Λάμπρου).

Morgan I. Les premières civilisations.

Monuments et Mémoires. Fondation Piot Τόμ. 16.

Mosso Ang., Escursioni nel Mediterraneo e gli Scavi di Kreta.

Münchener archäol. Studien 1909.

Muchau H., Pfahlhausbau und Griechentempel.

Neurath G. Antike Wirtschaftsgeschichte.

Nilsson M. Studien zur Geschichte des alten Epeiros 1909.

Nicole J. Mélanges Nicole.

Ooge M. d' The Acropolis of Athens 1908.

Παπαγεωργίου Ν. Π. Μνημεία τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ λατρείας τοῦ Ἁγ. Δημητρίου.

Παπαγεωργίου Δ. Τὰ φραστικά τοῦ Ἀττικῶς λόγου εἶδη καὶ ἡ τούτων Ἑρμηνεία.

«Παναθήναια» 1909.

- Peabody Charles*, The exploration of Bushey Cavern near Cavetown Maryland.
 «*Philologus*» Supplement band XI 1908.
 «*Philologus*» 1909.
- Pottier E.* Diphilos et les modeleurs de Terre-cuites Grecques.
 Πρόκλου Διαδόχου. Ὑποτύπωσις τῶν ἀστρονομικῶν ὑποθέσεων.
- Pfister J.*, Der Reliquienkult in Altertum v. 37.
- Reinach S.* Repertoire de reliefs Grecs et Romains
Reinach S. Orpheus. Histoire Générale des Religions.
- Ridder A. de*, Catalogue Collection de Clerc. VI. Les terres cuites et les verres.
Ridder A. de, (Catalogue) Jome v. Les Antiquités Cypriotes 1908.
Ridder A. de, Catalogue IV Les marbres, les vases peints et les ivoires V.
- Roscher*, Lexicon der griechischen und römischen Mythologie.
- Rheinisches Museum* 1909.
 Ῥουσοπούλου Λεξικὸν Ἑλληνογερμανικόν.
- Robert C.* Pausanias als Schriftsteller.
 Σβορώνου Ι. Διεθνὴς Ἐφημερὶς τῆς Νομισματικῆς Ἀρχαιολογίας. Τόμ. X, XI.
- Schrader H.* Archaische Marmor-skulpturen im Acropolis-Museum zu Athen.
- Schede M.* Antikes Traufleisten Ornament 1909. V.
- Sergi G.* Europa. L'origine dei popoli Europei 1908.
- Smith and Hutton*, Catalogue of the Wyndham Francis Cook Collection (II).
- Siecke.* Götterattribute und sogenannte Symbole Jena 1909.
- Sitzungsberichte der K. Preuss. Akademie der Wissenschaften* 1909.
- Sudhoff K.* Aus dem Antiken Badewesen. Berlin. 1910.

- Sybel L.*, Christliche Antike. Zweiter Band.
Wiegand Th. Sechster Vorläufiger Bericht über Ausgrabungen in Milet und Didyma 1908.
Wilski P. Klimatologische Beobachtungen aus Thera Band IV.
Wiener Eranos Wien 1909.
Woermann Geschichte der Kunst.
Ward. Greek Coins and their Parent Cities 1902 v.18.
Ziebart E. Kulturbilder aus griechischen Städten 1907.

B'.

Κατάλογος βιβλίων δωρηθέντων κατὰ τὸ 1909 ἔτος.

- «Ἀθηνᾶ» περιοδικὸν Τόμος 21 (1909). Πίναξ τῶν περιεχομένων τῶν. Α—Κ.
American Journal of Archaeology vol VIII.
Analecta Bollandiana τῶμ. 28 (1909).
Annual Report of the Archaeological Survey of India 1908—1909.
Annual of the British School of Athens N° XIV 1907—1908.
Annuario Estadistica de la Republica del' Uruguay.
 Ἀντιωνιάδου Εὐγεν. Ἐκφρασις τῆς Ἁγίας Σοφίας Β', Γ'.
Apostolides. Origines Egéennes de la civilisation de l'ancien Empire.
 Ἀρβανιτοπούλλου Α. Θεσσαλικά 1909.
Aristophanis Comoediae undecim Graece et Latine ed. Ludolfus Kusterus 1710.
Aarsskrift 1908. Uppsala Universitets
Atti della R. Accad dei Lincei. Notizie degli Scavi 1908.
 Bén N. Ἀναγνώσεις καὶ κατατάξεις Βυζαντινῶν μολυβδοβούλων. (Ἀνακρίσεις πρώτη) (Ἀποσπ.)

- Βελανιδιώτου Ίεζ. Σιών. Εύρετήριον μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων 1909.
- Βογιατζίδου Ι. Κ. Εἰς τοὺς ἐπιτρέποντας τοῦ Μενάνδρου 1909.
- Botet G. Siso.* Les monedes Catalanes.
- Brueckner Alf.* Der Friedhof am Eridanos bei der Hagia Triada zu Athen 1909.
- Βυζαντινὰ Χρονικὰ ΙΕ'. Τεῦχος Α' 1908.
- Bulletin de Correspondance Hellénique* 33 année 1909.
- Bulletin de la Société Archéologique d'Alexandrie* N° 11 fasc. 3me.
- Bulletino de Palenologia Italiana* Ser. IV tom. VI, 1909.
- Bulletin de l'Institut Archéologique Russe à Constantinople* vol XIII, XIV. Sofia 1909.
- Βυζαντινὰ Χρονικὰ τέμ. XIV.
- Constantin Rados* à l'exposition Maritime Internationale de 1907—1908, par un Bordelais.
- Γάτσα Ε. Εἰδήσεις ἐκ τοῦ Τραπεζιῶν.
- Gosselin J. F. P.* Recherches sur la géographie systématique et positive des anciens Vol. 4, 1795.
- Γούδα Π. Γαλλικὸν λεξικὸν νεωτερικῶν ὄρων.
- Groh Fr.* Topographie Starÿch Athen.
- Catalogues des figurines Grecques de terre cuite des Musées Imperiaux Ottomans.* 1908.
- Dapper O.* Beschryving van 1) Morea 2) der Eilandem in de Archipel 1868.
- Δελτίον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ἀπὸ Σεπτεμβρίου 1908—Μαρτίου 1909, τεύχ. Α', Β'.
- Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Τὰ κατὰ τὴν Πρωτανεῖαν Νικολ. Γ. Πολίτου, πρωτανεῦσαντος κατὰ τὸ 1906—1907.
- «Ἐλληνισμός». Ἔτος 18'.

Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἐπὶ
πρυτανείας Ν. Πολίτου 1909.

Eranos. Acta Philologica Suecana 1909.

Hoernes M... Wissensch. Mitteilungen aus Bosnien
u. Herzegowina II Band.

Jahreshefte des Oester. Arch. Instituts in Wien Bd XI.

Jahrbuch für Altertumskunde 1908.

Jahrbuch des K. D. Archaeologischen Instituts XXIII
1909.

*Institut d'Estudis Catalans. Les peintures murals
Catalanes.*

Journal of the Anthropological Institute 1908.

Journal of Hellenic Studies XXIX (1909).

Καραγιαννίδου Α. Γ. Λόγοι καὶ πραγματεῖαι μαθηματικαὶ
ἐν Ἀθήναις.

Καρδαράκη Ι Πραγματεῖα περὶ ἐλαιογενῶν νόσων, 1909.

*Kekule von Stradonitz R. Bronzestatuetten eines Gal-
liers.*

Κοντοῦ Η. Π. Ἐπίδρασις ἐπὶ τὴν ἑλληνικὴν δασικὴν βλάστη-
σιν τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος 1909.

*Knös Börje. Codex Graecus XV upsaliensis. Akade-
mische Abhandlung. Uppsala* 1908.

Κεραμοπούλου Α. Zum Delphischen Wagenlenker.

» » Ἀναθήματα Ἀμπελιωτῶν Κυρηναίων ἐν
Δελφοῖς.

*Mau Aug. Katalog der Bibliothek des römischen
Instituts*

Memoires de l'Institut National Genevois τμ. XIX.

Milani A. L. Italic ed Etruschi 1909.

Μηλιαράκη Μ. Περὶ τῶν ἡμετέρων προγόνων,

*Mitteilungen des Kaiserlich Deutschen Archaeolo-
gischen Instituts Athenische Abteilung* 1909.

Mitteilungen... Roemische Abteilung 1909.

Monumenti Antichi XIX 1908.

Μοσχονησίου Ι. Ν. Ἡ νῆσος Ἄνδρος ὑπὸ γεωλογικῆν, ὀρυκτολογικῆν καὶ μεταλλειολογικῆν ἔποψιν 1909.

Ξανθοῦδίδου Στ. Ἐπίτομος Ἱστορία τῆς Κρήτης.

Peabody Ch. The exploration of Bushey Cavern.

Rigorini L. Scavi del Palatino.

Παγανέλν Σ. Ἀπὸ τῆς Ἀχροπόλεως εἰς τὴν Ἀλτιν Δελφοί 1909.

Proceedings of the Cambridge Antiquarian Society.

Πρακτικὰ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος τῶν 1896 καὶ 1907 ἐτῶν.

Πρακτικὰ τῆς 13 Ἀρ. Συνόδου ἐν Μετερνισλάβ 1905, Μόσχα 1907. Τόμ. Ι. Ῥωσιστί.

Πρακτικὰ τῆς Ἐπιτροπείας ἐπὶ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Τεσσαρακονταετηρίδος Κ. Σ. Κόντου.

Postgate P. I. The classical Quartely. October 1907. Vol. I. N° 4.

Φιλαδελφεὺς Ἀλ. Δῆλος. Ἱστορικὴ καὶ Ἀρχαιολογικὴ περιγραφή μετ' εἰκόνων.

Ranke J. Anfänge der Kunst.

Revue Archéologique 1909.

Revue des Etudes Grèques 1909.

Rubio y Lluch. Documents per l'història de la cultura Catalana, (Institut d'estudis Catalans).

Σωτηριάδου Γ. Ὁ Μένανδρος καὶ ἡ ἀρχαία κωμῳδία 1909.

» Ἐρωτόκριτος 1909.

» Τὰ ἐλλειψοειδῆ κτίσματα τοῦ Θέρμου.

» An tombeau de Laius 1909.

Σκούφου Θ. Σύνοψις Φυσικῆς Ἱστορίας.

Τεσσαρακονταετηρίς τῆς Καθηγασίας Κ. Κόντου. Φιλολογικαὶ διατριβαί.

Χατζη-Καλοῦ Μαρ. Ἐντυπώσεις ἐκ τῆς Ἱερῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης 1909.

Χρηστοφορίδου Η. Λεξικὸν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης.

Χατζιδάκι Γ. Ν. Βιβλιοκρισίαι Ἰω. Βασιλικοῦ καὶ Κ. Dieterich καὶ Νέζ ἀντιλεγόμενα πρὸς τὸν Κ. Krumbacher 1908.

Wilhelm Ad. Beiträge zur Griech. Inschriftenkunde.

Wolters Paul. Adolf Furtwängler 1909.

Wochenschrift für Klass. Philologie 1909.

Zeitschrift für Ethnologie 1909.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ

ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ Τῷ ΚΕΡΑΜΕΙΚῷ

Ἐπειδὴ παρὰ τὸ τεῖχος τῶν Ἀθηνῶν διὰ τῶν σκαφῶν, εἰς ἃς ὁ F. Noack παρεκίνησε τὸ Γερμανικὸν Ἀρχαιολογικὸν Ἰνστιτούτον τῷ 1906, εἶχε δειχθῆ ἡ βαθεῖα ἐπίχλωσις τῆς Ἱερᾶς Πύλης τοῦ Θεμιστοκλέους, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἐν τῷ πρὸ αὐτῆς νεκροταφείῳ διὰ τῶν ἐργασιῶν, καθ' ἃς ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τε τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ ὑπὸ τῆς ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδημείας τῶν ἐπιστημῶν τὸ θέρος τοῦ 1907, εἶχε φανῆ ὅτι αἱ πρότερον γενομένηαι ἐργασίαι δὲν εἶχον φθάσει τὸ ἔδαφος τῶν κτισμάτων τοῦ 4ου αἰ. π. Χ., ἐπ' ἀνάγκης ἦτο νὰ ἐξερευνηθῆ περαιτέρω καὶ ἐπανεῖλθῃ ἡ ἐν τῷ 4ῳ αἰῶνι κατάστασις ἐν τε τῷ νεκροταφείῳ καὶ ἐν τῷ πρὸ τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως χώρῳ. Κατόπιν τιμητικῆς ἐντολῆς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐπιτραπέις τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου καὶ τὴν φροντίδα περὶ τελειωτικῆς δημοσιεύσεως τοῦ χώρου, ἐξετέλεσα ἀπὸ τῆς 1ης Ὀκτωβρίου τρέχ. ἔτους μέχρι 30ης Νοεμβρίου μετὰ τοῦ Δ^{ρου} κ. Γ. Π. Οἰκονόμου τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἔργου.

Αἱ ἔρευναι ἡμῶν ἤρξαντο ἀπὸ τῆς ἐκ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς εἰσόδου, περιέλαβον δὲ μέχρι τοῦδε τὴν κυρίαν ὁδὸν μέχρι τοῦ μνημείου τοῦ Δεξιλέω ὡς καὶ τὸν πρὸς Ν. αὐτῆς χώρον καὶ περιστράφησαν κυρίως εἰς τρία τινά.

1. Κύριος σκοπὸς ἦτο ἡ ἐκχωμάτωσις τῆς κυρίας ὁδοῦ. Παρὰ τὴν ἐκ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς εἴσοδον ὄφειλε πρῶτον νὰ ἀφελθῆ τὸ χῶμα ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ σχηματισθῆ κατωφρεΐά τις πρὸ τῶν περιβόλων VI καὶ V (πρβλ. τὸ σχέδιον

ἐν τῷ ἐμῷ Friedhof am Eridanos) μέχρι τοῦ 2 μ. βαθύτερον κειμένου ἐδάφους τοῦ 4ου αἰῶνος. Ἀπὸ τοῦ περιβάλλου IV μέχρι τοῦ I, τοῦ Δεξίλειου, ἐνδείξεις περὶ τοῦ βάθους τῆς ὁδοῦ παρέσχον τὰ κάτω πέρατα τῶν ἀποκαλυφθέντων τειχῶν. Ἡ τελεία ἐν τούτοις ἀποπεράτῳσις τοῦ ἔργου τούτου προσέκοψεν εἰς τὸ νέον ὑδραγωγεῖον, ὅπερ τέμνει τὴν ὁδὸν ὑπὸ τὴν Ἁγίαν Τριάδα μεταξὺ τῆς γωνίας τοῦ Δεξίλειου καὶ τῆς τραπέζης τῆς Ἰππαρέτης. Ἡ ὑψηλὴ αὐτοῦ θέσις ἠνάγκασεν ἡμᾶς νὰ ὑψώσωμεν πάλιν τὸ ἔδαφος τῆς τάφρου. Οὕτω δὲ τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο μέχρι τῆς εἰς βαθύτερον ἔδαφος μετατοπίσεως αὐτοῦ ἐμποδίζει τὴν πρὸς τὸ τείχος τῆς πόλεως ἀποψιν καὶ καταστρέφει τὴν πρώτην ἐντύπωσιν τοῦ πύργου τοῦ Δεξίλειου. Διὰ λόγους πρακτικούς καλὸν εἶναι νὰ ἀφήσῃ τις τὸ ὑδραγωγεῖον ὡς ἔχει καὶ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀνασκαφὴν πέραν αὐτοῦ, ἕως οὗ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ αὐτοῦ τὰ ἐν τῷ μεταξύ τῆς κυρίας ὁδοῦ, τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος τριγώνῳ ἀρχαῖα ἀποκαλυφθῶσι μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε ἡ μετασκευὴ τοῦ ὑδραγωγείου νὰ γίνῃ ἀνευ βλάβης τῶν ἀρχαίων λειψάνων.

Παρὰ τὸ κώλυμα δ' ὅμως τοῦτο τὸ ἐκ τῆς ἐργασίας κέρδος εἶναι καὶ νῦν ἔτι εὐχάριστον. Πρῶτον ἐγνώσθησαν πολλὰ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ εἶδους τῆς ὁδοῦ. Μοναδικὸν ἔχνος τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ χώρου ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων εἶναι τάφος κείμενος πρὸς Α. καὶ πλησίον τοῦ περιβάλλου XVIII εἰς βάθος 3 1/2 μ. ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ ἀναγλύφου τῆς Ἠγησοῦς. Εἰς τοῦτον προσέκοψεν ἡ τάφος, ἣν ἀνεῴξαμεν πρὸς ἐξερεῦνησιν τῆς βορ. πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ.

Ἡ περαιτέρω ἀποκάλυψις ἐπέτρεψε νὰ ἐξελέγξωμεν, ὅσα κατὰ τὸ 1907 διὰ λίαν μικρῶν χανδάκων ἐγνώσθησαν περὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς βαθμιαίας ἀνυψώσεως

αὐτῆς 1 μ., 7ῆ ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους τῆς ὁδοῦ πρὸ τοῦ πύργου τοῦ Δεξίλειω κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ ἐν ἔτει 394 π. Χ. Τὸ ἔδαφος τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ ἐπιμελῶς κατεσκευασμένου ἐπιστρώματος πηλοῦ καὶ δύναται τις νὰ παρακολουθήσῃ αὐτὸ καὶ πρὸ τῶν παρακειμένων περιβόλων. Ἐντὸς τοῦ ἡμίσεος τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος ἀναφαίνεται ἡ ὁδὸς ὑψηλοτέρα κατὰ 60 ἑκατ. κατὰ μέσον ὄρον. Μέγα ὑδραγωγεῖον κατὰ μῆκος τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ, ὡς ἐκ τῆς πορείας τῶν στρωμάτων τῆς ὁδοῦ φαίνεται, ἐκτίσθη ἤδη κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὡς καὶ διὰ τὸ σχῆμα τῶν τεχνικῶν σημείων ἐπὶ τῶν κεράμων, δὲν δύναται καὶ ἄλλο ὑδραγωγεῖον παρὰ τὴν βορ. πλευρὰν κείμενον νὰ εἶναι πολὺ νεώτερον. Κατ' ἀμφοτέρας δὲ τὰς πλευρὰς τῆς ὁδοῦ ἐκτὸς τῶν ἐξ ὀπτοπλίνθων ὑδραγωγείων παρετηρήθησαν εἰς μεγαλύτερον βάθος καὶ σήραγγες ἐν τῷ βράχῳ δι' ὀχετούς. Τοὺς πολυαριθμούς τούτους ὀχετούς ἐπιβάλλεται νὰ παρακολουθήσῃ τις περαιτέρω ἄλλως τε καὶ διὰ τὸν πρακτικὸν σκοπὸν, ὅπως οὗτοι χρησιμοποιοηθῶσιν εἰς τὴν παροχέτευσιν τῶν ὑδάτων ἐκτὸς τοῦ πεδίου τῆς ἀνασκαφῆς.

Ὅτι δὲ ἡ ὁδὸς παρὰ τὴν γωνίαν τοῦ Δεξίλειω ἀπὸ τοῦ ἄλλως συνήθους αὐτῆ πλάτους 8 μέτρων στενοῦται εἰς 6, ἦτο εἰκασία, ἣν ἐξήνεγκον πρότερον ἐπὶ τῇ βάσει στενοῦ χάνδακος. Νῦν ἐπιβεβαιοῦται αὕτη ἐκ τούτου ὅτι ἀπέναντι τοῦ Δεξίλειω εἰς μῆκος 7 μ. εὐρέθησαν τὰ λείψανα τείχους εἰς ἀπόστασιν 6 μ. Ἡ σειρὰ αὕτη εἶναι ἔνδειξις διὰ τὴν ἀρχικὴν περίφραξιν τοῦ ὑψώματος τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ὡς τοιαύτην πρέπει νὰ παρακολουθήσῃ τις αὐτὴν περαιτέρω.

Μετὰ τὴν ἐν τῷ 4ῳ αἰῶνι κατασκευὴν τῶν πλευρῶν τῆς ὁδοῦ, σπουδαιότατον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ χώρου γεγονός εἶναι ἡ ἀρπαγὴ, ἥτις πολλαχοῦ ἀπεμάκρυνε τοὺς λίθους τῶν προόψεων τῶν «δωμάτων» (Terrassen), τοὺς τοίχους

αὐτῶν ὡς καὶ τὰς βάσεις τῶν μνημείων (πρβλ. Friedhof am Eridanos σελ. 26). Καὶ εἶναι μὲν λυπηρὰ ἡ μετακόμισις αὐτῆ π. χ. τῆς προόψεως τοῦ περιβόλου τοῦ Διονυσίου (III), ἐν βλέμμα ἐν τούτοις πρὸς τὰ πέριξ οὐ μόνον διαφωτίζει ἡμᾶς πρὸς τίνα σκοπὸν ἀφηρέθησαν οἱ ὀρθοστάται, ἀλλὰ καὶ παρέχει τὴν ἐλπίδα ὅτι προχωρούσης τῆς ἐργασίας θὰ ἀποκτήσωμεν νέον μαρτύριον πρὸς ἀνοικοδόμησιν τοῦ κατεστραμμένου. Ὁ χρόνος δηλ. τῆς καταστροφῆς ὀρίζεται περίπου ἐκ τούτου ὅτι ἡ ἀφαίρεσις τοῦ τείχους τῆς προόψεως τοῦ III εἶναι ἀναγκαία προϋπόθεσις διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ τείχους, ὅπερ ἐκτίσθη μεταξὺ τοῦ περιβόλου τῶν Ἑρακλειωτῶν καὶ τοῦ ναύσκου τοῦ Διονυσίου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὕψος τοῦ ἐδάφους τοῦ τείχους τούτου κεῖται μόνον 1,60 ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ὁδοῦ τοῦ Β' ἡμίσεως τοῦ 4ου αἰῶνος, τὸ δὲ ἔδαφος τῶν ὑστέρων ῥωμαϊκῶν χρόνων εἶχεν ἀυξήθη εἰς ὕψος περισσοτέρων μέτρων ὑπὲρ αὐτό, διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ κατεδάφισις τοῦ τείχους τοῦ 4ου αἰῶνος ἐγένετο οὐχὶ βραδύτερον τοῦ δευτέρου ἢ τὸ πολὺ τοῦ πρώτου π. χ. αἰῶνος. Εἰς τὴν αὐτὴν ὁμῶς ἐποχὴν πίπτει ἐν τῷ ἀμέσῳ γειτονεύοντι τῷ νεκροταφείῳ χώρῳ ἡ ἀνακαίνισις ἐκείνη τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως, ἣν ὁ Noack ἐν τῷ διαγράμματι αὐτοῦ (Athen. Mitt. 1907 Taf. XII) δηλοῖ διὰ τοῦ III (πρβλ. Beilage zu S. 124/5 Abb. 2 καὶ S. 131. 135. 499). Ἐπειδὴ δὲ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ περιβόλου σύγκειται ὅλον ἐξ ὀρθοστατῶν ἤδη πρότερον χρησιμοποιηθέντων, ποικιλιωτάτων δὲ διαστάσεων, εἶναι ἐπικαιρὸς ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἡ κρήμισις μέρους τῶν τάφων ἐγένετο ὡς καὶ ἐπὶ Θεμιστοκλέους καὶ ἐν Παγασαῖς τοῦ τείχους τῆς πόλεως. Κατὰ ταῦτα ἐν μελλούσῃ ἀναστηλώσει τῶν μνημείων τοῦ Νεκροταφείου τὸ τείχος τοῦτο θὰ παράσχη ἐπιωφελεῖ συμβουλὴν.

Ὡς ἄμεσον καὶ κάλλιστον πόρισμα τῆς μέχρι τοῦδε

ἀνασκαφῆς πρέπει νὰ μνημονευθῆ ἤδη νῦν ἡ ὄλως ἀλλοία «ἐντύπωσις τῆς ὁδοῦ» καὶ τῶν πλευρῶν αὐτῆς. Πρότερον ἐθεᾶτό τις πρὸς Β. τὸ βαθμηδὸν καταπίπτον πεδίον μετὰ τῶν ὀλίγων τῆδε κάκεισε διεσπαρμένων λειψάνων καὶ πρὸς Ν. ὅπισθεν τῆς προσθίας πλευρᾶς τὰ πτωχὰ ἐρείπια τῶν μεταγενεστέρων περιόδων, νῦν τὸ βλέμμα τοῦ παρατηρητοῦ συνεχεται καὶ συγκεντροῦται ἐν τῷ χώρῳ τῆς κοίλης ὁδοῦ· ἴσταται οὗτος ὑπὸ τὰ ὑπερήφανα τείχη καὶ ἀναβλέπει εἰς αὐτά. Μετὰ τὴν ἐκ νέου βάθυνσιν τῆς ὁδοῦ ἀνεκτίθη τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος, ἀλλὰ πρὸς τούτοις, ὅπερ καὶ δραστικώτερον, καὶ τὸ ἀρχαῖον σκηνικὸν βᾶθος (Hintergrund) τῶν μνημείων τούτων, ἤρεμον βᾶθος, ὁ αἰεὶ ἀναπεπταμένος ἀττικὸς οὐρανός. Ὅτι δὲ οἱ καλλιτέχναι τῶν χρόνων τοῦ Σκόπα ἐθεώρουν αὐτὸν μέρος τῆς συνθέσεως αὐτῶν, περὶ τούτου πείθει βλέμμα εἰς τὰ ἄνω πρὸς τὸν Ταῦρον Διόνυσον ὑπεράνω τοῦ ναύσκου τοῦ Διονυσίου καὶ πρὸς τὸν πλησίον κύνα τοῦ Λυσιμαχίδου, τὸν ἀτενίζοντα τὴν Σελήνην.

Ἡ ζωηροτέρα νῦν τοῦ ὄλου ἐντύπωσις οὐ μόνον δικαιολογεῖ μείζω φροντίδα πρὸς διάσωσιν τοῦ κατὰ χώραν περιλειφθέντος, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλει τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀνοικοδόμησιν τῶν ἀρχαίων προόψεων. Τὸ μέτωπον τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν θὰ κερδίσῃ πολύ, ὅταν ἀνακαινισθῶσιν αἱ γνωστὰ μακρὰ καὶ ἤρεμοι γραμμαὶ τῶν «δωμάτων» καὶ κοσμηθῶσιν αὐταὶ διὰ τῶν ἀκρωτηρίων, ἅτινα ἐν ἔτει 1863 προτοῦ ἀκόμη ἀναγνωρισθῆ ἡ μορφή τῶν κτισμάτων τούτων, ἀπεκομίσθησαν μακρὰν τῆς ἀρχαίας αὐτῶν θέσεως.

Αἰτία τῶν ὑπολοίπων συμπληρωτικῶν σκαφῶν ἡμῶν ἦτο ἡ ἐλπίς, ἵνα εἰς τόπους, οἵτινες ἐφαίνοντο ἐπιτρεπόντες ἐπίχωσιν μετὰ τελειωτικὴν ἔρευναν ἀποθέσωμεν τὸ ἐκ

της κυρίας οδοῦ χῶμα. Ἡ πρόθεσις ὁμῶς αὕτη δὲν ἐπραγ-
ματώθη διὰ τὰ γενόμενα εὐρήματα.

2) Μετὰ τὰς ἐρεῦνας τοῦ ἔτους 1890 (πρὸς Πρακτικὰ
τοῦ ἔτους ἐκείνου) εἶχεν ὑποληφθῆ ὅτι ἐν τῷ πρὸς Ν. εὐ-
ρείῳ χώρῳ, τῷ ὄπισθεν τῆς οδοῦ, εἶχε προβῆ ἡ σκαφή μέχρι
τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Ἐν τούτοις ἡ ἐντὸς τοῦ χώρου τού-
του, ὃν τὸ συνοδεῦον τὸν Friedhof am Eridanos σχέδιον
καλεῖ *Τέμενος τῆς Ἑκάτης* τῶν ἐσχάτων Ῥωμαϊκῶν χρό-
νων, ἡμετέρα σκαφή ἔφερον εἰς φῶς ἐκτεταμένον κτίσμα
τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ., ὃπερ πρόσκειται τῷ νοτίῳ τείχει τοῦ
περιβόλου IV, ἐξαπλοῦται δὲ μέχρι τοῦ φρέατος A, ἔχον
μῆκος 15 μ. πλάτος 10 μ. καί, ἐν εἶδει μεγάλης δεξαμε-
νῆς, βάθος 1,80 μ. Εἶναι πλήρες χῶματος κεκαυμένου εἰς
πλείονα στρώματα, ἐξ ὧν ἐξήχθησαν πολλὰ σκεύη τοῦ 4ου
αἰῶνος καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς μετ' Ἀλέξανδρον ἐποχῆς.
Ὅσα τῶν χρόνων τούτων τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ κτί-
σματος ὡς τόπου καύσεως δὲν παρετηρήθησαν μέχρι τοῦδε.
Ἡ δὲ ἔρευνα τοῦ τόπου τούτου δὲν ἐπερατώθη ἀκόμη. Πρὸς
τούτοις μεταγενεστέρα τις σήραξ ἐν τῷ βράχῳ, ἥτις ὅ
μ. πρὸς βορρᾶν τοῦ φρέατος A, ἐκεῖ ὅπου δηλ. ἀνεφάνη,
ἦτο περιωκοδομημένη διὰ ποικίλων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν,
ἔχει ἀνάγκη ἐξετάσεως, ἀφ' οὗ μάλιστα εὐρέθησαν ἐν αὐτῇ
τεμάχια ἐπιγραφῆς τοῦ 4ου αἰῶνος, τεμάχιον στήλης Ἑρ-
μοῦ τῶν χρόνων τοῦ 100 περίπου π. Χ. εἰς ἔπαινον ἱερέως
τινὸς τῶν Φωσφόρων κ. ἄ.

Ἡ κάθαρσις τοῦ δυτικοῦ πέρατος τοῦ χώρου τῶν ἀνα-
σκαφῶν κατὰ μῆκος τοῦ τείχους τῆς ἀποθήκης τῶν ἡλε-
κτρικῶν τροχιοδρόμων, ἔφερον εἰς φῶς σειρὰν μεταγενε-
στέρων «ἐλληνιστικῶν» τάφων καὶ ἐντὸς τοῦ νεωτέρου
τεμένους τῆς Ἑκάτης, ἐγνώρισε δὲ τοῦ τελευταίου τούτου
τὴν δυτικὴν εἴσοδον καὶ λεπτομερείας τινὰς τῆς διατάξεως
αὐτοῦ.

Πρὸς νότον τοῦ τείχους PQ (πρὸς βλ. σχέδιον ἐν Friedhof am Eridanos) ἐσύρομεν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τάφρον 10 μ. μήκους χωρὶς νὰ προσκρούσωμεν εἰς τάφους. Κυροῦνται ἄρα ἐνταῦθα ἢ πρότερον γενομένη παρατήρησις ὅτι τὸ τεῖχος PQ ἐπιτρέπεται νὰ θεωρηθῆ ὡς ὄριον τοῦ Νεκροταφείου, παραβαθὲν μόνον πρὸς τὸ μέρος τῆς πόλεως. Τὸ πρᾶγμα ἔχει σπουδαιότητα διὰ τὸ ζήτημα τῆς μεταφορᾶς τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τούτου.

3) Ἐξερευνήθη μέχρι φυσικοῦ ἐδάφους ὁ περίβολος τῶν Ἑρακλειωτῶν (II). Περὶ τούτου παρακαλῶ νὰ μοι ἐπιτραπῆ νὰ υποβάλω ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι ἰδίαν ἐκθεσιν. Ἐν περιλήψει τὰ πορίσματα ταῦτα δεικνύουσιν ὅτι ἡ πρόοψις διαρκούσης τῆς χρήσεως τοῦ μνημείου ὑπὸ τῆς αὐτῆς οικογενείας ὑπέστη μεταβολήν, ἣτις εἶναι σπουδαία διὰ τὰ ἐν τῇ κυρίᾳ ὁδῷ πρᾶγματα. Ἡ ἐξερεύνησις τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ περιβόλου διδάσκει νῦν πρῶτον τὰς σχέσεις τῶν θεμελίων τῶν μνημείων πρὸς ἀλλήλα καὶ τὴν σχέσιν τῶν τάφων πρὸς ἐκεῖνα. Εὐρέθησαν τέσσαρες σαρκοφάγοι, δύο πῆλιναι σαρκοφάγοι παιδίων καὶ δύο τάφοι καύσεως τῶν χρόνων τοῦ 4ου αἰῶνος. Καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ περιόδῳ τῆς χρήσεως τοῦ χώρου, ἣτις ἀνήκει περίπου εἰς τοὺς περὶ τὸ 200 π. Χ. χρόνους δὲν ἐτίχθησαν οἱ πρότεροι τάφοι.

Τὴν φροντίδα τῆς συλλογῆς καὶ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν ἐπὶ μέρους εὐρημάτων ἀνέλαβεν ὁ κ. Οἰκονόμος, πρὸς φυλακὴν δὲ αὐτῶν χρησιμεύει ἡ νεόδμητος παρὰ τὸ Δίπυλον οἰκία. Σκοπὸς εἶναι νὰ σχηματισθῆ ἀρχεῖον τῆς ἀνασκαφῆς καὶ συλλογῆς, ἣτις νὰ παρέχῃ τὰ σκεύη τῆς λατρείας τῶν νεκρῶν.

Πρὸς συντήρησιν τῶν τειχῶν τοῦ Ἱεμένου τῆς Ἑκάτης καὶ ἄλλων κτισμάτων ῥωμ. χρόνων ἠργάζετο εἰς

κτίστης κατὰ τὰς τελευταίας ἑβδομάδας. Πρὸς τὸ παρὸν ἀπομένει ἡ μέριμνα περὶ τοῦ ἐτοιμορρόπου ναύσκου τοῦ Ἀγάθωνος, περὶ συντηρήσεως τῶν ἀποκαλυφθέντων τάφων τῶν Ἡρακλεωτῶν καὶ ἡ διευκόλυνσις τῆς ἐκροῆς τῶν ὑδάτων, ἣτις κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ κ. Μπαλάνου, δύναται ἄριστα νὰ ἐπιτευχθῇ καθαιρομένων τῶν ἀρχαίων ἐν τῷ βράχῳ ὀχετῶν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1/14 Δεκεμβρίου 1909.

ALFRED BRUECKNER

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ

ΕΚΤΕΛΕΣΘΕΙΣΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΠΡΟΣ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΙΝ

ΤΩΝ ΠΡΟΠΥΛΑΙΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1909

Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἤρξατο ἡ πραγματικὴ ἀναστήλωσις τῶν Προπυλαίων, καθόσον κατὰ τὸ 1908 κατεσκευάσθη μόνον τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἰκρίωμα.

Ἡ ἀναστήλωσις αὕτη ἐκτελεῖται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καθορισθέντος προγράμματος πρὸς ἐκτέλεσιν τοιούτων ἐργασιῶν. Βάσις δ' αὐτῶν εἶναι ἡ περισυλλογὴ καὶ ἡ εἰς τὰς οἰκείας θέσεις τοποθέτησις τῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κειμένων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν. Τούτων τὰ τυχόν τεθραυσμένα εἰς διάφορα τεμάχια συναρμολογοῦνται καταλλήλως ἢ καὶ συμπληροῦνται, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀνάγκη πρὸς στερέωσιν ὑπερκειμένων τεμαχίων. Μόνον δὲ ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκη πρὸς τοποθέτησιν σωζομένων ὑπερκειμένων τεμαχίων γίνεται χρῆσις νέων λίθων ἐκ νέου ὕλικου.

Οὕτω περισυνελέγησαν πάντα τὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εὑρισκόμενα μεγάλα τεμάχια λίθων, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν θριγχὸν τῆς Ἀνατολικῆς προστάσεως τῶν Προπυλαίων. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν τεμαχίων τούτων καθωρίσθη, ὅτι διεσάθησαν ἐκτὸς τῶν ἐπιστυλίων τῶν τριῶν μεσαίων διακένων ἀρκεταὶ πλάκες μετὰ τριγλύφων τῆς τε προσόψεως καὶ τῆς πρὸς βορρᾶν πλευρᾶς, πλεῖστα τεμάχια τῶν γείσων, τρεῖς μεγάλαὶ πλάκες τοῦ ἀετώματος ὡς καὶ τινα γείσα τούτου, καὶ ἰδίως τὸ τοῦ κέντρου καὶ τὸ τῆς γωνίας, ἐφ' οὗ ἡ ἀκροκέραμος.

Ἐπειδὴ δ' εὐτυχῶς τὰ πλεῖστα τῶν ἀνευρεθέντων τε-

μαχίων ἀνήκουσιν εἰς τὸ πρὸς βορρᾶν μέρος τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος, ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι εὐχερῆς καθίσταται ἡ ἀναστήλωσις τούτου διὰ τῆς προσθήκης ὀλίγων σχετικῶς νέων τεμαχίων. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ὀλίγα τεμάχια ἐκ τῶν δοχίδων καὶ καλυμμάτων τῆς ἐσωτερικῆς ὀροφῆς τοῦ μέρους τούτου τῶν Προπυλαίων ἀνευρέθησαν, δυνάμεθα νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἀναστήλωσιν καὶ μέρους τῆς ὀροφῆς ταύτης.

Ἡ ἐργασία τῆς ἀναστηλώσεως ἤρξατο ἀπὸ τῆς ἐπαναφορᾶς εἰς τὰς οἰκείας αὐτῶν θέσεις τῶν σπονδύλων τῶν κίονων, ὧν οἱ πλεῖστοι εἶχον, ὡς γνωστόν, ἐκτοπισθῆ ἐκ τῆς ἐπισυμβάσεως ποτε ἀνατινάξεως τοῦ μνημείου, (Φωτογρ. ὑπὸ στ. Α.).

Ἡ ἀνατοποθέτησις τῶν σπονδύλων ἀπέδειξεν ἡμῖν, ὅτι καὶ τοῦ μνημείου τούτου οἱ σπόνδυλοι ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κίονος ἐσημειοῦντο διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀλφαθητικοῦ στοιχείου (δι' ἐρυθροῦ χρώματος) ἐνῶ διὰ μιᾶς ἢ πλειοτέρων γραμμῶν καθωρίζετο ἡ σειρὰ ἐκάστου σπονδύλου. Εἰς τὰ κέντρα δὲ τούτων εὐρέθησαν ἐν λαμπρᾷ καταστάσει πλεῖστοι ξύλινοι γόμφοι παραδοθέντες εἰς τὸ Μουσεῖον (ἄρα σχετικὴν φωτογραφίαν ὑπὸ στ. Β.). Ἡ δὲ συμπλήρωσις διὰ προσθέτων νέων τεμαχίων ἐλλειπόντων ὄλων τμημάτων τῶν κιονοκράνων, ἀπέδειξεν ὅτι πάντα τὰ κιονόκρανα ἀνεξαιρέτως ἦσαν κατεργασμένα μετὰ τσοαύτης ἀκριβείας καὶ συμμετρίας καθ' ὅλας αὐτῶν τὰς πλευράς, ὥστε ἠδυνήθημεν νὰ περιστρέψωμεν ἕκαστον κιονόκρανον κατὰ 180°, εὐρόντες εἰς τοῦτο συμφώνους καὶ τοὺς κ. κ. Dörpfeld καὶ Heberdey, καὶ νὰ τοποθετήσωμεν οὕτω πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τοὺς ἐν καλῇ σχετικῶς καταστάσει διασωθέντας ἄβακας. Ἐγείνε δὲ τοῦτο, ὅπως τὰς διὰ νέου μαρμάρου συμπληρώσεις τοῦ ἄβακος ὡς καὶ μέρους ὀλοκλήρου κιονοκράνου, ἀναγκαίως πρὸς στερῶσιν τῶν ὑπερκειμένων

ἐπιστυλίω, τοποθετήσωμεν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς προστάσεως, οὕτω δὲ ἀποβαίνωσιν ὀλιγώτερον κατοφανεῖς αἱ νέαι συμπληρώσεις.

Εἰς τὸν πέμπτον κίονα κατεσκευάσαμεν νέον κιονόκρανον προσαρμόσαντες τούτῳ τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ ΒΑ. γωνίαν τοῦ ἄβακος καὶ μέρους τοῦ ἐχίνου, καθόσον ἐκ τοῦ ἐν Λονδίῳ εὐρισκομένου κιονοκράνου τοῦ κίονος τούτου ἐλλείπει ἀκριβῶς τὸ ἐνταῦθα ἀνευρεθὲν τεμάχιον.

Ἐπίσης ἀνετοποθετήθησαν οἱ πλείστοι λίθοι τῆς πρὸς βορρᾶν παραστάδος τῆς προστάσεως ταύτης, ὅπως ἐπαναφέρωμεν, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἦτο ἐφικτόν, τὴν παραστάδα ταύτην εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς θέσιν, ἵνα καταστῆ δυνατὴ ἢ μετ' ἀκριβείας τοποθέτησις τῶν ἐπὶ ταύτης στηριζομένων νέων ἐπιστυλίων, ἐφ' ὧν θὰ τοποθετηθῶσι τὰ σωζόμενα τρίγλυφα καὶ γείσα.

Ἐνταῦθα ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ὡς καὶ εἰς τοὺς κίονας, οὕτω καὶ εἰς τὴν προκειμένην παραστάδα δὲν ἠθελήσαμεν νὰ θιξῶμεν παρὰ μόνον τοὺς λίθους ἐκείνους καὶ σπονδύλους, οἵτινες εἶχον ὑποστῆ μεγάλην σχετικῶς ἐκτόπισιν. Διὰ τοῦτο εἰς μὲν τοὺς κίονας μόνον ἀπὸ τοῦ πέμπτου ἢ ἕκτου σπονδύλου ἤρξατο ἡ ἀνατοποθέτησις, εἰς δὲ τὴν παραστάδα ἀπὸ τῆς ἕκτης καὶ ἄνω σειρᾶς λίθων.

Εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν κίωνων ἐπηκολούθησεν ἡ τοποθέτησις τῶν ὑπαρχόντων ἐπιστυλίων. Τούτων, ὡς γνωστόν, εὐρίσκετο εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ τεμάχιον τοῦ γωνιαίου ΒΑ ἐπιστυλίου, καὶ ἡ ἐσωτερικὴ πλινθὶς τοῦ β' ἀπὸ βορρᾶ διακένου, ἐνῶ χαμαὶ ὑπῆρχεν ἡ ἐξωτερικὴ πλινθὶς τοῦ ἰδίου διακένου, αἱ δύο πλινθίδες τοῦ μεσαίου διακένου, ἐξ ὧν ἐκάστη ἔχει μῆκος 0.44, ὕψος 1.15 καὶ πλάτος 0.72 ζυγίζουσα περὶ τοὺς 13 τόννους. Τούτων ἡ μία ἦτο τεθραυσμένη εἰς δύο τεμάχια, ἐπίσης εἰς δύο τεμάχια εὐρέθη καὶ ἡ ἐξωτερικὴ πλινθὶς τοῦ τετάρτου διακένου. Καὶ ταύ-

της μὲν ἢ συγκόλλησις καὶ τοποθέτησις καθίστατο εὐχε-
ρῆς ἔνεκα τοῦ μικροῦ αὐτῆς βάρους. Ἐξετελέσθη δὲ αὐτή
διὰ τῆς εἰς αὐτὴν ἐνσφηνώσεως εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος σι-
δηρᾶς δοκοῦ περιβεβλημένης διὰ πετροκονιάματος.

Ἄλλὰ διὰ τὴν τοποθέτησιν τῆς ἐξωτερικῆς πλιν-
θίδος τοῦ μεσαίου διακένου, ἥτις ὡς προείπομεν ἦτο τε-
θραυσμένη εἰς δύο τεμάχια, ἐπωφελήθημεν τὸ ὑπάρχον
ἀρχῆθεν κοίλωμα, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ἀμφοτέρων τῶν ἐπι-
στυλιῶν. Διαπλατύναντες δὲ τοῦτο κατὰ τι ἐπληρώσαμεν
αὐτὸ διὰ μεγάλης δοκοῦ ὕψους 0,485 καὶ πλάτους 0,40
ἐκ σιδηροπαγοῦς πετροκονιάματος, κατασκευασθείσης ὑπὸ
τῆς τεχνικῆς ἐταιρίας Ζαχαρίου καὶ Σας (ὄρα σχετικὴν
φωτογραφίαν ὑπὸ στ. Γ).

Καὶ μέχρι μὲν τοῦ σημείου τούτου προὔχωρῆσε κατὰ
τὸ λῆξαν ἔτος ἡ ἀναστήλωσις τῶν Προπυλαίων. Ἄλλ' εἶ-
ναι ὅμως ἔτοιμοι πρὸς τοποθέτησιν συγκολληθεῖσαι καὶ
συμπληρωθεῖσαι διὰ νέων τεμαχίων τρεῖς πλάκες τριγλύ-
φων ἀνήκουσαι εἰς τὴν πρόσοψιν τῆς ἀναστήλουμένης προ-
στάσεως, δύο τρίγλυφα μετὰ τῶν σχετικῶν ἡμιπλακῶν,
ἀνήκοντα εἰς τὴν βαρείαν πλευράν, ὡς καὶ πλεῖστα καλύμ-
ματα τῆς ἐσωτερικῆς ὀροφῆς.

Ἐγείνε δὲ καὶ ἡ προμήθεια πάντων σχεδὸν τῶν ἀναγ-
καίων μαρμάρων, ἅτινα κατεργαζόμενα καὶ τοποθετούμενα
κατὰ τὸ τρέχον ἔτος θὰ ἐπιτρέψωσι τὴν ἀναστήλωσιν τῶν
διαφόρων δοκίδων μετὰ τῶν σχετικῶν καλυμμάτων τῆς
ἐσωτερικῆς ὀροφῆς, ὡς καὶ τῶν τριγλύφων.

Δι' ὅλας τὰς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος γενομένας ἐργασίας
καὶ προμηθείας νέων ὕλικῶν ἐδαπανήθη ποσὸν δραχμῶν
28,155.40.

Ὁ ἐπὶ τῆς ἀναστήλωσεως τῶν μνημείων
τῆς Ἀκροπόλεως Νομομηχανικός

N. M. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΣΟΥΝΙΩ 1909

Συνεχίσαντες και κατά τὸ παρελθὸν θέρος τὰς ἐν Σουνίῳ ἀπὸ ἐτῶν ἐνεργουμένης ἀνασκαφάς, ἠρευνήσαμεν τὸ πρῶτον τὸ ὑπολειφθὲν μέρος τῆς ἀρχαίας ἐπιχώσεως, τῆς πρὸς τὴν ἀνατολικὴν κλιτὸν τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος. Ἀπεκαλύφθη δ' οὕτως ἅπαν τὸ ἀρχαῖον τεῖχος τὸ περιβάλλον τὸ τέμενος. Τὸ τεῖχος τοῦτο, ἀφανὲς τέως, εἶνε συνέχεια τοῦ φρουριακοῦ, ἀποκλείει τὴν εἰς τὸ ἱερὸν εἴσοδον ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου τοῦ λόφου. Ἐθεωρήσαμεν δὲ ἀναγκαίαν τὴν ἀφαίρεσιν τῆς προσχώσεως ταύτης, οὐ μόνον πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ περιβάλλοντος τὸν ναὸν ἀρχαίου τεύχους, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀναζήτησιν κρυπτομένων ἐν αὐτῷ τυχὸν λειψάνων τῶν ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων, τῶν εὐρεθέντων πρὸ τριετίας ἔσωθεν τοῦ τεύχους τούτου τοῦ περιβόλου — ἰδίᾳ δὲ πρὸς ἀναζήτησιν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐν Σουνίῳ ἔτι κατακειμένου ὑπερφυσικοῦ μεγέθους κορμοῦ ἀρχαϊκοῦ Ἀπόλλωνος.

Δυστυχῶς, πλὴν ἀσημάντων τινῶν τεμαχίων τῶν ἀγαλμάτων τούτων, οὐδὲν ἄλλο εὐρέθη σχετικὸν πρὸς τὰ ἀρχαϊκὰ ταῦτα ἀγάλματα, οὐδὲ ἐλπίς ὑπολείπεται πλέον περὶ τῆς εὐρέσεως τῶν ἐλλειπόντων μελῶν τῶν ἀγαλμάτων τούτων, τῆς ἀνασκαφῆς περατωθείσης ἐντελῶς καθ' ἅπαντα τὸν χῶρον, τὸν περὶ τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐῦρομεν ἐν τούτοις ἐν τῇ ἐπιχώσει τῇ παρὰ τὸ ἀποκαλυφθὲν τεῖχος, τεμάχιον ἀναγλύφου (τὸ ἄνω τοῦ σώματος γυναικείας μορφῆς) ἀρχαϊκοῦ ρυθμοῦ, προερχόμενον, πιθανώτατα ἐκ τῆς ζωφόρου τοῦ ἀρχαιοτέρου πωρίνου ναοῦ,

τοῦ ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστραφέντος. Τὸ λείψανον τοῦτο δὲν στερεῖται κατὰ φυσικὸν λόγον σημασίας, ἅτε συμπληροῦν τὰς γνώσεις ὑμῶν σχετικῶς πρὸς τὴν διακόσμησιν τοῦ ἀρχαιοτάτου ἐκείνου ναοῦ. Εὕρομεν ἐπίσης καὶ τμήμα ἐπιγραφῆς, συμπληροῦν δημοσιευθεῖσαν ἤδη τοιαύτην, ἐφ' οὗ ἀναγράφεται καὶ πάλιν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, εἰς ὃν ὁ ναὸς ἀνῆκεν. Ἐἶνε τὸ τέλος ψηφίσματος τιμητικοῦ τοῦ 4ου π.χ. αἰῶνος, φέρον τὸ τυπικόν: «Στήσαι δὲ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ποσειδῶνος» κυρουμένης οὕτω καὶ πάλιν τῆς μετονομασίας τοῦ τῶς ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς εἰς ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Εὕρομεν ἐπίσης ἐν τῇ ἐπιχώσει ταύτῃ πλῆθος μικροτεχνημάτων, ἀγγείων ἰδίᾳ ἀρχαϊκῶν, τῶν πλείστων ἐντελῶς ἀσημάτων.

Ἀκολούθως ἠρευνήσαμεν τὸν χώρον περίξ τοῦ κάτω ναοῦ (τῆς Ἀθηνᾶς) ἐνθα κατὰ τὸ προπαρελθὸν ἔτος εἶχομεν ἀποκαλύψει καὶ δεύτερον, ἀρχαιότερον τοῦτον, ναὸν τῆς αὐτῆς θεᾶς. Κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τοῦ περιβόλου τῶν δύο τούτων ναῶν ἡ ἐπιχώσις ποικίλλει ἀπὸ ἡμίσεος εἰς τρία μέτρα βάθους. Ἀνασκάπτοντες δὲ αὐτὴν εὕρομεν μέγαν ἀριθμὸν μικρῶν ἀγγείων τοῦ 8ου ἢ 7ου π.χ. αἰῶνος καὶ ἄλλα τινὰ μικροτεχνήματα ἐξ ἀναθημάτων εἰς τοὺς ναοὺς τούτους. Ἐν τῇ ἐπιχώσει ταύτῃ, ἧς τὴν μικρὰν ἐτι ἐκσκαφὴν δὲν ἠδυνήθημεν ν' ἀποπερατώσωμεν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, εὕρομεν καὶ τεμάχια ἀρχαϊκῶν ἀγάλματων, ἐν οἷς καὶ σκέλος ὁμοίου ἀγάλματος φυσικοῦ μεγέθους.

Ταῦτα περίπου τὰ γενόμενα κατὰ τὴν βραχεῖαν διάρκειαν τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν θέρους ἐν Σουνίῳ ἐρευνῶν.

Ὁ ἔφορος

B. ΣΤΑΗΣ

ΑΜΦΙΑΡΕΙΟΥ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

(1909)

Ἄνασκαφικὴ ἐφ' ἔτος ἐργασία οὐ μεγάλη ἐγένετο ἐν Ἀμφιαρείῳ. Ἐπανελήφθη ἡ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τοῦ χειμάρρου ὄχθης ἔρευνα ἐν τῷ ἀγρῷ τῷ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἀγορασθέντι παρὰ τῶν κληρονόμων Σπυρ. Κολληγεώργα (Πρακτ. 1907 σελ. 119). Ἐνταῦθα ἀπεκαλύφθησαν τὰ κατασκευῆς ἐδάφη οἰκοδομήματος μήκους μὲν 18^μ, πλάτους δὲ 14. Ἐπὶ τοῦ ἀνασκαφέντος μέρους διήκει κατὰ μήκος ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς κιοστοιχία πέντε κίωνων ἀρραβδώτων ἐγχωρίου λίθου, ὧν ἕκαστος ἔκειτο ἐπὶ βάσεως πωρίνης, ἐπιμήκους ὀγκολίθου· τῶν κίωνων τούτων ἕκαστου σφίζεται κατὰ χώραν ἡ βᾶσις, τῶν δὲ τεσσάρων καὶ ὁ κάτω σπόνδυλος, ἠϋρέθη δὲ καὶ τεμάχιον δωρικοῦ κιοκράνου· θύρωμα οὐ μέγα ὑπῆρχεν ἐν τῷ νοτίῳ ἄκρῳ τοῦ δυσμικοῦ τοίχου. Ἐπὶ τῶν θεμελίων τούτου τοῦ οἰκοδομήματος ἐκτίσθησαν ἐν Ῥωμαίκοις χρόνοις ἄλλοι τοῖχοι ἐγκαρσίως αὐτὸ εἰς τρεῖς χώρους διαιροῦντες καὶ λευκὸν χρῆμα ἐνιαχοῦ ἔτι φέροντες· τότε ὡσαύτως ἐκτίσθη καὶ ἕτερος τοῖχος πρὸς Β, παράλληλος τῇ κιοστοιχίᾳ. Τὸ βόρειον ἡμισυ τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἄλλο ἱκανὸν μέρος τοῦ αὐτοῦ τῆς Ἐταιρείας ἀγροῦ, ἐν ᾧ καὶ ἡ ἑτέρα ὁδός, ἡ ἐξ ἀνατολῶν εἰς τὴν πάλαι γέφυραν καὶ τὸν ναὸν ἀγούσα, μένει ἄσκαφον. Τὰ ἐνταῦθα ὑποκρυπτόμενα οἰκοδομήματα χωροῦσι καὶ πρὸς δυσμὰς εἰς τὸν παρακείμενον ἀγρόν, ὅστις καὶ ὀφείλει ἀγοραζόμενος νὰ ἀνασκαφῆ ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ἐν τούτῳ, ὡς εἰκάζω, ἔκειτο τῆς γεφύρας τὸ ἕτερον ἄκρον.

Τῶν εὐρημάτων μνημονευθήτω ἔν, ἀξιολογώτατον. Καταντικρὺ τῆς πρὸς δυσμὰς τελευταίας βάσεως πρὸς τῷ ἄνω εἰρημένῳ τοίχῳ ἠρέθη πούς δεξιὸς χαλκοῦς ἀνδριάντος ἐπίππου, πᾶνυ καλῶς σφωζόμενος μέχρι τοῦ μεσοκνημίου, μ. 0·28, ὕψ. 0·25· φέρει πέδιλον μετὰ μύωπος καὶ ἱμάντος, οὗ τὰ δύο ἄκρα ἀπὸ τῆς τοῦ ποδὸς ράχεως ἀνιόντα καὶ τὰς ἐκατέρωθεν τοῦ πέλματος ἀγκύλας προσεφελκόμενα χιάζονται πολλάκις μέχρι ἄνω, ἔθεν καὶ εἰς διπλοῦν βρόχον συνημμένα καταπίπτουσιν. Ὅτι δὲ ὁ ἀνδριάς ἦν ἐφ' ἵππου, ἐμφαίνεται ἐκ τε τοῦ πτερνιστήμος καὶ ἐκ τοῦ πέλματος, τῆς κάτω ἐπιφανείας, ἣτις ἦν ὄρατὴ· ἔχει δὲ αὐτὴ τὸ φυσικὸν τοῦ ποδὸς σχῆμα· τὸ πέδιλον φαίνεται δις κεκαττυμένον, ἔχει δὲ καὶ ὑποπτέρνιον καὶ τρίτον ὑπὸ τὸ πρόσθιον ἡμισυ τῆς κάτω ἐπιφανείας κάττυμα, λοξῶς πρὸς τὰ εἴσω καὶ πρόσω τετμημένα καὶ πᾶνυ ὀλίγον ἐξέχοντα. Τὸ εὐρημα τοῦτο κομίσας εἰς Ἀθήνας κατατέθηκα εἰς τὸ Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Εἶνε δὲ τοῦτο λείψανον τῶν πολλῶν ἐπίππων ἀνδριάντων, οἵτινες, ὡς ἐκ τῶν ἐπιγεγραμμένων βάρων εἶνε ἤδη γνωστόν, ἀνέκειντο ἐν Ἀμφιαρείῳ.

Πρὸς τοῖς προειρημένοις καὶ ἄλλοις τόποις ἐρευνητέον διὰ σκαφῆς καὶ τὸ πρὸς τῷ χειμάρρῳ μέρος τοῦ ναοῦ καὶ τὰ κατὰ τὴν πηγὴν καὶ τὸν ἀνδρεῖον λουτρῶνα καὶ τὸν τοῦ θεάτρου ὑπόνομον.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΘΗΒΩΝ

Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1909 ἤρξατο ἡ κατάταξις καὶ ἰδρυσις τῶν βαρέων ἀρχαίων ἐν τῷ κάτω πατώματι τοῦ μουσείου τῶν Θηβῶν. Ἐθεμελιώθησαν καὶ ἐκτίσθησαν βάσεις, ἐπ' αὐτῶν δὲ ἐστήθησαν συγκολληθέντα ὅσα ἔδει ἀγάλματα ἢ ἀνάγλυφα. Τὰ ἐλαφρότερα ἀνάγλυφα καὶ ἀγαλμάτια ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ βράφιων ἐκ γύψου μεμονωμένων ἢ συνεχῶν, ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης ἢ τῶν ἰδρυτέων ἀντικειμένων. Τοιοῦτοτρόπως κατελήφθησαν αἱ τέσσαρες αἰθουσαι τοῦ ὀρόφου ἐκείνου τοῦ μουσείου. Ἡ ἐργασία ἐν αὐταῖς δὲν ἐπερατώθη εἰσέτι, ὑπολειπομένων πολλῶν ἀντικειμένων ἐκτεθησομένων ἐν τῇ κεντρικῇ αἰθούσῃ, προσέτι δὲ ἀπομένει ἡ πέμπτη αἰθουσα, ἐν ἣ πρόκειται νὰ ἰδρυθῶσι τὰ βαρύτερα γλυπτὰ καὶ ἄλλα ἀνάγλυφα Ῥωμαϊκῶν ὡς τὸ πολὺ χρόνων. Ἡ κατάταξις, ἐφ' ὅσον ἐπέτρεπεν ἡ διαίρεσις τοῦ κτιρίου, ἐγένετο κατ' ἀρχαιότητα τῶν ἀντικειμένων, τῆς ἄκρας δεξιᾶς (ἀνατολικῆς) αἰθούσης περιλαβούσης τοὺς ἐκ Πτόφου κούρους καὶ τινα πλησιόχρονα ἀρχαῖα.

Προσέτι κατετάχθησαν ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ μουσείου πολλαὶ ἐπιγραφαὶ κενωθέντος τοῦ Πύργου καὶ ἐγένετο ἀρχὴ τῆς κατασκευῆς βράφιων χάριν τῶν μικρῶν καὶ εὐαποκομίστων ἀρχαίων ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἐφορείου καὶ τοῦ γυψίνου Λέοντος τῆς Χαιρωνείας ὑποστέγου, ὅπερ πρόκειται νὰ φραχθῇ διὰ κιγκλίδων.

Τὸ τεχνικὸν μέρος τῶν ἐργασιῶν τούτων ἐξετέλεσεν ὁ τεχνίτης κ. Π. Καλούδης, ἐλάχιστα δὲ ὁ κ. Γ. Γκέκος.

Προσέτι συνεκολλήθησαν πολλὰ ἀγγεῖα καὶ πλαγγόνες

ἐκ τῶν ἀγγλικῶν ἐν Ῥιτσῶνα (Μυκαλήσσῳ) ἀνασκαφῶν καὶ κατετάχθησαν ἐν ἀρχαιοθήκαις, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχον τοὶ αὐταί, ἐν τῷ ἄνω ὀρόφῳ τοῦ μουσείου.

Ἐπολείπεται ἤδη ἡ συμπλήρωσις τῆς ἐκθέσεως τῶν ἀρχαίων καὶ ἡ στρωσίς τοῦ κάτω πατώματος, ἡ κατασκευὴ ῥαφίων ἐν τῷ ἄνω πατώματι ὑπεράνω τῶν ἀρχαιοθηκῶν διὰ τοὺς κανθάρους τῶν τάφων τῆς Ῥιτσῶνας, ἡ κατασκευὴ ῥαφίων διὰ τὰ μικρὰ μαρμάρινα ἐν τῷ ὑποστέγῳ καὶ ἡ φράξις τοῦ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοηθησομένου μέρους.

Ὁ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων

Α. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΑΙ ΕΝ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑ
ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΦΩΚΙΔΑ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

Ἀνασκαφικὰς ἐργασίας ἐξετέλεσα κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐν Χαιρωνείᾳ καὶ εἰς τινὰς κατὰ τὴν Φωκίδα τόπους ἀπὸ τῆς 20ῆς Ἰουλίου μέχρι μέσων Ὀκτωβρίου.

Ἐν Χαιρωνείᾳ ἐξηκολούθησα τὴν σκαφὴν τοῦ παρὰ τὸν Κηφισσὸν γνωστοῦ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐργασιῶν καὶ δημοσιευμάτων προϊστορικοῦ τύμβου. Τὰ εὐρήματα εἶνε ὅμοια πρὸς τὰ ἐκ τῶν προγενεστέρων ἀνασκαφῶν γνωστὰ τοῦ νεολιθικοῦ αἰῶνος, ἀγγεῖα καὶ ἐργαλεῖα ἢ ἐξ ὄψιανου λεπίδες καὶ εἰδώλια. Τὰ ἀγγεῖα σπανίως εὐρίσκονται ἀκέραια, ἀλλ' ἐκ τῶν τεμαχίων συνήθως ἀπαρτίζονται διὰ συγκολλησεως ἀγγεῖα ὀλόκληρα ἢ τούλάχιστον τμήματα μεγαλύτερα. Ἐν γένει δὲ ἡ σκαφὴ τοῦ ἔτους τούτου μὲ ἐνισχύει εἰς τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ τύμβος δὲν εἶνε συνοικισμὸς προϊστορικός, ἀλλὰ τόπος καύσεως νεκρῶν. Τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἣτις δι' ἐμὲ ἀποβαίνει πλέον τελεία βεβαιότης, ἐξιστόρησα εἰς τὸ τελευταῖον ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι (1908) δημοσίευμα περὶ τῶν προϊστορικῶν ἀγγείων Χαιρωνείας καὶ Φωκίδος. Ἐπιφανῆς τις νεκρὸς φαίνεται ὅτι ἐτάφη εἰς τὸ κέντρον τοῦ τύμβου τούτου, καθὼς ἐξέθηκα ἄλλοτε, περὶ αὐτὸν δὲ θυσίαι, ὡς φαίνεται, ἐτελέσθησαν κατὰ τὴν ταφὴν ἢ πρὸ αὐτῆς καὶ ἐξηκολούθησαν πιθανώτατα τελούμεναι, ὡς ἐπὶ τόπου ἐξαιρετικῶν ἀναμνήσεων τῆς φυλῆς. Πάντως βωμὸς ἠγέρθη ἐν τῷ χώρῳ καὶ θριγκὸς περιέβαλεν αὐτόν, διότι καὶ ἐκεῖνος κατέλιπε τὰ ἔχνη του ἐν βόθρῳ πλήρει τέφρας, ὅπου

καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀγγείων εὐρέθησαν καὶ ὅσα ζῶων κεκαυμένα, καὶ τοῦ θριγχοῦ ὡσαύτως, ὅστις ἦτο κεκονιαμένος ἐκ καλάμων τοίχου, διεσώθησαν τὰ λείψανα ἐν τῷ ἐκ πυρὸς ἐρυθρῷ στρώματι γῆς μετὰ πλήθους πλινθοποιημένων τεμαχίων τοῦ τοίχου. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι νεκροὶ ἀνέκαθεν καὶ μέχρι ἐσχάτων χρόνων τοῦ παναρχαίου ἐκείνου αἰῶνος δὲν ἔπαυσάν ποτε καιόμενοι ἐπὶ τοῦ κατὰ μικρὸν σχηματισθέντος τύμβου. Τοῦτο δὲ διετρανώθη κατὰ τὴν ἐφετινὴν σκαφὴν διὰ τόσον ἀσφαλῶν παρατηρήσεων, ὥστε ἀδιστακτικῶς πλέον τὸ μὲν τεχνητὸν τοῦτο ὕψωμα τῆς γῆς νὰ ὀνομάζωμεν τύμβον, νὰ ἔχωμεν δὲ πλήρη τὴν βεβαιότητα ὅτι εἰς τὸν τύμβον τοῦτον δὲν ἐθάπτοντο, ἀλλ' ἐκαίοντο οἱ νεκροί. Ὅντως εὐρέθησαν ἐφέτος τέλειαι ἐστίαι παχυτάτου στρώματος γῆς ἀναμίχτου μετ' ἀνθράκων, ἐπὶ τῶν ὁποίων κατέκειντο ἀκέραιοι σχεδὸν σκελετοὶ ἀνθρώπων, ἐν τῇ συνήθει θέσει ἐπὶ τῆς πλευρᾶς κειμένων, κατακεκαυμένοι. Παρατηρήθησαν πλευραὶ ἰδίως κατακεκαυμέναι, ἅπαν δὲ τὸ ἀμέσως ὑπὸ τοὺς σκελετοὺς στρώμα τῆς γῆς, πάχους δύο περίπου δακτύλων, εὐρέθη κατακεκαυμένον. Σκελετὸς μάλιστα βρέφους ἢ παιδίου ἴσως τρυφερᾶς ἡλικίας εὐρέθη ἀποτελῶν σχεδὸν μᾶζαν ἀπνηθρακωμένων ὀστέων ἐντὸς στρώματος καταμέλανος ἐκ τῶν τεμαχίων ἀνθράκων. Μεταξὺ τῶν κεκαυμένων ὀστέων ζῶων περὶ τὰς ἐστίας ταύτας παρατηρήθησαν ἰδίως κρανία καὶ ὀδόντες κυνῶν καὶ ὀδόντες ἵππων. Ἐστίαι τοιαῦται μεγάλαι παρατηροῦνται νῦν καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ μεστοῦ ἀνθράκων καὶ τέφρας στρώματος, ὅπερ πολλαχοῦ ἀνεσκάφη εἰς βάθος τριῶν μέχρι τεσσάρων μέτρων. Ὅτι εἰς πάσας τὰς ἐστίας ταύτας δὲν εὐρίσκονται καὶ σκελετοὶ ἀνθρώπων, δὲν μοι φαίνεται παράδοξον διότι εἰς πᾶν σημεῖον τοῦ τύμβου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαφύγωσιν οὔτοι διὰ τοσοῦτων χιλιετηρίδων τὴν φθοράν. Ἐκ δύο σκελετῶν διεσώθησαν ἱκανῶς ἀκέραια τὰ κρα-

νία, ἅτινα καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ ἐν Χαιρωνείᾳ παρὰ τὸν Λέοντα Μουσεῖον.

Τὸ δι' ἀκριβῶν παρατηρήσεων βεβαιωθὲν τοῦτο συμπέρασμα περὶ τῆς φύσεως τοῦ τύμβου ἐνισχύθη καὶ διὰ τῶν παρατηρήσεων τῶν ἐπὶ τῶν δύο τύμβων τοῦ χωρίου Μάνεση (ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Ἐλατείας) γενομένων. Εἰς τοὺς τύμβους τούτους μόνον δοκιμαστικῶς ἄλλοτε ἔσκαψα· μολονότι ὅμως προχείρως τότε κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν ὠνόμασα αὐτοὺς συνοικισμούς, νῦν ὅμως ἀδιστακτως φρονῶ, ὅτι καὶ οὗτοι ἦσαν τύμβοι, ἔνθα νεκροὶ ἐκάθησαν. † Τοῦ λοιποῦ ἀνάγκη ἐπομένως νὰ ἐρευνῶμεν εἰς τοὺς ὁμοίους τύμβους ὀρμώμενοι ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι διόλου δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ συνοικισμῶν προϊστορικῶν, ἀλλὰ περὶ τόπων καύσεως νεκρῶν κατὰ τὸν νεολιθικὸν αἰῶνα. Ἡ καῦσις αὕτη ἴσως δὲν ἦτο πάντοτε τελεία καὶ διὰ τοῦτο εὐρίσκονται πολλάκις ὀστᾶ, ἐν τέφρᾳ κατακείμενα, ἀνέπαφα κατὰ τὸ φαινόμενον ὑπὸ τοῦ πυρός. Ἄλλ' ἐνιαχοῦ, καθὼς ἀνωτέρω ἐξέθηκα, ἡ καῦσις καταναλώσασα ὅλον τὸ σῶμα ἐχώρησε μέχρι τῶν ὀστέων, καταλιπούσα συμφανέστατα εἰς αὐτὰ σημεῖα τῆς τοῦ πυρός ἰσχυρᾶς ἐπιδράσεως.

Εἰς τὸν τύμβον τῆς Χαιρωνείας παρετήρησα καὶ τοίχους ἀποτελοῦντας στενὸν ὀρθογώνιον σχῆμα, ἄλλους δὲ τοξοειδεῖς. Εἰς ἐν σημεῖον ὅμως τὸ σχῆμα τοῦτο εἶνε σαφέστατα τετραγωνικόν, μὲ πλευρὰν περίπου ἐπτὰ μέτρων. Οἱ τοῖχοι τοῦ τετραγώνου τούτου ἐσώζοντο πολὺ καλὰ εἰς ὕψος ἑνὸς περίπου μέτρου καὶ εἰς πάχος ἡμίσεος. Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν τοῦ νεολιθικοῦ αἰῶνος δὲν ἔκτιζαν περιφερεῖς μόνον καλύβας, ἀλλ' ἐγνώριζον πολὺ καλῶς καὶ ἄλλα σχήματα οἰκοδομῶν.

Ἐπὶ ἡμέρας τινὰς ἀνέσκαψα τάφους ἐλληνικῶν χρόνων εἰς τὴν ἐκτεταμένην νεκρόπολιν τῶν Ἀβῶν, παρὰ τὸ νῦν χωρίον Ἐξάρχου, ὁπόθεν πρὸ διετίας συνελέχθη μέγα πλη-

θος ἀγγείων, προσωπείων καὶ κορῶν τοῦ πέμπτου καὶ τετάρτου αἰῶνος, ἀποκειμένων ἐν τῷ Μουσείῳ Χαιρωνείας. Δυστυχῶς κατὰ τὸ μεσολαβήσαν ἀπὸ προτέρουσι χρονικὸν διάστημα οἱ καταγινόμενοι εἰς τὴν τυμβωρυχίαν χωρικοὶ ἀπεγύμνωσαν τὸ τμήμα τοῦλάχιστον ἐκεῖνο τῆς ἀρχαίας νεκροπόλεως παντελῶς τῶν τάφων· διὸ καὶ ταχέως ἀπέστην τῆς περαιτέρω ἐργασίας.

Τάφους ἑλληνικοὺς ἀνεζήτησα καὶ εἰς τὴν νεκρόπολιν τῆς Ἐλατείας, ἐξ ὧν οἱ τυμβωρύχοι ἐκαρπώθησαν, ὡς ἐβελαιώθην πολλάκις, πλῆθος ἀγγείων, κάτοπτρα ἰδίως πολύτιμα. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ἐνέπεσα εἰς συληθέντας τελείως τόπους, ὥστε ματαίως ἐπὶ ἐβδομάδας τινὰς εἰργάσθην.

Ἀνέσκαψα αὐτόθι καὶ ἱκανῶς μέγαν τύμβον ὀλίγον ἔξω τοῦ χωρίου Δραγμανίου παρὰ τὸ νεκροταφεῖον τοῦ χωρίου τούτου. Εἰς βάθος τεσσάρων περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς κορυφῆς παρετήρησα ἐκτεταμένον λιθόστρωτον, μὲ λίθους καλῶς μὲν ἡρμοσμένους, ἀλλ' ἀνωμάλους. Δὲν δύναμαι λοιπὸν νὰ ὑποθέσω ὅτι τοῦτο ἦτο ἀρχαῖον ἀλώνιον. Ἀλλὰ καὶ ποῖον σκοπὸν εἶχεν ἡ κατασκευὴ του καὶ τί ὄλως ἦτο ὁ κωνοειδῆς τύμβος δὲν ἠδυνήθην νὰ συμπεράνω. Τὰ τεμάχια τῶν ἐν τοῖς χώμασιν εὑρεθέντων ἀγγείων εἶνε τοῦ τετάρτου ἢ καὶ τρίτου ἴσως πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Ὁ τύμβος ἀπετελεῖτο ἐκ χώματος καθαροῦ εἰλημμένου προδήλως ἐκ τῶν πέριξ ἀγρῶν.

Τάφους ἑλληνικοὺς ἀνεῦρον καὶ τρίωρον βορείως τοῦ Δραγμανίου παρὰ τὴν κοίτην τοῦ ποταμίου Πλατανιᾶ εἰς θέσιν Παλιοανίβτσα, ἀλλ' εἰς πολὺ μέγα βάθος ἔνεκα τῆς ἐκ τῶν ρευμάτων ἐπιχώσεως. Τὰ εὐρήματα ἦσαν ἀσήμαντα. Σημαντικώτερα εἶνε τὰ αὐτόθι ἐρείπια μεγάλου χριστιανικοῦ ναοῦ Βυζαντηνῶν χρόνων, τοῦ ὁποίου τὸ δάπεδον ἦτο, ὡς παρετήρησα, ψηφιδωτόν. Ἀλλ' εἰς τὸν ἀκατοίκητον τοῦτον τόπον ἐστάθη ἀδύνατον ἔνεκα πολλῶν

δυσκολιών νὰ ἐρευνήσω περισσότερο τὰ Βυζαντινὰ τουλάχιστον ἐρείπια.

Πολὺ ἐπιτυχέστεραι ὑπῆρξαν αἱ ἐρευναι εἰς τόπον ὀλίγον ἔξω καὶ δυτικῶς τοῦ Δραχμανίου κατὰ τὸ ἄκρον τῶν ἀμπελώνων αὐτοῦ. Εὐρὺς χώρος ἐνταῦθα τυμβοειδῶς ἀνυψούμενος, καλλιεργούμενος σήμερον (ἀγρὸς Γιαννακοπούλου καὶ ἀδελφῶν Πιπέρη), παρέσχεν ἐκ μὲν τῆς ἐπιφανείας πλῆθος τεμαχίων *μυκηναϊκῶν ἀγγείων*, ἀλλ' εὐθὺς ὑπὸ τὴν καλλιεργουμένην ἐπιφάνειαν τὸ ἔδαφος ἀνασκαφὴν ἐπέδειξε στρῶμα παχύτατον, μέχρι βάθους πέντε μέτρων ἐξικνούμενον, ἀποτελούμενον ἐκ τέφρας ἀναμειγμένης μετ' ἀνθράκων, πλῆρες ἀναριθμητῶν θραυσμάτων ἀγγείων, ἐργαλείων, εἰδωλίων καὶ λεπίδων τοῦ νεολιθικοῦ αἰῶνος. Ἀναμφιβόλως πρόκειται καὶ ἐνταῦθα περὶ τόπου καύσεως νεκρῶν· λείψανα σκελετῶν ἐντελῶς διαλελυμένων παρετήρησα ἐνιαχοῦ, τὰ δὲ κεκαυμένα ζῶων ὅσα προέρχονται, ὡς πρέπει νὰ εἰκάσῃ τις, ἐκ τῶν κατὰ τὴν ταφὴν τελουμένων θυσιῶν καὶ νεκροδείπνων ἴσως. Τὰ ἀγγεῖα εἶνε ποικίλα τὸ σχῆμα καὶ τὸν διάκοσμον, ἀλλὰ μὲν προσόμοια τοῖς ἐκ τοῦ τύμβου Χαιρωνείας καὶ τοῦ ἀνατολικῶς τοῦ Δραχμανίου κειμένου ἐν ἀγροῖς Χέβα συνοικισμοῦ μὲν ἄλλοτε ὑπ' ἐμοῦ κληθέντος, ἀλλὰ πάντως τύμβου καὶ τούτου. Ἀλλὰ ὅμως εἶδη παρουσιάσθησαν νῦν παντελῶς νέα κατὰ τὸν γεωμετρικὸν διάκοσμον. Ἀξιοσημείωτον φαίνεται ἐν ἀκέραιον διασωθέν, φέρον εἰς τὸν λαιμὸν παράστασιν προσώπου γραπτοῦς μὲν ἔχοντας τοὺς ὀφθαλμούς, τὴν δὲ ρίνα πλαστικῶς δεδηλωμένην. Λεπτομερέστερον δὲν δύναται νὰ περιγραφῆ οὐδὲν ἀγγεῖον, πρὶν ἢ τὰ ἀπειροπληθῆ τεμάχια συγκολληθῶσι πρὸς ἀπαρτισμὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀκεραίων ἀγγείων. Νῦν φυλάττονται πάντα ἐν κιβωτίοις, κατατεθειμένοις εἰς τὸ Μουσεῖον Χαιρωνείας. Ὁ τύμβος ἀρχικῶς πρέπει νὰ ἦτο πολὺ ὑψηλός, κωνοει-

δής. Ἄλλὰ κατὰ τὰς μακρὰς χιλιετηρίδας τὰ ἐκ τοῦ ἐγγύς βουνοῦ (σειρᾶς τοῦ Καλλιδρόμου) ρεύματα ἀνύψωσαν κατὰ πολλὰ μέτρα τὴν παρὰ τὸ Δραχμάνιον πεδιάδα καὶ ἀπέκρυψαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ ἐπιχώσει τὸν τύμβον. Συνοικισμὸς μυκηναϊκὸς πρέπει νὰ ἐσχηματίσθῃ ἀμέσως ὑπεράνω τοῦ νεολιθικοῦ ἐδάφους ἐνταῦθα, ὡς δῆλον ἐκ τῶν ἐσχορπισμένων πανταχοῦ ἐν εὐρυτάτῳ χώρῳ θραυσμάτων μυκηναϊκῶν ἀγγείων, τὰ ὅποια καὶ μόνον κατέλιπον εἰς ἡμᾶς ἐνταῦθα οἱ αἰῶνες ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς τὸν μυκηναϊκὸν αἰῶνα φαίνονται ἀνήκοντα ἐνταῦθα καὶ λείψανα μακροῦ τινος τείχους καὶ πύργου πιθανῶς, συγκειμένον ἐκ μεγάλων, μεγίστων μάλιστα ὄγκολίθων, ἀπεσπασμένων ἀνευ ἄλλης κατεργασίας ἐκ τῶν λατομείων τοῦ βουνοῦ.

Ὅλιγον κατωτέρω τῆς ἀρχαίας Τιθορέας (τῆς σήμερον Βελίτσας) ἐγγύς τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ διὰ βαθείας χαράδρας διερχομένου χειμάρρου ἀνέσκαψα χαμηλὸν τύμβον, ἀλλ' ἀνευ ἀποτελέσματος. Ἡ κατὰ τοὺς τόπους τούτους ἔρευνα δὲν μὲ ἐφώτισε περισσότερον καὶ περὶ τῆς θέσεως τῶν ἱερῶν τοῦ Ἀσκληπιοῦ Ἀρχαγέτα καὶ τῆς Ἰσιδος, τὰ ὅποια ὁ Πausanias ἐκ Τιθορέας ὀρμώμενος περιγράφει (Pausan. X, 32,8 καὶ 9), καὶ τῶν ὁποίων ἔχνη τοῦλάχιστον ὑπέθετα ὅτι κάπου θὰ ἠδύναντο νὰ εὐρεθῶσι. Ποίαν διεύθυνσιν ἐννοεῖ ὁ Περιηγητῆς, γράφων: «σταδαίους δὲ ἀπωτέρω Τιθορέας ἐβδομήκοντα ναὸς ἐστὶν Ἀσκληπιοῦ», ἀδύνατον δυστυχῶς νὰ ὀρισθῇ. Πᾶσαι δὲ αἱ ἀποστάσεις πρὸς τὰ λοιπὰ παρ' αὐτῷ κατωτέρω μνημονευόμενα χωρῖα διὰ τὰ ἐβδομήκοντα ἐνταῦθα καὶ κατόπιν ἄλλα τεσσαράκοντα μέχρι τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἰσιδος ἀριθμούμενα στάδια εἶνε πολὺ μικρότεροι ἢ ὥστε κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν χωρίων τούτων νὰ δεχθῇ τίς που κείμενα τὰ ἐν λόγῳ ἱερά. Ὁ Pausanias ἀγνοεῖ κατὰ τοὺς τόπους τούτους ὅλως τὴν

ὑπαρξιν τῆς πόλεως Παραποταμίων (X, 33,4), εἰ καὶ ὁ ἐκτεταμένος περίβολος αὐτῆς καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν του μετὰ μιᾶς πύλης σήμερον εἶνε συμφανεστάτος εἰς θέσιν ἐπιφανῆ ἀμέσως ὑπὲρ τὴν ἀριστερὰν τοῦ Κηφισοῦ ὄχθην κατὰ τὴν στενὴν ἐκ τῆς πεδιάδος τῆς Φωκίδος εἰς τὴν τῆς Χαιρωνείας εἴσοδον ἐπὶ τοῦ Ἡδυλίου ὄρους (Πλούτ. ἐν Βίῳ Σύλλα 16). Κατὰ τὰ λοιπὰ ὅμως ἀκριθέστατα τοπογραφεῖ τὰ φωκικὰ χωρία ἐκ Δελφῶν, ἐκ Τιθορέας καὶ εἴτα ἐξ Ἀμφικλείας ὁρμώμενος καὶ κατόπιν εἰς τὴν Ἑλλάτειαν μεταβαίνων.

Παρὰ τὸ σημερινὸν Λαδί ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς ἀρχαίας Ἀμφικλείας, ὅπου τὸ νῦν νεκροταφεῖον, εὑρήκα ἀνέκδοτον, καθόσον γνωρίζω, ἐπιγραφὴν ἔχουσαν οὕτω :

» Ψ(ηφίσματι) Β(ουλῆς)
 Μ. Ἰούλ. Δαμάσιππον
 τὸν ἀρχιερέα τοῦ μεγάλου θεοῦ Διονύσου
 τὸν Βοιωτάρχην, πατρός Βοιωτάρχου, ἀγωνοθέτην, Φωκάρχην, Ἀμφικτύονα, Θεηκόλον Πανέλληνα, ἄρχοντα καὶ τὰς ἄλλας πάσας ἐν τῇ πατρίδι τελέσαντα λειτουργίας Κιντυλία Πλουτάρχῃ ἢ γυνὴ τὸν ἴδιον ἄνδρα εὐνοίας καὶ ἀρετῆς ἕνεκεν Διονύσου ἐν τεμένει.

Ἐπειδὴ ὁ λίθος εἶνε μέγας καὶ δὲν μετεφέρθη πιθανῶς μακρόθεν, τὸ μνημονευόμενον τοῦ Διονύσου τέμενος ἦτο

πιθανώτατα ἐντὸς τοῦ σημερινοῦ νεκροταφείου. Ὅμοια ἐπιγραφή, τὰ αὐτὰ πρόσωπα μνημονεύουσα, εὑρέθη πρὸ διετίας καὶ ἐγγὺς τοῦ ἀρχαίου Τιθρωνίου, ὅχι μακρὰν τῆς Ἀμφικλείας, εἰς τὰ εἰρέπια ἀρχαίου ἱεροῦ χρησιμοποιηθέντα κατόπιν εἰς οἰκοδομὴν ἐκκλησίας. Ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἀνεγνώσθη καὶ ὑπ' ἄλλων, ὡς ἤκουσα, εἶνε ὅμως καθόσον γινώριζω ἀνέκδοτος, ἔχει δὲ οὕτω:

Μ. Ἰουλ. Δαμάσιππον
τὸν Βοιωτάρχην, πατρός
Βοιωτάρχου, τὸν ἀγωνο-
θέτην, Φωκάρχην, ἀρχιερέ-
α τῆς Βοιωτίας, Ἀμφικτύ-
ονα, Θεηκόλον Πανέλλη-
να καὶ ἄρχοντα καὶ τὰς ἄλ-
λας δὲ πάσας ἐν τῇ πα-
τρίδι τελέσαντα λιτουρ-
γίας Κυντυλία Πλου-
τάρχῃ ἢ γυνὴ τὸν ἴδι-
ον ἄνδρα εὐνοίας καὶ
ἀρετῆς ἔνεκεν.

Μέγαν προϊστορικὸν τύμβον παρετήρησα καὶ ὀλίγον κατωτέρω τοῦ ἱκανῶς σωζομένου φρουρίου τῆς ἀρχαίας Δρυμαίας, ἡμίσειαν ὥραν βορείως τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Σιουβάλας, ἐν τῇ πεδιάδι εἰς θέσιν Ἀμαριανόν. Ὀλιγοήμερος δοκιμαστικὴ σκαφὴ ἔφερεν εἰς φῶς μόνον μονόχρωμα ἀγγεῖα. Περισσότερον δὲν ἠρεύνησα ἐνταῦθα.

Δοκιμαστικῶς ἠρεύνησα ὀλίγον καὶ τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως Κυντινίου, ἔξωθεν τοῦ χωρίου Γραβιάς, ὅπου μικρὰ τινα τμήματα ἀρχαίου πολὺ ὠραίου πολυγωνικοῦ περιβόλου σώζονται. Ἀλλὰ πλὴν τεμαγίων τινῶν ἀγγείων τοῦ τετάρτου ἢ καὶ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος οὐδὲν ἀντικείμενον παλαιότερων χρόνων ἀνεκάλυψα.

Ἀθήνησι, τὴν 24 Νοεμβρίου 1909.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑΙ

Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1909 ἐξηκολουθήσαμεν τὰς ἐν Θεσσαλίᾳ ἀνασκαφὰς καὶ ἐρεῦνας¹⁾, ὅπως καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1906, 1907 καὶ 1908. Ἀπησχολήθημεν δ' ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1909, ἐξαιρέσει διαλειμμάτων ὀλίγων ἡμερῶν τοῦ φθινοπώρου καὶ τοῦ χειμῶνος, εἰς τὰς ἐξῆς ἐργασίας :

Α') ΚΑΤΑΡΤΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΑΚΕΙΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΒΟΛΟΥ

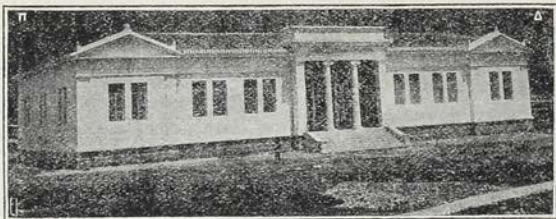
1) Τὰ ἐγκαίνια τοῦ Μουσείου.

Σχεδὸν ὀλόκληρον τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἔτους διεθέσαμεν εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ Ἀθανασακείου Μουσείου Βόλου, ὅπερ ὁ φιλεπιστήμων δωρητὴς κ. Ἀλέξιος Ἀθανασάκης, ὁ ἴδιος ἐπιθλέπων τὰς ἐργασίας, κατώρθωσε νὰ ἀνεγείρῃ μέγα καὶ ὠραῖον (εἰκ. 1) ἐντὸς ἐνὸς ἔτους· διότι ὁ μὲν θεμέλιος λίθος αὐτοῦ ἐτέθη²⁾ τῇ 18ῃ Ἀπριλίου 1908, ἦτο δὲ τὸ οἰκοδόμημα καθ' ὅλα ἑτοιμον τὸν Μάιον τοῦ 1909, ὁπότε τῇ 24ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς τὰ ἐγκαίνια, παρουσία τῆς Α. Β. Γ. τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Σπ. Στάη, πολλῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῶν Σχολῶν, τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως Βό-

1) Περὶ αὐτῶν ἐν γένει βλ. «Πρακτικὰ» 1906 σελ. 123—130, 1907 σελ. 147—182 καὶ πίν. Β'—Γ' καὶ 1908 σελ. 145—223, «Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα» 1908 σελ. 1—60 καὶ πίν. 1—4, 1909 σελ. 27—44 καὶ τὸ ἰδιαίτερον σύγγραμμα ἡμῶν «Θεσσαλικὰ μνημεῖα» Τόμος I σελ. 1—404 ἐν Ἀθήναις 1909.

2) Βλ. «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» I σελ. 7—9.

λου. Κατ' αὐτὰ ὁ κ. Ἀθανασάκης ἀπαντῶν εἰς προσφώνησιν τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου καὶ τοῦ κ.

Εἰκὼν 1. Τὸ Ἀθανασάκειον Μουσεῖον Βόλου.
(Π = τὸ Πύλιον ὄρος — Δ = βουνὸς τῆς ἀρχαίας Δημητριάδος).

Υπουργοῦ, ἐδώρησε τὸ Μουσεῖον εἰς τὸ Ἔθνος μετ' ὀλίγων λόγων πλήρων φιλοπατρίας, φιλοπόλειδος διαφέροντος ὑπὲρ τοῦ Βόλου καὶ μετριοφροσύνης.

2) Βλάβαι τῶν στηλῶν Παγασῶν.

Τὰς ἀρχαιότητας εἶχομεν ἤδη πρὸ τῶν ἐγκαινίων μετακομίσει εἰς τὸ Μουσεῖον ἐκ τῶν υπογείων τοῦ Γυμνασίου Βόλου πάσας πλὴν τῶν ἀριστα σωζομένων στηλῶν τῶν Παγασῶν· ταύτας διετάχθημεν ὑπὸ τοῦ τότε Γραμματέως τῆς Ἐταιρείας καὶ Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ Μουσειῶν τοῦ Κράτους κ. Π. Καθβαδίου νὰ μετακομίσωμεν ἐσπευσμένως ὄρθρου βαθέος ἐντὸς τριῶν ὥρῶν ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῶν ἐγκαινίων τοῦ Μουσειοῦ· ἐξετελέσωμεν δὲ τὴν διαταγὴν μισθώσαντες ἀμάξας, ἵνα πάθωσιν αἱ στηλοὶ ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγωτέρας βλάβας ἐκ τοῦ ταραγμοῦ· καὶ ὅμως μῆνας πολλοὺς πρότερον εἶχομεν ζητήσει ἀρμοδίως νὰ μετακομίσωμεν αὐτὸς ἐπὶ ἰδιαιτέρων φορείων ἐν ἀνέσει, ἀλλὰ δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ αἴτησις ἡμῶν¹⁾.

1) Περὶ τῆς ἐξαγωγῆς καὶ μεταφορᾶς αὐτῶν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν εἰς Βόλον βλ. «Θεσσαλικὰ Νημεῖα» I σελ. 85—86.

Δεινότερον δὲ πάθημα ἔπαθον πολλαὶ καὶ ἀρισταὶ τῶν γραπτῶν τούτων εἰκόνων ἕνεκα τῆς σπουδῆς καὶ τῆς πρὸς τοὺς τεχνίτας βιαίου συμπεριφορᾶς τοῦ αὐτοῦ κ. Π. Καββαδίου : σπεύδων δὴλα δὴ οὗτος νὰ χρωματίσῃ τοὺς τοίχους τῶν δύο πρώτων αἰθουσῶν, καὶ μάλιστα διὰ τρομώδους βαθείας ἐρυθρᾶς βαφῆς, ἣν κατόπιν ἐπειράθη νὰ ἐξαλείψῃ καὶ μεταλλάξῃ εἰς κυανῆν, καίτοι προείπομεν αὐτῷ ὅτι ἦτο ἀκατάλληλον τὸ ἐρυθρὸν βάθος, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας μου τοῦ νὰ ἐκτελεσθῇ οἰαδήποτε ἐπιχρῖσις αὐτῶν μετὰ τὴν κατασκευὴν τῶν θηκῶν, ἐγένετο παραίτιος τοῦ νὰ πέσωσιν ἐπὶ εἰκόνων βαφαὶ ἐρυθραί, κυαναὶ καὶ λευκαί, αἵτινες εἶναι μὲν εὐδιάκριτοι ὡς ξένα, ἀλλὰ δυσεξάλειπτοι καὶ ταρακτικαὶ τοῦ συνόλου· παρετήρησε δὲ ταύτας καὶ ὁ τότε μελετῶν τὰς στήλας καθηγητῆς καὶ διευθυντῆς τοῦ Μουσείου τῆς Δρέσδης κ. Paul Herrmann, ὅστις ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ἡμῶν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς βλάβης. Σημειώτεον ὅτι πολλακίς ἐτίθετο καὶ ἀπετοιχίζετο καὶ πάλιν ἠρμόζετο ἡ αὐτὴ στήλη ὑπὸ τοῦ κ. Καββαδίου ἢ ὑφ' ἡμῶν διαταγῆ αὐτοῦ, ἵνα δῆθεν εὔρεθῇ ἡ κατάλληλος θέσις ἐκάστης, καὶ τοῦτο πρὸς βλάβην τῶν εὐπαθῶν τούτων μνημείων.

Τρίτον ἀτόπημα συνέβη κατὰ τὴν διευθέτησιν τῶν στηλῶν : ἡμεῖς προετίναμεν τὴν κατασκευὴν ὀκτῶ βάθρων, ἐφ' ὧν νὰ ἰδρυθῶσιν ἀνὰ δύο τῶν ἀρίστων στηλῶν ἐφ' ἐκάστου οὕτως, ὥστε νὰ καθίσταται εὐχερῆς ἡ περιστροφή αὐτῶν, ἵνα εὔρισκῆται τὸ καταλλήλως ἐκάστοτε προσπίπτον φῶς· ἀλλ' ὁ κ. Π. Καββαδίας ἐπέμεινεν εἰς τὴν καθήλωσιν ἀπασῶν ἐπὶ τῶν τοίχων.

3) Μέθοδοι συντηρήσεως τῶν ζωγραφιῶν.

Τελευταῖον παρατηροῦμεν ὅτι δὲν ἐλήφθησαν πάντα τὰ μέτρα πρὸς συντήρησιν τῶν ἀρίστων τούτων μνημείων :

ἡμεῖς ζητήσαντες ἀρμοδίως παρὰ τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας ἅμα τῇ εὐρέσει τῶν γραπτῶν στηλῶν ὁδηγίας πρὸς διατήρησιν αὐτῶν, ἐλάβομεν τὰς ἐξῆς, ὡς εἶχομεν ἤδη πρὸ τῆς λήψεως ἐκτελέσει: 1) νὰ θέσωμεν τὰς εἰκόνας ἐντὸς χώρου σκαιοῦ καὶ θηκῶν ὑλοσφράκτων· 2) νὰ σκεπάζωμεν αὐτὰς διὰ μελάνων ὑφασμάτων.

Ἄλλὰ καὶ οὕτω παρετηροῦμεν ὅτι ὁσημέραι ἐξησθένου αἱ βαφαί, μάλιστα αἱ κυαναί· τότε συνελέξαμεν μόνοι διαφορούς πληροφoρίας πρὸς συγκράτησιν τῆς ζωηρότητος τῶν χρωμάτων. Ἐξ αὐτῶν ἀρίστην μέθοδον εὗρομεν τὸν δι' ἐμφυσήσεως ῥαντισμὸν τῶν εἰκόνων διὰ τινος ὑγροῦ καλουμένου fixatif¹⁾· μετὰ τινος πειραματισμοῦ ἐπὶ μικρῶν ἀσημάντων τεμαχίων, κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη ἦτο πολὺ καλή· διὰ τοῦτο ἐρραντίσαμεν τὰς πλείστας τῶν εἰκόνων διὰ τοῦ ὑγροῦ ἐκείνου ἅπαξ μὲν μετὰ τὴν εὐρέσιν αὐτῶν τῷ 1907, ἅπαξ δ' ἔτι μετὰ πάροδον ἕξ περίπου μηνῶν τῷ 1908.

Τὴν μέθοδον ταύτην ἐνέκρινεν ὁ τε κ. Π. Καββαδίας καὶ ὁ κ. Paul Herrmann, εἰπόντες ὅτι εἶναι καλή μέχρις ἐξευρέσεως καλυτέρας²⁾. Ἄλλ' ὅτε καὶ πάλιν ἐζητήσαμεν ἀρμοδίως τὴν κατὰ τριμηνίαν κανονικὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς, ἡ προϊσταμένη ὑπηρεσία ἀπηγόρευσε τὴν χρῆσιν αὐτῆς, διότι Ἐπιτροπεῖα ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ χημικοῦ κ. Ὁθ. Ρουσσοπούλλου καὶ τοῦ ζωγράφου κ. Δ. Χατζοπούλλου ἀπεφάνητο ὅτι ὁ διὰ fixatif ῥαντισμὸς εἶναι κάκιστος καὶ πρέπει μάλιστα νὰ ἀφαιρεθῇ τοῦτο ἀπὸ τῶν στηλῶν εἰς ὅσας εἶχεν ἤδη τεθῆ. Τὰς γνώμας τῆς Ἐπιτροπεῖας ταύτης δικαίως δὲν ἀπεδέχθη ὁ κ. Π. Καββαδίας.

Καὶ ἡ μὲν ἀφαίρεσις δὲν ἐξετελέσθη ὡς σχεδὸν ἀδύνα-

1) Βλ. «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» I σελ. 85 καὶ 223.

2) Ἄμφότεροι ἐν γραπταῖς συνεντεύξεσι μετὰ τῆς συντάξεως τῆς ἐφημερίδος «Θεσσαλίας» Βόλου.

τος, ἑτέρα δὲ μέθοδος δὲν ἐξευρέθη ὑπὸ τῆς μνημονευθείσης Ἐπιτροπείας, ἥτις δις μετέθετο εἰς Βόλον καὶ ἐξήτασεν ἐπισταμένως τὸ ζήτημα. Μόνον τὴν ἐντὸς ὕδατος ἐμβάπτισιν τῶν στηλῶν καὶ τὴν μετ' ἄκρας ἐπιμελείας ἀφαίρεσιν τῶν χρωμάτων ἀπ' αὐτῶν εὔρεν ἢ τε Ἐπιτροπεία καὶ ἡμεῖς θεωροῦμεν καλὴν, ἀλλὰ δυσσεκτέλεστον καὶ κινδυνώδη.

Παρὰ πάντα ταῦτα ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἡ βαφὴ τῶν ὑάλων τῶν παραθύρων ὑπολεύκων καὶ ἡ κάλυψις τῶν στηλῶν δι' ὑαλοφράκτων θηκῶν, ἀτινα ἐγένοντο ἤδη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῶν ἐν τῷ Μουσείῳ, εἶναι μὲν κάλλιστα μέσα συντηρήσεως, ἀν μάλιστα καλυφθῶσιν αἱ θῆκαι καὶ διὰ μικρῶν παραπετασμάτων μελάνων ἢ ἐρυθρῶν, οὐχὶ δὲ τὰ μόνα καὶ δραστηκώτατα· διότι ἐκτὸς αὐτῶν **πρέπει ἀπαραιτήτως αἱ εἰκόνες νὰ ῥαντίζονται διὰ fixatif** κατὰ τριμηνίαν, ἀφ' οὗ πρότερον ἀφαιρῶνται ἐπιμελῶς τὰ χρώματα, ὡς εἶπομεν ἢ ἄλλως. Τοῦτο στηρίζομεν ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ὅτι τμήματα τῆς αὐτῆς στήλης ὁμοῦ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ καταστάσει τῶν βαφῶν εὐρεθέντα, διατηροῦσι σήμερον τὰς βαφὰς ζωηροτάτας μὲν ὅσα ἐρραντίσθησαν διὰ fixatif, ἀσθενεστάτας δὲ ὅσα δὲν ἐρραντίσθησαν· περὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἶπομεν καὶ ἀλλαγῶν τὰ δέοντα¹⁾

4) Διαιρέσεις καὶ περιεχόμενα τοῦ Μουσείου ἀρχαῖα ἔχνη παρ' αὐτό.

Σύγκειται δὲ τὸ Ἀθανασάκειον Μοσεῖον ἐν τῷ παρόντι ἐξ ἐννέα αἰθουσῶν, ἐκ δύο ὑπογείων καὶ ἑνὸς ὑποστέγου μετ' αὐτῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς· ἀπὸ τῆς μεγάλης κυρίας θύρας τοῦ ἐν παραστάσι διστύλου ἰωνικοῦ προδόμου εἰσέρχεται τις εἰς τὸν προθάλαμον, ἔνθα θέλομεν ἐν τῷ μέλλοντι ἰδρῶσει μεγάλα ἐπιτάφια μνημεῖα τῶν Παγασῶν

1) Βλ. «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» I σελ. 223.

ἐν εἶδει κογχῶν ἢ μικρῶν ναῶν πεποιημένα, ὧν ἐντὸς ἐτίθετο ἡ στήλη ¹⁾, καὶ ἄλλα κατάλληλα ἀρχαῖα ἀντικείμενα.

Δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ ὑπάρχει τὸ **πρῶτον διαμέρισμα** τοῦ Μουσείου, ὅπερ περιλαμβάνει τρεῖς αἰθούσας, τὴν *πρώτην*, *δευτέραν* καὶ *τρίτην αἰθουσαν Παγασῶν*· ἡ πρώτη περιέχει τὰς ἀρίστας καὶ ἀρτιώτερον σωζομένας γραπτὰς στήλας ὑπ' ἀριθμ. 1—42, ἡ δευτέρα τινὰς τῶν ἀρίστων ἀλλ' ἑλλιπῶν ὑπ' ἀριθμ. 42—97, καὶ ἡ τρίτη δλίγας μὲν, ὧν σφύζονται καλῶς αἱ βαφαί, πλείστας δέ, ὧν διατηροῦνται ἐλάχιστα ἢ οὐδὲν ἔχνος ὑπ' ἀριθμ. 98—216. Ἐντὸς αὐτῆς ὑπάρχουσι προσωρινῶς καὶ θῆκαι, περιέχουσαι προϊστορικὰ καὶ ἀρχαῖκὰ εὐρήματα, χρώματα μετ' ἀποτυπωμάτων τῶν βαφῶν τῶν στηλῶν Παγασῶν καὶ ἄλλας μικρὰς ἀρχαιότηας. Ἐκτενῆ περιγραφικὸν κατάλογον τῶν ὑπ' ἀριθμ. 1—216 στηλῶν μετὰ μακρᾶς εἰσαγωγῆς ἐδημοσιεύσαμεν ἤδη ²⁾.

Ἀριστερᾷ τῷ εἰσερχομένῳ ἐκ τῆς κυρίας θύρας ὑπάρχει τὸ **δεύτερον διαμέρισμα** τοῦ Μουσείου, ὅπερ δὲν κατηρτίσθη ἔτι· περιλαμβάνει δὲ καὶ τοῦτο τρεῖς αἰθούσας τῆς αὐτῆς διατάξεως τοῦ πρώτου.

Εἰς τὸ βάθος τοῦ προθαλάμου ὑπάρχουσι δύο αἰθουσαι, ἀριστερὰ μὲν ἢ ὡς *γραφεῖον* τοῦ Ἐφόρου χρησιμεύουσα, δεξιὰ δὲ ἢ ὡς *ἐργαστήριον*.

Ἀπέναντι τῆς κυρίας θύρας ἄγει ἐτέρα εἰς τὸ **ὑπόστεγον**, ἐνθα ἔχουσιν ἰδρυθῆ αἱ ἀρίσται τῶν Θεσσαλικῶν ἐπι-

1) Ὅτι ὑπῆρχον ἐν Παγασαῖς τοιαῦτα μνημεῖα, ὧν τμήματα εὐρέθησαν, βλ. ὅσα εἶπομεν ἐν τῇ «Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι» 1908 σελ. 24 κ. ἑ.

2) Τὸ μνημονευθὲν ἀνωτέρω σύγγραμμα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» Τόμος I: Περιγραφή τῶν Γραπτῶν Στηλῶν Παγασῶν». Ἐν Ἀθήναις 1909. Ὁ τόμος οὗτος περιλαμβάνει τέσσαρα τεύχη: I σελ. 1—96 (Εἰσαγωγή) «Αἱ Ἐπιγραφαὶ τῶν Παγασῶν. Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ζωγραφικῆς. Ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναι ἐν Παγασαῖς». II σελ. 97—224. «Πρώτη Αἰθουσα Παγασῶν». III σελ. 225—312 «Δευτέρα Αἰθουσα Παγασῶν». IV σελ. 313—464 «Τρίτη Αἰθουσα Παγασῶν».

γραφῶν¹⁾, καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐλὴν, ἐν ἧ κείνται προσωρινῶς διάφορα μνημεῖα δευτερευούσης σημασίας· εἰς τὴν Δυτικὴν πλευρὰν τῆς αὐλῆς ταύτης ὑπάρχει τὸ φυλακεῖον, εἰς δὲ τὴν Ἀνατολικὴν τὸ μαγειρεῖον καὶ τὸ ἀποχωρητήριον· ἐκ τῆς Νοτίου πλευρᾶς αὐτῆς ἄγουσι δύο θύραι εἰς τὰ δύο ὑπόγεια, κείμενα τὸ μὲν ὑπὸ τὸ γραφεῖον, τὸ δὲ ὑπὸ τὸ ἐργαστήριον.

Ἐκ τοῦ μέτου τῆς Βορείου πλευρᾶς τῆς αὐλῆς ἄγει θύρα εἰς τὴν **ἐξωτερικὴν αὐλὴν**, ἐνθα ἔχουσιν ἰδρυθῆ μεταγενέστερα ἢ ὀγκώδη ἐπιγραφικὰ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα. Ἐν ταῖς αὐλαῖς ταύταις ὑπάρχουσι δύο φρέατα ποσίμου καλοῦ ὕδατος, ὧν τὸ τῆς ἐσωτερικῆς φαίνεται λίαν ἀρχαῖον· παρ' αὐτὸ εὐρέθησαν καὶ τῆχοι ἀρκούντως ἰσχυροὶ ἐπαύλεως τινος ἢ ἀγροικίας κατοίκων τῆς Δημητριάδος πιθανῶς· διότι καὶ τάφοι πτωχοὶ κατὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ Μουσείου εὐρέθησαν, πολλοὶ δ' ἐγγὺς αὐτοῦ εἰς τὸν διερχόμενον χεῖμαρρον, κοινῶς **Ἄναυρον** λεγόμενον.

Σημειωτέον ὅτι τὸ Μουσεῖον ὠκοδομήθη κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν ἐπέκτασιν τῶν πτερυγῶν διὰ προσθήκης νέων αἰθουσῶν ἑκατέρωθεν ἀναλόγως τῶν παρουσιασθησομένων ἀναγκῶν.

Β') ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΠΑΓΑΣΑΙΣ

Τὰς ἐν Παγασαῖς ἀνασκαφὰς ἐξηκολουθήσαμεν²⁾ κατὰ Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον καὶ κατόπιν κατὰ Μάιον, Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον, δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ ἐν μέρει τοῦ δήμου Παγασῶν· ἠρευνήσαμεν δὲ καὶ τὰ περίξ τῆς ἀρχαίας πόλεως εἰς μείζονα ἔκτασιν· ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν τούτων ὑπῆρξαν ἐν ὀλίγοις τὰ ἑξῆς:

1) Τούτων παρεσκευάσαμεν κατάλογον πρὸς ἔκδοσιν.

2) Βλ. «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» I σελ. 70—93.

1) Ἐξωτερικὸς περίβολος τῶν τειχῶν τῶν Παγασῶν.

Ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τῶν μεγάλων τειχῶν τῆς πόλεως, οὐτινος διάγραμμα ἐδημοσιεύσαμεν ἤδη μετὰ περιγραφῆς τῶν τειχῶν ¹⁾, εὑρομεν ἐξω αὐτῶν κατὰ τὸ Νότιον τῆς πόλεως, δεξιὰ τῆς εἰς Ἀλμυρὸν ὁδοῦ παρὰ τὴν θέσιν «Ἄλογοπάτι» ἕτερον τεῖχος, ἀνερχόμενον ἐκ τοῦ ἐκεῖθεν χειμάρρου ἐπὶ τὸν λόφον «Νταμάρι» καὶ βαίνον ἐκ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ Βορειοδυτικῶς πρὸς τὴν θέσιν «ς τοῦ Μπελεγρίνου»· τὰ ἴχνη αὐτοῦ ἐξαφανίζονται παρὰ τὸν χεῖμαρρον «Λιγαρόρεμα» καὶ ἀναφαίνονται κατόπιν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὄρους, τοῦ κειμένου ὀπισθεν τῶν ταπεινοτέρων ὀρέων, ἐφ' ὧν διέρχονται τὰ ἱστορικὰ τεῖχη τῆς πόλεως, καὶ δὴ ἀπέναντι τῆς κυρίας πύλης τῆς πόλεως πρὸς τὰς Φεράς.

Ὁ νέος οὗτος περίβολος χορηγεῖ ἔκτασιν εἰς τὴν πόλιν τῶν Παγασῶν διπλασίαν σχεδὸν τῆς ἤδη γνωστῆς· ἐκτίσθησάν δὲ τὰ τεῖχη ταῦτα διὰ μικρῶν σχετικῶς λίθων κατὰ τὸν ἰσοδομικὸν τρόπον καὶ κεῖνται νῦν εἰς ἀφανῆ ἐρείπια. Ἄντι πύργων φέρουσι προβλήτας πυργοειδεῖς μικροῦς, ἐπαναλαμβανομένους εἰς ὀλίγην ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων.

Τὰ τεῖχη ταῦτα φαίνεται ὅτι ἦσαν προφυλακτῆρια τοῦ κυρίου τεύχους, ποιηθέντα πρὸ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ, ἢ ὑπάρχοντα ἤδη κατὰ τὴν Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, εἰς ἣν ἀνήκουσι καὶ τινες τῶν ἐσωτερικῶν πύργων τῶν κυρίων τειχῶν ²⁾. Εἶναι πιθανόν ὅτι τὸ κατ' ἀρχὰς τὸ διάγραμμα τῆς πόλεως ὑπελογίσθη διὰ τῶν τειχῶν τούτων, κατόπιν ὁμως ἔνεκα τῆς μεγάλης ἐκτάσεως, ἣν οὕτως ἐλάμβανεν ἡ

1) Ἐν τοῖς «Πρακτικαῖς» 1908 σελ. 22 εἰκ. 8 καὶ ἐν τοῖς «Θεσσαλικαῖς Μνημείοις» I σελ. 64 εἰκ. 30.

2) Βλ. «Ἐφημερ. Ἀρχαιολογικὴν» 1908 σελ. 1, «Θεσσαλ. Μνημεῖα» I σελ. 66—67 καὶ «Πρακτικά» 1908 σελ. 216 κ. ε.

πόλις, περιωρίσθη τούτο καὶ ἡ πόλις αὐτὴ εἰς τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ καταληφθέντος δι' ἐκείνων χώρου.

Κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν θέσιν «ἔς τοῦ Μπελεγρίνου» ὑπάρχει μέγα φρέαρ ἐπὶ δρομίσκου ἀγοντος εἰς τὸ χωρίον «Παλιούρι»· παρὰ τὸ φρέαρ τοῦτο ἐπὶ τινος λόφου παρετηρήσαμεν ἴχνη προϊστορικῶν τοιχαρίων, ἀλλ' οὐδὲν θραῦσμα προϊστορικοῦ ἀγγείου εὑρομεν· τούναντίον τμήματα μελανοβαφῶν τῆς Δ'—Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος συνητήσαμεν, ἔτι δὲ τάφον καμφοειδῆ μικρὸν ἀνοιχθέντα ποτὲ ὑπὸ χωρικῶν καὶ ὁμοιάζοντα πρὸς ἑτέρους εὑρεθέντας παρὰ τὰς Μηλέας τοῦ Πηλίου¹⁾.

Ἡ δὲ κατὰ τὴν θέσιν «Ἀλογοπάτι» ἐπὶ βράχου κεχαραγμένη ἐπιγραφή **ΕΠΙΔΟ**
ΣΙΣ καὶ τὰ ἄλλα σημεῖα, ἅτινα

δημοσιεύονται ἐν ταῖς Inser. Graec. IX 2,395 φαίνεται πιθανὸν ὅτι εἶναι ἡ μὲν εὐχὴ ἐπ' αἰσίσις δι' ἀρχομένην ἐργασίαν ἐν λατομείῳ, τὰ δὲ σύμβολα λατόμων· ἡ ἐκδοχὴ αὐτῶν ὡς προϊστορικῶν γραμμάτων εἶναι ἀστήρικτος²⁾. Εὑρομεν δὲ τοιαύτην εὐχὴν καὶ σύμβολα ἐπὶ στήλης τῶν Παγασῶν³⁾, ἐπὶ τινος δὲ βράχου κατὰ τὴν εἰς Διμήνη ὁδὸν καὶ παρὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Leake ὄφθέντα καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Β. Στάη ἀνασκαφέντα τύμβον⁴⁾, ὑπάρχει βαθέως καὶ ἐπιμελῶς κεχαραγμένη ἐπιγραφή **ΔΑΜΑΤΡΙΟΣ**, ἣτις θὰ εἶναι ὄνομα ἀρχαίου κτήτορος λατομείου· εἰς τοὺς περίξ βράχους διακρίνονται στρογγύλαι ὀπαι διαμέτρου 0.10—0.30 καὶ βάθους 0.20—0.60 ἐπίτηδες γεγόμεναι, ἴσως λατομικαὶ

1) Πρὸς. «Πρακτικά» 1906 σελ. 125 κ. ἑ.

2) Ὡς προϊστορικὰ ἐκλαμβάνε: αὐτὰ ὁ κ. Ν. Γιαννόπουλος ἐν τινι περιέργῳ βιβλίῳ αὐτοῦ «Προϊστορικὴ γραφὴ ἐν Θεσσαλίᾳ», οὕτως ἄλλως μόνον ἀγγελίαν καὶ πίνακα τῶν περιεχομένων εἶδομεν.

3) Βλ. «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» I σελ. 116 κ. ἑ. καὶ «Πρακτικά» 1907 σελ. 162.

4) Leake, Travels in the Northern Greece IV 310· Β. Στάη, «Πρακτικά» 1901 σελ. 40.

προεργασίαι· καὶ σήμερον ἐνταῦθα κέκτηνται πολλοὶ κά-
τοικοι τμήματα γῆς μικρά, ἐξ ὧν λατομοῦσιν ἕκαστος ἐκ
τοῦ ἰδίου ἢ πωλοῦσιν ἢ ἐνοικιάζουσιν αὐτά.

2) Γραπτὰ στήλαι ἐπὶ τῶν Καλυβίων Ἀλυκῶν.

Νέον πλῆθος στηλῶν ἐπιτυμβίων εὐρομεν ἐπὶ τῶν οἰκί-
σκων, οἷτινες κεῖνται μεταξὺ τοῦ μεγάλου πρώτου ἀνα-
σκαφέντος πύργου καὶ τῶν Ἀλυκῶν Παγασῶν (εἰκ. 2).

Ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν ἐν ἐρειπίοις παλαιὰ τουρκικὰ οἰ-
κοδομήματα ¹⁾ πρό 100—200 ἐτῶν ποιηθέντα καὶ χρῆσι-
μεύοντα ὡς ἀποθήκαι ἁλατος καὶ ὡς οἰκήματα τῶν ἀλατο-
πηγῶν καὶ τῆς φρουρᾶς. Τὸ μέγιστον τούτων καλεῖται
κοινῶς «*πύργος (ἢ κονάκι) τοῦ Σουλεϊμάν*». Ἐμετρήσα-
μεν δ' ἐπὶ τῶν τούτων κείμενα ἐν ἐρειπίοις, μὴ περιλαμβανο-
μένων οἰκίσκων τινῶν ὑπὸ χωρικῶν ποιηθέντων κατόπι
καὶ ἐρειπωθέντων καὶ τούτων.

Παρατηρήσαντες ὅτι ἐπὶ τῶν τοίχων αὐτῶν ὑπῆρχον
ἐκτισμένοι ἀρχαῖοι λίθοι, κατερρίψαμέν τινες καὶ εὐρομεν
πλεῖστα τμήματα στηλῶν καὶ ὄλας στήλας μέχρι τῶν θε-
μελιῶν, ἅτινα κεῖνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντὸς τοῦ ὕδατος,
διότι τὸ ἔδαφος εἶναι τελματώδες.

Ἐν τῶν τμημάτων τούτων ἦτο τὸ ἐλλεῖπον κάτω ἡμισυ
τῆς περιφύμου στήλης τῆς ἀριτεῖκου γυναικός ²⁾, ὅπερ
καίτοι εὐρέθη ἐντὸς τῶν θεμελιῶν, διετήρησεν ἱκανὰ ἴχνη
τῶν βαφῶν, ὡς καὶ ἄλλαι ἐτι βαθύτερον κείμεναι στήλαι·
ἐκ τούτου εἰκάζομεν ὅτι ἡ ἀντοχή τῶν χρωμάτων τινῶν
τῶν Παγασιτικῶν στηλῶν ἦτο ἐξαιρετικὴ τις.

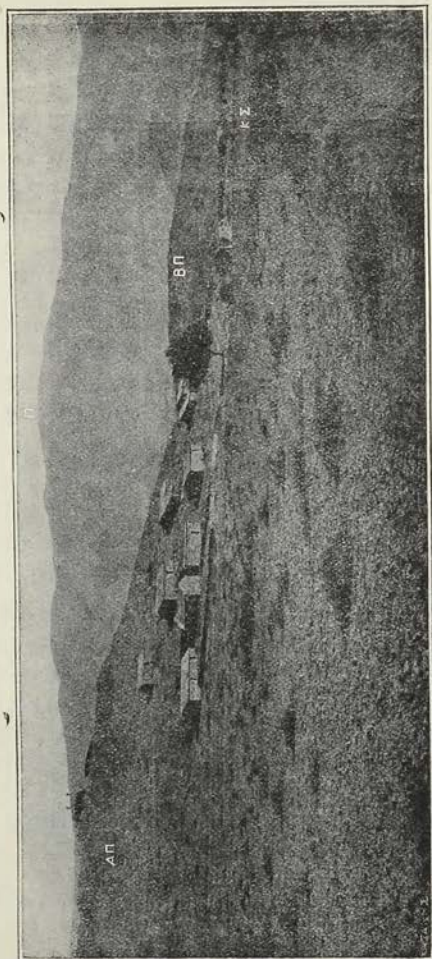
Τὸ ὕλικόν τοῦτο συνέλεξαν οἱ Τούρκοι τότε ἐκ τοῦ ὑπερ-
κειμένου μεγάλου πύργου, καὶ δὴ τῆς ΝΑ γωνίας αὐτοῦ ³⁾,

1) Περὶ αὐτῶν βλ. καὶ «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» I σελ. 215.

2) «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» I σελ. 215 κ.ε.

3) Βλ. «Πρακτικά» 1908 σελ. 208—209.

δοστις ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτοὺς ὡς λατομεῖον, ἐκ τοῦ δευ-

Εἰκόνη 2. Ἐποίητε τῶν ἀναδεδειγμένων πύργων κατὰ τῶν Καλαβρίων Ἰταλιῶν.

(ΑΠ = ὁ πρῶτος ἀνακαταεῖς πύργος ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἀρχαίου πύργου. — ΒΠ = ὁ δεύτερος ἐν μέρει ἀνακαταεῖς ὁμοῖος πύργος. — ΚΣ = τὸ λεγόμενον Κονάκι τοῦ Σουλεϊμάν, πλῆρες ἀρχαίου βλακῶ, στηλῶν κλ. — Π = τὸ ὄρος Πήλιον.

τέρου πύργου (βλ. κατωτέρω ἀριθμ. 4) καὶ ἐξ ἄλλων ἐγγύς κειμένων ἀρχαίων μνημείων.

Ἐκ τῶν καταπεσόντων τούτων οἰκημάτων κατεσκευάσαν εἰς νεωτέρους χρόνους οἱ χωρικοὶ οἰκίστους, ὧν ἤδη ἱκανοὶ σφύζονται, λαβόντες καὶ πολλὰ τμήματα στηλῶν καὶ ἐκ νέου ἐντοιχίσαντες αὐτά· ἐντεῦθεν ἐπίσης ἐλήφθησαν αἱ ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἀγίου Νικολάου ἐν Βόλῳ ἐκτισμέναι στηλαὶ καὶ αἱ ἐπὶ κρηνῶν, ἐκκλησιῶν, κωδωνοστασιῶν, οἰκιῶν κλ. τῶν ὑπερκειμένων τοῦ Βόλου χωρίων ἐπὶ τοῦ Πηλίου¹⁾. Ἐμάθομεν δ' ὅτι καὶ ἡ νῦν ἀποθήκη καὶ τὸ φυλακεῖον Ἄλυκῶν, κτισθέντα πρὸ πενταετίας, ἐνέχουσι πολὺ ἀρχαῖον ὕλικόν ἐκ τῶν ῥεπιῶν τούτων ληφθέν.

Οὕτως αἱ στηλαὶ τῶν Παγασῶν ὑπέστησαν τριπλοῦν ἐντοιχισμόν: 1) ἐκ τῶν νεκροταφείων εἰς τοὺς ἀρχαίους πύργους· 2) ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ τουρκικὰ οἰκήματα τῶν Ἄλυκῶν· 3) ἐντεῦθεν εἰς τὰ καλύβια τῶν χωρικῶν καὶ τὰς μνημονευθείσας ἐκκλησίας κλ.

Ἐκ δὲ τῶν ἐπτὰ τουρκικῶν οἰκοδομημάτων τούτων μόλις ἔν καὶ μέρος ἐτέρου ἀνεσκάψαμεν καὶ ἤρευνήσαμεν, οὐχὶ πανταχοῦ μέχρι τῶν θεμελιῶν· ἐννοεῖται ὅτι εἶναι ἐπιβεβλημένη ἀνάγκη νὰ ἐρευνηθῶσιν οὐ μόνον πάντα ταῦτα ἐπιμελῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἤδη ὑπάρχοντα καλύβια· διότι καὶ τὰ ἐλλείποντα πολλῶν στηλῶν τμήματα καὶ νέα μνημεῖα θὰ εὑρεθῶσι καὶ πλήρη ἰδέαν τοῦ πλούτου, τῆς πληθύος καὶ ἐθνολογικῆς ποικιλίας τῶν τάφων ὡς καὶ τῆς πολυτελείας τῶν Παγασαίων περὶ τὰς ταφὰς θὰ λάβωμεν.

3) Ἐρευναι ἐπὶ τοῦ πρώτου ἀνασκαφέντος μεγάλου πύργου.

Καὶ ἐφέτος ἤρευνήσαμεν²⁾ τὸν ἀνεξάντλητον τοῦτον

1) Πρὸς. «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» I σελ. 91.

2) Πρὸς. «Πρακτικά» 1908 σελ. 210.

πύργον, εϋρόντες ίκανὰς ἐτι στήλας καὶ τμήματα, χωρὶς νὰ περατώσωμεν τὴν πλήρη ἀνασκαφὴν αὐτοῦ.

* Ἀπεκαλύψαμεν δ' ἐντελῶς ὄλην τὴν Νότιον πλευρὰν, ἐνθα εϋρομεν ἀσθενὲς τοιχάριον ὕψους 0.80 καὶ πάχους 0.50 περίπου ἐκ μικρῶν λίθων ἀνευ χρήσεως θραυσμάτων στηλῶν, ὅπερ περιβάλλει τὸν ἐξωτερικὸν πύργον εἰς ἀπόστασιν 1—1.50^κ ἀπ' αὐτοῦ.

Εϋρέθη δὲ κατὰ τὴν ΝΑ γωνίαν τοῦ τοιχαρίου τούτου προχείρως κατεσκευασμένη κλίμαξ, ἀγούσα διὰ μικρᾶς εἰσόδου εἰς τὸν πύργον. Ὑποθέτομεν ὅτι καὶ περίξ τῶν ἄλλων πλευρῶν ὑπάρχει ὁμοίον τοιχάριον.

Μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ πύργου εἰς τὰ σχηματιζόμενα ἐκ τῶν βράχων καὶ τῆς κλίσεως τοῦ λόφου κενὰ εἶχον τεθῆ στήλαι τὰ πολλὰ μικραὶ, ἃς ἐξηγάγομεν· ἦσαν δ' ἐν οὐχὶ καλῇ καταστάσει αἱ βαφαὶ αὐτῶν· μόνον τμημάτιόν τι εϋρέθη διατηροῦν ἄριστα ὠραίαν κεφαλὴν γυναικὸς πεπλοφόρου κατὰ τὸν δεξιὸν κρόταφον.

4) Ἀνασκαφὴ τοῦ δευτέρου μεγάλου πλήρους στηλῶν πύργου.

Ἐξηκολουθήσαμεν πρὸς τούτοις τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ πέ-
ρουσιν εϋρεθέντος πύργου ¹⁾ πλήρους στηλῶν καὶ τούτου, ἀλλ' ἡ ἔρευνα ἔβη ἐπ' ἐλάχιστον ἐλλείψει χρημάτων, ἐν ᾧ διὰ πλείστους λόγους εἶναι ἐπιβεβλημένη ἡ πλήρης καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ πρώτου ἀνασκαφῆ· ὁ κυριώτατος τῶν λόγων εἶναι ὅτι ἔνεκα τῶν ἀνοιχθεισῶν τάφρων εἰσέρχονται κατὰ τὸν χειμῶνα χιόνες καὶ ὕδατα, ἅτινα πιθανῶς θέλουσι βλάψαι τὰς ἐντετοιχισμένας στήλας ²⁾. Ἐξ ἄλλου πολλὰ καὶ σπουδαῖα στήλαι θὰ εϋρεθῶσι βεβαίως καὶ ἐκεῖ.

Κατὰ τὴν Νότιον πλευρὰν τοῦ πύργου τούτου εἰς ἀπό-

1) Βλ. περὶ αὐτοῦ «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» I σελ. 86 κ. ἑ.

2) Διὰ τοιαύτας βλάβας στηλῶν βλ. «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα» I σελ. 317.

στασιν 1 περίπου μέτρου ἔσω τοῦ περιβάλλοντος τὸν πύργου τοιχαρίου εὐρέθη ἢ ἐκ μεγάλων λαξευτῶν ὀγκολίθων, ληφθέντων ἐκ προγενεστέρων οἰκοδομημάτων, πλευρὰ τοῦ ἐπισκευασθέντος πύργου.

Ἐκ τούτου καθίσταται βέβαιον ὅτι καὶ ὁ νέος οὗτος πύργος εἶναι καθ' ὅλα ὅμοιος πρὸς τὸν παλαιόν, σὺν τῇ διαφορᾷ ὅτι ὁ ἐσωτερικώτατος τοῦ μὲν πρώτου ἐποιήθη κατὰ τὴν Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἐνωρίς ¹⁾, τοῦ δὲ δευτέρου συγχρόνως μετὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως.

Οὕτως ἡ κατασκευὴ καὶ ἐπισκευὴ τῶν πύργων τούτων ἐγένετο ὡς ἑξῆς: Ὅτε κατερρίφθησαν τὰ τείχη τῶν Παγασῶν κατὰ τὴν Β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, ἢ ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα, ἐγένετο ἐπισκευὴ δι' ἀνιδρύσεως μὲν τῶν πύργων ἐκείνων, διὰ κατασκευῆς δὲ περὶ αὐτοὺς συγκεντρικῶς νέων τοίχων ἰσχυρῶν ἐκ ξένου ὕλικου καὶ τοιχαρίου περὶ αὐτοὺς ἐκ μικρῶν κοινῶν πετρῶν. Οἱ πύργοι ἄρα οὗτοι δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι τριπλοῖ.

Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας εὐρέθησαν μεγάλα βάρρα στηλῶν καὶ ἰκανὰ τμήματα αὐτῶν, τὰ πλεῖστα μὴ διατηροῦντα καλῶς τὰς βαφάς, ἐν ᾧ πέρυσιν εὐρεθεῖσαι στηλαι διετήρουν αὐτάς ²⁾. διαφαίνονται ὅμως εἰς τὰς τομὰς τῶν τάφρων ἀκμαὶ στηλῶν ἐπιμελέστατα πεποιημένων, αἰτίνας εἶναι πιθανὸν ὅτι διατηροῦσι καλῶς τὰς γραπτὰς παραστάσεις· οὕτως ἐπιβάλλεται ἡ πλήρης ἀνασκαφὴ τοῦ πύργου τούτου κατὰ τὸ ἐρχόμενον ἔτος.

5) Ἄρχαϊον παράκτιον νεκροταφεῖον τῶν Παγασῶν.

Μεταξὺ τοῦ Φανοῦ καὶ τῶν Πυριτιδαποθηκῶν κατὰ τὸ Βόρειον τέρμα τῆς ἀρχαίας πόλεως παρὰ τὴν ἀκτὴν ἀνε-

1) Βλ. ἄνωτέρω σελ. 138.

2) Βλ. «Πρακτικά» 1908, 209.

σκάψαμεν ἐπ' ὀλίγον τῇ ὑποδείξει τοῦ φιλαρχαίου κ. Μαρ-
γαρίτου Ἀποστολίδου πρὸς εὑρεσιν ἀρχαίων τάφων, ὧν
οὗτος ἐβεβαίω τὴν ὑπαρξιν, ἰδὼν πολλοὺς αὐτῶν ἀνοιγο-
μένους ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὧν τὰ εὐρήματα, ἦτοι ἀγγεῖα
τοῦ ἐρυθρομόρφου ὕφους καὶ χαλκᾶ κάτοπτρα μετ' ἀνα-
γλύφων παραστάσεων, ἔλεγε πλουσιώτατα.

Κατὰ τὴν ἔρευναν ταύτην συνητήσαμεν τὸ τεῖχος τῆς
πόλεως, ὅπερ ἔβαινε καὶ παρ' αὐτὴν τὴν ἀκτὴν, ἐξηφανί-
σθη δὲ τὰ πολλὰ σήμερον, τὸ μὲν διότι ἐξήχθησαν οἱ λί-
θοι πρὸς οἰκοδομίαν τῶν ἐγγύς ἀποθηκῶν καὶ τῶν βραχιό-
νων τοῦ λιμένος ἐν Βόλῳ, τὸ δὲ διότι διεθρώθη ὑπὸ τῆς
θαλάσσης.

Ἐξω τοῦ τεύχους, ἔνθα ὀλίγον ἔτι γῆς ὑπολείπεται ἐκ
τῆς διαθρώσεως, εὔρομεν ὄντως ἴχνη ἀρχαίων τάφων, οἵτι-
νες θὰ εἶναι μεταγενέστεροι τῶν ἀρχῶν τῆς Δ' π. Χ. ἑκα-
τονταετηρίδος, καθ' ἃς ἐποιήθησαν τὰ ἱστορικὰ τεῖχη τῶν
Παγασῶν λέγεται ὁμως ὅτι οἱ πλούσιοι τάφοι εὐρίσκονται
ἐνδοτέρω τῶν τειχῶν τούτων· θὰ εἶναι ἄρα προγενέστεροι
τοῦ τέλους τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ εἰς τοῦτο
συμφωνοῦσι τὰ ἐξ αὐτῶν λεγόμενα εὐρήματα.

Ἄλλ' εὔρομεν τάφους τινὰς ἠνεωγμένους τὸ πλεῖστον
καὶ κατεστραμμένους ἐπ' αὐτῶν τῶν τειχῶν· τοῦτο δει-
κνύει ὅτι καὶ τὰ ἐπισκευασθέντα τεῖχη τῶν Παγασῶν κατὰ
τὴν Β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα κατέπεσον ἐνωρίς· διότι ἡ
κατασκευὴ τῶν εὐρεθέντων τάφων εἶναι μεταγενεστέρα τῶν
χρόνων τοῦ Χριστοῦ. Ἀκριβῶς τοιοῦτο συμπέρασμα εἶχο-
μεν ἐξαγάγει πέρουσιν ἐξ ἐρευνῶν ἐπὶ ἐτέρου νεκροταφείου,
κατὰ τὸ Νότιον τῆς πόλεως κειμένου¹⁾.

1) Βλ. «Πρακτικά» 1908 σελ. 205—206 καὶ «Θεσσαλικὰ Μνημεῖα»
I σελ. 88—89.

**β) Μεταγενέστερος τάφος κεκοιναμένος
ἐν τῇ πόλει.**

Περὶ τὰ 100 μέτρα ἐντεῦθεν τοῦ θεάτρου τῶν Παγασῶν ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐκ Βόλου εἰς Ἄλμυρόν ὁδοῦ κατέπεσεν ἐκ τοῦ βάρους διερχομένου ἀμαξίου πλάξ τις εἰς κενόν, ὅπερ ἀνασκάψαντες εἶδομεν ὅτι ἦτο τάφος ἀρκοῦντως μέγας.

Ἐποιήθη δὲ οὗτος κτιστὸς διὰ μικρῶν λίθων καὶ ὀπτοπλίνθων καὶ ἐχρίσθη καθ' ὅλην τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν διὰ κονιάματος ἐκ τετριμμένων κεράμων (κοινῶς «χορασάνι»). Ἄνω ἐσχεπάσθη διὰ τριῶν μεγάλων πλακῶν λίθου ἡφαιστειογενοῦς τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν¹⁾.

Τὸ μῆκος αὐτοῦ ἔνδον εἶναι 2.24, τὸ πλάτος 1.27, τὸ ὕψος ἢ βάθος 1.02. Ἐπὶ τοῦ μέσου περίπου τῶν μακρῶν πλευρῶν φέρει ἀνὰ μίαν τετράγωνον ὀπήν ἐν εἴδει κρύπτῃς, ἔχουσαν ὕψος 0.44, πλάτος 0.39 καὶ βάθος 0.57. Αἱ δύο αὐτὰ κρύπται θὰ ἐχρησίμευον πρὸς ἔνθεσιν κτερισμάτων ἢ ἄλλων προσφορῶν πρὸς τὸν νεκρόν.

Ἦτο δὲ ἐντὸς ὁ τάφος μέχρι τῶν $\frac{3}{4}$ περίπου τοῦ ὕψους πλήρης χωμάτων λεπτῶν ἀναμεμιγμένων μετὰ λίθων καὶ κονιαμάτων καὶ περιεῖχε τὰ ὀστέα τοῦ νεκροῦ ἐν πλήρει ἀταξίᾳ διεσκορπισμένα. Ἐκ τούτων καθίσταται βέβαιον ὅτι ἤδη εἰς ἀρχαίους χρόνους εἶχε συληθῆ ὁ τάφος οὗτος καὶ ἐσχεπάσθη ἐκ νέου.

Εὔρομεν ὅμως ἐντὸς αὐτοῦ τμήματα λεπτῶν ὑαλίνων ἀγγείων σκοτεινοῦ ἱριδοειδοῦς χρώματος, ἐν μέρει εὐχερῶς ἀπολεπιζομένων· εἶναι ἄρα τῆς ὕλης, ἣτις κοινῶς καλεῖται «φαρφουρί»²⁾. Πρὸς τούτοις εὔρομεν τμήματα ἀγ-

1) Ὁ ἰδιόζων οὗτος λίθος ὀρύσσεται καὶ παρὰ τὸ Περισσὴ καὶ Τσαγγλί, ἦτοι παρὰ τὰς Φθιωτίδας Θήβας· εἶναι δὲ πορώδης καὶ σκληρότατος χρώματος τὰ πολλὰ μελάγγρου.

2) Πρὸς τὴν «Πρακτικὰ» 1908 σελ. 174.

γείων τῶν πλείστων ἀβαφῶν καί τινα μελανοβαφῶν ἀμελοῦς γανώσεως τοῦ λίαν μεταγενεστέρου τύπου.

Ὁ νεκρὸς φαίνεται ὅτι εἶχε τεθῆ ἐντὸς φερέτρου· διότι εὐρέθησαν τμήματα καὶ ὄλοι ἤλοι σιδηροῖ, ἐτι δὲ μολύβδιον πεπλατυσμένον τμήμα ἐλλειψοειδές.

Κατὰ ταῦτα ὁ τάφος ἐποιήθη οὐχὶ ἐνωρίτερον τῆς Α' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ὅμοίους τάφους εἶχομεν εὖρει ἐγγὺς τῆς θέσεως ταύτης τῷ 1906 1), ἐτι δὲ καὶ κατὰ τὸ παρά τὰ Καλύβια Ἀλυκῶν πτωχὸν νεκροταφεῖον τῷ 1907—1908 2).

Ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ πόλις τῶν Παγασῶν εἶχε περιορισθῆ κατὰ τοὺς ὀλίγον π. Χ. χρόνους καὶ ἐφεξῆς εἰς μικρὸν τμήμα παρά τὴν Βόρειον ἀκτὴν, ἤτοι τὸν ἐσωτερικὸν ἢ ἐμπορικὸν λιμένα, ἐνθα τὰ ῥωμαϊκὰ καὶ βυζαντιακὰ εἰσέπια ἀφθονοῦσιν 3).

7) Ἡ ἀκρόπολις τῶν Παγασῶν ναὸς καὶ προϊστορικὸς συνοικισμὸς ἐπ' αὐτῆς.

Ἐπεὶ τὸ θέατρον τῶν Παγασῶν, ὅπερ προπέρυσι δοκιμαστικῶς ἀνεσκάψαμεν 4), ὑψοῦται Δυτικῶς αὐτοῦ βουνοῦς ἱκανῶς ὑψηλὸς καὶ ἀπότομος, περιεχόμενος ἐντὸς τῆς ἀρχαίας πόλεως ὀλόκληρος· διότι τὸ ἐγγύτατον σημεῖον τοῦ ἱστορικοῦ τείχους διέρχεται εἰς ἀπόστασιν 200 περίπου

1) Βλ. «Πρακτικὰ» 1906 σελ. 123.

2) Βλ. ἀνωτέρω σελ. 145 σημ. 1.

3) Πρὸς. «Θεσσαλ. Μνημεῖα» I σελ. 68—69 καὶ «Πρακτικὰ» 1908, 220—221.

4) Βλ. Πρακτικὰ 1907 σελ. 180· ὁ κ. Β. Στάης εἶδε τῷ 1901 (Πρακτικὰ 1901 σελ. 10) πολλὰς λιθίνας εἰσας τοῦ θεάτρου τούτου ἐν καλῇ καταστάσει· ἀλλ' ἡμεῖς οὐδεμίαν πλὴν ἀσημάντων ἰχνῶν εὗρομεν· καὶ ὁ Leake N. G. IV 369 δὲν εὗρεν: «an ancient theatre is sufficiently preserved, but without any remains of masonry». Ὁ κ. Fougères, Guide Joanne 1909 ἀμφισβάλει περὶ τῆς θέσεως τοῦ θεάτρου Παγασῶν· νῦν ὁμοῦ εἶται ἀσαφής· ἡ θέσις αὐτοῦ· βλ. «Πρακτικὰ» 1907, 180—181.

μέτρων μακρὰν αὐτοῦ Νοτίως παρ' ἕτερον ὑψηλὸν βουνόν, μεθ' οὗ συνδέεται ὁ πρῶτος διὰ κλίσεως οὐχὶ λίαν ἀποτόμου.

Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου, ὄντος πλήρους πρίνων καὶ θάμνων, ἐμάθομεν παρὰ τοῦ κ. Βασιλείου Κανάβα ὑπαλλήλου τῶν Θεσσαλικῶν σιδηροδρόμων ὅτι ὑπῆρχον λίθοι λαξευτοὶ μεγάλοι καὶ τι σπήλαιον ἐπίσης λελαξευμένον.

Ἵποπτεύσαντες τὴν ὑπαρξίν ἀρχαιοτήτων ἐπ' αὐτοῦ

Εἰκὼν 3. Τὸ τείχος τῆς Δοτικῆς πύλης τῆς Ἀκροπόλεως Παγασῶν.

καὶ ἀνασκάψαντες εἶδομεν ὅτι τὸ ἐπίμηκες ἐπίπεδον τοῦ βουνοῦ περιβάλλεται ὑπὸ τείχους ἰσοδομικοῦ, πάχους 2.60—3.00^μ, τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ τῶν αὐτῶν χρόνων πρὸς

τὰ ἱστορικὰ τείχη τῶν Παγασῶν. Ἄριστα σφύζεται (εἰκ. 3) τὸ τείχος τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς (μήκους 150^μ), καλῶς δὲ τὸ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Βορείου (μήκους 37^μ), ὁποῦθεν ἦτο ἡ εἴσοδος, κοσμουμένη ἴσως διὰ προφυλαίων τῆς Νοτίου πλευρᾶς, ἧς τὸ μῆκος εἶναι 34^μ, μόλις ἔχνη διετηρήθησαν συγγεόμενα πρὸς ἕτερον τείχος προγενέστερον, ἴσως προϊστορικόν, καὶ τοῦτο οὐχὶ ἔν τινι ὕψει οὐδ' ἔν καλῇ καταστάσει σωθέν.

Ἐκ τῶν εἰρημένων καθίσταται βέβαιον ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἡ Ἀκρόπολις τῶν Παγασῶν¹⁾. εἶναι δὲ ἡ θέσις ἀρίστη καὶ ὄχυρά φύσει παρέχουσα τὴν θέαν ὀλοκλήρου τῆς πόλεως, ἀμφοτέρων τῶν λιμένων αὐτῆς, ὄλου τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου καὶ τοῦ στομίου αὐτοῦ καὶ μακρὰν τοῦ Πηλίου Βορείως καὶ τῶν πρὸς τὸν Ἄλμυρον ὀρέων καὶ διόδων Νοτίως· μόνον Δυτικῶς αὐτῆς ὑπάρχουσιν ὄρη ὑψηλότερα ἀποκλείοντα τὴν θέαν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς αὐτῶν διέρχονται τὰ τείχη τῆς πόλεως.

Κατὰ τὸ μέσον που τῆς ἀκροπόλεως ταύτης, ἧς τὸ σχῆμα εἶναι ἐλλειψοειδές μήκους καθέτων μεγίστων διαμέτρων ἐκ Βορρᾶ μὲν πρὸς Νότον 150^μ περίπου, ἐξ Ἀνατολῶν δὲ πρὸς Δυσμᾶς 37^μ, εὗρομεν εἰς βάθος 0.50^μ ἢ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους πολυάριθμα ἀρχιτεκτονικὰ τμήματα γλυπτὰ, ἀρίστης ἐργασίας ἀμιλλωμένης κατὰ τὴν ποικιλίαν καὶ τέχνην πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων τοῦ Ἐρεχθείου τῶν Ἀθηναίων, τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηναῖς ἐν Τεγέα καὶ τῶν ναῶν τῆς Ἐπιδαύρου (εἰκ. 5, 6, 7).

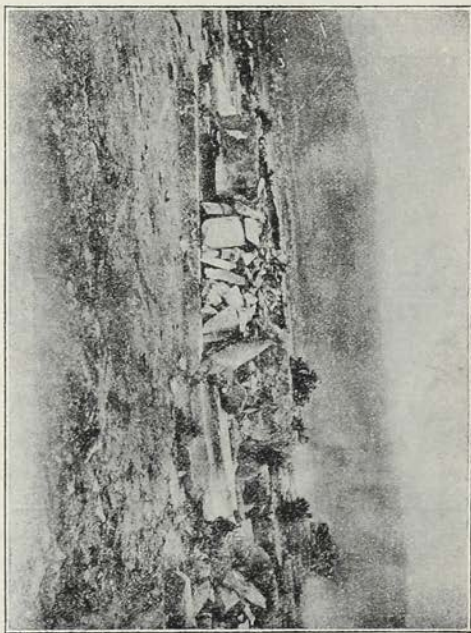
Ἐκ τούτων συμπεραίνομεν ὅτι ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Παγασῶν ὑπῆρχε ναὸς ποιηθείς περὶ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος· δυστυχῶς αἱ ἀνασκαφαὶ δὲν ἐξετάθησαν ἐπὶ πολὺ, οὐδ' εὗρέθη κόσμημά τι, πλὴν τμήματος

1) Ταύτην πιθανῶς ἐνοεῖ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Παγασῶν ὁ Louke N. G. IV 369, καίτοι οὐδὲν λέγει περὶ τειχῶν κττ.

κυνός καὶ χηλῆς ταύρου μαρμαρίνων, οὐδ' ἐπιγραφῆς, πλὴν τεμαχίου πλακός, ἐφ' ἧς δι' ἐντομῶν ἔχει γραφή ἢ λέξις **ΔΩΡΟΝ** δηλοῦσα ὅτι πρόκειται περὶ ἀναθήματος.

Τὸ κρηπίδωμα τοῦ ναοῦ φαίνεται ὅτι ἔχει καταστραφῆ ἐντελῶς· διότι ἐφ' ὅσον ἐξετάθημεν πρὸς ἀναζήτησιν αὐτοῦ,

Εἰκὼν 4. Ὁ σιτισοθάτης τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Παγίων ἀγάλου ναοῦ.

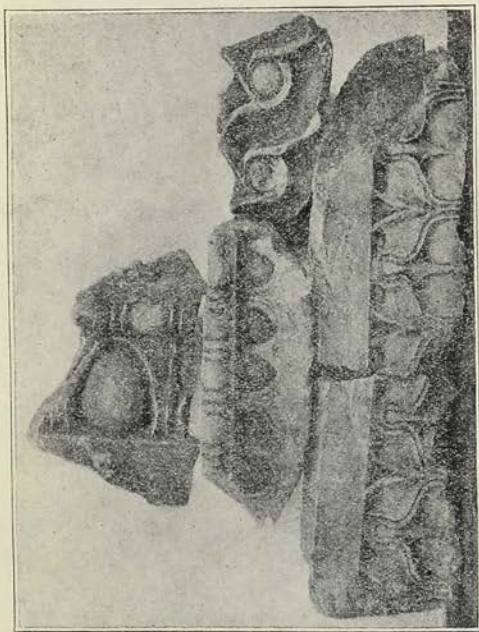

εὔρομεν μόνον τὸν φυσικὸν βράχον ἐπιμελῶς λελαξευμένον καὶ φέροντα πολλαχοῦ τόρμους μετὰ σιδηρῶν γόμφων καὶ συνεκτικοῦ μολύβδου καὶ βαθύνσεις διεδρικής πρὸς ἀρμογὴν τῶν πλακῶν τοῦ στερεοβάτου, ὧν μόλις δύο ἢ τρεῖς σώζονται (εἰκ. 4).

Ἐγγύτατα τοῦ ναοῦ ὑπάρχει βαθὺ τετράγωνον σπή-

λιον επιμελῶς λελαξευμένον, ἔχον βάθος 3^α περίπου, Βορείως κάλλιον σωθέν, ἔνθα φέρει ἀναβαθμούς λαξευτοὺς πρὸς κάθοδον ἢ πρὸς ἀρμογὴν λίθων· ἐντὸς αὐτοῦ ἀνασκαφέντος ἐπ' ἐλάχιστον, ἀλλὰ μέχρι τοῦ πυθμένος, εὐρομεν ἱκανὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη μικρὰ καὶ μεγάλα ἐκ τοῦ καταπεσόντος ναοῦ.

Ἡ θέσις καὶ διάταξις τοῦ ὀρύγματος τούτου καθιστᾷ

Εἰκὼν 5. Ἀρχιτεκτονικὰ γλυπτὰ τμήματα ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Παγαδῶν ἐλάχιστα ἀνασκαφέντος ἀργαίου ναοῦ.

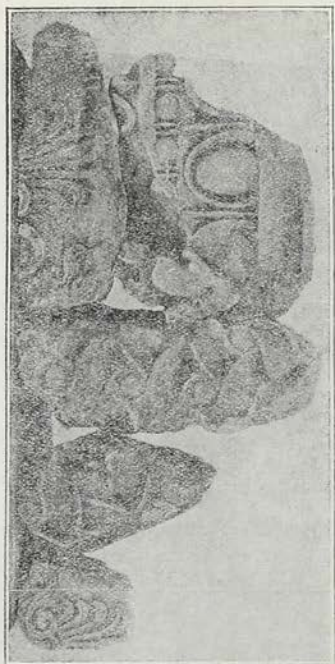
πιθανωτάτην τὴν εἰκασίαν ὅτι ἀπετέλει μέρος ἢ παράρτημα αὐτοῦ τοῦ ναοῦ, ὡς βόθρος σφαγίων ἢ ἄλλως πρὸς ἐκτέλεσιν ἰδιαζούσης λατρείας.

Ὁ δὲ ναὸς ἔνεκα τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἐποιήθη, εἶναι

δυνατόν νά ἀνήκη εἰς τόν Διόνυσον Πέλεκον, θεόν ἐξαιρετικῶς τιμώμενον ἐν Παγασαῖς ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Θεόπομπος ¹⁾.

Σκάφαντες ἐνιαχοῦ εἰς βάθος πρὸς εὑρεσιν τοῦ φυσικοῦ

Εἰκὼν ὁ. Ἀρχιτεκτονικὰ γλυπτὰ τετρήματα, ὡς τὰ ἐν εἰκ. 5.

εδάφους τῶν χρασπέδων τῆς ἀκροπόλεως ἔσω τῶν τειχῶν αὐτῆς Ἀνατολικῶς τοῦ ναοῦ καὶ οὐχὶ μακρὰν αὐτοῦ, συνηγήσαμεν τοίχους προγενεστέρων οἰκοδομημάτων, ποιηθέντας ἐκ μικρῶν λίθων καὶ λίαν ὁμοίους πρὸς τοὺς ἐν Διμηνίῳ· τινὲς τούτων διατηροῦνται εἰς ὕψος 1^η σχεδόν

1) Βλ. ὅσα περὶ τούτου λέγομεν ἐν τοῖς «Πρακτικοῖς» τοῦ 1908 σελ. 217.

καὶ διήκουσι βαθύτερον, ὅπου δὲν ἐφθάσαμεν ἔτι. Τινὰ τῶν τοιχαρίων τούτων ἔχουσι κυκλωτερῆ διεύθυνσιν καὶ πολλὰς διαιρέσεις.

Κατὰ τὸ βάθος τοῦτο εὑρομεν πολυάριθμα νεολιθικὰ ἀγγεῖα, λίθινα ἐργαλεῖα, ὧν τινὰ διάτρητα, ὁστέϊνας βε-

Εἰκόνη 7. Ἀρχαιολογικὰ γλυπτὰ τμήματα, ὡς τὰ ἐν εἰκ. 5 καὶ 6.

λόνας καὶ ἄλλα ὅμοια ἀντικείμενα, δεικνύοντα ὅτι ἐπὶ τῆς ἀχροπόλεως ταύτης ὑπῆρχε προϊστορικὸς συνοικισμὸς.

Ἐκ τῶν ἀγγείων τὰ φέροντα γραπτὰ κοσμήματα εἶναι πολυάριθμα· ἡ δὲ κυριαρχοῦσα κοσμητικὴ αὐτῶν εἶναι τοῦ

κατὰ τὸν κ. Τσουνταν ρυθμοῦ Β3α¹⁾· εὐρέθησαν καὶ σχετικῶς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς ἀνασκαφῆς ἀφθονα ἐγχάρακτα ἀγγεῖα τῆς κατὰ τὸν κ. Τσουνταν δευτέρας περιόδου τοῦ λιθικοῦ αἰῶνος²⁾, ὧν τινὰ διατηροῦσι τὸ κονίαμα, δι' οὗ ἐνεβύοντο αἱ χαραγαί· ὑστεροῦσιν ὁμῶς ὡς πρὸς τὴν τέχνην καὶ στίλβωσιν τῶν εὐρεθέντων ἐν Φθιώτισι Θήβαις, ἅτινα παραμένουσιν ὡς τὰ ἀριστα τῶν ὁμοίων ἐν Θεσσαλίᾳ εὐρεθέντων³⁾.

Λίθινα δ' ἐργαλεῖα εὐρέθησαν σχετικῶς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς ἀνασκαφῆς πολυάριθμα, τὰ πλεῖστα μικροῦ μεγέθους ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μεγάλα καὶ ὀγκωδέστερα τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν· δύο τῶν εὐρεθέντων εἶναι σφαιρικά κεφαλαὶ ῥοπαλῶν διάτρητοι κατὰ τὸν ἀξονα, τοῦ σχήματος τοῦ παρὰ τῷ κ. Τσουντα⁴⁾ ἀπεικονιζομένου.

Καὶ ὁστέινα ἐργαλεῖα ἢ στηρίγματα πελέκεων εὐρέθησαν, ἐν οἷς μέγα κέρας ἐλάφου διάτρητον καθ' ὅλον τὸ μήκος, καὶ δύο μαρμάρινα εἰδώλια τοῦ γνωστοῦ τύπου παρὰ τῷ κ. Τσουντα⁵⁾, ὡς καὶ τινὰ ἀπλᾶ πήλινα σφονδύλια.

Ἐκ πάντων τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Παγασῶν προϊστορικός οὗτος συνοικισμὸς εἶναι τῶν σπουδαίων καὶ πρέπει νὰ ἐρευνηθῇ ἐπιμελῶς, ἀφ' οὗ ἡ ἔκτασις αὐτοῦ ὀλίγον ὑπερβαίνει τὴν τῆς ὄλης

1) Περδλ. αὐτοῦ «Αἱ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκληου» πίν. 8 ἀριθμ. 1. 2, πίν. 9, πίν. 20 ἀριθμ. 1α 16 καὶ πίν. 21, ἧτοι φέρουσιν ἐπὶ ἐρυθροῦ ἢ φαιοῦ ἐπιπέδου μέλανα ἢ μελάχροα κοσμήματα.

2) Ἐ. ἀ. πινάξ 16 ἀριθμ. 1. 2, πίν. 17 ἀριθμ. 3. 9, καὶ πίν. 18 ἀριθμ. 1. 10. 12.

3) Ἐσχάτως εὐρέθησαν ὀλίγα ὁμοία κατὰ τμήματα ἐν Τζάν Μαγούλα παρὰ τὸ Κιέριον τῆς νῦν Καρδίτσας ὑπὸ τῶν κ. κ. Wace καὶ Thomson καὶ ἐν Μαγούλα Τσαγγλὶ προσόμοια θεωρηθέντα μετ' ἄλλων προϊστορικῶν ἀντικειμένων εἰς τὸ Μουσεῖον Βόλου ὑπὸ τοῦ κ. Μαργαρίτου Ἀποστολίδου.

4) Ἐ. ἀ. σελ. 322 εἰκ. 246. Ὅμοια ἀλλὰ διπλασίον μεγέθους καὶ λίθου διαφόρου τῶν ἐν Παγασαῖς εὐρέθησαν ἐν Φθιώτισι Θήβαις.

5) Ἐ. ἀ. πίν. 37 ἀριθμ. 7. Τὰ τούτους ὁμοία ἐκ Φθιωτίδων Θηβῶν εἶναι ἐπίσης ὀγκωδέστερα.

ἀκροπόλεως, ἢν ἐξ ἄλλου ὀφείλομεν νὰ ἀνασκάψωμεν ἕνεκα τοῦ ναοῦ καὶ τῶν κατ' αὐτόν.

Φαίνεται δ' ὅτι κατὰ τὴν κτίσιν τοῦ ναοῦ ἀφηρέθησαν πάντα τὰ ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ ὑπ' αὐτοῦ καταλαμβανομένου μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου τέως ὑπάρχοντα προϊστορικὰ ἐρείπια, ῥιφθέντων τῶν χωμάτων καὶ λίθων κατὰ τὸ ΒΔ κράσπεδον τῆς ἀκροπόλεως ἐξω τῶν τειχῶν αὐτῆς, ἔνθα μέγας ὄγκος χωμάτων ἐσχηματίσθη ἐνέχων πλουσιώτατα καὶ ἐν καλῇ καταστάσει εὐρήματα.

Γ') ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΙΩΛΚΟΝ

1) Ἡ θέσις καὶ ἱστορία τῆς Ἰωλκοῦ.

Ὅτι ἡ ἀρχαία Ἰωλκὸς οὔτε ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Ἐπισκοπῆς ἔκειτο, ὡς ἐθεώρει πιθανόν ὁ Leake καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτόν παρεδέχθησαν ¹⁾, οὐδ' ἐγγύς τοῦ βουνοῦ Γορίτσας, ὡς ἐνόμιζεν ὁ κ. Β. Στάης ²⁾, ἀφ' οὗ εἶναι βεβαίον ὅτι ἐκεῖ ἔκειτο ἡ Δημητριάς, ἀλλ' ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Κάστρου τοῦ Βόλου, νῦν Παλαιὰ λεγομένου, ἀπεδείχθη καὶ ἐξ ὅσων ὁ κ. Τσουντας καὶ Κουρουνιώτης ἔγραψαν ³⁾ ἐρευνήσαντες δι' ἀνασκαφῶν καὶ ἐξ ὅσων ἡμεῖς ⁴⁾.

Καὶ ἐκ χωρίων ἀρχαίων συγγραφέων δύναται νὰ πιστοποιηθῇ ὅτι ἡ Ἰωλκὸς ἦτο πόλις ἐγγύτατα τῆς Θυλάσσης

1) N. Gr. IV 380. Πρὸλ. Α. Waco ἐν JHS XXVI 1906, 154 σημ. 44· ὁ κ. Waco δὲν ἀποκρούει τὴν ἐπὶ τοῦ Κάστρου τοῦ Βόλου (Παλαιὰ) ὑπαρξίν τῆς πόλεως Ἰωλκοῦ, ἐπὶ δὲ τῆς Ἐπισκοπῆς τὴν τῆς ἀκροπόλεως αὐτῆς.

2) Πρακτικά 1892 σελ. 46—47. Καὶ ὁ Dodwell, ὡς ὁ κ. Στάης, δὲν εἶχεν ἀναγνωρίσει τὴν ἐπὶ τῆς Γορίτσας θέσιν τῆς Δημητριάδος, θέτων ἐκεῖ ὁ πρῶτος τὰς Παγασάς.

3) Τσουντας §. ἀ. σελ. 16 καὶ 400 σημ. 2. Κουρουνιώτης Ἐφ. Ἀρχ. 1906; 211 κ. ἔ.

4) Θεσσαλικά μνημεῖα I σελ. 6. Πρακτικά 1908, 221.

κειμένη¹⁾ καὶ ἐπὶ τῆς πεδιάδος ἰδρυμένη²⁾ καὶ δὴ ἐπὶ τύμβου ἦτοι λοφώδους ὑψώματος³⁾, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Πηλίου⁴⁾, οὐχὶ δ' ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ὄρους, ὡς κεῖται ἢ Ἐπισκοπή. Ἦδη τὰ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου⁵⁾ ἀποδιδόμενα αὐτῇ ἐπίθετα ἐνκειμένη καὶ εὐρύχορος ἀρμόζουσι μόνον εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Παλαιῶν Βόλου Ἰωλκόν· διότι ὁ χώρος τῆς Ἐπισκοπῆς καὶ ὁ περὶ αὐτὸν εἶναι λίαν στενός καὶ ἀνεπαρκής καὶ δι' ἀκρόπολιν ἐτι λόγου τινός ἀξίαν· τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Πινδάρου⁶⁾ ἐπίθετον εὐθείελος, ὅπερ ἀποδίδεται εἰς τὴν γῆν τῆς Ἰωλκοῦ, δηλοῖ ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχε κατὰ νοῦν τόπον ἀσκίαστον ὑπὸ τῶν ὀρέων, ἀφθόνως φωτιζόμενον, οἷος εἶναι ὁ ἐπὶ τῆς πεδιάδος λόφος τῶν Παλαιῶν, οὐχὶ δ' ὁ ἐπὶ τοῦ βουνοῦ τῆς Ἐπισκοπῆς, ὅστις καὶ κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ὑστερώτερον φωτίζεται ἐκείνου καὶ κατὰ τὴν δύσιν πρότερον.

Ἐσώζετο δὲ καὶ κατωκεῖτο ἢ Ἰωλκός καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικούς χρόνους· τοῦτο ἀποδεικνύουσι τὰ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 3 λεγόμενα, διὰ τὴν Γ'—Δ' π. X. ἑκατονταετηρίδα ἰσχύοντα, καὶ ἢ ὑπὸ συγχρόνων τῇ ἄνω περιόδῳ συγγραφέων ἀναφορὰ τῆς Ἰωλκοῦ⁷⁾, εἰς ὧν τὰς λέξεις οὐδεμία ἐννοια ὑπάρχει ἀναγκάζουσα ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν ὅτι πρό-

1) Ὁ Διόδ. IV 50,3 ἐξ αὐτοψίας ἴσως ἰδὼν τὴν Ἰωλκὸν ἢ ἐξ αὐτοπτῶν προγενεστέρων αὐτοῦ συγγραφέων μαθὼν, λέγει ὅτι ὁ Ἰάσων κατέπλευσεν εἰς «ὄρμον οὐ μακρὰν μὲν τῆς Ἰωλκοῦ κείμενον ἀθεώρητον δὲ τοῖς ἐκ τῆς πόλεως». Παράλλου πάλιν φαίνονται θεωροῦντες τὴν Ἰωλκὸν οἱ Πίνδ. Πυθ. IV 188, Εὐριπ. Μηδ. 7 κέ. Σκύλαξ Περίπλ. 66 (πρόλ. Πλίν. Ν. Η. IV 9,16) Linn. 44,13 classem Jolci stare. Ὁ Στράβ. ὅμως Θ' 436,15 λέγει ὅτι «καλιεῖται καὶ συνεχῆς αἰγιαλὸς Ἰωλκός».

2) Πίνδ. Ἰσθμ. VIII 40 κέ.

3) Ὁ Καλλιμάχ. Ἔγν. εἰς Ἄρτεμ. 207—208 τοιοῦτον τύμβον ὑποθέτει τὴν Ἰωλκόν.

4) Πίνδ. Νεμ. IV 54 κέ.

5) Β 712. Α 256.

6) Πυθ. IV 76 κέ.

7) Ἡσίοδου, Πινδάρου, Σιμωνίδου, Ἡρόδοτου, Εὐριπίδου, Θεοκρίτου κλ., περὶ ὧν βλ. κατωτέρω σελ. 157 καὶ 161.

κειται μὲν περὶ μυθικῆς ἀπλῶς πόλεως, αὐτοὶ δ' αὐθαίρετως ἀποδίδουσιν ἐκείνην χαρακτηριστικὰ ἐπίθετα· τούναντίον οἱ ἀνωτέρω φαίνονται ὀμιλοῦντες περὶ πόλεως οἰκουμένης καὶ κατὰ τοὺς ἑαυτῶν χρόνους 1). Ὁρισμένως ὑπάρχει ἡ Ἰωλκός κατὰ τὸ τέλος τῆς Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος V 94 λέγων διαρρήδη ὅτι παρεχώρησαν αὐτὴν αἱ Ἀλευάδαι πρὸς οἰκήσιν τοῦ τυράννου τῶν Ἀθηναίων Ἰππίου. Κατὰ τὴν Γ' καὶ Β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα κατοικεῖτο ἐπίσης ἡ Ἰωλκός, ἴσως ἐν παρακμῇ οὔσα, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἐν ἐπιγραφαῖς ὑπαρξίς τοῦ ἐθνικοῦ Ἰωλκίως 2) καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς καὶ αὐτὸς ὁ Στράβων 3).

Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος καὶ Πομπωνίου Μέλα, οἵτινες θεωροῦσιν αὐτὴν ἔρημον 4), δὲν εἶναι βέβαιοι τοῦτο· ἴσως ὑπ' ὀλίγων ἀνθρώπων κατοικεῖτο τότε ἡ Ἰωλκός, καὶ δὴ ὑπὸ τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Ἰωλκίας Ἀρτέμιδος, ἧς ὁ ναὸς ἔκειτο ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ λόφου

1) Ἡτοι ἀπὸ τοῦ 600 — 300 π. Χ. Ἑβραϊκὸν παράδειγμα ἔστω ἐκτὸς τοῦ Ἡροδότου καὶ ὁ Πτολεμαῖος, Γεωγρ. III 12, ὅστις ἀναφέρει ὡς πόλιν τῶν Ἡελασιωτῶν τὴν Ἰωλκὸν καὶ ὁ Σκύλαξ 66 τῶν Μαγνήτων· τοῦτο δὲν ἴσως ἔπραττον, ἀν δὲν ὑπῆρχεν εἰς τοὺς χρόνους αὐτῶν πόλις τις.

2) JG IX 2, 1109.

3) Θ' 436, 15 ὅτι καὶ ἡ Ἰωλκός ἦτο ἐν τῶν πολισμάτων, ἐξ ὧν συνώκησθη ἡ Δημητριάς (293 π. Χ.)· κατοικεῖτο ἄρα· πρὸς Ἰωλκ. 6. Δημητρ. I III.

4) Στράβ. Θ' 438, 18 *Mela* II 3, 40· τὸ ἐνταῦθα aliquando δηλοῦ καὶ ἡμετέραν γνώμην ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους μὲν τοῦ συγγραφέως τοῦτου περίφημος πόλις τῆς Θεσσαλίας ἦτο ἡ Λάρισα, ἄλλοτε δὲ ποτε ἡ Ἰωλκός, ἧτις ἐπ' αὐτοῦ θὰ ἦτο ἡ ἔρημος ἡ ἄσημος. Σημειωτέον ὅτι παρὰ Στράβωνι ἐπικρατεῖ μεγάλη σύγχυσις καὶ ἀντιφάσις προκειμένου τοῦ λόγου περὶ τῆς Ἰωλκοῦ: λέγων ὅτι ὁ Δημήτριος συνώκησε τὴν Δημητριάδα ἐκ τῶν παρακειμένων πολιτῶν, ἐν αἷς ἡ Ἰωλκός, θεωρεῖ ὅτι ὑφίστατο ὡς πολίτευς ἡ Ἰωλκός τῶ 293 π. Χ., προσθέτων δὲ ὅτι αἱ καταριθμηθεῖσαι πολίται «νῦν εἰσι κώμαι τῆς Δημητριάδος» ἐκλαμβάνει ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ὑπάρχουσαν κώμην τὴν Ἰωλκὸν· ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις ἀνομάζει τὴν Ἰωλκὸν τόπον κείμενον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης ἐκ Δημητριάδος εἰς Βοϊτίην, ἧτοι ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Παλαιῶν Βόλου, διότι οὐδεὶς σιωπερῶν θέλει ἀνέλθει σήμερον εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν ἀναχωρῶν ἐκ Γορτίου, ἵνα μεταβῇ πρὸς τὴν Κάρλιαν.

τῶν Παλαιῶν 1). Ἐτελοῦντο δὲ καὶ ἀγῶνες ἐν Ἰωλκῷ, οἱ πρῶτοι μετὰ τοὺς μεγάλους τέσσαρας θεωρούμενοι 2). Καὶ ἄλλοι δὲ σύγχρονοι περίπου τοῖς ἀνωτέρω συγγραφεῖς ὀμιλοῦσι περὶ τῆς Ἰωλκοῦ ὡς περὶ πόλεως ἢ πολίχνης ὑπαρχούσης τότε 3).

Ἄνασκαφάς δ' ἐξετελέσαμεν παρὰ τὴν Ἰωλκὸν κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον εἰς τὰ ἐξῆς σημεῖα:

2) Προϊστορικὸς συνοικισμὸς ἐν Κουφοβούνῳ.

Δεξιᾷ τῷ ἀναχωροῦντι διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἐκ Βόλου εἰς Φεράς καὶ Βορείως τῆς Ἰωλκοῦ εἰς ἀπόστασιν οὐχὶ μείζονα τοῦ χιλιομέτρου ἀπ' αὐτῆς, ὑψοῦται μικρὸς πεπλατυσμένος λόφος, καλούμενος νῦν *Κουφόβουνο*, διεσχισμένος τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν λατόμων ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐλάχιστον αὐτοῦ ἀπέμεινεν ἀλώθητον.

Ἄνασκάφαντες εἰς τινὰ σημεῖα τῆς κορυφῆς, ἐνθα διετηροῦντο χῶματα βάθους 1—1.50^μ, εὔρομεν ἐρυθρωπὸν σκληρότατον χῶμα ἐκ πλίνθων πιθανῶς προερχόμενον, καὶ ὑπ' αὐτὸ πολλὰ συντρίμματα ἀγγείων χειροποιήτων ἀκαθάρτου πηλοῦ πλήρους γαλαζιῶν καὶ ὀγκωδεστέρας κατασκευῆς· εὐρέθησαν καὶ τινὰ ἐρυθρὰ καὶ μέλανα καλῶς ἐστρωμένα, οὐδὲν δὲ μετὰ γραπτοῦ κοσμήματος.

Εὔρε δὲ καὶ ὁ λατόμος Μ. Βουλγαράκις πολλὰ λίθινα ἐργαλεῖα ἐκεῖ, ἅτινα ἀπέριπτεν ἀγνοῶν τὴν σημασίαν αὐτῶν, ἕως οὗ ὁ φύλαξ τῶν ἀρχαιοτήτων Διμηνίου Ἄ. Καλαντζῆς τυχαίως ἀντιληφθεὶς τοῦτο διέστωσεν ἐν ἡ δύο ἐξ αὐτῶν· εἶναι δὲ ταῦτα μεγάλα ἐπιμήκη καὶ πρὸς τὸ στρογ-

1) Βλ. *Θεσσαλικὰ Μνημεῖα* I σελ. 6 καὶ *Πρακτικά* 1908, 221.

2) Πρὸς. *Frg. Hist. Graec.* II σελ. 180· εἶναι ἀέθιστοι οἱ χρόνοι τῆς τελέσεως αὐτῶν.

3) *Liv.* 44, 13 (περὶ στρατοπεδεύσεως τῶν Ῥωμαίων τῷ 169 π. Χ. ἐν Ἰωλκῷ).

γύλον κλίνοντα, ὅα τὰ τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν μάλιστα ¹⁾).

Ταῦτα δεικνύουσιν ὅτι ἐπὶ τοῦ λόφου ἐκείνου ὑπῆρχε προϊστορικός τις μικρὸς καὶ πτωχὸς συνοικισμὸς, ὅστις θὰ ἦτο προάσιόν τι τῆς προϊστορικῆς Ἰωλκοῦ, ὡς τὸ Διμήνη, τὸ Σέσκλον, ἢ Ἀκρόπολις τῶν Παγασῶν, ὁ ἐπὶ τοῦ λόφου Ταρσανᾶς τῶν Παγασῶν ἐπίσης συνοικισμὸς καὶ ἴσως ἄλλαι μικραὶ ἀκρόπολεις, περιβάλλουσαι ὡς προάστια ἢ χωρία τὴν τότε βασιλεύουσαν καὶ μεγάλην Ἰωλκόν ²⁾, ἐφ' ἧς δεόν νὰ γίνωσιν ἀνασκαφαί, προτοῦ ὁ χώρος καταληφθῆ ἅπας ὑπὸ τῶν ὁσημέραι πολυπληθῶν ἀνεγειρομένων οἰκιῶν.

3) Ἱστορικοὶ τάφοι παρὰ τὴν Πασπαλιὰν Ἰωλκοῦ.

Μεταξὺ Κουφοβούνου καὶ Ἰωλκοῦ, ἐγγύτερον πρὸς τὴν δευτέραν, ὑπὲρ τοὺς τελευταίους οἰκίσκους τοῦ Βόλου, δεξιᾷ τῷ βαδίζοντι τὴν εἰς Διμήνη ὁδόν, ὑπάρχει θέσις καλουμένη «Πασπαλιά», ἐπίπεδος, ἐξ ἧς εἶχον ἐξαγάγει ἀφθονα χρώματα κατὰ τὸ 1900 διὰ τὸ κρηπίδωμα τοῦ λιμένος Βόλου.

Κατὰ τὴν ἐκχωμάτωσιν ταύτην λέγει ὁ μηχανικὸς κ. Ἰω. Σκούταρις, καὶ ἄλλοι πιστοποιοῦσιν, ὅτι εὐρέθησαν τάφοι ὑπὲρ τοὺς 50, ἐν οἷς ὑπῆρχον πλούσια κτερίσματα, δακτύλιοι, κάτοπτρα, χρυσᾶ ἀντικείμενα, ἀργυρᾶ ἀγχεῖα κ.τ.τ. Ἐμάθομεν δ' ὅτι καὶ τινεῖς Ἑβραῖοι, ἔχων ἐγγύς ἐργοστάσιον, ἀνώρυξε καὶ ἐσύλησε πολυαριθμους τάφους τῆς αὐτῆς σειρᾶς.

Ἀνασκάψαντες ἐναυθὰ εὔρομεν εἰς βάθος 0.60^μ ἀπὸ

1) Βλ. ἀνωτέρω σελ. 154 καὶ Πρακτικά 1908 σελ. 186.

2) Ὁ Σχολ. εἰς Ἀπολλών. ΠΙ 1090 λέγει ὅτι ἡ Θεσσαλία διήρητο εἰς τέσσαρα τμήματα, ὧν ἓν ἦτο ἡ «Ἰωλκίτις», καὶ εἶναι μὲν ἔμφανές ὅτι ἡ λέξις Ἰωλκίτις προέρχεται ἐκ κακῆς ἀντιγραφῆς ἀντὶ Ἑσταικίτις, ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ υποθέσωμεν ὅτι εἰς τινεῖς ἀρχαιοτάτην περίοδον δυνατόν νὰ ἐκαλεῖτο ἡ Μαγνησία μετὰ τῆς ἐγγύς Πελασγίτιδος, ἢ τὰ περὶ τὴν Ἰωλκὸν χωρία, διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου Ἰωλκίτις.

τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους τάφον μήκους 1.77, πλάτους 0.72 καὶ βάθους 0.56 (μὴ ὑπολογιζομένου τοῦ πάχους τῶν πλάκων), ποιηθέντα ἐκ τεσσάρων ἀκατεργάστων πλάκων ἐκ σχιστολίθου εὐτελοῦς· πλάξ ἐκ τοῦ πώματος ἔκειτο ἐντὸς τοῦ τάφου, ὅστις εἶχε συληθῆ. Ἐξω αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτὸ βάθος εὔρομεν σχύφον μέλανος γανώματος, μίαν χαλκὴν πόρπην, κρίκους χαλκοῦς, ἐν μικρότατον ἀρχαϊκὸν ἀγγεῖον πήλινον καὶ πολλὰ τμήματα ἀγγείων τῆς Ε'—Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Παρὰ τὸν τάφον τοῦτον εὔρομεν ἕτερον ἀσύλητον περιέργου κατασκευῆς· διότι δὲν εἶχεν ἐκ τῶν πλαγίων πλάκας, ἀλλὰ μίαν μικρὰν ὀρθὴν παρὰ τὴν κεφαλὴν (κοινῶς κεφαλᾶρι) καὶ ἑτέραν παρὰ τοὺς πόδας ὁμοίαν, ἐπάνω δὲ ὡς πῶμα τέσσαρας μικράς· αἱ ἐκ τῶν πλαγίων πλάκες δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀφαιρέθησαν, διότι ὁ μὲν τάφος ἔκειτο 0.90^μ ὑπὸ τὸ νῦν ἔδαφος, εὐρέθη δὲ καθ' ὅλα ἀθικτος ὁ νεκρὸς βλέπων ΒΔ. Ἐν αὐτῷ εὔρομεν σχύφον ἄνευ λαβῶν ἀπλοῦν, λήχυθον μετ' ἐγχαράκτων κοσμημάτων τοῦ μελανομόρφου ὕφους καὶ τινα μικρότατα ἀγγεῖα μετὰ γραπτῶν πολυχρῶμων ζωνῶν. Ἀνήκει ἄρα ὁ τάφος εἰς τὴν Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα.

Εἰς τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ εὔρομεν συντεθαμμένον μετ' αὐτοῦ ζῶον, πιθανώτατα κύνα, οὗ τὰ ὀστέα, ὡς καὶ τὰ τοῦ ἀνθρώπου, διετηρήσαμεν· ὡς φαίνεται ἡ τοῦ πτωχοῦ τούτου ἀνθρώπου ὁ πιστὸς κύων ἀπέθανεν ἐκ τοῦ πόθου τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ συνετάφη ἐκεῖ, ἢ πιθανώτερον εἰσελθὼν ὁ κύων πρὸς διάθρωσιν τοῦ σώματος τοῦ νεκροῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξέλθῃ ἐκεῖθεν.

Μεταξὺ τῶν δύο μνημονευθέντων τάφων εὔρομεν τρίτον, ὡς ἀπλοῦν λάκκον πεποιημένον, ἔνθα ἐτάφη παιδίον τεθὲν ἐντὸς τμημάτων κεραμίδων· ἐστηρίχθη δὲ ὁ τάφος ἑκατέρωθεν καὶ ἐσχεπάσθη διὰ μικρῶν λίθων. Διετηρήσαμεν εὔ-

θρυπτά τινα ὄστα τοῦ παιδίου ἐντὸς αὐτοῦ εὐρέθη ἀγγεῖον μελανοβαφές μιμούμενον ταῦρον καὶ πλουσίως ἀλλὰ βαναυσότερον βεβαμμένον ἐν ταῖς λεπτομερείαις διὰ παχυτάτων λευκῶν καὶ ἐρυθρῶν βαφῶν.

Ὡς φαίνεται καὶ οἱ τρεῖς οὔτοι τάφοι ἀνήκουσιν εἰς μίαν οἰκογένειαν· διότι ἐκ τῆς πόρπης δύναται νὰ θεωρηθῇ πιθανόν ὅτι ὁ πρῶτος τάφος ἀνήκεν εἰς γυναῖκα.

Εἰς τὸ αὐτὸ βᾶθος εὗρομεν ἔξω τῶν τάφων καὶ τινα τμήματα λεπτοτάτων μυκηναίων ἢ ἀρχαϊκῶν ἀγγείων, τῶν ἰδιαζόντων ἐν Θεσσαλίᾳ· φέρουσιν ἔξω γραπτὰς ζώνας καὶ ὑπ' αὐτὰς ἀραιὰ κυματοειδῆ κοσμήματα δι' ὑπερύθρου καὶ ὑπομελαίνης βαφῆς.

Οἱ τάφοι οὔτοι ἀνήκουσι βεβαίως εἰς Ἴωλκίους καὶ ἀποδεικνύουσιν ἀκμὴν τινα τῆς πόλεως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν περίοδον μέχρι που τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Σημειωτέον πρὸς τοῖς ἀνωτέρω εἰρημένοις ¹⁾ ὅτι ὁ ποιητῆς Σιμωνίδης ²⁾ ὀνομάζει τὴν Ἴωλκὸν πολυπότρου· καὶ σήμερον δ' εὐδοκιμεῖ ἐν τοῖς πέριξ καὶ καλλιιεργεῖται ἡ ἄμπελος ἀφθόνως· καὶ τὰ ἄλλα ὑπὸ ποιητῶν ἀποδιδόμενα τῇ Ἴωλκῷ ἐπίθετα ὅτι ἦτο ἀφνειός, κλειτή, λατρεία κττ. ³⁾ δεικνύουσι τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀκμὴν τῆς πόλεως κατὰ

1) Βλ. σελ. 156 κ. ἑ.

2) Σιμωνίδης παρ' Ἀθην. Δ' 172a P. L. G. (Bergk) III σελ. 453 «δυναμένα βαλλῶν | Ἀναυρον (Μελέαγρος) ὑπερ πολυπότρου ἐξ Ἴωλκοῦ· ὁ Σιμωνίδης εἶχε μεταβῆ εἰς Θεσσαλίαν, ὡς γνωστόν, πρὸς τοὺς Σκοπιάδας τῆς Κραννῶνος.

3) Ἡσιόδ. Ἄσπ. 380, 474· Θεογ. 997. Πίνδ. Πυθ. IV 76, Νερμ. IV 54 κέ. Θεόκρ. Εἰδ. 13, 19. Ἀπλῶς ἄνευ ἐπιθέτου τινός ἢ χαρακτηρισμοῦ ἀναφέρεται ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων ἡ Ἴωλκός. (Ἡσιόδ. Ἄσπ. 474, Θεογ. 997· Ἀπολλῶν. III 2. 1090, I 906· Columel. X 368)· τινὲς τούτων οὐδὲ θὰ εἶδῶν ποτε τὴν Ἴωλκὸν, ἰδίως οἱ δύο τελευταῖοι ποιηταί. Παρ' Ἀθήναιω ΙΑ' 468d λέγεται ὅτι «πλησίον τῆς Μολοσσίας ἡ Ἴωλκός, ἐν ᾗ ὁ ἐπὶ Πέλλᾳ ἀγῶν ἐτέθη»· ἂν ἡ Ἴωλκός αὕτη ἦτο ἕτερα τις ὁμώνυμος, ἢ τὸ «Μολοσσία» κείται ἀντὶ τοῦ Μαγνησίας, δὲν δυνάμεθα ἐν τῷ παρόντι νὰ βεβαιώσωμεν· φαίνεται ὁμοῦ πιθανώτερον τὸ δεύτερον πάντως.

τούς μυθικούς και αρχαίους χρόνους μέχρι που της Ε' π. Χ. εκατονταετηρίδος.

Δ') ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΑΜΦΑΝΑΙΣ

Κατά μῆνα Δεκέμβριον ἐξετελέσαμεν δοκιμαστικὰς ἀνασκαφὰς καὶ ἐρευνας ἐν θέσει Σωρός, κειμένη εἰς ἀπόστασιν μιᾶς τῷ πολὺ ὥρας ¹⁾ Νοτίως τῶν Παγασῶν ἀριστερὰ τῆς εἰς Ἀλμυρὸν ὁδοῦ καὶ ἀπεχούση περὶ τὴν ¹/₂ ὥραν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Πύρας, κοινῶς « Ἀγκίστρι ».

1) Ἡ θέσις καὶ τὸ ὄνομα τῶν Ἀμφανῶν

Τὸ μέρος, ἐνθα εὐρίσκονται τὰ εἰρήπια, εἶναι βραχῶδες καὶ ἀπότομον, ἰδίως ἡ θέσις Σωρός ὁμοιάζει πρὸς μέγαν κῶνον ἀρκούντως δυσανάβατον ἐκ τῆς Βορείου μάλιστα πλευρᾶς (εἰκ. 8). Εἶναι δὲ σήμερον τελείως ἔρημον καὶ ἐγκατελειμμένον τὸ μέρος τοῦτο, μόνον ὑπὸ ποιμένων ἐπὶ τινὰς μῆνας κατ' ἔτος συχναζόμενον. ἐπίσης οὐδαμοῦ αὐτοῦ διακρίνονται εἰρήπια ῥωμαϊκῶν ἢ βυζαντιακῶν χρόνων καὶ φαίνεται βέβαιον ὅτι καὶ κατ' αὐτοὺς δὲν κατωκίθη ἡ θέσις. κατωκίθη δὲ κυρίως κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν περίοδον μόνον, καὶ μέχρι που τοῦ 400 π. Χ. ὑπ' ὀλίγων κατοίκων, οἵτινες ἔκτοτε θὰ συνήλθον εἰς τὴν μεγάλην καὶ ἀχμαίαν πόλιν τῶν Παγασῶν, παρακειμένην ἐκεῖ.

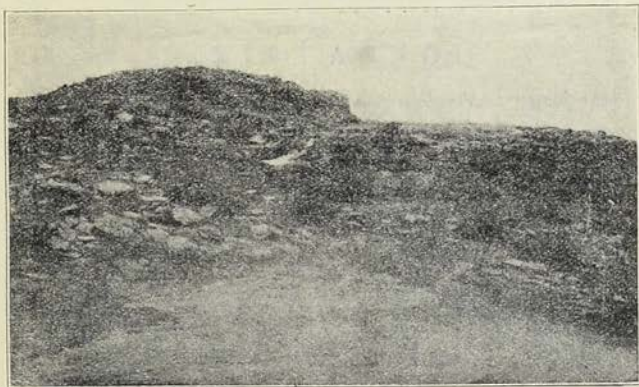
Ὅτι τὰ ἀνωτέρω εἰρήπια εἶναι αἱ Ἀμφαναί, συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ Περίπλου τοῦ Σκύλακος ²⁾: « καὶ εἰσι Θετταλίας πόλεις αἶδε ἐπὶ θαλάττῃ: Ἀμφαναῖον, Παγασαί· καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει ³⁾ ὅτι « ἔστι καὶ χω-

1) Ὅχι! 2 ὥρῶν ὡς λέγει ὁ κ. Hirschfeld ἐν Pauly-Wissowa Real-Encyklop. I 1884.

2) Anonymi, vulgo Scylacis etc B. Fabricius σελ. 21. Πρὸς Leake ἐ. ἀ. IV 371, Γεωργιάδην «Θεσσαλία» σελ. 149, Lolling Hell. Landesk. 149.

3) Ἐν λ. Ἀμφαναί.

ρίον Θεσσαλίας (ένν. Ἐμφαναί)». Ὑπῆρχε δὲ καὶ ὁμώνυμος ἢ προσομοίως καλουμένη¹⁾ πόλις δωρικῆ, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἐρατοσθένης ἐν ταῖς Γενεαλογίαις αὐτοῦ παρὰ τῷ αὐτῷ Στεφάνῳ. Τὴν δὲ περὶ τῆς Θεσσαλικῆς πόλεως πληροφορίαν ἔλαβεν ὁ Στέφανος ἐκ τῶν Φιλιππικῶν τοῦ Θεο-

Εἰκὼν 8. Ἀποψὶς τοῦ ΒΑ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀμφανῶν.

πόμπου, εἰς ὃν πολυτίμους ὀφείλομεν εἰδήσεις περὶ τῆς Θεσσαλίας, ὡς εἶδομεν ἀλλαγῶ²⁾.

Τὸ ὅτι αἱ Ἀμφαναὶ τῆς Θεσσαλίας ἰδρύθησαν ὑπὸ Δωριέων, ὡς νομίζει ὁ κ. Hirschfeld, θεωρῶν τὸν χωρισμὸν δύο πόλεων ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς πλάνην τοῦ ἐθνογράφου³⁾, ἀποδεικνύει ἐσφαλμένον ἐπι-

1) Διότι ὑπάρχουσι καὶ ἐκδοχαὶ παρὰ τὸ ἐθνικὸν γενόμεναι Ἀμφαναῖα, Ἀμφαναῖον (οὐχὶ Ἀμφανάιον ὡς παρὰ Γεωργιάδην «Θεσσαλία» σελ. 149). Ἄνευ ἀποδείξεως διατείνεται ὁ κ. Hirschfeld ἔ. ἀ. ὅτι ἡ ἑτέρα πόλις Ἀμφαναῖα δὲν ἔκειτο ἐν Δωρίδι.

2) «Πρακτικὰ» 1908 σελ. 217 κέ.

3) Ἐ. ἀ. Ἐσχάτως ὁ κ. Gerhard Kip, Thessalische Studien 36 ἀποδεικνύει ὀρθὴν τὴν γνώμην τοῦ Lolling περὶ ὑπάρξεως ἐν οὐταῖα πόλεως Ἀμφανῶν.

γραφῆ, ἦν εὖρομεν ὑπὸ τὸν Σωρόν, ἡ μόνη ἀσφαλῆς καὶ βεβαία ἐξ Ἀμφανῶν 1)· εἶναι ἐπιμήκης πλάξ ἀκατέργαστος ἐκ μελανοκυάνου ἀμμώδους σχιστολίθου, ἄνω ὀλίγον ἀποκεκομμένη· ὕψος 0.90, πλάτος 0.27, πάχος 0.09· φέρει κατὰ τὸ ὕψος ἐπιγραφὴν βαθέως καὶ ἐπιμελῶς κεχαραγμένην διὰ μεγάλων γραμμάτων ὕψους 0.065—0.12

Ο Κ Ρ Α Τ Ε Ι Σ

ἤτοι ὄνομα ἀποθανόντος «Τιμ—Νικ—κττ.] οκράτεις»: ἡ κατάληξις εἶναι ἐμφανῶς χαρακτηριστικὴ τῆς Θεσσαλικῆς οὐχὶ τῆς Δωρικῆς διαλέκτου, ἡ δὲ ἐπιγραφὴ τῶν ἀρχῶν που τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος τοῦλάχιστον.

Παρ' Εὐριπίδῃ 2) λέγεται ὅτι ὁ Κύνκος κατόκει ἐν Ἀμφαναίς, ὧν οἰκιστὴς τῆς πόλεως πιθανῶς· τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν βαθεῖαν ἀρχαιότητα αὐτῆς.

Συγδέεται δὲ ὁ Σωρὸς διὰ λαιμοῦ Νοτίως μεθ' ὑψηλοτέρου ὄρους· ἐκ τοῦ λαιμοῦ τούτου καὶ ὑψηλότερον ἔτι ἐκ τοῦ Σωροῦ φαίνονται ἀπλούμενοι ἐκατέρωθεν ἀριστερᾶ μὲν

1) Διότι αἱ ἐν JG IX 2,356—357 δύο μόναι ἐξ Ἀμφανῶν γνωσταὶ ἐπιγραφαί, εἶναι ἀδέβαιον ἂν ὄντως προέρχονται ἐκεῖθεν, τοῦ κ. Ν. Γιαννοπούλου, ὅστις μόνος ἀναφέρει τὰ περὶ αὐτῶν, πολλάκις ἀποδειχθέντος ὅτι πλανᾶται ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν τόπων, ὅπου εὐρέθησαν αἱ ἐν Ἀλμυρῷ ἐπιγραφαί καὶ τὰ ἄλλα ἐκεῖ ἀρχαῖα μνημεῖα. Εἰς τὰς πληροφορίας αὐτοῦ δοῦς πίστιν ὁ κ. Kern ἐπλανήθη εἰς τὴν ταξινόμησιν τῶν ἐπιγραφῶν ἄλλου καὶ ἰτόνου, ὡς ἀπεδείξαμεν ἐν «Πρακτικοῖς» 1908, 162 (πρβλ. 221). Καὶ αἱ δύο ἐκδοθεῖσαι ἐπιγραφαί δὲν περιγράφονται ἀκριβῶς· τῆς πρώτης, ὁ λίθος εἶναι γονδρόκοκκον λευκὸν μάρμαρον, τὸ δὲ μνημεῖον βάθρον ἐκ τῶν πλευρῶν ἀποκεκομμένον, φέρει ἐπὶ τῆς προσθίου ἑδρας ἄνω καὶ κάτω ὀριζόντιον πρῶτον γέισον, ἐπὶ δὲ τῆς ἄνω βαθῶν τέρμον ὀρθογώνιον· ἡμεῖς ἀνεγνώμεν τῷ 1907

... Α Μ Ϛ Ε Η

ἤτοι «Ἐρμάου (χθονίου) ὕψος 0.46, πλάτος 0.16, πάχος 0.22, ὕψος γραμμάτων 0.022. Τὴν δευτέραν ἐπιγραφὴν δὲν εὖρομεν ἐν Ἀλμυρῷ· φαίνεται ὅμως προερχομένη ἐκ Παγασῶν, ὡς καὶ ἄλλαι, ἅς ὁ κ. Ν. Γιαννοπούλου ἐκτίμησεν ἐκεῖθεν εἰς Ἀλμυρὸν, εὖρον εἰς τὰς μάνδρας τῆς ἐκ Βόλου εἰς Ἀλμυρὸν ὁδοῦ.

2) Ἡρακλ. Μαινομ. 391 κέ. «Κύνκον ξηνοδακτῆαν | τόξους ὄλεσεν (Ἡρακλῆς ἔην)», Ἀμφαναί|ας οἰκῆτορ' ἀμικτον».

τῶ ὄρωντι ΒΑ ὁ κόλπος τῶν Παγασῶν, δεξιᾷ δὲ ὁ ὠραῖος ὄρμος τῶν Ἀμφανῶν, νῦν «Βαθὺ» καλούμενος.

Πρὸς ἀμφοτέρωτα τὰ σημεῖα ταῦτα ἐκτείνεται ἡ τε ἀρχαία πόλις καὶ ἡ ἀκρόπολις, ὁρώμεναι ἀμφοτέρωθεν, ἐκ τε δῆλα δὴ τῶν Παγασῶν καὶ ἐκ τῶν παραπλεόντων ἀπὸ τῆς Πύργου· ἐκ τούτου βεβαίως ὠνομάσθη ἡ πόλις Ἀμφιφαναί, ἥτοι ἀμφοτέρωθεν φαινόμεναι, ἐξ οὗ τὸ Ἀμφαναί, ὡς ἀμφοφορεὺς—ἀμφορεὺς κττ.

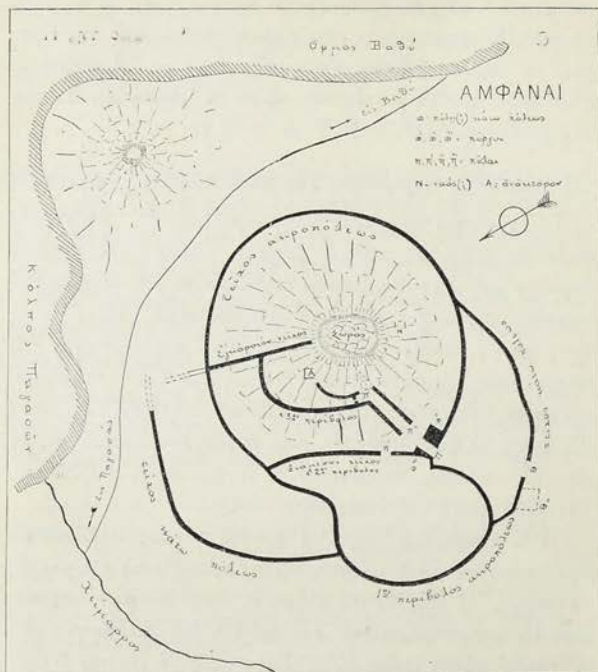
2) Τριπλοῦς περίβολος τῆς ἀκροπόλεως Ἀμφανῶν.

Τὸ κατωτέρω πρόχειρον διάγραμμα (εἰκ, 9), ὅπερ ἐλάβομεν δι' ὁδεύσεως περὶ τὰ ἐρείπια, δεικνύει ὅτι ἡ πόλις περιεῖχε μεγάλην ἀκρόπολιν, διχαζομένην διὰ τείχους ἐγκαρσίου προφυλακτηρίου, καὶ μικρὰν κάτω πόλιν, ἧς τὰ ἴχνη μόλις διακρίνονται Ἀνατολικῶς καὶ Δυτικῶς τῆς ἀκροπόλεως. Τῆς κάτω ταύτης πόλεως ἀμφίβολον πύλην διεκρίναμεν κατὰ τὸ σημεῖον π μετὰ παρακειμένου πύργου π'. Τὰ τείχη αὐτῆς ἐποιήθησαν οὐχὶ τοσοῦτον ἐπιμελῶς ὡς τὰ τῆς ἀκροπόλεως, παρουσιάζουσι δὲ πολλαχοῦ διορθώσεις, μεταρρυθμίσεις καὶ ἐπισκευάς.

Ἡ δὲ ἀκρόπολις διαιρεῖται καὶ διὰ τείχους διαμέσου εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ Νότιον εἶναι ταπεινότερον καὶ μικρῶς ἐκτάσεως. Ἡ εἴσοδος εἰς αὐτὴν ἐγένετο διὰ μεγάλης πύλης Π, ὑποστηριζομένης ἐκατέρωθεν διὰ δύο πύργων π'', π'''. μετ' αὐτὴν ἑτέρα πύλη Π' ἄγει εἰς τὸ Νότιον διαμέρισμα, τρίτη δὲ μεγάλη Π'', ἔχουσα ἐκατέρωθεν εἰδὸς τι μακροῦ τείχους, φέρει εἰς τὸν τρίτον ἐσώτατον περίβολον διὰ τετάρτης πύλης Π''', ἣν ἐν μέρει ἀνεσκάψαμεν, εὐρόντες καὶ τὰς βάσεις τῆς θύρας ὡς δεικνύει τὸ σχῆμα, (εἰκ. 10) ἥτοι τοῖχον, ἐφ' οὗ ἐστηρίζοντο τὰ ξύλα αὐτῆς.

Τὰ τείχη τῆς ἀκροπόλεως σώζονται πανταχοῦ πολὺ καλῶς, ποιηθέντα διὰ μεγάλων πλακοειδῶν λίθων κοινοτά-

των ἐν τοῖς πέριξ, ἡρμοσμένων ἰσοδομικῶς· ὁμοιάζουσι δὲ πολὺ πρὸς τὰ τῶν Γλαφυρῶν καὶ τοῦ Κοροπαίου Ἀπόλλωνος καὶ φαίνεται πιθανόν ὅτι δὲν εἶναι νεώτερα τῶν ἀρ-

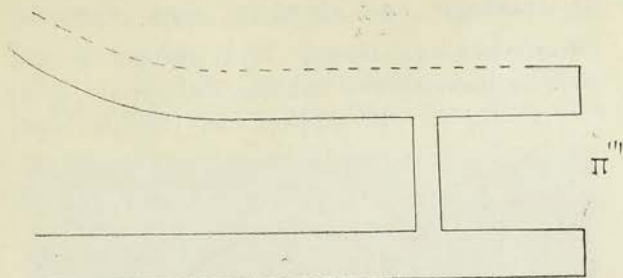
Εἰκὼν 9. Πρόχειρον διάγραμμα τῶν τειχῶν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῆς κάτω πόλεως τῶν Ἀμφιπόλεων.

χῶν τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος¹⁾. Ἡ εἰκὼν 8 δεικνύει τὸ ΒΑ τμήμα τῆς ἀκροπόλεως, ἡ δὲ 11 τὸ Ἀνατολικόν, ἔνθα κάλλιον διακρίνεται ἡ ἐργασία. Ἡ εἰκ. 12 πα-

1) Πρὸλ. Wace ἐν JHS. τ. ἀ. εἰκ. 10.

ρέχει δείγμα τῶν λίαν ἰσχυρῶν τειχῶν τοῦ πύργου π'' καὶ

1 : 200

Εἰκὼν 10. Διάγραμμα τῆς ἀνασκαφείσης ἐν μέρει πύλης τοῦ ἐσωτάτου (τρίτου) περιβόλου τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀιγῶν.

τέλος ἡ εἰκ. 13 δεικνύει τὸ τεῖχος τοῦ τρίτου περιβόλου,

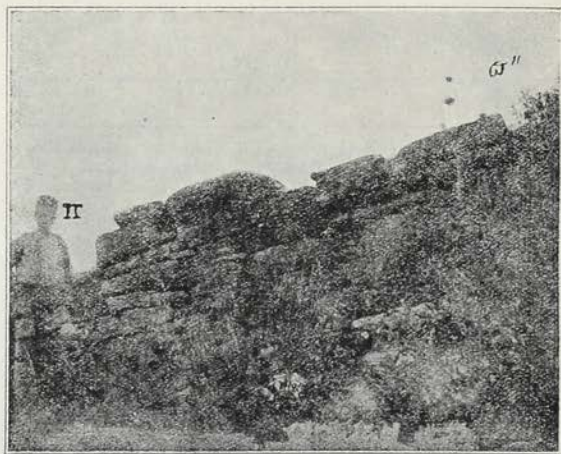
Εἰκὼν 11. Ἀποψὶς τοῦ Ἀνατολικοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀιγῶν (1ος περιβόλος).

ἰσχυρότατον πάντων καὶ εἰς ὕψος 2.50^μ σωζόμενον, ἐν ᾧ

τὸ πάχος καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν τειχῶν εἶναι 1.50-2^μ, πολλαχῶς ὅμως φθάνει μέχρι 4^μ.

3) Ἀνάκτορον, ναός, οἰκίαι καὶ τάφοι Ἀμφίωνων.

Πανταχοῦ ἀνά τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἐν μέρει ἀνά τὴν κάτω πόλιν διακρίνονται ἐρείπια οἰκοδομημάτων ἀρχαίων, προσδίδοντα αὐτῇ τὴν ὄψιν ἀρχαϊκῆς τιнос Πομπηίας. Πρὸς

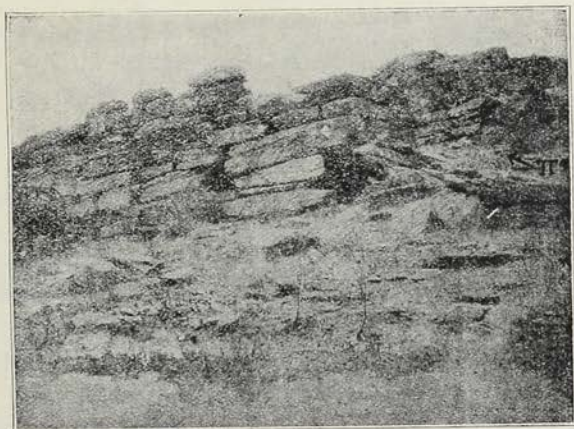
Εἰκὼν 12. Δεῖγμα τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀμφίωνων (2ος περίοδος ΝΔ).

ἀνασκαφῆν ἀριστον μέρος ἐθεωρήσαμεν τὴν πύλην Π''' καὶ τινα ἴχνη μεγάλου οἰκοδομήματος ἔσω αὐτῆς εἰς τὸ ὀχυρότατον σημεῖον.

Εὗρομεν δὲ ὄντως μακρὸν οἰκοδόμημα κατὰ τὸ σημεῖον Α, οὗτινος μίαν πλευρὰν ἀπεκαλύψαμεν ἔχουσαν μῆκος ὑπὲρ τὰ 14 μέτρα. Τὸ κτίσμα τοῦτο ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἦτο τὸ Ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος τῶν

Ἀμφανῶν. Δυστυχῶς δὲν εἶχομεν τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον, ἵνα ἀποκαλύψωμεν αὐτὸ ὁλόκληρον.

Ἐποιήθη δὲ ὁ τοῖχος διὰ μικρῶν λίθων πλακοειδῶν κατὰ τὴν μέθοδον τῶν τειχῶν ἐπὶ εὐθυνηρίας ἐκ πλακῶν μεζζῶνων καὶ ἔχει ὕψος 0.80^μ περίπου, πάχος δὲ 0.50^μ. Ὡς φαίνεται τὸ ὑπόλοιπον ἐποιήθη ἐκ πλίνθων ὠμῶν. Εὐρέθησαν καὶ τμήματα τῶν κεραμίδων τῆς στέγης φέροντα γὰ-

Εἰκὼν 13. Τὸ τεῖχος καὶ ἡ ἀνασκαφεῖσα πύλη τοῦ ἐσωτάτου 3ου περιβάλλου τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀμφανῶν.

νωσιν μέλαιναν, οἷαν τὰ ἀγγεῖα τοιαύτας κεραμίδας συνηνήτησαμεν καὶ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ ἱεροῦ τοῦ Κοροπαίου Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἡρακλέους ἐν Φεραῖς, πρὸς ἃ καὶ κατὰ τὴν εὐθυνηρίαν ὁμοιάζει τὸ Ἀνάκτορον τοῦτο.

Πρὸς τούτοις εὐρέθησαν καὶ τμήματα ἀγγείων μετὰ καλῆς μελαίνης γανώσεως, ἰδίως λεπτῶν κυλίκων καὶ πυθμένων μετὰ μελαινῶν κυκλοτερῶν ζωνῶν τοῦ ἀρχαικοῦ

τρόπου, ὡς καὶ εὐτελέστερα ἀβαφῆ ἀγγεῖα κοινῆς χρήσεως.

Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῆς πύλης, μὴδὲ ταύτην ἀχθεῖσαν εἰς πέρας ἐκ τοῦ ἐπελθόντος ἤδη χειμῶνος καὶ τῆς λήξεως τοῦ λογιστικοῦ ἔτους, εὔρομεν ὅμοια τοῖς ἀνωτέρω ἀγγεῖα καὶ τρία χαλκᾶ νομίσματα τελείως ἐφθαρμένα, ἔτι δὲ στάθμας πηλίνας πυραμιδοειδεῖς, τμήματα τροχηλάτου πίθου μετὰ φυλλοειδῶν ἐγχαράκτων κοσμημάτων, λύχνους ἀβαφεῖς, κογχύλας κττ.

Οὐ μακρὰν τοῦ Ἀνακτόρου κατὰ τὸ Νότιον τμήμα τῆς ἀκροπόλεως ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἐμφανῆ ἔχνη οἰκημάτων, πυκνότατα πρὸς ἀλλήλα κειμένων· ἐν τούτων ἀνεσκάψαμεν ἐν μέρει κατὰ τὸ σημεῖον Ν, εὔροντες ἄφθονα τμήματα καλῶν ἀγγείων, ὧν ἐν φέρει παράστασιν γυναικός, τοῦ σώματος αὐτῆς δηλωθέντος διὰ λευκῆς βαφῆς, τῶν δὲ κατερχομένων πλοκάμων διὰ ξανθῆς, καὶ ἀνδρὸς ἐνώπιον αὐτῆς, ὧν τὰ ἄνω μόνον ἡμίση τοῦ σώματος διατηρήθησαν. Εὔρομεν δὲ καὶ πολυαριθμούς κεραμίδας, οἷας ἐν τῷ Ἀνακτόρῳ καὶ ἀγγεῖα μετὰ ζωνῶν μελαινῶν ἀρχαῖκά.

*Ἐκ τινων διαιρέσεων τοῦ οἰκοδομήματος τούτου εἰκάζομεν ὅτι πρόκειται περὶ ναοῦ, ποιηθέντος καθ' ὃν τρόπον ἀκριβῶς ἐποιήθη τὸ Ἀνάκτορον. Ἐτέρου οἰκήματος μίαν πλευρὰν ἀνεσκάψαμεν κατὰ τὸ Νότιον τμήμα τῆς ἀκροπόλεως εἰς τὸ σημεῖον Ο.

Ὀλίγον ἔξω τῶν τειχῶν τοῦ τμήματος τούτου τῆς ἀκροπόλεως εὔρομεν βᾶθρον μετ' ὀρθογωνίου τόρμου πρὸς ἐμπηξιν στήλης καὶ παρ' αὐτὸ τάφον ἠνεωγμένον καὶ τὰ πολλὰ κατεστραμμένον· ἐποιήθη διὰ τεσσάρων κοινῶν ἀκατεργάστων πλακῶν.

Ἔτερα λόγου ἄξια ἐρείπια δεόμενα ἐρεύνης κείνται παρὰ τὴν Βόρειον ἀκτὴν ἔξω τῆς κάτω πόλεως μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἑνὸς φρέατος τοῦ μόνου καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν, ἐξ οὗ ὑδρεύονται οἱ ποιμένες.

Ε') ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ
ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΙΩΤΙΔΟΣ

Κατὰ μῆνα Ἰανουάριον εὐρέθη ὑπὸ χωρικῶν ἐν τῷ χωρίῳ Παλαιοκάστρῳ παρὰ τὴν Καρδίτσαν τάφος ἀπλοῦς ἐκ πέντε πλακῶν, οὗτινος ἐντὸς ὑπῆρχον πολυάριθμα καὶ πολυτιμότερα εὐρήματα, χρυσᾶ, ἀργυρᾶ, χαλκᾶ, ὑάλινα, πῆλινα, ἅτινα διήρπασαν οἱ εὐρόντες· πολλὰ τούτων κατέσχον αἱ ἀρχαὶ τῆ ὑποδείξει τοῦ δημοδιδασκάλου Νικ. Ῥεντίνα καὶ τοῦ ἀγροφύλακος Γ. Μήτσου.

Τούτου ἕνεκα μετέβημεν ἐκεῖσε κατὰ μῆνα Φεβρουάριον καὶ διεμείναμεν ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα ¹⁾ συντελέσαντες εἰς τὴν κατάσχεσιν καὶ ἄλλων ἀρχαίων εὐρημάτων τοῦ αὐτοῦ τάφου· πάντα ταῦτα κομίσαντες εἰς Ἀθήνας παρεδώκαμεν τῷ Διευθυντῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, καίτοι ὀρθὸν καὶ νόμιμον ἦτο νὰ μείνωσι ταῦτα ἐν τῷ Μουσείῳ Βόλου· ἀλλ' οἱ προϊστάμενοι τότε κ. κ. Π. Καββαδίας Γενικός Ἐφορος καὶ Π. Ζαίμης ὑπουργὸς ἐθεώρησαν καλὸν νὰ κρατήσωσιν αὐτὰ ἐν Ἀθήναις.

Ἐξετελέσαμεν δὲ καὶ ἀνασκαφὰς δοκιμαστικὰς ἐν Μητροπόλει καὶ ἐρέυνας, ὧν τὰ ἀποτελέσματα θέλομεν ἀνακοινώσῃ λεπτομερέστερον ἐν ἰδιαιτέρᾳ πραγματείᾳ ἣν ἔχομεν ἤδη ἐτοίμην πρὸς δημοσίευσιν ἐν ταῖς Mitteilungen τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς Σχολῆς.

1) Ἐκφράζομεν τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν καὶ ἐνταῦθα τοῖς ἀδελφοῖς Παπαδημητρίου, οἵτινες ἐφιλοξένησαν ἡμᾶς ἐν Παλαιοκάστρῳ, ἔτι δὲ τῷ ἐν Καρδίτῃ διαμένοντι φιλαργαίῳ καὶ ἐνθουσιώδει νέῳ κ. Ἄντ. Ἀλεξίου, οὗτις πολυτρέπως ἐβοήθηρεν ἡμῖν ἐν ταῖς περιοδείαις καὶ ἐρέυνας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου 1909

ἈΠΟΣΤΟΛΟΣ ΣΤ. ἈΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΑΙ ΕΝ ΕΡΜΙΟΝΙΔΙ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

Λαβὼν τὴν ἀδειαν παρὰ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας ὅπως ἐνεργήσω δαπάναις αὐτῆς ἀνασκαφὰς ἐν Ἐρμιονίδι, ἀνεχώρησα ἐκεῖσε περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου παρελθόντος ἔτους, μετὰ βραχείαν δὲ κατὰ χώραν ἔρευναν καὶ μελέτην ἡρξάμην τέλος τῆς σκιφῆς κατὰ τὴν 25 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐν θέσει Μπίσι, ἧτις ἀκατοικητος κατὰ τὸ πλεῖστον οὔτα περιέχει πλείστα ἀρχαῖά τε καὶ μεσαιωνικά ἐρείπια. Ἡ θέσις αὕτη εἶνε ἢ παρὰ Παισαυρία μνημονευομένη ἐπιμήκης εἰς τὴν θάλασσαν προέχουσα «ἀκτὴ», ἧτις καὶ «Ποσειδίων», ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἐκαλεῖτο¹⁾. Ἐπὶ ταύτης ἦτο ἐκτισμένη τὸ πάλαι κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα ἢ «ἀρχαιοτέρα» Ἐρμιόνη, διότι ὑπῆρχε καὶ «νεωτέρα», τέσσαρα στάδια ἐκείνης ἀπέχουσα καὶ ἐπὶ τοῦ λόφου Πρωινὸς κειμένη πόλις, ἀκριβῶς ὅπου σήμερον εἶνε ἐκτισμένη ἢ νεωτέρα κωμόπολις Ἐρμιόνη, ἢ κοινῶς «Καστρί» καλουμένη.

Τὸ ἐπὶ ἐπτὰ στάδια εἰς τὸ πέλαγος διηκὸν ἀκρωτήριον Μπίσι σχηματίζει περὶ τὸ πρῶτον τρίτον τοῦ ὄλου μήκους αὐτοῦ στενὸν λαιμὸν διαιροῦντα αὐτὸ εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ μὲν πρῶτον, τὸ πρὸς τὴν νεωτέραν Ἐρμιόνην, ἀπὸ δύο περίπου ἑτῶν ἡρξάτο οἰκοδομοῦμενον, τὸ

1) Τὸ χωρίον τοῦ Παισαυρίου Βιβλ. Β'. Κεφ. 6,9 ἔχει ὅδε: Μετὰ ταῦτα ἐν αἰγιαλὸς τε παρῆκει τῆς ἡπείρου μνησοειδῆς καὶ ἀκτὴ μετὰ τὸν κίχμαλον ἐπὶ Ποσειδίων, ἐκ θαλάσσης μὲν ἀρχομένη τῆς πρὸς ἀνατολὰς, προέχουσα δὲ ὡς ἐπὶ τὴν ἐσπέραν. ἔχει δὲ καὶ λιμένας ἐν αὐτῇ. Μῆκος μὲν δὴ τῆς ἀκτῆς ἐστὶν ἐπτὰ πού στάδια, πλάτος δὲ, ἢ πλατυτάτη, στυδίων τριῶν οὐ πλέον. Ἐνταῦθα ἢ προτέρα πόλις τοῖς Ἐρμιονεῦσιν ἦν.

ἐπίλοιπον δ' ὅμως ἀφέθη εὐτυχῶς ἐλεύθερον καὶ οὕτω εὐχερεστάτη καθίσταται ἢ ἐπ' αὐτοῦ ἀρχαιολογικῆ ἔρευνα.

Ἐν τῷ δευτέρῳ τούτῳ τμήματι τοῦ ἀκρωτηρίου ὑπάρχει καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς ἀρχαίων ἐρείπιων, ἰδίως δὲ εἰς τὸν περὶ τὸν ἁγ. Νικόλαον χώρον, ὃν καὶ τὸ πρῶτον ἀνεσκάψαμεν. Ὁ ναὸς οὗτος ἢ μᾶλλον τὸ παρεκκλήσιον εὑρηται ἐπὶ βραχώδους ὑψώματος εὐθὺς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ δευτέρου τμήματος τοῦ ἀκρωτηρίου, εἶνε δὲ ἰδρυμένος ἐπὶ τείχους μεσαιωνικοῦ, διήκοντος ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἀσφαλίζοντος οὕτω τελείως τὸ τμήμα τοῦτο ἀπὸ πάσης ἐξ Ἀνατολῶν, πρὸς τὸ μέρος τοῦ λαιμοῦ προσβολῆς. Τὸ τείχος τοῦτο σχηματίζει περὶ τὸ μέσον θλάσιν ὀρθογωνίως καὶ πρὸς Δυσμάς, εἶτα δὲ κάμπεται πάλιν κατὰ τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν πρὸς Νότον, εἶνε δ' ὠκοδομημένον σχεδὸν ὀλόκληρον ἐξ ἀρχαίων ἐλληνικῶν λίθων, οἷον μεγάλων τμημάτων ὀρθογωνίων λιθίνων πλίνθων ἰσοδομικοῦ τείχους, ἐκ βάσεων ἀγαλμάτων, ἐκ μαρμαρίνων ἀναθηματικῶν στηλῶν καὶ ἐν γένει ἐκ παντοίων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἀρχαίων κτιρίων, διὸ καὶ εὐλόγως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐκεῖ συνεκεντρώθη ἅπασα ἡμῶν ἢ ἔρευνα καὶ τῆς σκαπάνης ἢ συνδρομῆς.

Καὶ ὄντως αἱ ἐλπίδες ἡμῶν δὲν διεψεύσθησαν, διότι εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν βοθέως ἀνασκάπτοντες τὸ κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ χωμάτων καὶ πετρῶν κατακεχωσμένον τοῦτο τείχος ἀνεκαλύψαμεν ἐν αὐτῷ πληθὺν ἀρχαίων λίθων, ἐν οἷς καὶ πολλὰς τετραγώνους ἀγαλμάτων βάσεις, ἐπὶ ἐνίων τῶν ὁποίων φέρονται καὶ ἐπιγραφαὶ ἰδίως τοῦ Γ' καὶ Β' π. Χ. αἰῶνος. Τὸ τείχος τοῦτο σχηματίζει καὶ τινὰς πύργους, ὧν δύο ἀπεκαλύψαμεν, ὠκοδομημένους καὶ αὐτοὺς ἐκ παντοίων ἀρχαίων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν. Ἰδίως ἀξίος λόγου εἶνε ὁ ἐν τῇ πρὸς Ν. κατευθύνσει τοῦ τείχους ἐπὶ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, λίαν πανταχόθεν περιβλέ-

πτου, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνεύρομεν σειρὰν θαυμαστῶν λίθων, μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας λελαξευμένων καὶ οἷτινες τίς οἶδε πόθεν μεταχομισθέντες ἐνετειχίσθησαν ἐκεῖ μετὰ τοσαύτης τέχνης καὶ συμμετρίας, ὥστε ἅμα τῇ ἀποκαλύψει τοῦ ὠραίου τούτου λιθίνου δαπέδου ἐνομίσαμεν κατ' ἀρχὰς ὅτι ἀνεύρομεν στερεοβάτην ἀρχαίου ναοῦ. Δυστυχῶς ἡ εἰκασία ἡμῶν αὕτη ταχέως διεψεύσθη διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν θεμελίων, ὧν ἡ κακὴ ἐκ μικρῶν μετὰ μεγάλων λίθων εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχε ἀκαλαίσθητος οἰκοδομία ἀπετέλει ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐπιχειρημένην λιθίνην ἐπίστρωσιν, ἰδίως δὲ πρὸς δύο σπουδαιοτάτας ἐπιγραφὰς ἐγκεχαραγμένας ἐκατέρωθεν ἐπὶ τῶν δύο γωνιαίων λιθίνων δόμων τῆς ἐπιστρώσεως ταύτης.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἔχουσιν ὧδε :

- 1) *Αριστομένης ἀ(ν)εθ(ε)κε *Αλεξία
 ιᾶ Δάματρι ιᾶ χθονία
 *Ερμονεὺς
 (Δ)ωροθεος ἐ(F)εργάσατο *Αργεῖος
- 2) *Αλεξίας Λύωνος ἀνέθεκε
 ιᾶ Δάματρι ιᾶ (χ)θονία
 *Ερμονεὺς
 Κρεσίλας ἐποίησε Κυδωνιά(ας).

Ἄλλὰ τὸ περιεργότατον κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην εἶνε ὅτι αἱ οὕτω βαθέως κατακεχωσμένα εὐρεθῆσαι ἐπιγραφαὶ αὗται εἶχον ἤδη πρὸ πεντηκονταετίας περίπου ἀγνωσθῆ ὑπὸ τοῦ Rouqueville! (πρβ. Loewy, Inschriften).

Ἐπὶ τοῦ τείχους τούτου, ὅπερ σχεδὸν ὀλόκληρον ἀπεκαλύψαμεν, εἰργάσθημεν ἐπὶ μῆνα καὶ πλέον. Ἡ κατεδάφισις τῶν ἐπ' αὐτοῦ νεωτέρων τειχῶν ὑπῆρξε κοπιωδестаτή, διότι εἶχε γίνεαι μεγίστη χρῆσις Θηραϊκῆς γῆς, ἡ δὲ συγκόλλησις τῶν λίθων ἦτο τοιαύτη ὥστε οἱ ἐργάται

μετά ὑπερανθρώπων προσπαθειῶν καὶ μόχθων ἀπέσπων τούτους καὶ μάλιστα μόνον διὰ «λοστῶν» καὶ τῶν παρομοίων ἐν χρήσει διὰ λατομίας ἐργαλείων.

Ἴνα ἀποκαλυφθῇ δὲ τὸ παρά τὸν ἅγιον Νικόλαον τείχος ἐδέησε νὰ κατεδαφισθῇ καὶ τὸ πρὸ τοῦ ναύσκου προαύλιον, ἐν ᾧ εὐρέθησαν ἐντετειχισμένοι πολλοὶ κίονες μονόλιθοι μικρῶν διαστάσεων ἐκ πωρίνου, κογχυλιάτου μᾶλλον, λίαν εὐθρύπτου λίθου, κιτρινοφαίου τὴν χροιάν. Ἐπίσης ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν θεμελίων τοῦ βορείου τοίχου τοῦ ναύσκου εὐρέθη ἐντετειχισμένη μεγάλη ἐνεπίγραφος πλάξ, λίαν δυστυχῶς ἐφθαρμένη καὶ ἥς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην δὲν ἔχομεν εἰσέτι συντελέσει.

Μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ τείχους τούτου προέβημεν εἰς τὴν ἔρευναν ἀρχαιοτάτου κτιρίου κειμένου ἐν τῷ ἀκρωτάτῳ σημείῳ τοῦ ἀκρωτηρίου καὶ ἐν θέσει λίαν ἀποκρήμνω, διότι ἐπικρέμαται σχεδὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Τὸ κτίριον τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς δρόμον μυκηναϊκοῦ τάφου, εἶνε δ' ὠκοδομημένον διὰ τεραστίων ὀγκολίθων, οἵτινες ἐνθυμίζουσι κυκλώπειον τειχοδομίαν. Εἶχον τὴν ἐλπίδα ὅτι ὄπισθεν τοῦ τοίχου τοῦ βάθους, ὅπερ ὁμοίαζε πρὸς τὰς πεφραγμένας διὰ λίθων ἀργῶν εἰσόδους τῶν θολωτῶν τάφων, ὅτι θὰ εὕρισκον τοιοῦτόν τινα τάφον, πλὴν δυστυχῶς μεθ' ὅλας τὰς ἐπὶ ἡμέρας γενομένας ἐπιμόχθους ἐρεύνας οὐδὲν ἀνεύρομεν πιστοποιοῦν τοιοῦτόν τι, διότι ἀπεκαλύφθη μὲν τοῖχος εἰς μέγιστον βάθος διήκων, ἀλλ' οὐδὲν ἕτερον. Καὶ ὁ μὲν τοῖχος οὗτος ἔβαινε καθ' ἣν κατεύθυνσιν καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ τοῦ δρόμου τοῖχοι, ἀλλ' ἔναντι τούτου οὐδὲν σημεῖον ἑτέρου τοίχου ἀπεκαλύφθη. Τὰ χῶματα ἐν τούτοις ἀπὸ ἐνὸς μέτρου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας μέχρι μεγάλου βάθους, περίπου ἕξ μέτρων, ἦσαν κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον «ρίχτά». Ἐφαίνετο δηλ. ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο εἶχε ποτε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀνασκαφῇ. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἀπίθανον νὰ ἦτο

ἐκεῖ τάφος ἀρχαιότατος, ἴσως προϊστορικός, καὶ νὰ ἐσυ-
λήθῃ.

Ἄλλὰ καὶ πάντα τὰ περίξ μέρη ἐπιμελῶς ἠρευνήθησαν, διότι πανταχοῦ πρὸς Β., πρὸς Ν. καὶ πρὸς Δ. ἀνεσκάψα-
μεν, πανταχοῦ δ' ἀνεύρομεν ἀρχαῖα τείχη καὶ κτίρια. Καὶ
πρὸς Ν. μὲν τοῦ κυκλωπέιου ἐκείνου μνημείου ἀνεύρομεν
οὐχὶ βαθεῶς ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν θεμέλια κτιρίου, ὅπερ
φαίνεται ἀρχαιότατον, ἴσως προϊστορικῆς ἐποχῆς, πρὸς
ΒΔ. δὲ κυκλωτερές τείχος, ὅπερ πιθανὸν ἦτο ἀνάλημμα, ὡς
καὶ πάντα τὰ πρὸς Β. ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ βράχου διά-
φορα καὶ ἀλλεπάλληλα τείχη, παρὰ τὰ ὅποια ἀνεύρομεν
πληθὺν θραυσμάτων ἀρχαίων ἀγγείων, πάντων σχεδὸν τῶν
καλῶν χρόνων, ἐκτός τινων γεωμετρικῶν. Ἄξιον σημειώσεως
εἶνε ὅτι οὐδαμοῦ κηθ' ἄπασαν τὴν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἀνασκαφὴν
ἡμῶν δὲν ἀνεύρομεν οὐδὲ ἓν κέσμα μυκηναϊκοῦ ἀγγείου, ἐνῶ
ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου ὑπῆρχεν ἡ ἀρχαιοτέρα πόλις
τῶν Ἑρμιονέων, ἐκ δὲ τῆς Ἱστορίας γνωρίζομεν ὅτι ἡ
Ἑρμιόνη ἤκμασε σπουδαίως κατὰ τοὺς ὀμηρικούς χρόνους.

Μετὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἐπελαθόμεθα τῆς ἐρεῦνης
καὶ ἐκκαθαρίσεως τοῦ μεγάλου ναοῦ, ὅστις κείμενος εἰς
τὸ ὕψιστον καὶ περιφανέστατον μέρος τοῦ ἀκρωτηρίου κοινῇ
ὑπὸ τῶν πλείστων περιηγητῶν καὶ γεωγράφων τῆς Ἑρ-
μιόνης φέρεται ὡς ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος. Οὗτος ἔχει μῆ-
κος μὲν 33 μ., πλάτος δὲ 29 μ., σώζονται δὲ μόνον τὰ
θεμέλια αὐτοῦ μετὰ τοῦ στερεοβάτου, ἅτινα πάντα ἀποτε-
λοῦνται ἀπὸ κολοσσιαίους ἐπιμελῶς λελαξευμένους ὀρθο-
γωνικούς ἐπιμήκεις ὀγκολίθους ἐκ τοῦ ἐγχωρίου μελανο-
φαίου ἀσβεστολίθου, ἐξ οὗ ἀποτελεῖται ὀλόκληρος ὁ βρά-
χος τοῦ ἀκρωτηρίου. Ἄπασα ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ναοῦ ἐκτός
τοῦ κέντρου εἶνε ἐπεστρωμένη διὰ τῶν αὐτῶν ὀγκολί-
θων, ὧν τινες ἔχουσιν ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐξαχθῆ ἐκ τῆς
ἀρχικῆς θέσεώς των καὶ ριφθῆ ἢ μεταφερθῆ τῆδε κακείσε,

ἦτο δ' ἐκ τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ ναοῦ τοσοῦτον κατακεχωσμένη, ὥστε ἐδέησε μακρὰ καὶ ἐπίπονος ἐργασία πολλῶν ἡμερῶν ἵνα ἀρθῆ πᾶσα ἡ ἐξ ἡμίσεως μέτρου ἐπίχωσις καὶ οὕτω ἀποκαλυφθῆ τὸ ὄντος θαυμάσιον δάπεδον τοῦ ναοῦ. Κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν ταύτην ἀπεκαλύφθησαν καὶ τὰ θεμέλια χριστιανικῆς ἀψίδος, ἐξ ἧς ἀπεδείχθη ὅτι ὁ ναὸς κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἶχε μετασχηματισθῆ εἰς νῶν χριστιανικόν. Τοῦτο ἄλλως τε ἐπιστοποιήσαν πληθὺς ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν βυζαντιακοῦ ῥυθμοῦ, ἅτινα ἀνευρέθησαν προίουσῃς τῆς ἐκκαθαρίσεως καὶ ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως. Πάντα τὰ τεμάχια ταῦτα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τινὰ ἀξιόλογα, μετέφερα ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου, νῦν δὲ κατὰκεινται παρὰ τῷ κατοίκῳ Ἑρμιόνης καὶ ξυλουργῷ Φραγκίσκῳ Δέδε, ὅστις διετέλεσεν ἐπὶ μῆνας ἀρχιεργάτης κατὰ τὰς ἐκεῖ ἀρχαιολογικὰς ἡμῶν ἐρεῦνας.

Κίων τοῦ μεγάλου ναοῦ οὐδεὶς ἐπ' αὐτοῦ ἢ πλησίον που ὑπάρχει, ἀλλὰ μακρὰν παρὰ τὴν ἀκτὴν κάτω, ὅπου τείχος ἀρχαῖον διέθεε τὸ πάλαι καὶ ἐξησφάλιζεν ἐκ τῆς θαλάσσης ὀλόκληρον τὴν ἐπὶ τῆς ἄκρας πόλιν καὶ τοῦ ὁποίου πλείστα λείψανα σώζονται πολλαχοῦ περὶ τὸ ἀκρωτήριο, ἐκεῖ πρὸς τὸ ΒΑ. τοῦ ναοῦ ἐντετειχισμένους ἀνεῦρον δύο σπονδύλους μεγάλῃς διαμέτρου, βεβαίως ἀνήκοντας εἰς τὸν μέγαν ναόν, χρησιμοποιοθέντας δ' ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἢ Ἑνετῶν εἰς τὴν ἐπισκευὴν καὶ ἀνακαίνισιν τοῦ ἀρχαίου τείχους. Βραδύτερον ἀνεῦρον καὶ ἐν τῇ κωμοπόλει ἕτερα τεμάχια σπονδύλων τῶν αὐτῶν διαστάσεων, διότι πανταχόθεν διεσκεδάσθησαν τὰ μέλη τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ ἐκείνου γίγαντος.

Ἄλλ' ἦτο ἀφιερωμένος ὁ ναὸς οὗτος εἰς τὸν θεὸν τοῦ Πόντου, ὡς κοινῶς φέρεται καὶ ὀνομάζεται; Ἴδου ζήτημα χρῆζον μακρᾶς καὶ βαθείας ἐρεῦνης. Ὁ Παυτανίας περι-

γράφων τὴν ἀκτὴν ἐφ' ἧς τὸ Ποσειδίου καὶ συνεχίζων τὸ χωρίον, ὅπερ ἀνωτέρω αὐτολεξεῖ ἀνεφέρομεν, ἐξακολουθεῖ ὡς ἐξῆς: (Παυσ. Β' 6,10). *Ἐνιαυθα* (ἐπὶ τῆς ἀκτῆς) ἢ προτέρα πόλις τοῖς Ἑρμονεῦσιν ἦν. Ἔστι δὲ σφισι καὶ νῦν ἔτι ἱερὰ αὐτόθι, Ποσειδῶνος μὲν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῇ ἀρχῇ, προελθοῦσι δὲ ἀπὸ θαλάσσης εἰς τὰ μετέωρα ναὸς Ἀθηναῶν, παρὰ δὲ αὐτῷ σταδίου θεμέλια· ἐν δὲ αὐτῷ τοὺς Τυνδάρεω παῖδας ἀγωνίσασθαι λέγουσιν.

Κατὰ τὸ χωρίον λοιπὸν τοῦ Πausανίου ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἔκειτο οὐχὶ εἰς τὰ μετέωρα καὶ ἐν τῇ κορυφῇ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀρχῇ τῆς ἀκτῆς, δηλ. ἐν τῷ ἀκροτάτῳ σημείῳ τοῦ ἀκρωτηρίου, πρὸς τὸ τέλος αὐτοῦ, ὡς θὰ ἐλέγομεν ἡμεῖς σήμερον, οἱ ἀρχὴν τῶν ἀκρωτηρίων ἀντιστρόφως λαμβάνοντες τὸ πρὸς τὴν ἡπειρον τμήμα αὐτῶν. Ὅτι δ' ὁ Πausανίας ἐκεῖνο τὸ τμήμα, τὸ πρὸς ἀνατολὰς καλεῖ ἀρχὴν, φανερόν ἐκ τοῦ χωρίου Β' 6, 9, ἐν ᾧ σαφιστατα λέγει ὅτι ἡ ἀκτὴ «ἐκ θαλάσσης ἀρχομένη τῆς πρὸς ἀνατολὰς, προήκουσα δὲ ὡς ἐπὶ τὴν ἐσπέραν...» ἔβαινε ἐκ τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν ξηράν. Τοῦτο τὸ χωρίον μάλιστα ἔχει καὶ τὴν ἐξῆς μεγάλην σπουδαιότητα, ὅτι καταδεικνύει ἀναμφιλέκτως ὅτι ὁ Πausανίας ἀπὸ τοῦ πελάγους περιγράφει ὀλόκληρον τὴν ἀκτὴν τῆς Ἑρμιονίδος, τοῦτο δ' ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὸ λίαν συγκεχυμένον καὶ σκοτεινὸν τοῦτο κεφάλαιον τῆς περιγησεῶς του.

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου καὶ ἡ φράσις «ἀκτὴ ἐπὶ Ποσειδίου» φανερόν ποιεῖται ὅτι τὸ Ποσειδίου ἔκειτο ἐν τινι ἄκρῳ καὶ οὐχὶ ἐν τῷ μέσῳ καὶ ὑψηλῷ. Ὅπως τούναντίον προκειμένου περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηναῶν γράφει: «Προελθοῦσι δὲ ἀπὸ θαλάσσης εἰς τὰ μετέωρα ναὸς Ἀθηναῶν». Ποῦ δὲ νὰ θέσῃ τις τὸν ναὸν τοῦτον ἐν χώρῳ μᾶλλον μετεώρῳ ἢ ἀκριβῶς, ὅπου σήμερον εὑρηται ὁ περίφημος καὶ μέγιστος οὗτος ναὸς ὁ ἀληθῶς ὡς ὁ τῆς Ἀθηναῶν ἀρχαῖος ἐπὶ τῆς

Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν ἑκατόμπεδος, διότι καὶ ὁ ἐν Ἐρμιόνη ἑκατὸν ποδῶν μῆκος ἔχει ;

Θὰ ἐρωτήσῃ τις δ' ὁμῶς νῦν ποῦ ἔκειτο ὁ τοῦ Ποσειδῶνος ναός, τὸ τοῦ Πausανίου Ποσειδίου, καὶ πῶς δὲν ἐσώθη οὐδὲ ἐν αὐτοῦ ἵχνος ;

Εὐτυχῶς καὶ περὶ τούτου δυνάμεθα νὰ δώσωμεν θετικὴν ἀπάντησιν, διότι πράγματι πρὸς τὸ ΒΑ. ἄκρον τῆς ἀκτῆς ταύτης (τῆς κοινῶς Μπίστι) ὑπάρχουσι κατὰ χώραν τεράστιοι ὄγκολίθοι, 2 μ. καὶ πλέον μῆκους καὶ ἐνός καὶ ἡμίσεως ὕψους, οἵτινες σχηματίζουνσι τετράγωνόν τι κτίσμα, δυστυχῶς τελείως καταστραφέν, πλείστων ὄγκολίθων κατακυλινδηνθέντων εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπὶ τῶν παρακτίων βράχων, διότι τὰ ἐρείπια ταῦτα κεῖνται ὀλίγα μόνον μέτρα ὑπὲρ τὴν στάθμην τῆς θαλάσσης. Ἡ θέσις αὕτη ὄντως ἐνεδείκνυτο ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην πρὸς λατρείαν τοῦ συνταράσσοντος διὰ τῆς τριαίνης αὐτοῦ τὸν Πόντον ἐνοσίχθονος θεοῦ. Καὶ ἐνήργησα μὲν ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ δοκιμαστικὴν σκαφήν, ἀνορύξας ἐσωθέν τε καὶ ἔξωθεν τάφρους, πλὴν ἀνευ ἀποτελέσματος, μηδενὸς τεκμηρίου προελθόντος εἰς φῶς.

Διακόψας ἐν τούτοις κατὰ τὰ τέλη Ἰουλίου τὰς ἐν Μπίστι ἐργασίας μετετόπισα ταύτας εἰς χώρον ὄλως διάφορον καὶ ἐξ ἀντιθέτου πρὸς τὴν σημερινὴν κωμόπολιν Ἐρμιόνην κείμενον, εἶνε δ' οὗτος ἡ τῶν Ἐρμιονέων τὸ πάλαι νεκρόπολις, τὸ ἀρχαῖον δηλ. τῆς Ἐρμιόνης νεκροταφείον. Τοῦτο κεῖται ἐπὶ τῆς βορείας τοῦ Πρωινὸς ῥάχους ἐκτεινόμενον καὶ κάτωθι αὐτοῦ πρὸς τὴν κοιλάδα, ἐνθα σήμερον οἱ ἀνθηροὶ λαχανόκηποι καὶ οἱ ἀμπελῶνες τῶν συγχρόνων Ἐρμιονέων, «κάμπον» τὴν κοιλάδα ταύτην καλοῦντων.

Ἦδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς εἰς Ἐρμιόνην ἀφιξείως μου εἶχον πληροφορηθῆ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ νεκροταφείου τούτου παρὰ πολλῶν χωρικῶν καὶ ἀγροφυλά-

κων, διότι από μακροτάτου χρόνου άγρία και άνηλεής έκ τής άτιμωρησίας διενεργείται έν αυτώ τυμβωρυχία και σύλησις, πλὴν έκ δοκιμαστικῶν τινων έρευνῶν εἶχον σχεδόν άπελπισθῆ ότι θά εύρίσκετό τι σῶον έτι έν αυτώ, βραδύτερον έν τούτοις, ώς ύπό προαισθησεώς τινος έλαυνόμενος, άπεφάσισα και πάλιν νά προβῶ εἰς σκαφικὰς έρευνας, τήν φορὰν ταύτην έφοδιασθεις και διά τρυπάνου, όργάνου άπαραιτήτου πρὸς έξερεύνησιν άρχαίων τάφων. Και όντως, τύχη άγαθῆ, κατά τήν δευτέραν ταύτην άπόπειραν αἱ προσπάθειαι ήμῶν έστέφθησαν ύπό πλήρους έπιτυχίας.

Τὸ νεκροταφεῖον τής Έρμιόνης έκτείνεται εἰς ένός σχεδόν χιλιομέτρου κατά μήκος έκτασιν, περιλαμβάνει δέ έκτός τής όλης βορείας κλιτύος τοῦ Πρωῶς και τὸ πλεῖστον τής κάτωθεν κοιλάδος. 'Αλλ' οἱ μὲν ἐπὶ τοῦ λόφου τάφοι, ἄτε όντος βραχώδους, εἰσὶν όλως έπιπόλαιοι, ώστε και εύχερεστάτη εἰς τοὺς πλησίον χωρικοὺς και κηπουροὺς άπέβαινεν ή ανακάλυψις και σύλησις τούτων, διά τοῦτο και οὐδένα σχεδόν έξ αυτῶν εὔρον άθικτον, ἀλλὰ πάντη διαφόρως εἶχε τὸ πρᾶγμα προκειμένου περὶ τῶν κάτωθι και παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου και ιδίως ἐπὶ τής δημοσίας όδοῦ, ήτις παρακάμπτουσα όλόκληρον τόν Πρωῶνα και διασχίζουσα τήν κοιλάδα βαίνει όφειοειδῶς πρὸς τήν πρωτεύουσαν τής Έρμιονίδος, τὸ Κρανίδιον. Καθ' όλην τήν ύπό τόν λόφον έκτασιν τής δημοσίας όδοῦ και ύπ' αὐτήν ανασκάψας άνεῦρον μέγαν αριθμόν τάφων όλως άθικτων και περιεχόντων σπουδαιότα κτερίσματα, ιδίως θαυμαστάς πλαγγόνας, πλεῖστα κάτοπτρα άπλᾶ και έν μετὰ σπανίας διακοσμήσεως, έκατοντάδας δ' όλας στλεγγίδων και άγγείων, τῶν πλείστων άνευ γραφικῶν παραστάσεων, κομψῶν δ' όμως τινῶν και περιτέχνων.

Οἱ τάφοι οὔτοι ἐπὶ μὲν τής πλευρᾶς τοῦ λόφου, όστις εἶνε καθ' όλοκληρίαν βραχώδης, εἶνε λαξευτοί, καλύπτον

ται δὲ ὑπὸ τριῶν ἢ καὶ πλέον πλάκων, κάτωθι δ' ἐν τῇ κοιλάδι εἶνε κτιστοί, ἀνευ ἀσβέστου, ἀλλὰ μετὰ πηλοῦ. Πολλοὶ τούτων περιέχουσι καὶ ἰδιαίτεραν λιθίνην λάρνακα ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου, ὅστις εἶνε χρώματος ροδίνου, ἄλλοι δὲ ἀποτελοῦνται ἀπὸ μεγάλας πλάκας μετὰ μεγίστης ἀκριβείας καὶ κανονικότητος προσηρμοσμένας.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν χρονολογίαν εἶνε δυσχερὲς νὰ ὀρίσῃ τις ταύτην γενικῶς, διότι τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο διετέλεσεν ἐν χρῆσει ἐπὶ αἰῶνος, ἴσως καὶ χιλιετηρίδος, ἀφοῦ καὶ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων τάφοι ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι καὶ τὸ σημερινὸν τῆς κωμοπόλεως ἐκεῖ πλησίον ἰδρῦθη. Ἐκ τῆς μακροτάτης ταύτης χρήσεως ἐξηγεῖται καὶ ἡ μεγίστη ἔκτασις καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν μνημάτων.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅτι οἱ τῶν καλῶν Ἑλλην. χρόνων τάφοι ἀπετέλουν συστάδας, συμπλέγματα δηλ. οἰκογενειακά, ὡς τὰ ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Κεραμεικῷ, οὕτω δὲ πολλάκις ἀνευρίσκομεν ἐξ, ὀκτώ, δώδεκα καὶ δεκαεξέ πολλάκις τάφους συνεχομένους, μὲ διαφοροὺς μὲν κατευθύνσεις, ἀλλὰ κοινῇ εἰς συστάδας συνηνωμένους. Γενικῶς ἐν τούτοις δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι τάφους ἀρχαιοτέρους τοῦ Ε' αἰῶνος δὲν εὔρον, τούναντίον οἱ πλείστοι, ὡς ἐκ τῶν κερισμάτων συνάγω, ἀνήκουσιν εἰς τοὺς Μακεδονικοὺς καὶ ῥωμαϊκοὺς χρόνους, δηλ. εἰς τοὺς τρεῖς τελευταίους π. Χ. αἰῶνας.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ἐπὶ τοῦ λόφου ἐλαχίστους εὔρον ἀσυλήτους τάφους, ἐνῶ τούναντίον κάτωθι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, παρ' αὐτὴν καὶ ἐντὸς τῶν ἀμπελώνων καὶ ἀγρῶν, ἀνεσκάψαμεν πλείστους ὅσους μετὰ θαυμαστῶν εὐρημάτων. Δυστυχῶς δ' ὅμως ἔνιοι τούτων, ἰδίως οἱ ὑπὸ τὴν δημοσίαν ὁδὸν καὶ παρ' αὐτὴν ἕνεκα τοῦ μεγάλου βάρους αὐτῶν, τριῶν καὶ τεσσάρων πολλάκις μέτρων, ἦσαν τοσοῦτον ὑγροί, ὥστε τὸ χῶμα, ὅπερ διὰ τοῦ χρόνου διεισδύει διὰ τῶν ῥωγμῶν τῶν πλάκων ἀνωθεν, εἶχε μεταβληθῆ εἰς πηλόν, πολλὰ

δὲ πλαγγόνες καὶ ἄλλα τιμαλφῆ κτερίσματα οἷον κάτοπτρα χαλκᾶ, σπλεγρίδες, ἀγγεῖα κλπ. εἶχον ἐκ τῆς ὑγρασίας τοσοῦτον ἐπηρεασθῆ, ὥστε μόλις ἐθίγοντο καὶ ἀπεσυνετίθεντο καὶ μετεβάλλοντο εἰς ἀμόρφους ὄγκους· τὸ γεγονός τοῦτο εἶνε ὄντως ὀδυνηρὸν διὰ τὸν ἀνασκαφέα, διότι παρίσταται μάρτυς καταστροφῆς ἀνεπανορθώτου διὰ τε τὴν ἐπιστήμην καὶ διὰ τὴν τέχνην.

Ἦδη ἀναφύεται τὸ ζήτημα ἐὰν τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ἦσαν ἐγχώριος παραγωγή ἢ εἰσήγοντο ἐξ ἄλλων ἐλλήν. χωρῶν εἰς Ἑρμιόνην. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν τύπων τῶν πλαγγόνων, ἐκ τῆς διακοσμήσεως, τοῦ σχήματος καὶ τοῦ πηλοῦ τῶν ἀγγείων καὶ ἐκ τῆς ἄλλης ὕλης ἄλλων τινῶν ἀντικειμένων, οἷον τῶν ἀλαβαστρίνων καὶ χαλκῶν, δυνάμεθα μετὰ τινος πιθανότητος νὰ συναγάγωμεν ὅτι πάντα ταῦτα ἢ μᾶλλον τὰ ἐκλεκτότερα καὶ σπανιώτερα τούτων εἰσήγοντο ἐμπορικῶς εἰς Ἑρμιόνην, διότι οἱ τύποι, τὰ σχήματα καὶ ὁ πηλὸς τῶν πλείστων τούτων ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαγῶ τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως δ' ἐν Ἀθήναις, τῷ μεγίστῳ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καλλιτεχνικῶ καὶ βιομηχανικῶ κέντρῳ αὐτῆς.

Ἐν τῇ νεκροπόλει Ἑρμιόνης εἰργάσθημεν ἐπὶ μῆνα σχεδὸν ὀλόκληρον, τότε δὲ μόνον ἀπεσπασθῆμεν ταύτης, ὅτε πλέον εἶδομεν ὅτι ἐπὶ ματαίῳ ἀπέβαινε πᾶσα περαιτέρω σκαφή καὶ ὅτι ἐξηντλήθη πᾶσα ἡ ἐκεῖ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα.

Οὐχὶ δὲ μόνον ἐν Ἑρμιόνη, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀπάσῃ τῇ ἐπαρχίᾳ, τῇ Ἑρμιονίδι, ἐνήργησα ἀρχαιολογικὰς ἐρεῦνας, ἰδίως δ' εἰς τὴν θέσιν *Καρακάσι* καὶ παρὰ τὸ ἔναντι τῶν Σπετσῶν *Πόριο-Χέλι*, τὸν ἀρχαιότερον λιμένα τοῦ Κρανιδίου.

Καὶ τὸ μὲν *Καρακάσι* ἐπέχει πιθανὸν τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων ὑπὸ τοῦ Πausανίου μνημονευομένων *Εἰλεῶν*, διότι ὀλόκληρος ἡ τοποθεσία ἐκείνη σήμερον καλεῖται «Σταεῖ-

λια», ἦτο δὲ τὸ πάλαι Ἀκρόπολις, ὡς μαρτυροῦσι τὰ μεγάλα ἐξ ὀγκολίθων καὶ ἐξ ὀρθογωνίων δόμων τείχη. Φαίνεται δ' ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων κατοικεῖτο ἡ ἀκρόπολις αὕτη, διότι κάτωθεν ταύτης εὑρομεν πληθύν τάφων μὲ παμμεγίστας πλάκας κεκαλυμμένων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ἀγγεῖα τῆς τελευταίας μυκηναϊκῆς περιόδου.

Ἡ δὲ παρὰ τὸ Πόρτο-Χέλιον χερσόνησος φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ πάλαι πατρίς τῶν ἐκ Τίρυνθος Ἀλιέων, ὡς ἐξάγεται ἐκ πολλῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ ὡς πιστοποιεῖται ὑπὸ τῆς πληθούς τῶν ἀπειραρίθμων ἐρειπίων, τῶν τε ἐπὶ τῆς χερσονήσου, ἧτις σήμερον φέρει τὸ ὄνομα Μπουζέϊκα, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τῇ θαλάσσει, διότι ὀλόκληρος ἡ ΒΑ πλευρὰ τοῦ λιμένος εἶνε πλήρης ὑποβρυχίων θεμελίων, ἅτινα μαρτυροῦσι περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐκεῖ μεγάλης ποτὲ πόλεως.

Τὸ αὐτὸ ἐπιβεβαιοῦσι καὶ οἱ πολυάριθμοι μεγαλοπρεπεῖς καὶ πλούσιοι, πλὴν φεῦ! δεινῶς σεσυλημένοι τάφοι, οἵτινες κατέχουσι παμμεγίστην ἔκτασιν καθ' ὅλην τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Ἐρμιονίδος, ἰδίως δ' εἰς τὰς θέσεις «Κόστα» καὶ «Φλάμπουρα».

Πλέον τοῦ μὲν ἀνέσκαψα πανταχοῦ τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης νεκροπόλεως, ἀλλ' ἀπέναντι τῶν ἀτρήτων μόχθων καὶ τῆς ὑπερανθρώπου πολλᾶκις ἐργασίας ἡμῶν, ὁ ἀμητὸς τῶν εὐρημάτων ὑπῆρξεν ἰσχυρότατος ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ τῆς Ἐρμιόνης. Οὐχ ἦττον λίαν χαρακτηριστικὸν τούτων εἶνε ὁ ἀκραιφνῶς κλασικὸς χαρακτήρ τῆς κατασκευῆς καὶ τεχντροπίας αὐτῶν, διότι πάντα σχεδὸν φέρουσι τὸν τύπον τῆς τέχνης τοῦ Ε' καὶ Δ' αἰῶνος.

Λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν σπουδαιοτέρων εὐρημάτων ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν θέλομεν δημοσιεύσει μετὰ πινάκων καὶ ἀπεικονίσεων φωτογραφικῶν ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημερίδι κατὰ τὸ παρὸν ἔτος.

Ἐν γένει δ' οὐδενὸς ἐφείσθην κόπου ὅπως ἐξερευνήσω πᾶν ἀρχαῖον ἐν τῇ Ἑρμιονίδι λείψανον τῆς πάλαι ποτὲ εὐκλεοῦς ταύτης χώρας, εὐχομαι δ' ἵνα καὶ πάλιν ἐν τῷ μέλλοντι τὸ Σεβ. Διοικητ. Συμβούλιον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας παράσχη μοι τὰ μέσα ὅπως συνεχίσω καὶ ἀγάγω εἰς πέρας ἔργον οὕτω μέγα καὶ ἐπωφελές διὰ τὴν ἡμετέραν ἐπιστήμην.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Φεβρουαρίου 1910.

ΑΛΕΞ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ
Ἐπισημειωτής τῆς Ἀρχαιολογίας

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΛΥΚΑΙΟΥ

Πρὸς ἀνατολὰς τῆς κυριωτέρας κορυφῆς τοῦ Λυκαίου, ἣτις φέρει τὸν βωμὸν τοῦ Λυκαίου Διὸς (πρβ. Ἐφημ. Ἄρχ. 1903 σελ. 158 κ. ἐ.), εὑρηται μικρὰ κοιλάς κατάσπαρτος νῦν τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου, ἔχουσα μῆκος μόλις 350 μέτρων περίπου καὶ πλάτος 120 μέτρων, καὶ καλουμένη ὑπὸ τῶν σημερινῶν περιοίκων Κάτω Κάμπος¹⁾. Ἡ κοιλάς αὕτη κειμένη 1200 μ. περίπου ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εἶνε ὁ ἀρχαῖος ἵππόδρομος τοῦ Λυκαίου (Πausan. VIII 38,5), καὶ ἐν ταύτῃ ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες τῶν Λυκαίων.

Σήμερον δυσκόλως δύναται τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι εἰς τοσοῦτον ὕψος, εἰς θέσιν, εἰς ἣν ἡ ἀνοδος ἀπὸ τῆς πλησιέστερας πεδιάδος τῆς Μεγαλοπόλεως εἶνε ἐπιπονωτάτη καὶ εἰς τοὺς ἡμίονους ἀκόμη, ἐπὶ τῆς ἐλαχίστης σχετικῶς ταύτης ἐπιφανείας ἐτελοῦντο ὄχι μόνον ἀθλητικοὶ ἀγῶνες πεζῶν, ἀλλὰ καὶ ἀγῶνες ἵππικοὶ καὶ ἄρματοδρομίαι, εἰς ἃς προσήρχοντο ἀγωνισταὶ ἐκ πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Καὶ ὅμως τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ. Καὶ τοῦ Πausanίου ἡ μαρτυρία εἶνε σαφῆς καὶ τὰ σωζόμενα ἐρείπια καὶ αἱ εὑρεθεῖσαι ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ἐπιγραφαὶ μαρτυροῦσιν ἀρκούντως περὶ τούτου (πρβ. Ἐφημ. Ἄρχ. 1905 σελ. 161 ὡς καὶ Fougères ἐν ἀρθρῷ Lykaia ἐν Daremberg Saglio Diction. 1433 κ. ἐ.).

Οἱ μακροὶ αἰῶνες παρήλλαξαν τελείως τὴν φύσιν τοῦ

1). Ἡ ὀνομασία Ἑλληνικό, ἣτις ἀναφέρεται συνήθως ὑπὸ τῶν νεοτέρων περιηγητῶν περιορίζεται μόνον εἰς τὸ μέρος πρὸς Ν. τῆς κοιλάδος, ἐνθα ἦσαν ἡρατὰ λείψανα ἀρχαίων κτιρίων, Σκαφιθία δὲ ὀνομάζεται ἡ θέσις κατὰ τὸ ΒΔ. ἄκρον τῆς κοιλάδος, ἐνθα κεῖται τὸ δωμάτιον μετὰ τῶν λεκανῶν ὀρατῶν καὶ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς (ἴδ. κατωτέρω).

χώρου· ἀντί τῆς ὀλισθηρᾶς καὶ δυσβάτου ἀτραποῦ, ἐφ' ἧς σήμερον δυσκολεύεται τις νὰ βαδίξῃ ἐφιππος, ἔφερον ἀλλοτε ἐπὶ τοῦ ἵπποδρόμου τοῦ Λυκαίου ἀπὸ τῆς πεδιάδος τῆς Μεγαλοπόλεως εὐρεῖα καὶ ὁμαλὴ ὁδός, ἐφ' ἧς εὐκόλως ὠχοῦντο τὰ ἄρματα. Ἰχνη ταύτης μετὰ τῶν αὐλακωδῶν κοιλωμάτων τῶν γενομένων ὑπὸ τῶν τροχῶν τῶν ἀρμάτων βλέπει τις ἀκόμη ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ λόφου (Τσορόκος νῦν), ὅστις ὑψοῦται πρὸς ΒΑ τοῦ χωρίου Καρυές.

Τὸν ἵπποδρόμον τοῦ Λυκαίου μετὰ τῶν πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν ὁρατῶν λειψάνων τῶν παρ' αὐτῷ κτισμάτων περιέγραψαν πάντες οἱ σπουδαιότεροι τῶν νεωτέρων περιηγητῶν, ὁ δὲ Blouet (Exped. II πίν. 33) καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Curtius (Peloponn. I πίν. 7) ἐδημοσίευσαν καὶ πρόχειρον τοπογραφικὸν αὐτοῦ σχέδιον (πρὸς Frazer Paus. IV, 382).

Ἡ κοιλὰς τοῦ ἵπποδρόμου (εἰκ. 1) ἐκτεινομένη ἀπὸ Ν πρὸς Β περιβάλλεται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ χαμηλῶν σχετικῶς ὑψωμάτων· κατὰ τὸ βόρειον ἡμισυ περίπου τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς συνορεύει πρὸς βαθυτέραν κοιλαδίσκη, χρησιμεύει δ' ἐκεῖ ἰσχυρόν, ἀλλ' ἀτέχνως ἐκτισμένον ἀνάλημμα, κατεστραμμένον νῦν κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἵπποδρόμου· δι' ὁμοίου ἀναλήμματος φαίνεται, ὅτι ὑπεστηρίζετο καὶ μέρος κατὰ τὸ νότιον ἄκρον τῆς αὐτῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, ἐνθα παρὰ τὸν ἵπποδρόμον ὑπάρχει ἑτέρα βαθυτέρα κοιλαδίσκη. Καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τὸ ἀνάλημμα κατεστράφη τελείως, μετ' αὐτοῦ δὲ παρεσύρθη εἰς τὴν βαθυτέραν κοιλάδα καὶ μέρος τῶν κατὰ τὸ ΝΑ. ἄκρον τοῦ ἵπποδρόμου κτισμάτων.

Διὰ τῶν γενομένων μέχρι τοῦδε ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἀπεκαλύφθησαν ἐν μέρει τὰ κτίσματα, ἅτινα ἀπετέλουν τὸν ἵπποδρόμον ἢ ἔκειντο πλησίον αὐτοῦ. Πρόχειρον περιγραφὴν τούτων μετ' ὀλίγων εἰκόνων ἐνομίσαμεν, ὅτι ἦτο καλὸν νὰ δημοσιεύσωμεν ἐν

τοὺς παροῦσι Πρακτικοῖς, ἵνα καὶ πρὸ τῆς τελικῆς αὐτῶν δημοσιεύσεως γίνωσιν ἀρμοδίως γνωστὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Λυκαίου (πβλ. Πρακτικά 1904 σελ. 32 ε. καὶ Comptes rendus du Congrès archéol. I σελ. 256).

Ἡ στοὰ (εἰκ. 2). Κατὰ μῆκος τῆς βάσεως τοῦ μικροῦ λοφίσκου, ὅστις ὀρίζει τὴν κοιλάδα τοῦ ἵπποδρόμου πρὸς Ν, ἐκτείνεται μακρὰ στοὰ (Α ἐπὶ τῆς εἰκόνης 1) τερματίζουσα. Κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο τὰ ἀπαρτίζοντα τὸν ἵπποδρομον κτίσματα. Αὕτη δὲν ἀνεσκάφη εἰσέτι ἐξ ὀλοκληρου, ὥστε μόνον εἰς τὰ γενικά σημεῖα θὰ περιορισθῇ ἡ περιγραφή αὐτῆς.

Ἡ στοὰ ἔχει μῆκος σωζόμενον 70 περ. μέτρων, ἀλλ' ἦτο ἀρχικῶς μακροτέρα, διότι μέρος αὐτῆς πρὸς Α κατεστράφη καταπεσὸν μετὰ τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἔκειτο, ἐντὸς τῆς συνορευούσης βαθυτέρας κοιλαδίσκες. Τὸ βάθος αὐτῆς εἶνε 11 μ., τόση εἶνε δηλαδή ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς πρώτης βαθμίδος αὐτῆς μέχρι τοῦ ὀπισθίου τοίχου. Ὁ ὀπίσθιος τοίχος ἔχων σήμερον ὕψος περὶ τὰ 3 μ. ἐρείδεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς σειρᾶς μεγάλων (σπανιώτατα οὐχὶ μονολίθων) ὀρθοστατῶν, ἐφ' ὧν εἶνε ὀριζοντίως τεθειμένοι κατὰ σειράν μεγάλοι πλινθοειδεῖς λίθοι, ὧν ἡ προσθία ἐπιφάνεια ἐξέχει ὀλίγον πρὸ τῶν ὀρθοστατῶν (εἰκ. 3) ἀρχόμενος ὀλίγον ἐσωτέρω τοῦ ἄκρου τῶν πλινθοειδῶν τούτων λίθων ἐξακολουθεῖ ὁ τοίχος πρὸς τὰ ἄνω διὰ λίθων εὐμεγέθων ὀλίγον μόνον κατειργασμένων εἰς δόμους οὐχὶ κανονικῶς ἰσοδομικούς. Ὁ τοίχος οὗτος κορυφοῦται σήμερον διὰ δευτέρας σειρᾶς ὀριζοντίων πλινθοειδῶν λίθων, πῶς δ' ἦτο οὗτος ὑψηλότερον τοῦ σημείου τούτου δὲν δύναται τις νὰ καθορίσῃ εἰσέτι.

Τῶν πλαγίων τοίχων τῆς στοᾶς σώζεται μόνον ὁ δυ-

σμικός· οὗτος ἔχει μῆκ. 8 μ., κατέληγε δὲ πιθανώτατα εἰς παραστάδα, ἣτις δὲν σώζεται. Καὶ ὁ τοίχος οὗτος εἶνε ψικοδομημένος, ὅπως περίπου καὶ ὁ ὀπίσθιος τοίχος, διότι καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν οἱ ὀρθοστάται μετὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν ὀριζοντίου σειρᾶς πλινθοειδῶν λίθων, μόνον δὲ τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ τοίχου ἔχει σαφέστερον πολυγωνικὸν χαρακτῆρα καὶ ἀποτελεῖται ἐκ λιάν μεγάλων λίθων (εἰκ. 4). Ὀλίγον ἐντεῦθεν τοῦ ἄκρου τοῦ τοίχου τούτου ἄρχονται αἱ δύο βαθμίδες τῆς στοᾶς, εἶνε δ' ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ τοίχου μέχρι τῆς προσθίας γωνίας τῶν βαθμίδων 3.50 μέτρα, τοῦτο δὲ τὸ διάστημα ἦτο, ὡς φαίνεται, ἀνοιχτόν. Τῶν κατὰ τὴν πρόσοψιν τῆς στοᾶς βαθμίδων ἀνεσκάφησαν μόνον ὀλίγα μέτρα κατὰ τὸ ἄκρον· ἀποτελοῦνται αὗται ἐκ παχειῶν πλακῶν ἐκ τιτανολίθου κατὰ σειρὰν ἀνευ συνδέσμων τεθειμένων· ἴχνη τῶν κιόνων δὲν σώζονται ἐπ' αὐτῶν.

Ἐπὶ τῆς στοᾶς εἶχε σωρευθῆ ἄρκετὰ μεγάλη ἐπίχουσις ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου λόφου, φαίνεται δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐτέθησαν ἐπὶ ταύτης διάφορα κτίσματα, ὧν εὐρέθησαν λείψανα τῶν τοίχων.

Τῆς στοᾶς ἡ ἐπιφάνεια δὲν ἀνεσκάφη ἐξ ὀλοκλήρου, ὥστε νὰ δύναται τις νὰ εἴπῃ ἀπὸ τοῦδε πῶς ἦτο αὕτη ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ εἰς τί ἐχρησίμευεν. Κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον ἦτο διηρημένη εἰς δωμάτια, ὧν σώζονται τὰ περιγράμματα.

Ἐντὸς τῆς στοᾶς, εὐρέθησαν καὶ διάφορα βυζαντινὰ νομίματα (Ἰουστινιανός Α' καὶ Ἰουστίνος ὁ Β' 527—578) καὶ ὀλίγοι χριστιανικοὶ τάφοι· Οὔτοι ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ λεπτῶν ἀκατεργάστων πλακῶν καὶ δι' ὁμοίων κεκαλυμμένους, οὐδὲν δ' εἶχον κτέρισμα¹⁾.

1) Ὅμοιοι τάφοι εὐρέθησαν πολλοὶ καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑπερκειμένου λόφου.

Πρὸ τῆς στοᾶς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἴσταντο ἀνδριάντες, ὡς φαίνεται ἐξ ἑνὸς βᾶθρου ἐπίπτου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνδριάντος ἀποκαλυφθέντος πρὸ τοῦ δυσμικοῦ ἄκρου ταύτης (ἰδ. εἰκ. 4 ἀριστερά).

Ἐδῶλια τοῦ ἵπποδρόμου. Εἰς ἀπόστασιν 4ῷ περ. μέτρων πρὸς Β τῆς στοᾶς (Β ἐπὶ τῆς εἰκ. 1) ἀπεκαλύφθησαν ἐν μέρει αἱ βαθμίδες (εἰκ. 5), αἵτινες ἐχρησίμευον ὡς καθίσματα εἰς τοὺς θεατὰς τοῦ ἵπποδρόμου. Αἱ βαθμίδες, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἀποκαλυφθέντος μέρους, ἦσαν τεθειμέναι κατ' εὐθείαν γραμμὴν, κατέχουσι δ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ἵπποδρόμου ἐξ Α πρὸς Δ καὶ ἔχουσι λοξὴν διεύθυνσιν τῆς γρημμῆς αὐτῶν κλινούσης ὀλίγον πρὸς ΝΔ.

Σῶζονται τέσσαρες βαθμίδες, εἶνε δ' ἐκτισμέναι διὰ λίθων μετρίου μεγέθους οὐχὶ τελείως κατεργασμένων καὶ ἀνευ συνδέσμου τινὸς παρ' ἀλλήλους τεθειμένων.

Ὁ γῶρος μεταξὺ τῆς στοᾶς καὶ τῶν βαθμίδων δὲν ἐξετάσθη εἰσέτι, φαίνεται ὅμως, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἴσταντο ἀγάλματα νικητῶν, διότι πολλὰ βᾶθρα εὕρισκονται ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῶν βαθμίδων· τούτων τινὰ ἔφερον ἀνδριάντας ἀρχαίκοις, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς θέσεως τῶν ποδῶν διακρινομένης ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ βᾶθρου ἰχνῶν.

Ἐδῶλια ἐγγὺς τῆς ἀφέσεως. Εἰς ἀπόστασιν 15ῷ περ. μέτρων ἀπὸ τῶν ὡς ἄνω περιγραφέντων ἐδῶλιων γενομένης μικρᾶς σκαφῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δρόμου τοῦ ἵπποδρόμου μέτρα τινα χαμηλότερον τῶν ἐδῶλιων τούτων καὶ ἐγγὺς τῆς θέσεως, ἔνθα ὑποτίθεται, ὅτι ὑπῆρχεν ἡ ἄφεςις, ἀνευρέθη μία σειρά πολυτελεστέρων ἐδρῶν ἀποτελουμένη ἐκ μεγάλων τετραγώνων, ἐπιμελῶς κατεργασμένων καὶ κατὰ σειρὰν παραλλήλως πρὸς τὰ ἄνω ἐδῶλια τεθειμένων λίθων (εἰκ. 6)· οἱ ὡς ἐρείσματα τῶν καθημένων χρησιμεύοντες λίθοι εἶνε ἰδιαιτέρως εἰργασμένοι. Τῶν ἐδῶλιων τούτων ἀνεκαλύφθη μόνον μικρὸν μέρος κατὰ τὸ

ἀνατολικὸν ἄκρον, ἐβεβαιώθη ὅμως διὰ δοκιματικῆς σκαφῆς, ὅτι καὶ εἰς ἀρκετῶν μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἀποκαλυφθέντος μέρους προχωρεῖ ἡ σειρά τῶν ἐδωλίων τούτων, εἶνε δὲ πολὺ πιθανόν, ὅτι διήκεν αὕτη καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ἵπποδρόμου.

Ἡ ἐπιφάνεια, ἐφ' ἧς τὰ ἐδώλια ταῦτα, εἶνε ὡς εἵπομεν, ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἵπποδρόμου ἐφ' οὗ ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες, εὐρηται δ' αὕτη ἀρκετὰ μέτρα χαμηλότερον τῆς ἐπιφανείας, ἐφ' ἧς κείται ἡ στοά· ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τῆς στοᾶς εἰς τὸν ἵπποδρόμον φαίνεται, ὅτι ἐγένετο διὰ τῶν βαθμιδωτῶν ἐδωλίων. Πόθεν ἐγένετο ἡ εἴσοδος τῶν ἀρμάτων εἰς τὸν ἵπποδρόμον δὲν ἐξηκριβώθη εἰσέτι.

Πρὸς ἐξέτασιν τῆς ἀφρέσεως οὐδεμία εἰσέτι ἐγένετο σκαφή μὴ ἀπαλλοτριωθέντος τοῦ χώρου, ἐφ' οὗ ὑποτίθεται, ὅτι θὰ εὐρίσκεται αὕτη.

Νύσσαι (;) Εἰς ἀπόστασιν 26ῶ περ. μέτρων ἀπὸ τῶν ὡς ἄνω ἐδωλίων (δι' ὅλους προχείρου καταμετρήσεως ἐξακριβωθείσαν), σφίζονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἵπποδρόμου, οὐδεμιᾶς ἐπιχώσεως ὑπαρχούσης κατὰ τὸ βόρειον μέρος τούτου, δύο μικραὶ κιονισκοειδεῖς βάσεις ἐκ τιτανολίθων (διαμ. 0.70 καὶ ὕψ. 0.35. Εἰκ. 7) ἀπέχουσαι ἀπ' ἀλλήλων 60 περ. μέτρα, καὶ ἡ μὲν ἀνατολικὴ ἀπὸ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς ἀναλήμματος τοῦ ἵπποδρόμου 28 μ., ἡ δὲ δυσμικὴ ἀπὸ τῆς ρίζης τοῦ ὀρίζοντος πρὸς δυσμὰς τὸν ἵπποδρόμον βράχου 30 μ. περίπου. Εἶνε προφανές, ὅτι αἱ δύο αὗται βάσεις σχετίζονται πρὸς τὴν τέλεσιν τῶν ἀγῶνων ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ χρησιμεύουσαι ὡς σήματα. Ἀπλοῦς κιονίσκος ἦτο συνήθως ἡ νύσσα ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἵπποδρόμοις, ὑποθέτω δ' ὅτι νύσσαι εὐρίσκοντο καὶ ἐπὶ τῶν δύο τούτων βάσεων, μένει δ' ὅμως νὰ ἐξηγηθῆ, πῶς ὑπάρχουσι δύο νύσσαι, ἐνῶ ἐν τοῖς ἵπποδρόμοις ἡ νύσσα ἦτο μία.

Στάδιον. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ μεταξὺ τῶν ἐγγύς

τῆς ἀφέσεως ἐδωλίων καὶ τῶν ὡς ἄνω κιονισκοειδῶν βάρσεων χώρου εὐρηνται κατὰ τὸ δυσμικόν ἄκρον τοῦ ἵπποδρόμου ὀλίγαι ἐπιμήκεις πλάκες ἔχουσαι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας δύο αὐλακοειδεῖς γραμμάς, (εἰκ. 8) ὁμοίαι πρὸς τὰς ἐπὶ τῆς ἀφέσεως καὶ τοῦ τέρματος τῶν ἀρχαίων σταδίων ὑπαρχούσας καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ, Ἐπιδαύρῳ καὶ ἀλλαγῷ εὐρεθείσας. Οἱ λίθοι οὗτοι καθορίζουσι τὴν θέσιν, ἐν ἧ ἔκειτο τὸ ὑπὸ τοῦ Πausανίου ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ τοῦ Λυκαίου μνημονευόμενον στάδιον.

Ἡ μορφή τοῦ πρὸς βορρᾶν τέλους τοῦ ἵπποδρόμου δὲν διακρίνεται, διότι ὁ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος χῶρος τῆς μικρᾶς κοιλάδος φαίνεται, ὅτι παρεσύρθη ὑπὸ τῶν σχηματιζομένων ἐπὶ τῶν ὑπερκειμένων λόφων ὀρμητικῶν χειμαρροειδῶν ρυάκων ἐντὸς τῆς χαράδρας, εἰς ἣν καταλήγει πρὸς Β ἡ κοιλάς τοῦ ἵπποδρόμου.

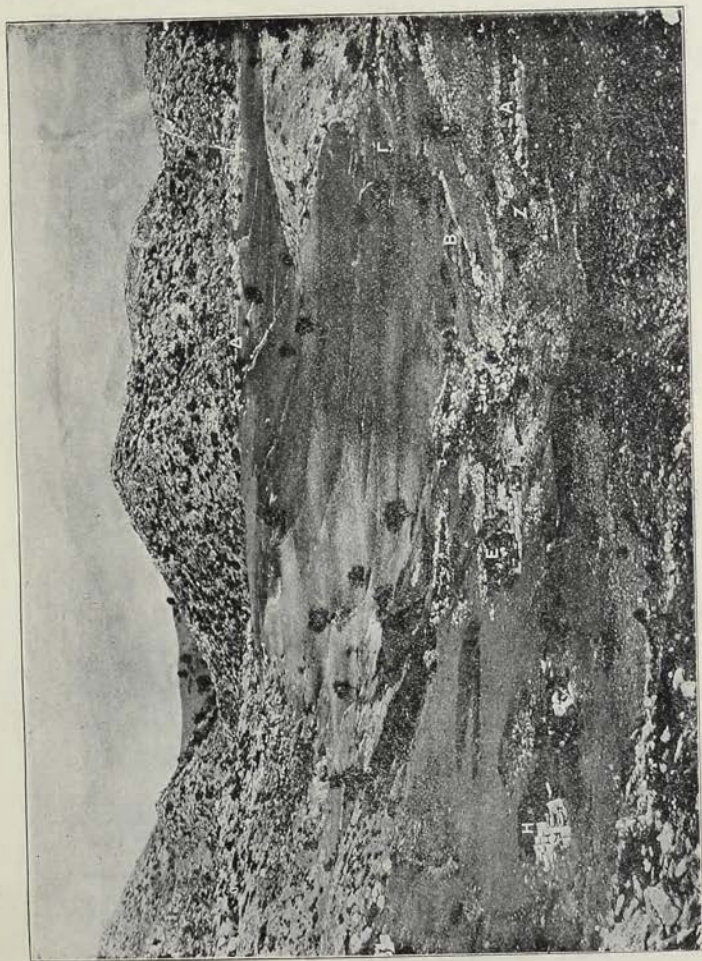
Πλησίον τοῦ βορείου ἄκρου τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ἵπποδρόμου ἐντὸς τῆς χαμηλοτέρας κοιλάδος, πρὸς ἣν συνορεύει ἐκεῖ ὁ ἵππόδρομος, ἐκαθάρισθη ἐν τετράγωνον (4.75 × 4.36) δωμάτιον ἔχον τὴν εἴσοδον πρὸς Ν, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουσι εἰσέτι παρ' ἀλλήλας τεθειμένοι πρὸς τὸν ἀπέναντι τῆς εἰσόδου τοῖχον δύο λίθιναι ὀρθογώνιοι σκαφοειδεῖς λεκάναι, (μῆκ. 2.28, πλ. 0.65, ὕψ. 0.45) συγκοινωνοῦσαι πρὸς ἀλλήλας δι' ἀντιστοίχων αὐλάκων εὐρισκομένων ἐπὶ τοῦ χεῖλους τῶν συννηωμένων στενῶν πλευρῶν τῶν λεκανῶν. Δύο πλινθοειδεῖς λίθοι ἐστημένοι ἐπὶ τῶν στενῶν πλευρῶν χρησιμεύουσιν ὡς πόδες ἐκάστης λεκάνης (εἰκ. 9). Ἐπὶ τοῦ βράχου, ἐφ' οὗ εἰρείδεται τὸ δωμάτιον φαίνονται τὰ ἔχνη σωλῆνος ὑδραγωγοῦ, δι' οὗ διωχετεύετο ὕδωρ εἰς τὰς λεκάνας. Τὸ ἔδαφος τοῦ δωματίου εἶνε ἐστρωμένον διὰ ψήφων μεμιγμένων μετὰ πηλοῦ καὶ ἀσβέστου. Τῆς θύρας τοῦ δωματίου πλ. 1.75 σφίζεται καὶ τὸ κατώφλιον, μονόλιθον, ἐκ λευκοῦ τιτανολίθου. Παρα-

πλευρώς τοῦ δωματίου τούτου εὑρηται ἡ μεγάλη δεξαμενὴ ἢ δημοσιευθεῖσα ἤδη ἐν Blouet ἔ. ἀ. πίν. 34.

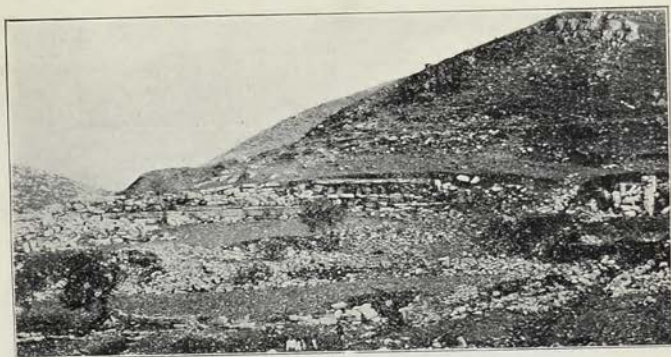
Ξενῶν. Πρὸς ὑποδοχὴν ἐπισήμων ἐπισκεπτῶν τῶν ἀγῶνων νομίζω, ὅτι προωρίζετο μέγα κτίριον (εἰκ. 10, Ε ἐπὶ τῆς εἰκ. 1) κείμενον παρὰ τὴν δυσμικὴν πλευρὰν τοῦ ἵπποδρόμου πλησίον τῶν βαθμιδοσειδῶν ἐδωλίων. Τὸ κτίριον τοῦτο ἦτο ὅλον κεχωσμένον ἐκ τῶν λίθων τῶν τοίχων αὐτοῦ καὶ ἐκ χωμάτων παρασυρθέντων ἀπὸ τῶν ὑπερχειμένων λόφων· ἀπεκαλύφθησαν δ' οἱ τρεῖς ἐξωτερικοὶ τοῖχοι αὐτοῦ καὶ μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ χώρου παρὰ τὴν νοτίαν καὶ τὴν βορείαν πλευρὰν.

Τὸ οἰκοδόμημα ἔχει σχῆμα ὀρθογώνιον μήκ. 38 μ. καὶ πλ. 20 μ. Οἱ ἐξωτερικοὶ αὐτοῦ τοῖχοι σώζονται μέχρις ὕψ. 1.50—2 μ. Εἶνε δὲ ἀρκετὰ παχεῖς καὶ ἐκτισμένοι κατὰ μὲν τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ὄψιν διὰ μεγάλων λίθων πολυγωνικῶς πως συνηρμοσμένων, ἐσωτερικῶς δὲ διὰ μικροτέρων λίθων κατ' ἀνωμάλους γραμμὰς συνηρμοσμένων, οἵτινες κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλύπτοντο δι' ἐπιχρίσματός. Ἡ εἴσοδος (εἰκ. 11) εὑρηται κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν, καὶ εἶνε ἀρκούντως εὐρεία (πλάτ. 2.65)· φλιά καὶ παραστάδες θύρας δὲν σώζονται, δυνατὸν δ' ὅμως εἶνε, ὅτι ἐχρησίμευεν ὡς βάσις ξυλίνης παραστάδος τῆς θύρας ὃ εὐρισκόμενος εἰσέτι πρὸς τὸ κατώτερον σημεῖον ἐκατέρας πλευρᾶς τῆς εἰσόδου τετραγωνικὸς λίθος, ἴσως ὅμως ὑπῆρχε καὶ φλιά καὶ παραστάδες λίθιναι, ἀλλὰ δὲν ἀνευρέθησαν.

Ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος προχωροῦμεν διὰ δρόμου μήκ. 6.30, οὗτινος οἱ ἐκατέρωθεν τοῖχοι ἀκολουθοῦσι τὴν γραμμὴν τῶν πλευρῶν τῆς εἰσόδου, φθάνομεν δὲ δι' αὐτοῦ εἰς πλατύτερον τετραγωνικὸν χώρον (αὐλήν;). Ἐκατέρωθεν τοῦ δρόμου τούτου ὑπάρχει ἀνά ἓν μέγα δωμάτιον, ἔχον ἐκάτερον τὴν θύραν (πλάτ. τοῦ μὲν δυσμ. 2.40 τοῦ

Είχ. 1. Γεωδρόμιος Λυκείου.

Ειχ. 2. Στοά.

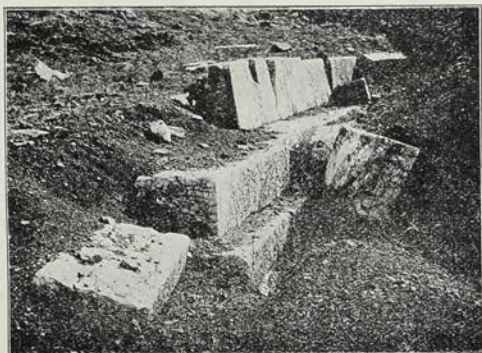
Ειχ. 3. Όπίσθιος τοίχος τῆς στοᾶς.

Ειχ. 4. Δυσμικτὸν ἄκρον τῆς στοᾶς.

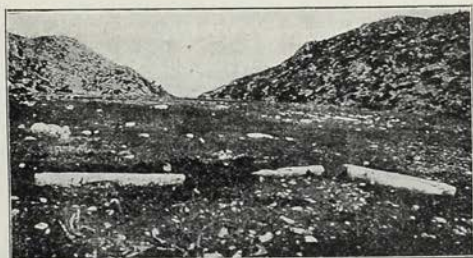
Ειγ. 5. Βαθμωσὶ ἐδόλια Ἱπποδρόμου.

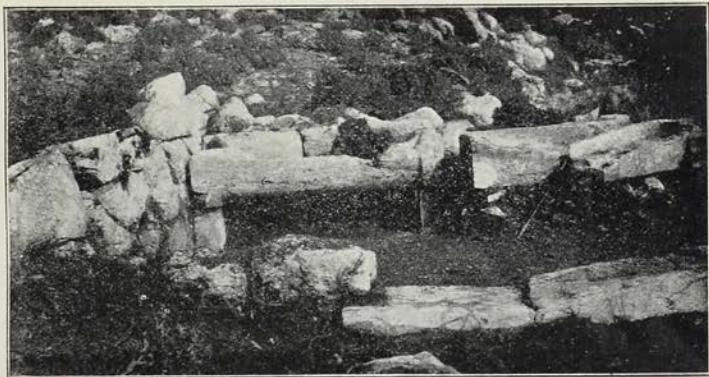
Ειγ. 6. Ἐδάλιον πλησίον ἀφρέσεως.

Ειζ. 7. Νύσσα ;

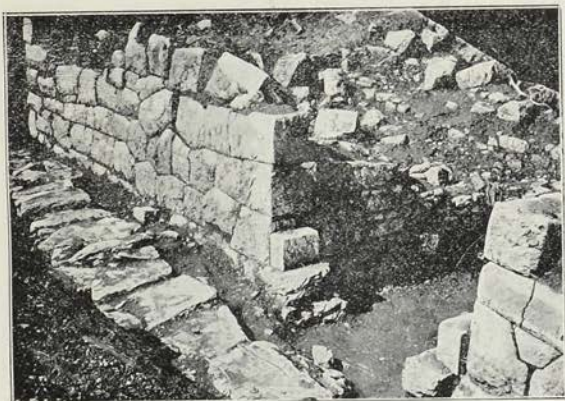
Ειζ. 8. Πλάκες ἀφίσεως σταδίου.

Είχ. 9. Λίθιναι λεκάναι.

Είχ. 10. Ξενών;

Ειζ. 11. Τοίχος προσόψεως και είσοδος ξενώνος.

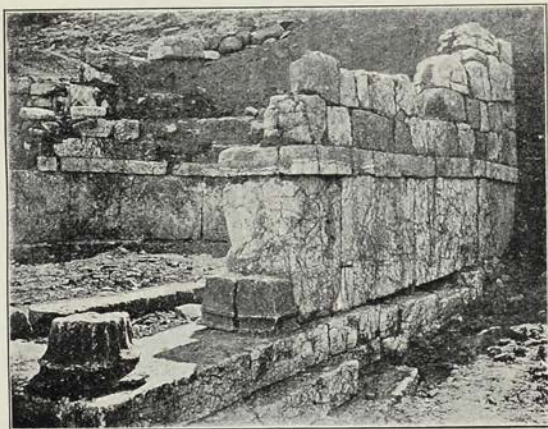
Ειζ. 12. ΒΑ γωνία ξενώνος.

Ειζ. 13. Ἐπιγραφὴ χαλκῆ.

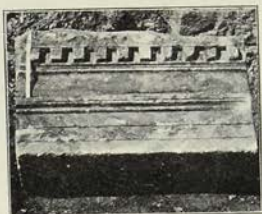
Ειζ. 14. Ἡμισυκλιζὸν οἰκοδόμημα.

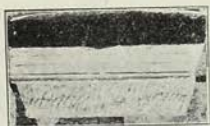
Ειγ. 15. Δυτική πλευρά ημικυκλικού οικοδομήματος.

Ειγ. 16. Λιθινή λεκάνη.

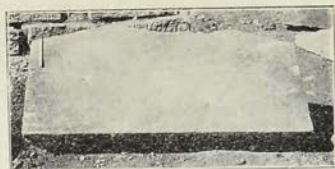
Εἰκ. 17. Ἐπιστύλιον ἡμισυκλικοῦ οἰκοδομήματος.

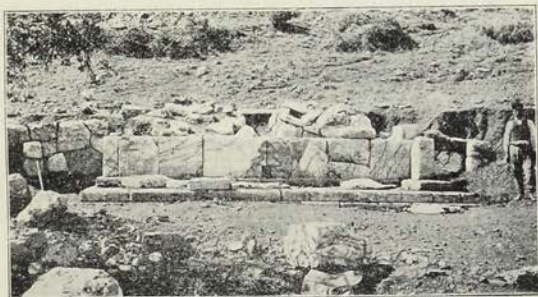
Εἰκ. 18. Ἐπιστύλιον ἡμισυκλικοῦ οἰκοδομήματος.

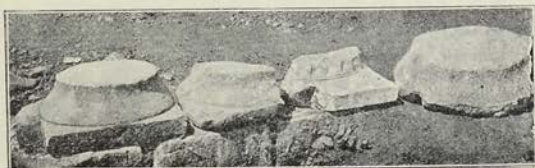
Εἰκ. 19. Γεῖσον ἀετώματος ἡμισυκλικοῦ οἰκοδομήματος.

Είχ. 20. Τύμπανον ἀετώματος ἡμισυκλινοῦ οἰκοδομήματος.

Είχ. 21. Κρήνη.

Είχ. 22. Λίθινα μιονόζαγα.

δ' ανατ. 1.15) πλησίον τοῦ τέλους τοῦ δρόμου. Ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ πρὸς δυσμὰς δωματίου, ὅπερ ἔχει πλάτ. 5.50 καὶ μήκ. 7.50 ὑπάρχει ἡ βάσις μεθ' ἑνὸς ἀρραβδώτου σφονδύλου τοῦ κίονος ὅστις ὑπεβάσταζε τὴν στέγην. Τὸ ἔδαφος τοῦ πρὸς Ἄν. δωματίου (πλάτ. 6.50 περ. καὶ μήκ. 8.50) κεῖται 1.00 περ. βαθύτερον τοῦ δρόμου, ἀλλ' ἡ κλιμαξ, δι' ἧς πάντως κατείρχετό τις εἰς τοῦτο δὲν σώζεται· δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸ δωμάτιον ὑπάρχει κυκλικὸς τις χώρος, οὔτινος τὸ δάπεδον κεῖται ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους τοῦ λοιποῦ δωματίου. Περὶ τὸ κέντρον περίπου ὑπάρχουσι κατὰ σειρὰν ἐπὶ βάσεων δύο λεκάναι, ὧν ἡ μία συνέχεται μετὰ τῆς νοτίας πλευρᾶς, εἶναι αὗται κτισταὶ καὶ ἦσαν ἔσωθεν κεκαλυμμέναι διὰ στερεοῦ ἐπιχρίσματος· πλησίον τοῦ χείλους τῆς μιᾶς λεκάνης κατέληγεν ὕδραγωγὸς σωλὴν, δι' οὗ διωχετεύετο ἔξωθεν τὸ ὕδωρ εἰς τὰς λεκάνας, χαμηλὰ δ' ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς νοτίας πλευρᾶς ὑπάρχει ἕτερος σωλὴν, δι' οὗ ἔρρεεν ἐκτὸς τοῦ οἰκοδομήματος τὸ ὕδωρ.

Πρὸς τὸ δωμάτιον τοῦτο συνέχεται πρὸς Β ἕτερον μικρότερον δωμάτιον ἔχον τὴν θύραν πρὸς τὴν αὐλήν, τὸν χώρον δηλαδὴ, εἰς ὃν, ὡς εἵπομεν, καταλήγει ὁ δρόμος τῆς εἰσόδου. Ὁ περιορίζων τὴν αὐλήν ἐκ τοῦ ἀντιστοίχου πρὸς τὸ δωμάτιον τοῦτο μέρους χώρος δὲν ἀνεσκάφη εἰσέτι, ὥστε δὲν δύναται νὰ λεχθῆ, ἂν ὑπῆρχε καὶ ἐκεῖ θύρα δωματίου.

Ἡ αὐλὴ ἔχει πλάτος 5 μ. περ. ἀνεσκάφη δὲ μέχρις ἀποστάσεως 3.50 μ. ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ δρόμου πρὸς τὸ ἐσώτερον τοῦ κτιρίου.

Οἱ τοῖχοι τῶν δωματίων τοῦ οἰκοδομήματος εἶνε ἐκτισμένοι διὰ μικρῶν σχετικῶς λίθων συνδεδεμένων διὰ πηλοῦ, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἐκαλύπτοντο δι' ἐπιχρίσματος.

Κατὰ τὸ βόρειον μέρος τοῦ ξενῶνος τούτου ἀνεσκάφησαν δύο δωμάτια κατέχοντα ὅλον τὸ πλάτος τοῦ κτιρίου ἔχει

δὲ τὸ μὲν ἀνατολικὸν μῆκ. ὑπὲρ τὰ 10.60 μ., τὸ δὲ δυσμικὸν 7.50 καὶ πλάτ. 7.30. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων δωματίων ὑπάρχει τοίχος πάχ. 0.70, κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ ὁποίου φαίνεται, ὅτι ὑπῆρχε θύρα, δι' ἧς συνεκοινῶνουν τὰ δωμάτια.

Κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ ἀνατολ. δωματίου σφύζεται ἐπὶ τετραγώνου βάσεως εἰς σφόνδυλος κίονος, πιθανὸν δ' εἶνε ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχε κίων ὑποβαστάζων τὴν στέγην· ὁ πρὸς τὸ ἐσώτερον τοῦ οἰκοδομήματος νότιος τοίχος τοῦ δωματίου τούτου δὲν ἀπεκαλύφθη εἰσέτι. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ δυσμικ. δωματίου εὐρίσκεται θύρα πλάτ. 1.80, ἧτις ὁμῶς εἶχε ἐν ὑστερωτέροις χρόνοις κλεισθῆ διὰ τοίχου. Ἐντὸς τοῦ δωματίου τούτου παρὰ τὸν δυσμ. τοίχον εὐρέθησαν ἐστρωμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἔχουσαι τὰ γράμματα πρὸς τὰ κάτω αἰ ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1905 σελ. 161 κέ. δημοσιευθεῖσαι ἐπιγραφαὶ Λυκαιονικῶν.

Τὰ κατὰ τὸ βόρειον τοῦτο μέρος τοῦ ξενῶνος δωμάτια ἔχουσι τὸ ἔδαφος 1.50 μέτρ. περ. ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους τῶν δυσμικῶν δωματίων τοῦ νοτίου ἄκρου αὐτοῦ, ἐπειδὴ ὁμῶς τὸ κεντρικὸν μέρος τοῦ οἰκοδομήματος δὲν ἀνεσκάφη εἰσέτι, δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅποια ἡ σχέσηις τούτων πρὸς ἐκεῖνα, καὶ πῶς συνεκοινῶνουν πρὸς ἀλλήλα, μόνον δ' ἐκ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀνατολ. τοίχου τοῦ κτιρίου δικαιουταί τις νὰ συμπεράνη, ὅτι τὸ βόρειον ἡμισυ περίπου τοῦ ὅλου κτιρίου προσετέθη βραδύτερον. Πλησίον τοῦ βορ. ἄκρου τοῦ ἀνατολικοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου κατέληγεν τὸ πρὸς ἀνάβασιν εἰς τὰ βόρεια δωμάτια ἐκ τοῦ ἵπποδρόμου χρησιμεῦον κεκλιμένον ἐπίπεδον, οὗτινος σφύζεται ἀκόμη ὁ εἰς τῶν τοίχων (εἰκ. 12) ἐκτισμένοι δι' ἐπιμελῶς εἰργασμένων τιτανολίθων.

Κατὰ μῆκος τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ ξενῶνος ῥεεὶ ὀχρὸς ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς (ἴδε εἰκ. 11) κεκαλυμμένος

διὰ μεγάλων οὐχὶ καλῶς κατειργασμένων τιτανολίθων, εἶνε δ' ὁ χώρος πρὸ τοῦ ξενῶνος ἐπεστρωμένος ἐπίσης διὰ πλακῶν, ἀλλ' ἄγνωστον μέχρι πόσης ἀποστάσεως, καθόσον μόνον ὀλίγον μέρος (2 μ. περίπου ἀπὸ τοῦ τοίχου τοῦ ξενῶνος) ἀνεσκάφη.

Διὰ τὴν χρονολογίαν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ξενῶνος δὲν παρέσχεν ἡ ἀνασκαφὴ ἀσφαλῆ μαρτύρια, ἐκ τοῦ τρόπου ὅμως τῆς οἰκοδομῆς τῶν τοίχων καὶ ἰδίως ἐκ τῶν κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς γωνίας βεβαθυσμένων καθέτων ταινιῶν τῶν ἄκρων λίθων δείκνυται ὅτι ὠκοδομήθη οὗτος πιθανώτατα κατὰ τοὺς περὶ τὸ τέλος τῆς 4 ἑκατονταετηρίδος χρόνους. Φαίνεται δ' ὅτι ἐχρησιμοποιήθη τὸ οἰκοδόμημα ἐν μέρει καὶ εἰς μεταγενεστέρους χριστιανικοὺς χρόνους. Ἐντὸς τοῦ νοτιανατολικοῦ δωματίου εὐρέθη εἰς τάφος ὅμοιος πρὸς τοὺς ἐν τῇ στοᾷ εὐρεθέντας (ιδ. ἀνωτ. σελ. 188), ὁ δὲ δρόμος τῆς εἰσόδου ἦτο παρὰ τὴν θύραν περίπου τοῦ αὐτοῦ δωματίου κεκλεισμένος δι' ὑστερωτέρου τοίχου ἐκτισμένου κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ σφονδύλων ἀρραβδώτου κίονος.

Ἐκτὸς ὀλίγων ἀσημάτων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, σφονδύλων κίωνων, καὶ κακοτέχνων δωρικῶν κιονοκράνων, καὶ πρὸς τούτοις τῶν δύο μνημονευθειῶν ἤδη ἐπιγραφῶν, μόνον πολλὰ τεμαχία κεραμίδων στέγης εὐρίσκοντο ἐντὸς τοῦ κτιρίου. Ἐν τῶν τεμαχίων εἶχε τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ κατασκευαστοῦ **ΑΠΕΛΛΙΔΑ** καὶ ἕτερον... **ΚΛΕΙΔΑΣΔΑ** διὰ παλαιότερων χαρακτήρων.

Καὶ κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἀνατολ. ἐξωτερικοῦ τοίχου εὐρέθησαν πλησίον τούτου ὀλίγα λίθινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, ἀνώφλια θυρῶν, ἀρραβδώτοι κίονες ἀδήλου χρονολογίας, τεμάχια κεραμίδων στέγης, καὶ πλησίον σχεδὸν τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους ὀλίγα τεμάχια ἀγγείων, φιαλῶν, ἀρυβάλλων καὶ προχοϊσκῶν μετὰ μέλανος γανώματος, σχη-

μάτων, ἅτινα ἦσαν ἐν χρήσει συνήθως μετὰ τὴν 4 π. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Πλησίον τῆς κατὰ τὴν ΒΑ γωνίαν ἀναβάσεως εὐρέθη καὶ ἐν τεμάχιον χαλκῆς ἐπιγραφῆς (εἰκ. 13).

Πρὸ τοῦ μέσου περίπου τοῦ ἀνατολ. τοίχου τοῦ ξενῶνος ἀνευρέθη μικρὰ λιθινὴ κλίμαξ, ἣτις εἶνε ἀγνωστον εἰς τί ἐχρησίμευεν καὶ προέρχεται πιθανῶς ἐκ μεταγενεστέρων χρόνων.

Ἡμικυκλικὸν οἰκοδόμημα. Πλησίον τῆς ΝΔ γωνίας τῆς μεγάλης στοᾶς ἀνεκαλύφθη μικρὸν οἰκοδόμημα (μῆκ. 0.80, πλάτ. 0.80) ἡμικυκλικὸν ἔσωθεν καὶ ἔχον ἐμπρὸς μικρὰν πρόστασιν μετ' ἰωνικῶν κιόνων (εἰκ. 14 Ζ ἐπὶ τῆς εἰκ. 1), οὗτινος ἡ χρῆσις δὲν καθωρίσθη εἰσέτι. Ὁ ὀπίσθιος αὐτοῦ τοίχος κεῖται ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ ὀπισθίου τοίχου τῆς στοᾶς, ἀπέχει δ' ὁ ἀνατολ. τοίχος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀντιστοίχου δυσμ. τῆς στοᾶς, πρὸς ὃν ἔχει παράλληλον διεύθυνσιν 4.60 μ.

Τὸ ἐξωτερικὸν περίγραμμα τοῦ οἰκοδομήματος τούτου εἶνε τετραγωνικόν, ἔχει δ' ἐμπρὸς διπλὴν βαθμίδα προχωροῦσαν καὶ κατὰ τὰς πλαγίας πλευρὰς μέχρις ἀποστάσεως 2.50 περίπου.

Οἱ πλάγιοι τοῖχοι τοῦ κτιρίου σφίζονται ἐνιαχοῦ μέχρις ὕψους 2.50, καὶ σύγκεινται κατὰ τὸ κατώτερον μέρος ἐκ μεγάλων τετραγῶνων ὀρθοστατῶν ἐκ τιτανολίθου ὕψ. 0.80 καὶ πᾶχ. 0,45 οἵτινες εἶνε θεθειμένοι ἐπὶ κρηπίδος ὀλίγον μόνον ὀρατῆς ἐκ μεγάλων πλακῶν τινανολίθου. Ἐπὶ τῶν ὀρθοστατῶν κεῖται μία σειρὰ καλῶς εἰργασμένων ἐπιμήκων ὀρθογωνίων λίθων ἐξεχόντων ὀλίγον κατ' ἀμφοτέρας τὰς ὀψεις ὑπερθεῖν τῶν ὀρθοστατῶν, ἀνωτέρω δὲ τούτων οἱ τοῖχοι εἶνε ἐκτισμένοι διὰ μικροτέρων λίθων (εἰκ. 15) διὰ πηλοῦ συνηρμοσμένων καὶ ἦσαν ἐπιχειρισμένοι, ὡς φαίνεται ἐκ περισωθέντων λειψάνων τοῦ χρίσματος.

Οἱ πλάγιοι οὔτοι τοῖχοι καταλήγουσιν ἐμπρὸς εἰς μαρμαρίνας παραστάδας εἰς ἀπόστασιν 1,85 ἀπὸ τῆς προσθίας βαθμίδος. Ἐπὶ τῆς προσθίας ταύτης βαθμίδος ὑπῆρχον πέντε ἰωνικοὶ κίονες, τῶν τεσσάρων δ' ἐκ τούτων σώζονται εἰσέτι αἱ βάσεις μετὰ μικροῦ μέρους τῶν κίωνων (διάμ. 0,44), οἵτινες ἦσαν, ὡς φαίνεται, μονόλιθοι, ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν θέσει.

Μέχρις ἀποστάσεως 2,90 ἀπὸ τῆς παραστάδος χωροῦσιν οἱ τοῖχοι τοῦ κτιρίου καὶ ἔσωθεν κατ' εὐθείαν γραμμὴν, ἀπὸ τοῦ σημείου δὲ τούτου κάμπτονται ὀλίγον ἀποτόμως καὶ σχηματίζουσι τὸ ἡμικύκλιον. Ὁ ὀπίσθιος τοῖχος τοῦ κτιρίου εἶνε ἔξωθεν ἐκ μικροτέρων λίθων ἀτέχνως ἐκτισμένος δὲν ἐφαίνετο δὲ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ μέρος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διότι καὶ οὗτος ὅπως καὶ ὁ ὀπίσθιος τοῖχος τῆς στοᾶς, ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῶν προπόδων τοῦ ὑπάρχοντος, ὡς ἐρρήθη ἤδη, ἐκεῖ λόφου.

Ὁ ὀπίσθιος τοῖχος προεκτείνεται μέχρις ἀποστάσεως 1,50 περίπου πρὸς τὴν στοᾶν φαίνεται δ' ὅτι ἐχρησίμευεν ἢ προέκτασις αὐτῆ ὡς ἀνάλημμα τῶν χωμάτων τοῦ ὑπερκειμένου λόφου· τὸ μικρὸν κενόν, ὅπερ ἔμενεν μεταξύ τοῦ ἄκρου τῆς προεκτάσεως ταύτης τοῦ τοίχου καὶ τῆς στοᾶς εἶνε πεπληρωμένον δι' ἐτέρου ἔτι ἀτεχνοτέρου τοιχείου (ἴδε ἀνωτ. εἰκ. 4). Κατὰ τὴν γωνίαν ἥτις σχηματίζεται διὰ τοῦ τοιχείου τούτου καὶ τοῦ δυσμικοῦ τοίχου τῆς στοᾶς ὑπάρχει μία μεγάλη, στρογγύλη, ὑψηλή, ἀβαθῆς λιθίνη λεκάνη (διάμ. 1,00 ὕψος 0,80 εἰκ. 16). Ὅμοιαι λεκάναι φαίνεται ὅτι εὐρίσκοντο πλείονες εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ ἱπποδρόμου.

Τὸ ἡμικυκλικὸν οἰκοδόμημα εἶχεν, ὡς φαίνεται, στέγην μετ' ἀετώματος. Τοῦ θριγκοῦ τὸ πρόσθιον μέρος ἦτο ἐκ μαρμάρου, εὐρέθησαν δὲ τὰ ἐπιστύλια (εἰκ. 17-20) ὡς καὶ ἄλλα ἀρχιτεκτονικά μέλη καὶ τὰ ἀπαρτίζοντα τὸ τύμπα-

νον του ἀετώματος τριγωνικά μάρμαρα ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος ἢ πρὸ αὐτοῦ. Ὀλίγα ἐξ αὐτῶν εἶχον κτισθῆ εἰς ὑστερωτέρους χρόνους μετὰ τὴν κατάπτωσιν τοῦ κτιρίου καὶ πρὸ τῆς καταχώσεως αὐτοῦ ἐν γενομένη ἐπισκευῇ τοῦ ἀνατολικοῦ αὐτοῦ τοίχου, ἄλλα δ' ἦσαν ὁμοίως ἐκτισμένα εἰς μικρὸν νεώτερον ἐπίσης τοίχον, ὅστις ἐφέρετο καθέτως ἀπὸ τοῦ ἀνατολ. τοίχου τοῦ ἡμικυκλικοῦ οἰκοδομήματος πρὸς τὸν δυσμικὸν τοίχον τῆς στοᾶς. Ἡ ἐργασία τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τούτων μελῶν φαίνεται μᾶλλον, ὅτι προέρχεται ἐκ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων.

Καὶ τὸ ἡμικυκλικὸν οἰκοδόμημα ἦτο καθ' ὅλοκληρίαν κεκαλυμμένον, συνίστατο δὲ καὶ αὐτοῦ ἢ ἐπίχωσις ἐκ τῶν λίθων καὶ τῶν χωμάτων τῶν παρασυρθέντων ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου λόφου.

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δαπέδου τοῦ κτιρίου τὸ ἔδαφος καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ κτιρίου ἔφερε πολλὰ σημεῖα καύσεως, εὐρίσκοντο δ' ἐντὸς αὐτοῦ πλεῖστα τεμάχια κερομίδων στέγης καὶ ἐλάχιστα, ὅλως ἀσήμαντα, λείψανα χαλκῶν πραγμάτων. Πλησίον τοῦ ἡμικυκλικοῦ οἰκοδομήματος εὐρέθησαν καὶ αἱ λίθιναι βάσεις δύο χαλκῶν ἀγαλμάτων φυσικοῦ μεγέθους ἄνευ ἐπιγραφῶν, καὶ ἐν τμήμα μαρμαρίνης στήλης, ἣτις ἔφερε τελείως ἐφθαρμένην ἐπιγραφὴν Λυκαιονικῶν.

Ἡ κρήνη (εἰκ. 21 Η ἐπὶ τῆς εἰκ. 1). Εἰς ἀπόστασιν πεντηκοντάδος μέτρων ἀπὸ τοῦ ἡμικυκλικοῦ οἰκοδομήματος πρὸς ΒΔ ἐπὶ τῆς βάσεως ἐτέρου λόφου ἀπεκαλύφθη μία κρήνη, ἥς τὸ κατώτερον μέρος σφίζεται ἀρκούντως καλῶς.

Ἐπὶ τοῦ ἐσωτέρου μέρους διθάθμου κρηπίδος μήχ. 7,00 καὶ πλάτ. 3,75 κατεσκευασμένης ἐκ μεγάλων πλακῶν τιτανολίθου ἴσταται μικρὰ ἐπιμήκης δεξαμενὴ μήχ. 6,25 καὶ πλάτ. 1,80 (ἄνοιγμα 5,70 × 0,85), εἰς ἣν καταλήγει κατὰ τὸ μέσον ὀχετὸς πλάτ. 0,83 ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ βᾶ-

θους τοῦ ὑπερχειμένου λόφου· ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς προσόψεως τῆς δεξαμενῆς ταύτης ὑπάρχει ὀπῆ πλάτ. 0,19 καὶ ἴσου περίπου ὕψους κατὰ τὴν βάσιν σπηλαιοειδοῦς ἀνοίγματος πλάτ. 0,90 κάτω, καὶ ἴσου περίπου ὕψους γλυφέντος ἐπὶ τῆς ὄψεως δύο ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὴν πρόσοψιν τῆς δεξαμενῆς ἐκ τιτανολίθου ὀρθοστατῶν.

Ὁ ὀπίσθιος τοῖχος τῆς δεξαμενῆς εἶνε ἐκτισμένος κατὰ τὸ πολυγωνικὸν σύστημα, ὃ δὲ πρόσθιος καὶ οἱ πλάγιοι ἀποτελοῦνται ἐκ μεγάλων ὀρθοστατῶν. Οἱ πλάγιοι τοῖχοι τῆς δεξαμενῆς ἐκτείνονται εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν πρὸ τοῦ προσθίου τοίχου σχηματίζοντες οὕτω δύο σκέλη ἀποκλείοντα ἑκατέρωθεν τὴν κρήνην. Εἶνε δ' ἡ δεξαμενὴ ἰδρυμένη ἐπὶ ἰδιαιτέρας βάσεως ἐκ μεγάλων πλακῶν τιτανολίθου, ἥτις ἔχει ὕψος 0,15 περίπου καὶ ἐξέχει ὀλίγον πρὸ τοῦ προσθίου καὶ τῶν πλαγίων τοίχων τῆς δεξαμενῆς. Τοῦ ἐπιχρίσματος, ὅπερ πάντως ἔφερον ἔσωθεν ἡ κρήνη οὐδὲν ἶχνος σφύζεται. Τὸ ἔδαφος πρὸ τῆς κρήνης μεταξὺ τῶν δύο πλαγίων σκελῶν χωρίζεται εἰς τρία μέρη διὰ ὀρθογωνίων πλακῶν καθέτων ἐπὶ τῆς προσόψεως τῆς κρήνης ὕψους ἴσου πρὸς τὴν βάσιν τῆς δεξαμενῆς.

Ἐκατέρωθεν τῆς κρήνης εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ ὀπισθίου τοίχου τῆς δεξαμενῆς ὑπάρχουσι μικροὶ ἀναλημματικοὶ πολυγωνικοὶ τοῖχοι. Λεῖψανα τῶν ἀνωτέρω μερῶν τῶν τοίχων τῆς κρήνης δὲν εὐρέθησαν οὐδὲ τῆς στοᾶς, ἥτις θὰ ὑπῆρχε πάντως κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος ταύτης, ἴσως δὲ προέρχονται μόνον ἐκ τῆς στέγης τῆς κρήνης ὀλίγα ὀδοντωτὰ γείσα ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῶν ὁποίων εἶνε ἀνάγλυπτοι μεγάλαι κεραμίδες στέγης. Καὶ παρὰ τὴν κρήνην εὐρέθησαν πολλὰ τεμάχια πηλίνων κεραμίδων στέγης, ὧν ἓν ἔφερον κεκολωμένην ἐπιγραφὴν τοῦ κατασκευαστοῦ **ΙΣΟΔ.**

Ἐπὶ τοῦ τριγωνικοῦ χώρου μεταξὺ τῆς στοᾶς, τοῦ ξε-

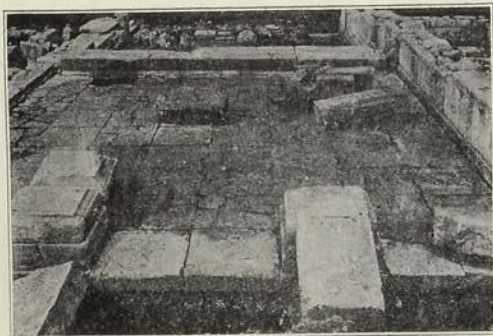
νῶνος καὶ τῆς κρήνης θὰ εὐρίσκηται κεχωσμένος ὑπὸ ἀρκετὰ βαθεῖαν ἐπίχωσιν μετ' ἄλλων μνημείων ὁ ὑπὸ τοῦ Πausανίου μνημονευόμενος παρὰ τὸν ἵππόδρομον ναὸς τοῦ Πανός μετ' ἄλλους. Ἐπιμήκης στενὴ τάφος σκαφεῖσα ἀπὸ τοῦ ἡμικυκλικοῦ οἰκοδομήματος πρὸς τὴν κρήνην ἔδειξε μόνον, ὅτι ὁ χώρος ὀλόκληρος εἶνε πλήρης ἐπιχώσεως σωρευθείσης ἐκ τῶν ὑπερκειμένων λόφων, χωρὶς νὰ παρουσιάσῃ σημεῖόν τι ἀρχαίου μνημείου.

Ἐκ τῶν εὐρεθέντων πλησίον τοῦ ἡμικυκλικοῦ κτιρίου δωρικῶν κιονοκράνων (εἰκ. 22) ἔνια δεικνύουσιν ἐργασίαν ἀρκούντως καλήν, ταῦτα δ' ὑποθέτω, ὅτι προέρχονται ἐκ τοῦ ζητουμένου ναοῦ τοῦ Πανός, ὃν ἐλπίζω ὅτι βραδύτεραι ἀνασκαφαὶ θὰ φέρωσιν ὠρισμένως εἰς φῶς.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

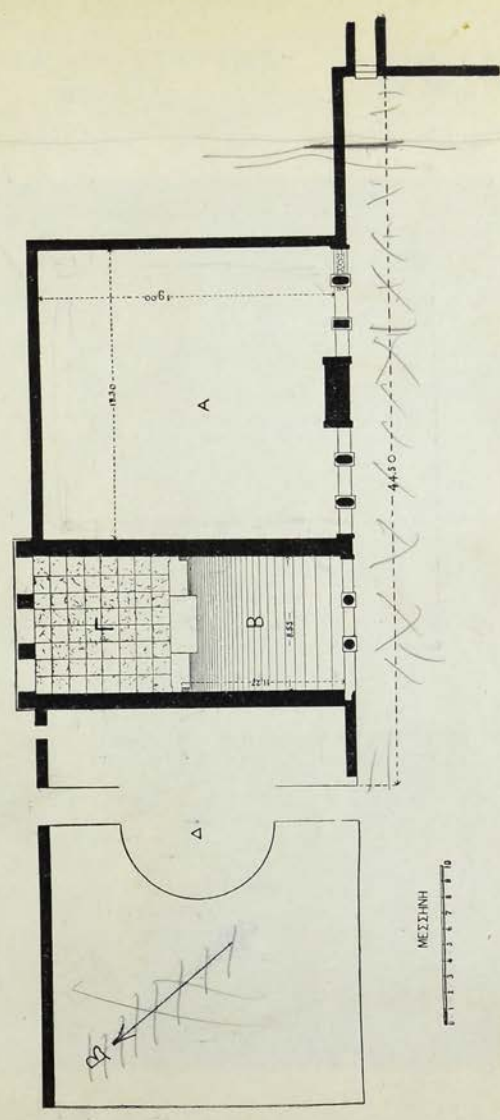
Ειχ. 1. Στάδιον.

Ειχ. 2. Συνεδριον. Β και Γ.

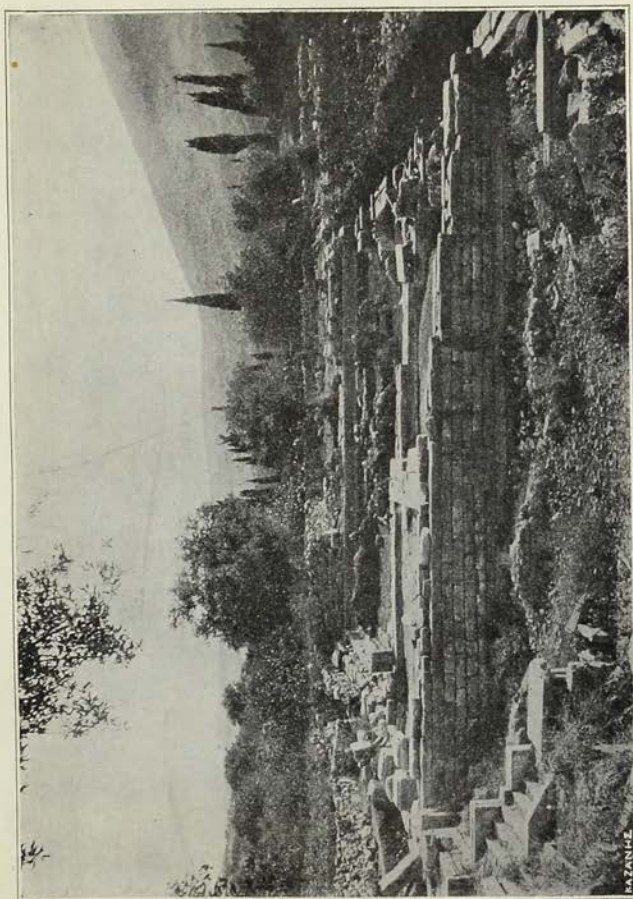
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΑΡΧ. ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ 1909

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΜΕΣΣΗΝΗ.

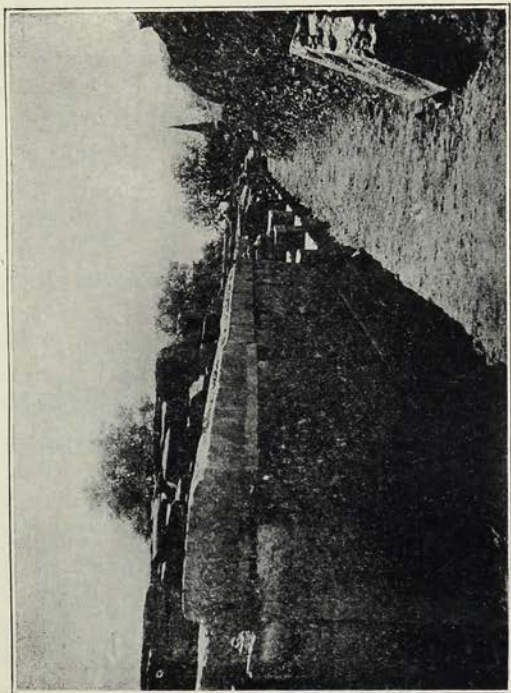

Εικ. 3. Διάγραμμα Συνεδρίου.

MS

Είς. 4. Ἄποψις Σανεδρίου ἐκ βορῆς.

Ειχ. 5. Συνέδριον. Δυτ. πρόοψις.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΜΕΣΣΗΝΗ

Ἡ ἐν Μεσσήνῃ ἐφέτος ἐπὶ δίμηνον διαρκέσασα ἀνασκαφὴ ἐγένετο ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς πόλεως καὶ τῷ Σταδίῳ.

Καὶ τοῦ μὲν Σταδίου (οὗ ἀναπαράστασιν ἰδ. *Expédition de Morée* πίν. 25—27), ἀπεκαλύφθη τὸ πέρασ τοῦ δυτικοῦ σκέλους εἰς μῆκος τριῶν περίπου μέτρων καὶ βάθος πέντε ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης σειρᾶς τῶν ἐδράνων μέχρι τῆς εὐθυνηρίας τοῦ πρὸς τὸν στίβον τοίχου. Τῆς ἀποκαλυφθείσης ὀλοκλήρου κερκίδος αἱ σειραὶ τῶν ἐδράνων εἶναι ἐν ὄλῳ δέκα τρεῖς, τινὲς μὲν, αἱ κατώταται, καλῶς διατηρούμεναι, αἱ δὲ ἄλλαι πολὺ ἐφθαρμέναι. Τῆς μεταξὺ δύο κερκίδων κλίμακος σφύζονται ἀκόμη πέντε βαθμίδες. Καὶ πλάτος μὲν τῆς κλίμακος εἶναι 0,45· τῶν δὲ ἐδωλίων αἱ διαστάσεις εἶνε ὕψος μὲν 0,39, πλάτος δὲ τοῦ καθίσματος 0,31, τοῦ δὲ μεταξὺ δύο σειρῶν διαστήματος, ἔνθα πατοῦσιν οἱ πόδες, 0,40. Τὰ ἐδρανα αὐτὰ εἶναι ἄλλα μὲν ὀλόλιθα, ἄλλα δὲ ἐκ χωριστῶν πλακῶν. Φαίνεται πιθανώτατον ὅτι τὰ ὀλόλιθα εἶναι τὰ ἀρχαιότερα, τὰ δὲ λοιπὰ νεώτερα, ἐν χρόνοις ἐπισκευῆς ἀντικαταστήσαντα τὰ πρῶτα. Καὶ ὁ πρὸς τὸν δρόμον τὸν περὶ τὸν στίβον τοίχος, ὁ ἀνέχων τὸ θέατρον, ὕψους 1,65, εἶναι ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐπεσκευασμένος, ἔχων μάλιστα ἐν τῷ ἀνωτάτῳ στρώματι καὶ τεμάχια ἐδράνων ἐνωκοδομημένα (Πρβλ. εἰκ. 1).

Τὸ δὲ ἄλλο σημεῖον τῆς ἐργασίας, ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, εἶναι ἡ Ἀγορά.

Ἡ κατὰ τὸ 1895 γενομένη ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας διὰ τοῦ κ. Θ. Σοφύλη ἀνασκαφὴ (περὶ ἧς βλ. Πρακτ. 1895 σ. 27) περιέλαβεν ἱκανὸν χῶρον, ἀλλὰ διακοπεῖσα αἰφνιδίως τότε,

μη επαναληφθεῖσα δὲ καὶ ἄλλοτε ποτε ἔκτοτε, δὲν ἠδυνήθη νὰ παράσχη τι τετελεσμένον. Ἐκτὸς τοῦ λεγομένου συνεδρίου, ὅπερ ἀπεκαλύφθη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον τότε, ἐκ τῶν ὑπολοίπων οἰκοδομημάτων μόνον αἱ σειραὶ τῶν τοίχων εἶχον, φαίνεται, ἐπιπολαίως ἀνασκαφῆ, οἱ δὲ περιεχόμενοι χώροι εἶχον κατὰ τὸ πλεῖστον μείνει ἀνεξερευνητοί. Ἐκ τούτου ἐνόμισα ὀρθὸν νὰ ἀναλάβω τὴν ἐργασίαν ἐκεῖ, τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον καὶ τὰ πρότερον ἀποκαλυφθέντα εἶχον κατὰ μέγα μέρος καλυφθῆ ἐντὸς τῶν ἀπὸ τῆς παρελθούσης ἀνασκαφῆς διαρρυσάντων δέκα τεσσάρων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ διὰ τῶν χειμάρρων εἰσφορηθέντος ἐκεῖ χώματος, οὕτω δὲ μὴ γενομένου ἄλλοτε σχεδίου τινός ἢ περιγραφῆς ἐκτενεστέρας, ἦσαν ἀνύπαρκτα διὰ τὴν μελέτην. Ἐν τῇ ἐφετινῇ ἐργασίᾳ ἀπεκαλύφθη ὀλοτελῶς τετράγωνον κτίσμα Α (πρβλ. τὴν γενικὴν ἀποψιν ἐν εἰκ. 3 καὶ τὸ συνημμένον σχεδιογράφημα ἐν εἰκ. 4), οὗ τὰ κατὰ τὰς τρεῖς πλευρὰς ἐδώρισ, ἐφθαρμένα πολὺ, διεφαίνοντο. Ἐντὸς τοῦ τετραγώνου τούτου χώρου, διαστάσεων $19,00 \times 18,30$, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ $1\frac{1}{2}$ μέτρον ὑψηλοῦ χώματος εὐρέθησαν λείψανα τοίχων πενιχροῦ μεταγενεστέρου οἰκοδομήματος ἐσχάτων ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὑφισταμένου καὶ ἐν βυζαντιακοῖς χρόνοις (ὡν μαρτύρια νόμισμα χαλκοῦν τοῦ Αὐρηλιανοῦ καὶ λύχνος χριστιανικός), καταστραφέντος δὲ ὑπὸ πυρός, ὡς ἐξάγεται ἐκ πολλῶν λειψάνων συντετηκυίας ὑάλου. Τὸ ὑλικὸν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου εἶναι ἐξ αὐτοῦ τοῦ τετραγώνου πιθανώτατα εἰλημμένον ἢ ἐκ τῶν παρακειμένων ἄλλων ἀρχαίων κτισμάτων, παρέχον δὲ κίονας ἐκ πώρου, γεῖσα ἐκ λίθου, τεμάχιον πωρίνης τριγλύφου ὡς καὶ κιονόκρανον κορινθιακὸν πώρινον, βοηθεῖ πλεῖστον εἰς τὴν ἀναπαράστασιν καὶ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς συστάσεως τοῦ τετραγώνου. Τὸ ἔδαφος ἦτο ἐπεστρωμένον διὰ πλάκων,

ὦν δύο-τρῆς εὐρέθησαν ἔτι κατὰ χώραν. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ τετράγωνον ἐγένετο ἐκ δυσμῶν καὶ ἦτο διπλῆ. Μεταξὺ τῶν δύο εισόδων ὑπάρχει ἀκόμη ὁ τοίχος. Ἐκάστη δὲ εἴσοδος εἶχε δύο διπλοκίονας πωρίνους μεταξὺ δύο παραστάδων ἐπίσης πωρίνων, ὧν μία ἐστηρίζετο εἰς τὸ πέρασ τοῦ διαμέσου τοίχου. Ὁ ἐν χρήσει λίθος εἶναι ὑποκύανος, ἐξαγόμενος ἐπὶ τόπου. Ἐν λεπτομερεστέρα προσεχει περιγραφῇ θὰ παρατεθῆ καὶ λεπτομερὲς σχέδιον τοῦ τε συνόλου καὶ τῶν λεπτομερειῶν, ὧν ἔλαβον πάσας τὰς διαστάσεις.

Μνημονεύω ἐνταῦθα καὶ ἐπιγραφὴν, ἣν εὔρον ἐντετειχισμένην ἐν τοῖς μεταγενεστέροις κτίσμασι, καὶ ταύτην δὲ ῥωμαιοῦν χρόνων Πόπλι—|τὸ βα—|κόσιω—ἦτοι «Πόπλιος...— τὸ βα[λανεῖον;] ἢ τὸ β[ά]θρον] ὠκοδόμησεν (ἢ ἐπεσκευάσεν ἢ ἀνήγειρε κτ.)».

Μετὰ ταῦτα ἀνέσκαψα τὸν πρὸς Β. συνεχόμενον τῷ τετραγώνῳ χώρον (Β) διαστάσεων 11,27×8,55, εὐρέθη δὲ τὸ ἔδαφος αὐτοῦ ἀνωφερὲς καὶ ἀνάγον εἰς ἀνώτερον διαμέρισμα, εἰς ὃ εἰσῆρχετό τις διὰ τριπλῆς θύρας, ὡς φαίνεται σαφέστατα ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς τριπλῆς φλιᾶς (2,42×1,35. 3,60×1,75. 2,42×1,35) ὑπαρχόντων ἀκόμη τόρμων. Τὴν ἀνοδὸν ταύτην τοῦ ἔδαφους παρακολουθοῦσι καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ διαμερίσματος, ὧν οἱ λίθινοι δόμοι εἶναι κλιμακῆδόν διατεταγμένοι καὶ ἐξειργασμένοι λαμπρῶς. Καὶ τῆς ἀνωφερείας ταύτης ἡ εἴσοδος ἦτο ἐκ δυσμῶν διὰ μικρᾶς προστάσεως ἐκ δύο λιθίνων κίωνων μεταξὺ δύο πωρίνων παραστάδων ἔνθεν καὶ ἔνθεν. Εὐρέθησαν δὲ ἐν τῷ διαμερίσματι τούτῳ σπόνδυλοι πώρινοι μετὰ ῥαβδώσεων κοίλων ἢ πλήρων, κιονόκρανον χορινθιακόν ὑστέρων χρόνων, πώρινον, μετὰ τοῦ τυπικοῦ μεταξὺ τῶν φύλλων ἀναφαινομένου Τρίτωνος (ι).

Τὸ ἀνώτερον διαμέρισμα Γ, ὅπερ, ὡς μὲ ἐπληροφόρη-

σαν οί επιχώριοι, εἶχεν ἀποκαλυφθῆ ἐν τῇ προτέρᾳ ἀνασκαφῇ, κατεχώσθη δὲ πάλιν ὑπὸ τῶν χειμάρρων καὶ τῆς ἀγρίας βλαστήσεως (εἰς ὕψ. 0,40 ἔφθανε τὸ χῶμα), ἐκαθάρίσθη νῦν πάλιν καὶ ἀπεκαλύφθη τὸ δάπεδον αὐτοῦ ἐπεστρωμένον διὰ μεγάλων τετραγώνων πλακῶν (1,04×1,04), αἵτινες πᾶσαι ἐξήκοντα τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν, εἰ καὶ οὐχὶ ἀβλαβεῖς, εὐρίσκονται κατὰ χώραν. Τὸ ἀνώτερον τοῦτο διαμερίσμα ἔχει πρὸς βορρᾶν τέσσαρας ὑψηλὰς λιθίνας τετραγωνικὰς βάσεις, ἀρίστης ἀπεργασίας καὶ ἐνδιαφεροῦσων ἀρχιτεκτονικῶν λεπτομερειῶν, αἵτινες, ὡς εἰκάζω, θὰ ἔφερον κίονας τοῦ αὐτοῦ ἴσως ὕψους (αὐταὶ ἔχουσιν ὕψος δύο περίπου μέτρων), (πρὸβλ. καὶ εἰκ. 2).

Ἐμπροσθεν τοῦ διαμερίσματος τούτου Γ σκάψας εὔρον ἀναθηματικὰς ἢ εἰς τὸν πολιτικὸν βίον ἀναφερομένας ἐπιγραφὰς καὶ ἄλλα τινὰ ἥττονος λόγου ἀξία.

α') Ἐπὶ τμήματος γείσου βάρθρου ἀνδριάντος Κλαύδιος [Ἐ]λλάδαρχ[ος] τῶν αὐτοκρατ. χρόνων.

β') Τεμάχιον ἐπιγραφῆς ἑλλ. χρόνων ἀναφερομένης εἰς τὴν ἐξ ἄλλων ἀνεκδότων ἔτι μεσσηνιακῶν ἐπιγραφῶν γνωστὴν «ὀκτώβολον» εἰσφοράν.

γ') Τεμάχιον ψηφίσματος λίαν ἐφαρμένου, ἴσως δὲ ἐπαινετικοῦ «[στε]φανῶσαι»· καὶ τοῦτο τῶν μετ' Ἀλέξανδρον ἑλλην. χρόνων.

δ') Δύο μαρμαρίνας λεοντοκεφαλὰς ὑδρορροῆς, καλῆς τέχνης.

ε') Κεφαλὴν μικρὰν γυναικὸς μαρμαρίνην, οὐχὶ καλῶς διατηρουμένην, χρόνων δὲ τῆς ἐκπνεούσης μετ' Ἀλέξανδρον περιόδου.

Διὰ τῆς πρὸ τοῦ Γ σκαφῆς ταύτης ἠδυνήθην νὰ μετρήσω ἀκριβῶς καὶ τὴν θεμελίωσιν, ἣτις εἶναι ἐκ πώρου.

Τὸ παρακείμενον τῷ Γ θιατροειδὲς Συνέδριον Δ καλυφθὲν ἐν μέρει πάλιν ὑπὸ χωμάτων κάτω, ἐνθα εἶχε πρότε-

ρον ἀνασκαφή, δὲν ἐπεχείρησα νὰ ἐρευνήσω ἐφέτος δι' ἑλ-
λειψιν χρημάτων καὶ χρόνου.

Πάντα τὰ κτίσματα ταῦτα, ἅτινα ἐν μεγάλῃ συντομίᾳ
ἐπραγματεύθη ἐν τῇ συνοπτικῇ ταύτῃ ἐκθέσει, ἀνήκου-
σιν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα, οὗ εἶναι διαμερίσματα.
Τὸ θεατροειδὲς μόνον τμῆμα καλεῖται συνήθως κατὰ τινα
εὑρεθεῖσαν ἐκεῖ ἐπιγραφὴν (Πρακτικὰ 1895) Συνέδριον,
ἀλλ' εἶναι πιθανώτατον ὅτι εἰς τὸ Συνέδριον ἦτοι τὸ Βου-
λευτήριον ἀνήκουσι καὶ τὰ ἄλλα διαμερίσματα, περὶ ὧν
ἐγένετο λόγος.

Τοῦ μεγάλου τούτου κτίσματος ἡ πρὸς Δ. πλευρά, ἐξ ἧς
αἱ εἴσοδοι, ἔχει περίπου 55 μ. μῆκος (εἰκ. 5), εἶναι δὲ τὸ ὅλον
μνημεῖον ἀρχιτεκτονικὸν καλῆς ἐποχῆς καὶ παρέχει πολ-
λὰς ἀναλογίας ἀρχιτεκτονικῆς ἐξεργασίας πρὸς ἄλλα μνη-
μεῖα τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαε-
τηρίδας ἐξερευνηθεισῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς αὐτῆς λε-
γομένης «ἑλληνιστικῆς» περιόδου. Θεατροειδὲς δέ τι οἰκο-
δόμημα συγγενοῦς χρήσεως τῇ ἐν Μεσσήνῃ, ἀνεῦρε νεωστὶ
ὁ Orsi παρὰ τὰς Συρακούσας, πρόκειται δὲ νὰ ἐκδώσῃ προ-
σεχῶς. Οὕτως εὐρύνεται ἔτι μᾶλλον ὁ κύκλος τοῦ πολιτι-
σμοῦ καὶ τῆς τέχνης ἰδίᾳ, ἐν ᾗ εἶναι νοητὰ καὶ τὰ ἐν Μεσ-
σήνῃ μνημεῖα.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΕΥΒΟΙΑΙ

Κατὰ πρῶτον διρευνήσαμεν τὸ παρὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν Στενὴν σωζόμενον οἰκοδόμημα, ὅπερ κοινῶς λέγεται ἄγιοι, ἔνεκα ναοῦ Χριστιανικοῦ κάτωθεν αὐτοῦ ἐκτισμένου, ὡς ἠδυνήθημεν νὰ πεισθῶμεν ἐξ ὀλίγων λειψάνων ἐχόντων τοιχογραφίας. Τοῦ οἰκοδομήματος τούτου, ὅπερ πιθανῶς ἦτο ναός, σώζεται ἡ μεσημβρινὴ πλευρὰ ἐκ λίθων ἀπεργοπροσώπων καὶ οὐχὶ πάντων τετραγώνων ἔχουσα μῆκος μ. 25. Τῆς βορείας πλευρᾶς σώζονται μόνον μέτρα 7, 60, ἡ δὲ ἀνατολικὴ πᾶσα εἶνε κατεστραμμένη ὑπὸ παραρρέοντος χειμάρρου. Τὸ ἐσωτερικόν αὐτοῦ ἦτο ἐπεστρωμένον πλαξὶ τετραγώνοις, ἃς οἱ ἐγγύρωιοι οἰκοδομοῦντες ἀφήρουν κατασκευάζοντες ἐξ αὐτῶν γωνιαίους λίθους. Ἐν τῇ ἐρέυνῃ, ἣν ἐποιήσαμεθα εὐρομεν καὶ ἡμεῖς ἓνα λίθον στρώσεως. Ἐν τῇ προσόψει, ἔνθα κάτωθεν βράχου φυσικοῦ ῥέει κάλλιστον ψυχρὸν ὕδωρ, ἐν δεξιᾷ τῷ ὄρῳντι παρετηρήσαμεν ὅτι ὁ βράχος ἔχει ἐπίτηδες λεανθῆ εἰς ὕψ. 0,40 καὶ πλάτος 0,55, ἵνα χαραχθῶσι γράμματα. Μετὰ πολλῆς δυσκολίας, διότι ὁ λίθος κατέστη τραχύτατος, ἀνέγνωμεν τὰ γράμματα

ΑΠΟΝ Ν

Ο

ἐξ οὗ εἰκάζομεν, ὅτι τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερός ἦτο ὁ ναός.

Κατόπιν ἀνεσκάψαμεν τύμβον οὐχὶ μέγαν παρὰ τὴν κώμην *Μαυρόπουλον*. Ἄτυχῶς ὁ τύμβος οὗτος πρὸ πολλοῦ εἶχε συληθῆ. Διερχόμενοι, ἵνα πορευθῶμεν εἰς *Μαυρόπουλον*, εἶδομεν ἐπὶ βράχου, ὅστις καλεῖται *Κοιτῶνι Μαυροπουλεῖκο* καὶ εἶνε λίαν τραχὺς καὶ ἀνώμαλος, φρούριον ἔχον τὴν εἴσοδον πρὸς βορρᾶν καὶ πεποιημένον λίθοις ἀργοῖς,

οὗ μέγα μέρος ἔχει καταπέσει. Ἀντικρὺ τούτου ἐν δεξιᾷ κείται ἕτερος βράχος χωριζόμενος ἀπ' αὐτοῦ διὰ χαράδρας ἔχων τὴν ἐπιφάνειαν ὀμαλὴν καὶ διὰ τοῦτο Ταμαλά (= τὰ ὀμαλά) καλούμενος. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχε συνοικισμός, ὡς δεικνύουσι λείψανα οὐκ ὀλίγα οἰκημάτων, κεράμων καὶ ἀγγείων. Ἐνταῦθα πολὺ πιθανῶς ὑπῆρχεν συνοικισμὸς ἀξίος λόγου τῶν Διακριῶν τῆς Εὐβοίας καὶ ἡ πόλις Διακρία.

Μετὰ ταῦτα ἀπήλθομεν εἰς Ἀλιθέριον, ἐνθα παρὰ τὸ Λειβάδι διηρευνήσαμεν τάφον ἀνεωγμένον τετράγωνον τεσσάρων μέτρων μήκους καὶ πλάτους. Ἦτο κεκαλυμμένος διὰ μεγάλων πλακῶν. Ἐκ τινων συντριμμάτων ἀγγείων καὶ ἐκ σπονδυλίου πηλίνου εἰκάζομεν, ὅτι ὁ τάφος οὗτος ἀνήκεν εἰς τοὺς Μυκηναϊκοὺς χρόνους. Κατόπιν ἐν θέσει Ἀσμίλακι ἀνέώξαμεν πέντε τάφους, ὧν δύο παίδων ἦσαν ἐκ κεράμων τετραγώνων κλειδωτῶν. -Ἐντὸς αὐτῶν εὗρέθησαν 1) κύπελλον ἀμφωτον μέλαν 2) φιάλη ἀμφωτος μετὰ καλύμματος ἐρυθρὰ 3) δύο ὑδροχόαι μικραὶ ὕψ. 0,14 μέλαιναί 4) ὑδροχόη μέλαινα ὕψ. 0,12 5) δύο φιάλαι ἀμφωτοι μέλαιναί καὶ ἄλλη ὁμοία μικρὰ 6) δύο φιάλαι ἀνευ ὠτων, ὧν ἡ μὲν μέλαινα ἡ δὲ ἐρυθρὰ 7) ἐννέα μικρὰ ἀγγεῖα διαφόρου μεγέθους, ὧν δύο φέρουσι κόσμημά τι, ἀνθέμιον, δύο δὲ ραβδώσεις καθέτους.

Κατόπιν ἀπήλθομεν εἰς Δύστον. Ἐνταῦθα ἀνεσκάψαμεν δύο τύμβους, ὧν ὁ εἰς ἦτο μέγας, ὁ δ' ἕτερος μικρότερος, ὁ μέγας εἶχε διάμετρον μέτρων τριάκοντα, ὕψος δὲ μ. 6. ὁ δ' ἕτερος εἶχε διάμετρον μ. 10 ὕψ. δὲ 2. Ἀμφότεροι εἶχον πρὸ πολλοῦ συληθῆ. Ἀξίος μνείας εἶνε ὁ τρόπος τῆς συλήσεως τοῦ μείζονος. Ὁ τύμβος ἦτο κατεσκευασμένος ἐκ στρωμάτων χόματος ἐρυθροῦ, ὅπερ ἐτίθετο μεταξύ παχείας στρώματος ἄμμου ποταμίας, ἵνα συκρατῇ αὐτήν. Πρὸς τὸ ΒΑ μέρος τοῦ τύμβου οἱ συλήσαντες τοὺς ἐν τῷ κέντρῳ δύο τάφους ἀνέώξαν φρέαρ στρογγύλον εἰς βάθος

μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἐνθα ἦσαν οἱ τάφοι. Κατόπιν κατεσκεύασαν ὑπόνομον ἔχουσαν διεύθυνσιν πρὸς τὸ κέντρον, ὅπου εὔρον τοὺς τάφους. Καὶ πρῶτον μὲν συνήνητησαν τὸν α' τάφον. Ἦτο λάρναξ μαρμαρίνη, ἧς διὰ μοχλῶν ἐθραυσαν τὴν ΒΑ πλευράν. Ἐπειδὴ δὲ καθήραντες τὸν τάφον παρετήρησαν πρὸς Δ ἑτέραν λάρνακα, ἐθραυσαν καὶ ταύτης τὴν Α πλευράν, δι' ἧς εἰσελθόντες ἐσύλησαν καὶ τοῦτον. Τὰ ὄστα πάντα εὔρομεν σεσωρευμένα ἐν τῷ ἄκρῳ τοῦ α' τάφου. Τὰ τεμάχια τῆς πρώτης λάρνακος εὔρομεν εἰς τὸ βάθος τοῦ φρέατος μετὰ τινων ὀστῶν βοός. Τὸ κατσκευασθὲν τοῦτο φρέαρ ἐκάλυψαν διὰ τοῦ ἰδίου χώματος, ὅπερ εἶχον ἐξαγάγει. Ἐν ᾧ λοιπὸν πανταχοῦ τοῦ τύμβου τὰ στρώματα τῶν χωμάτων ἦσαν κανονικώτατα, ἐνταῦθα ἦσαν τεταραγμένα, διότι τὸ χῶμα καὶ ἡ ἄμμος ἦσαν ἀνάμικτα. Ἐκ τούτου καὶ ἐκ τῆς ὑπονόμου, ἧτις ἐσώζετο, ἐνόησαμεν τὸν τρόπον τῆς συλήσεως. Ἐν τῇ Μ πλευρᾷ τοῦ αὐτοῦ τύμβου εὔρομεν δύο ἄλλους τάφους ἐν λάρναξιν, ὧν ἐν τῇ ἑτέρᾳ ὑπῆρχεν ἀγγεῖον μέγα, πιθοειδῆς κάλπη μέλαινα, φέρουσα περὶ τὰ χεῖλη κοσμήματα, ὕψ. 0,48, διαμέτρου ἐν τοῖς χεῖλεσι 0,17, ἄμφωτος μετὰ λαβῆς, ἧς τὸ μὲν τῶν ἄκρων ἦτο κεκολλημένον εἰς τὴν γαστέρα, τὸ δ' ἕτερον ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ. Ἐντὸς αὐτῆς ὑπῆρχον ὄστα παιδὸς ἡμίκαυστα. Ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ μικροτέρῳ τύμβῳ τῷ παρὰ τὰ μανδραῖα οὐδὲν ἄλλο εὔρομεν ἢ στήλην ὕψ. 6,8 μ. πλ. 0,57 π. χ. 0,13, ἐφ' ἧς ἦν γεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ ταφέντος, ὅστις ἐκαλεῖτο **ΑΚΑΜΑΣ ΟΡΘΑΓΟΡΟΥ**.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΝΑΞΩΙ

Μετὰ βραχεῖαν παρὰ τὴν κώμην Μέλανες σκαφὴν μικρὰς συστάδος προμυκηναϊκῶν τάφων, ἐν οἷς εὐρέθησαν μικραὶ τινες πήλιναι πυξίδες τὸ πλεῖστον ἄκοσμοι, ἐπελήφθημεν τῆς σκαφῆς τῆς ἐν τῇ περιοχῇ Πολιχνίου πρὸς Δ τῆς νήσου παραλίας προϊστορικῆς ἀκροπόλεως «Καστράκι».

Ἡ σκαφὴ τῆς ἀκροπόλεως ταύτης, καταστρεφομένης ὁσημέραι ὑπὸ τε τῶν κυμάτων καὶ τῶν περιούκων, στερουμένων ἄλλης προχείρου οἰκοδομικῆς ὕλης, ἐπεβάλλετο μάλιστα διὰ τὸ ὅλως ἀμιγῆς τῶν αὐτόθι λειψάνων πρὸς μεταγενέστερα.

Ὅρυγματα ἐπὶ τοῦ αὐτόθι λοφίσκου μόλις 5 μέτρα ὕψουμένου ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἔχοντος δὲ βάσιν σεσαθρωμένον γρανίτην, ἤγαγον εἰς φῶς οἰκοδόμημα ἐκ δύο κυρίων χωρισμάτων ἀποτελούμενον, προασπιζόμενον δὲ πρὸς Δ μὲν ὑπὸ εὐρέος ὀχυρώματος, ὕψουμένου εὐθὺς ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, πρὸς Ν δὲ ὑπὸ τείχους πάχους 1 περίπου μέτρου σφωζομένου δὲ εἰς ἕκτασιν 13 περίπου μέτρων καὶ ὕψ. 2 περίπου μέτρων.

Οἱ σφωζόμενοι τοῖχοί εἰσιν ὠκοδομημένοι οἱ μὲν ἐπὶ τοῦ βράχου, οἱ δὲ ἐπὶ εὐρέων θεμελίων, δι' ἀργῶν λίθων μικρῶν κατὰ τὸ πλεῖστον, συνδεδεμένων διὰ πηλοῦ, ἀνευ τινὸς ἐπιχρίσματος· τινὲς δὲ τούτων εἰσὶ τοσοῦτον κανονικοί, ὥστε προφανῶς ἐκτίσθησαν διὰ στάθμης καὶ νήματος πρὸς εὐθυρίαν.

Ἐκ τῶν χωρισμάτων τοῦ ἀνασκαφέντος οἰκοδομήματος ἐν μὲν τῷ μείζονι (μῆκ. 5,30, πλ. 1,15—1,40) εὐρέθησαν κυρίως πίθοι εἰς τεμάχια (τινὲς κατὰ χώραν)· κάτωθι δὲ τοῦ πλακοστρώτου δαπέδου αὐτοῦ μετὰ χαλίκων πλήθος

τεμαχίων ποικίλων ἀγγείων καὶ ὀστέων κατοικιδίων ζώων, χρησιμευσάντων πρὸς πλήρωσιν καὶ ἰσοπέδωσιν τοῦ αὐτόθι κεκλιμένου ἐδάφους (*) ἐν δὲ τῷ ἐλάσσονι (μῆκ. ὕ, 20, πλ. 0, 40) κατ' ἐπιπολὴν μὲν τεθραυσμένα ἐπίσης πίθοι καὶ μαγειρικά σκεύη· κατὰ βάθος δὲ οἷον ἐν τῇ γῆ κεχωσμένα πίθοι καὶ ἄλλα πήλινα εἰς τεμάχια. Τῶν πήλινων εὐρημάτων τινά εἰσι πρωτοφανῆ.

Λίθινα εὐρήματα ὀλίγα ἐγένοντο (πλὴν λεπίδων καὶ ἄλλων τεμαχίων ὄψιανου, ἰγδία ἀτεχνα ἐκ μαρμάρου, τριπτήριον, πλαστήριον (;), τεμάχια ἀγγείων καὶ δύο γυναικείων εἰδωλίων), μετάλλινα δὲ ἐλάχιστα εὐτελέστατα χαλκᾶ (κρίκος μικρός, τεμάχιον καρφίδος καὶ μολύβδινα συνδέσεις διερρωγόντων πήλινων ἀγγείων).

Ἐκ τῶν εὐρεθέντων πᾶν ὃ τι ἦν ἐπιτόν συνελέξαμεν, φροντίσαντες μάλιστα διὰ τὰ ἦττον ἐλλειπῆ ἀγγεῖα· καθεύσαμεν δὲ τὸ πλεῖστον τούτων καὶ ἰδία τὰ τεμάχια τῶν μειζόνων ἀγγείων εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει Νάξου ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν ἐντὸς εἴκοσι δύο κιβωτίων· τὰ δὲ τεμάχια τῶν ἐλασσόνων ἀγγείων εἰς τὸ ἐνταῦθα Κεντρικὸν μουσεῖον.

Τῆς σκαφῆς ταύτης, ἧς ἡ σπουδαιότης ἐγκεῖται κυρίως εἰς τὴν ἅμα εὔρεσιν ἐπὶ τόπου ποικιλιωτάτων ἀγγείων τῶν προμυκηναϊκῶν χρόνων, ἀνευ ἀναμίξεως πρὸς λείψανα μεταγενέστερα, ἡ συνέχισις ἐνδείκνυται ἐν χρόνῳ προσήκοντι.

(*) Μεταξὺ τῶν πήλινων μνημονευτέων τεμάχιον εἰδωλίου ἀτέχνου (μετ' ἀποκεκρομένης τῆς κεφαλῆς), οἷον ἐκ πηλοῦ πρώτον νῦν ἀπαντᾷ εἰς τὰς Κυκλάδας. Ἐν νεωτέροις χρόνοις ἀπαντῶσιν ἐν Νάξῳ ὡς κτερίσματα πήλινα γυναικεῖα εἰδώλια γυνᾶ μετὰ κεκαμμένων τῶν κνημῶν καὶ προκλιπῶν τῶν ἄκρων ποδῶν, πεποιημένα προφανῶς πρὸς ὑπτιὰν κατάκλισιν, ὅπως τὰ προϊστορικὰ μαρμάρινα εἰδώλια καὶ παριστῶντα πιθανῶς τὴν αὐτὴν ἦν καὶ ἐκεῖνα θεάν. Δύο τοιαῦτα εἰδώλια εὑρομεν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐν τάφῳ ναξιακῆ τυχαίως ἠνωμένα διὰ γῆς, οὗ ἕνεκα πρὸ τοῦ καθαρμοῦ αὐτῶν ἐφάνησαν ὡς ἀποτελούμενα σὺμπλεγμα. Ἴδὲ Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 1908, σ. 114).

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΝ ΜΕΤΕΩΡΟΙΣ

Α΄.

ΤΟ ΘΕΣΣΑΛΙΚΟΝ ΠΡΩΤΑΤΟΝ

Μακρὰν τοῦ Μυστρᾶ καὶ τοῦ Γερακίου, εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο δάσος βράχων, τῶν ἀποκληθέντων «μετεώρων», ἀληθῶν κυκλωπέϊων στύλων ¹⁾, συνεκροτεῖτο, κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν Παλαιολόγων, μοναστικὸς συναικισμὸς, καταστάς κέντρον γραμμάτων καὶ τέχνης ἀξιόλογον τῆς Βορείας Θεσσαλίας καὶ καταλιπὼν εἰς ἡμᾶς μνημεῖα ἀξιοσπούδαστα τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

Ἡ ἀληθὴς αὕτη μοναστικὴ «λιθόπολις», — τὸ μέσον ὕψος τῶν βράχων ἀπὸ τῆς κοιλάδος φθάνει τὰ 300 μ.— ἠγέρθη ἐν μέσῳ χώρας ὄρεινῆς καὶ ἀγρίας μεγαλοπρεπείας εἰς τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Πηνιεύ, περιλαμβανομένης μεταξὺ τῆς ὄροσειρᾶς τῆς Πίνδου καὶ τῶν ὄρέων τοῦ Λάκμου, τῆς Τύμφης καὶ τῶν Καμβουνίων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἤκμαζον τὴν ἀρχαιότητα αἱ πόλεις τῶν Γόμφων, τῆς Φαλορίας, τῆς Ἐστιαιώτιδος, τῆς Τρίκκης.

ὑπὸ τὰ Μετέωρα ἀκριβῶς, κατέχον τὴν θέσιν, ὅπου τὸ σημερινὸν Καστράκι, ἦτο τὸ ἀρχαῖον Αἰγίνιον, τοῦ ὁποίου, μέχρι τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος διετηρεῖτο τὸ παλαιὸν φρού-

¹⁾ «Λίθοι ὀψέκομοι καὶ εὐμεγέθεις ἀπὸ κτίσεως κόσμου οὕτω παρὰ τοῦ δημιουργοῦ ἰδρυθέντες», λέγει τὸ συναξάριον τοῦ Ὁσίου Ἀθανασίου τοῦ Μετεωρίτου.

ριον, πλησιέστατα δέ, εἰς τὴν σημερινὴν Καλαμπάκαν, ἔκειτο ἡ μεσαιωνικὴ πόλις τῶν Σταγῶν τῆς ἐπισκοπικῆς ἐπαρχίας Τρίκκης Σταγῶν¹⁾.

Εἰς τοὺς ἀπορρώγας μετεώρους τούτους λίθους, ἐκ μεγάλων προκατακλυσμαίων ποταμῶν τῆς ἐποχῆς τῆς διαμορφώσεως τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου πιθανώτατα σχηματισθέντας, εἰς τοὺς ὁποίους ἀδύνατον νὰ πατήσῃ πρὸς ἀνθρώπου, ἀνηγέρθησαν μοναὶ καὶ ἡσυχαστήρια δι' ἐπιμόνου ἐργασίας κατὰ βαθμίδας ἐν τοῖς βράχοις κολληώσεως σιδηρῶν «πάλων». Αἱ πλεῖσται τῶν μονῶν ἀκολουθοῦσιν αὐτὸ τὸ περίγραμμα τοῦ βράχου, ὁ μόνος δ' εὐρύς εἶναι ὁ τῆς μονῆς τῆς Μεταμορφώσεως, τοῦ κατ' ἐξοχὴν Μετεώρου, ὁ πλατὺς λίθος ἀποκληθείς. Ἄλλοι ναοὶ κατεσκευάσθησαν ἐν αὐτοῖς τοῖς φυσικοῖς σπηλαιοῖς τῶν βράχων, ὡς ὁ τῆς Μ. τῆς Ὑπαπαντῆς, ἄλλοι ἐλαξεύθησαν ἐν τοῖς βράχοις, ὡς ὁ ἕτερος τῶν ναῶν τῆς Μ. τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἡ ἀνάβασις γίνεται διὰ κρεμαστῶν στενῶν γεφυρῶν, εἴτε εἰς τοῦ βράχου τὰς πυχὰς προσηρμοσμένων, ἐν χρόνοις παλαιοτέροις διὰ τοῦ «ἀναβάτου», ἐν δικτυωτῷ καλουμένῳ «βρυζονίῳ», καὶ διὰ ξυλίνης ἀρθρωτῆς κλίμακος, ἣτις καὶ ἀνασύρεται τὴν νύκτα, καὶ οὕτως αἱ μοναὶ τῶν Μετεώρων καθίστανται ἀληθῶς «ἀπάτητοι». Ἐκ τούτου καὶ τὰ μάλιστα ἀξιοπαρατήρητος βίος μονα-

1) «Αἰγίνιον δὲ Τυμφαίων ὄμορον Αἰθιχία καὶ Τρίκκη», λέγει ὁ Στράβων (Ζ, 9). Ἀναφέρεται δὲ τὸ Αἰγίνιον ἰδίως ἐπὶ τῶν πολέμων τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Φιλίππου (198 π. Χ.), «locum...prope inexspugnabilem» (Τίτος Λίβιος, XXXII, 15,—δὲι παρὰ τὴν Τρίκκην, XXXVI, 13,—κατιστρέφεται ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων τὸ 167 π. Χ., XLIV, 46).—Ὁ Lolling Αἰγίνιον λέγει τοὺς Σταγούς (Geographie, ἐν τοῖς ἐγχειριδίοις Iwan—Müller, σ. 151 ἐξ.). Ἐπίσης καὶ οἱ Henzey—Daumet (Macédoine, σ. 452 ἐξ.). Ἀληθέστερον ὅμως νομίζω τὸν Πορφύριον Οὐσπένσκη (Περὶ ἡγήσεις εἰς Θεσσαλίαν, σελ. 235, 244, 452) θεωροῦντα ὡς Αἰγίνιον τὸ σημερινὸν χωρίον Καστράκι, ἀπὸ Καλαμπάκας πρὸς τὰ Μετέωρα, ὅπου ὑπῆρχε κάστρον διατηρούμενον μέχρι τοῦ 1362, ἤρρεε δ' ἐν αὐτῷ διοικητὴς καλούμενος ἢ κεφαλῆ.

στικός, κατὰ συνέπειαν καὶ τέχνη, ἀνεπτύχθη ἐπὶ τῶν ἐρήμων ἐκείνων βράχων.

Οἱ μετέωροι λίθοι παρέσχον βεβαίως καὶ πολὺ πρὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, πρὸ τῆς συμπήξεως τῆς μοναστικῆς πολιτείας τῶν Μετεώρων, καταλληλότατα ἀσκητήρια καὶ ἀναχωρητήρια, — ἢ κατὰ τὰς πέτρας ἐκείνας σκῆτη ὑπῆρχε, φαίνεται, ἀπὸ τῆς πρώτης χριστιανικῆς χιλιετηρίδος. Τὴν Θεσσαλίαν πολὺ ἐνωρίς, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος, ἐφώτισεν ἡ αὐγὴ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Ἐκκλησίας Σωκράτους (Ε' ἐκ.), ὑπῆρξεν ὁ γνωστός διὰ τὸ χαριέστατον μυθιστόρημά του, τὰ Αἰθιοπικά, Ἡλιόδωρος, ὁ πρῶτος τῶν χριστιανῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος γράψας ἐρωτικὴν ἱστορίαν.

Ἄλλὰ μόνον ἀπὸ τῆς ΙΑ' ἐκ. δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι εἰς τοὺς παρὰ τοὺς Σταγούς βράχους καὶ σπηλαία κατέφευγον ἀναχωρηταί, ὄχι ναοὺς, ἀλλ' ἀπλῶς κέλλας, ἴσως καὶ παρεκλήσια, «προσευχάδια» κατασκευάζοντες. Οὕτως οἱ ἀσκηταὶ ἤτοι λαυρίται οὗτοι συνέστησαν τὴν Σκῆτην, εἰς κοινὸν ναὸν ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος, ὅπως δοξάζωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὸν Θεόν, συνερχόμενοι, εἰς τὸ Κυριακόν, — οὕτω καὶ σήμερον ἀπὸ παμπαλαίων χρόνων οἱ οἱ ἀσκηταὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους, οὕτω καὶ τὸν Ι' αἰῶνα οἱ τοῦ ἐν σπηλαίοις μοναστικοῦ συνοικισμοῦ τῆς Καππαδοκίας ¹⁾). Τὸ Κυριακόν τοῦτο ἦτο ἐπὶ τῆς πέτρας, ἤτοι τοῦ στύλου τῆς Δούπιανης, ὅπου «ἐκπαλαί» ὑπῆρχε ναὸς «γεγλυμμένος» τῶν Ταξιαρχῶν, κατόπιν δ' ἠγέρθη ὁ εἰς τὸ

1) Ἐν Ἁγ. Ὁρει, Brockhaus, Athos—Klöster, σ. 31, 245. Περὶ τῶν ἀθωνικῶν σκητῶν, αὐτ. σ. 3, 11, 244.—Περὶ τοῦ μοναστικοῦ ἐν σπηλαίοις συνοικισμοῦ τῆς Καππαδοκίας, Rottl, Kleinasiatische Denkmäler, σ. 81 ἐξ. —τὸ Κυριακόν τῆς κοιλάδος τοῦ Goreme, αὐτ. σ. 225.

ὄνομα τῆς Θεοτόκου τιμώμενος ναός, καὶ ἐκ τούτου, ὡς καὶ ἡ μονή, τῆς Θεοτόκου τῆς Δούπιανης ἀποκαλούμενος. Τὸν ἀσκητικὸν τοῦτον συνοικισμὸν ἐκυβέρνηα ὁ Πρῶτος τῆς Σκήτεως Σταγῶν, ὁμοιος πρὸς τὸν ἀγιορειτικὸν Πρῶτον, τοῦ ὁποίου τὸ μονύδριον, ἦτοι ἡ μικρὰ ἀσκητικὴ μονή, ἐξῆρτάτο ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν ¹⁾. Ἰδίως ὁμως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἡ Σκήτη τῶν Σταγῶν, «παλαιγενῆ δικαιώματα παρὰ τῶν Σέρβων βασιλέων εὐεργετηθεῖσα» ²⁾, ὠργανώθη ὁμοσπονδιακῶς, ἔχουσα τὸν Πρῶτον «ἀνερχόμενον μετὰ βακτηρίας εἰς ἅπαντα τὰ μονύδρια τοῦ τε Μετεώρου καὶ ὅλης τῆς Σκήτεως, διέποντα αὐτὰ καὶ διατάσσοντα».

Ἡ δ' ἀρχὴ τῆς ὀργανώσεως ἐγένετο τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὅτε τὸ 1320 ἢ 1324 συνίσταν ἐν τῷ στύλῳ τῆς Δούπιανης μικρὰν μοναχικὴν κοινότητα ἵδρυσασταὶ ἐξ Ἀθῶνος, ὁ Γρηγόριος μετὰ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἀθανασίου. Μετὰ τινα ἔτη, περὶ τὸ 1334, ὁ Ἀθανάσιος μετὰ τοῦ φίλου του Βαρλαάμ ἀνῆλθον εἰς τὰς ὑπερκειμένας τῆς Δούπιανης ὑψηλὰς γειτονικὰς πέτρας, οἱ πρῶτοι στυλιῖται τῶν Μετεώρων ἀναδειχθέντες. Καὶ οὕτως, ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος τὴν ἐν τοῖς βράχοις τῶν Μετεώρων ἀσκητικὴν πρωτογενῆ πολιτείαν τῶν σπηλαιωτῶν καὶ κελλιωτῶν, τὴν ἀποτελοῦσαν τὸν ἀπλοῦστερον παλαιὸν τύπον τοῦ μοναστικοῦ βίου,

1) Ἡ ἐξῆρτησις τῆς Σκήτεως Σταγῶν ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς μαρτυρεῖται διὰ τῶν χρυσοβούλλων τῶν αὐτοκρατόρων Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου καὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (1070—1118), προσέτι καὶ τοῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (1163). Ἡ μονὴ λοιπὸν τῆς Θεοτόκου τῆς Δούπιανης ὑπῆρχε τὸν ΙΔ' αἰῶνα.—Ὁ ἐπισκοπικὸς ναὸς τῆς Καλαμπάκας ἀνηγέρθη τὸ α' ἡμῶν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (1143—1180), ὡς συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ ἐπὶ τοῦ τοίχου αὐτοῦ ἀντιγεγραμμένου σιγγιλίου τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου (πρὸς Πορφύριον, σ. 230, 240, 363).

2) Κατὰ τὰ δύο πρῶτα «τῆς βασιλείας» τοῦ Συμεὸν Προστάγματα (ἐκδ. ὑπὸ Πορφυρίου, τὸ πρῶταγμα τοῦ 1358 ἐν σ. 446—7, τὸ δεύτερον τοῦ 1362 ἐν σ. 449—452).

ὅποιον καὶ σήμερον βλέπομεν παρὰ τὴν τελειοτέραν μοναστικὴν κοινωσίαν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει, ὅποιον ἰδίως διὰ τὴν Σκήτην τῶν Μετεώρων δυνάμεθα ν' ἀναπλάσωμεν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐν σπηλαίοις ναῶν τοῦ καππαδοκικοῦ μοναστικοῦ συνοικισμού, ἀπὸ τῆς Ε' - Η' ἐκ. ἀναπτυχθέντος, μνημεῖα δὲ τῆς Γ' ἐκ. διασώσαντος ¹⁾, — διεδέχθη ἡ περισσότερον πεπολιτισμένη πολιτεία τῶν εἰς τοὺς στύλους ἀνελθόντων στυλιτῶν καὶ ἡ τῶν μοναχῶν.

Ὁ Πρῶτος, ὅστις ἐπῆξε τὴν μοναστικὴν ταύτην πολιτείαν τῶν Μετεώρων, ἔχων καὶ τὴν συνδρομὴν τοῦ Σταγῶν Βησσαρίωνος, ὁ ἀληθὴς Πρῶτος τῆς Σκήτεως τῶν Σταγῶν, ὁ συγχρόνως «καὶ τὰ δίκαια διέπων τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Σταγῶν», ἦτο ὁ ἱερομόναχος Νεῖλος, καθηγούμενος τῆς ἱερᾶς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Δούπιανης. Ἐκ τῶν Προσταγματίων τοῦ βασιλέως Συμεῶν, ἐκδοθέντων τὸ 1358 καὶ τὸ 1362, μανθάνομεν, ὅτι ὑπῆρχεν ἤδη τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ Σκήτη, καὶ πατέρες, «οἱ ἀσκούμενοι ἐν τοῖς σπηλαίοις τῆς Σκήτεως Σταγῶν», καὶ Πρῶτος τῆς Σκήτεως ἦτο τὸ 1358 καὶ 1362 ὁ ἱερομόναχος Νεῖλος. Ἡ Σκήτη δ' αὕτη τῶν Σταγῶν ἦτο ἡ τοῦ Στύλου τῆς Δούπιανης, παρὰ τὸ χωρίον Καστράκι, περιλαμβάνουσα καὶ τὰς πέριξ ἐν σπηλαίοις ἀσκητικὰς οἰκήσεις, κελλίαι καὶ προσευχάδια. Ὁ ἱερομόναχος Νεῖλος τὸ 1367, «βασιλεύοντος ἐν Τρίκῃ τοῦ δεσπότη κυροῦ Συμεῶν τοῦ Παλαιολόγου τοῦ Οὔρεση», ἀνήγειρεν ἐκ βάρων καὶ ἀνιστόρησεν «ἐν τοῖς περὶ τὴν Δούπιανην σπηλαίοις τέσσαρας ναοὺς».

1) Περὶ τῶν ἐν σπηλαίοις μνημείων τοῦ μοναστικοῦ τούτου συνοικισμού διέλαβον ἐν τῇ περὶ Ἁγνείας πείρας μελέτῃ μου («Διογραφίαι», τ. Α', 1909, σ. 494 ἐξ., ἰδιαίτερος ἀνατολ. σ. 34 ἐξ.).—Τὰ κύρια περὶ αὐτοῦ ἔργα εἶναι τοῦ Rott, Kleinasiatische Denkmäler, ἐν Λιψία 1898, σ. 81 ἐξ. καὶ Grégoire, Rapport sur un voyage d'exploration dans le Pont et en Cappadoce, BCH, XXXIII, 1909, καὶ ἀνατολ. σ. 78 ἐξ.

Τὴν ἀνέγερσιν καὶ ἀνιστόρησιν τῶν ναῶν τούτων ἐμνημόνευον ἐπιγραφαί, τῶν ὁποίων τὸν γενικὸν τύπον περιέσσωσεν εἰς ἡμᾶς τὸ *Σύγγραμμα ἱστορικὸν περὶ τῆς Σκήτεως τῆς Δουβιανῆς καὶ Σταγῶν* γραφέν περὶ τὰ μέσα τοῦ 15^{ου} αἰῶνος ¹⁾. Μίαν τῶν ἐπιγραφῶν τούτων, σπουδαιοτάτην διὰ τὴν ἱστορικὴν καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ διὰ τὴν τεχνικὴν σημασίαν αὐτῆς ἠτύχησα ν' ἀνεύρω, καὶ νὰ καθορίσω οὕτως ἀναμφισβητήτως τὸν πρῶτον ἀνεγερθέντα ἐν Μετεώροις ναόν, —εἶναι δ' οὗτος ὁ τῆς μονῆς τῆς Ὑπαπαντιῆς, εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Σωτῆρος τιμώμενος, ἐν σπηλαίῳ ἀποτομωτάτου βράχου ὀλίγον πέραν τοῦ Μετεώρου καὶ παρὰ τὴν πέτραν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τὸ 1367 «ὕπὸ τοῦ ἱερομονάχου καὶ Πρώτου τῆς Σκήτεως Σταγῶν» ἀνεγερθεὶς καὶ ἱστορηθεὶς.

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, μιᾶς τῶν σημαντικωτάτων βυζαντινῶν ἐπιγραφῶν, μανθάνομεν καὶ τὸν ἐπακριβῆ χρόνον τῆς ἀνεγέρσεως καὶ ἀνιστορήσεως τοῦ πρώτου ναοῦ τῶν Μετεώρων, ἐπικυροῦνται δὲ σαφέστερον ὅσα καὶ ἄλλοθεν ἠδυνάμεθα μόνον νὰ συμπεράνωμεν περὶ τοῦ ἱερομονάχου Νείλου, ὡς τοῦ Πρώτου ὄχι μόνον τῆς Σκήτεως, ἀλλὰ καὶ πρώτου ἀληθῶς εἰς τὸ ἔργον τῆς συμπήξεως τοῦ μοναστικοῦ συνοικισμοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐν Μετεώροις τέχνης, προσέτι δὲ καὶ περὶ τῆς συνδρομῆς καὶ τῆς προστασίας τοῦ βασιλέως Συμεῶν καὶ τοῦ Σταγῶν Βησσαρίωνος. Ἐν τῷ ἀληθῶς δὲ πολυτιμοτάτῳ τούτῳ μνημείῳ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν μοναστικοῦ βίου καὶ τέ-

1) «Ἀνηγέρθη ἐκ βράχου καὶ ἀνιστορήθη διὰ συνδρομῆς κόπων καὶ ἐξόδων τοῦ τιμωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κυρ Νείλου καθηγουμένου τῆς σεβασμίας καὶ ἱερᾶς μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Δουβιανῆς, τοῦ καὶ Πρώτου τῆς Σκήτεως τῶν Σταγῶν, βασιλεύοντος τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ πανευχεστάτου δεσπότης ἡμῶν κυροῦ Συμεῶν τοῦ Παλαιολόγου τοῦ Ὁβρεση ἐν Τρίκλῃ, ἐπισκοπεύοντος δὲ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου ἡμῶν κυρ Βησσαρίωνος Σταγῶν, ἐπὶ ἔτους 7306» (1367). Βλ. Henzy-Daumet, σ. 441.—Πορφύριος, σ. 409.

χνης διεσώθη ἐν κτιτορικῇ τοιχογραφίᾳ καὶ ἡ μορφή τοῦ κτίτορος, τοῦ ἱερομονάχου Νείλου¹).

Συνάμα δὲ ἡ ἐπιγραφή τοῦ ναύσκου τῆς Ὑπαπαντῆς καθορίζει καὶ τὴν περιοχὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἠγέρθησαν ὑπὸ τοῦ Νείλου καὶ εἰ ἄλλοι τρεῖς ναοί, περὶ τῶν ὁποίων ὀμιλεῖ τὸ *Σύγγραμμα περὶ τῆς Σκήτεως*, — οἱ πρῶτοι ναοὶ τῆς μοναστικῆς πολιτείας. Βέβαιον ἤδη δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν, ὅτι ἀνηγέρθησαν οὗτοι ὑπεράνω τῆς πέτρας τῆς Δούπιανης, μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς πέτρας τῆς Ὑπαπαντῆς, — ἴσως εἶναι οἱ ναοὶ τῶν μονῶν τῆς Ὑψηλοτέρας, τοῦ Ἀγ. Δημητρίου, καί, εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς μεγάλης φάραγγος, τοῦ Ἀγ. Γεωργίου²).

× Ὀλίγον πρότερον, τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, μᾶλλον σύγχρονοι τῆς Μ. τῆς Ὑπαπαντῆς, ἀναφέρονται αἱ μοναὶ τοῦ Παντοκράτορος ἐν σπηλαίῳ τῆς πέτρας τῆς Δούπιανης, τοῦ Ἀγ. Δημητρίου καὶ ἡ τῆς Ἀγ. Τριάδος. Ὀλίγον πρὸ τοῦ 1367 ἴδρυε τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ὁ Ἀντώνιος ὁ Κατακουζηνός, τὸ δὲ 1388 ἀνήγειρεν ὁ Ἰωάσαφ ὁ Παλαιολόγος τὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως ἐν τῷ στύλῳ τοῦ Μετεώρου. Ἀλλὰ περὶ τῶν δύο τούτων κτιτόρων, Ρυζαντινῶν καὶ Σέρβων βασιλέων ἀπογόνων, ἄξιον εἶναι περυσότερα κατόπιν νὰ εἴπω.

1) Ἡ σπουδαία ἐπιγραφή ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Ἀνηγέρθει ἐκ βάρρων καὶ ἀνήστορέθει ὁ πάνσεπτος καὶ θεῖος ναὸς τῆς ἀνα/α, λειψέως τοῦ κ(υρίου) καὶ θ(εο)ῦ καὶ α(ποτῆ)ρ(ο)ς ἡμῶν ἰ(ησοῦ) χ(ριστο)ῦ. διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ τιμειοτάτου ἐν ἱερομονάχοις, κῦρ νεῖλου καὶ πρότου τῆς οἰκίσεως Σταγῶν· καὶ καθηγουμένου τῆς σεβασμῆς μονῆς δουκειάνου· βασιλεύοντος δὲ τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως κῦρ ὀυμεῶν τοῦ παλαιολόγου καὶ αὐτοκράτορος ρομαίων σερβείας, καὶ ρομανείας τοῦ οὐρεῖ: ἐπισκοπεύοντος δὲ τοῦ κνιάγιωτάτου δεσπότη ἡμῶν βησαρίου. Ἐτους 7508:—» (1367).

2) Ὁ Hopf (Griech. Geschichte, τ 86, σ. 40) ὀμιλεῖ ἀορίστως περὶ τεσσάρων ναῶν, ὁ Πορφύριος (Περὶ ἡγήσεως, σ. 246), ἀγνοῶν καὶ οὗτος τὴν ἐπιγραφήν τῆς Ὑπαπαντῆς, νομίζει τοὺς εἰς τὸ ἄλλο ἄχρον τῶν Μετεώρων ἐν σπηλαίῳ ναοὺς τοῦ Ἀγ. Πανύκτου, τοῦ Ἀγ. Μοδέστου καὶ τῆς Ἀλύσεως.

Τὰ τέλη δὲ τοῦ αἰῶνος γνωστὴ εἶναι ἡ μονὴ τοῦ Προδρόμου, τὸ 1380, ἡ δὲ τῆς Ὑψηλοτέρας τὸ 1402. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς, φαίνεται, χρόνους ἐκτίσθησαν αἱ ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, τοῦ Ἀγ. Μοδέστου καὶ τῆς Ἀλύσεως ἀνωθεν τοῦ Καστρακίου καὶ εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς μεγάλης φάραγγος τῶν Μετεώρων μοναί. Τὴν ἰδίαν προσέτι ἐποχὴν πρέπει νὰ τάξωμεν καὶ τοὺς ἀμέσως ὑπεράνω τοῦ Καστρακίου ἐν σπηλαίοις ναῖσκους τοῦ Ἀγ. Γρηγορίου, τοῦ Ἀγ. Νικολάου, τοῦ Ἀγ. Ἀντωνίου, τῶν ἐπικαλουμένων, ἐκ τῆς θέσεως, τοῦ Μπάντοβα.

Μετὰ ἓνα αἰῶνα, τὸν ΙΕ', ἰδρῦθησαν αἱ μοναὶ τοῦ Ρουσάνου καὶ τοῦ Ἀγ. Νικολάου τοῦ Ἀναπανοῶ, τὸν δ' ἐπόμενον αἰῶνα, τὸν ΙΓ', ἀνηγέρθησαν καὶ ἀνιστορήθησαν οἱ ναοὶ αὐτῶν. Κτίτορας δὲ τοῦ ναοῦ τῶν Ἀγ. Πάντων τῆς Μ. Βαρλαάμ γνωρίζομεν τὰ μέσα τῆς ΙΕ' ἐκ. (1542) τοὺς μοναχοὺς Νεκτόριον καὶ Θεοφάνην, ἐκ παλαιοῦ ἡπειρωτικοῦ οἴκου, ἥδη τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἀναφερομένου, ἄλλοι δ' Ἠπειρώται ἔκτιζον, ἀρχομένου τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, τὸν ναὸν τῆς Μ. τοῦ Ρουσάνου.

Τὰς ἀρχὰς λοιπὸν καὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος εὐρίσκομεν τοὺς καὶ πρότερον ἐν σπηλαίοις καὶ βράχοις μονάζοντας πατέρας καὶ τινα κελλία μόνον κτίσαντας, συνασπισομένους εἰς ὁμοσπονδίαν. Ἡ ἀναζήτησις ἀσφαλείας ἀπὸ τῶν ληστῶν καὶ ἡσυχίας ἐν χώρᾳ, οἷα ἡ Θεσσαλία, ἡ ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἤδη Βλαχία καὶ κοινότερον Μεγαλοβλαχία καλουμένη, τὴν ὁποίαν διημφισβήτουσαν πρὸς ἀλλήλους Ἕλληγες, Φράγχοι καὶ δὴ Καταλᾶνοι, Ἀλβανοί, Σέρβοι, Τοῦρκοι, ποικιλώνυμοι φύλαρχοι, — ταχέως συνεβάλλετο εἰς ἀνάπτυξιν καὶ ἀνθῆσιν τοῦ μοναστικοῦ ἐκείνου συνοικισμοῦ τῶν μετεώρων λίθων, τῶν ὁποίων ἡ διαλαληθεῖσα «χαροποιὸς ἐπισημότης» ἦτο οὕτω πρόσφορος «εἰς καταφυγὴν καὶ συνασπισμόν».

Ἄλλὰ τὰ κατὰ τὴν ἴδρυσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων δὲν δύνανται νὰ ἐννοηθῶσι χωρὶς ἀνασκόπησιν τῆς σερβικῆς ἐν Ἑλλάδι κυριαρχίης καὶ τῶν ποικίλων μεταξὺ Σέρβων καὶ Βυζαντινῶν σχέσεων.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Νεωτέρου (1328-1341) συνέβη τὸ μέγα γεγονός τῆς ἰδρύσεως μεγάλου σερβικοῦ κράτους. Ὁ κράλης τῶν Σέρβων Στέφανος Δουσάν (Duscianus, 1331-1355), ἐπωφελοῦμενος τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων καὶ πολέμων τῶν Ἑλλήνων, ἐδυνάστευσε τὴν «ἐλληνικὴν Μεγαλοβλαχίαν» καὶ ἰδρύσεν ἀπὸ τοῦ 1345 ἐν Θεσσαλίᾳ κράτος σερβικόν¹). Εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῶν Σκοπίων «διάδημά τε ἑαυτῷ περιτίθεται καὶ βασιλεὺς παρὰ τῶν ἰδίων ἐπιφημίζεται σατραπῶν», συγχρόνως δὲ «βασιλέα Ῥωμαίων ἑαυτὸν ἀνηγόρευσεν»²), καὶ μεγαλογυμνῶνως ἐπονομάζει ἑαυτὸν «τσάρον καὶ αὐτοκράτορα Σέρβων καὶ Ῥωμαίων, Βουλγάρων καὶ Ἀλβανῶν»³).

1) Διοικητοῦ τῆς Θεσσαλίας ὄντος τοῦ Ἰωάννου Ἀγγέλου (1342—1349) ἐγκατασταθέντος ὑπὸ τοῦ συγγενοῦ του Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ.—Ἡδὴ τὸ 1348 οἱ Σέρβοι κατέχουσι τὴν Τρίκλιν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν, ὡς βλέπομεν ἐκ χρυσοβούλλου τοῦ βασιλέως Στεφάνου εὐεργετοῦτος τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ μονὴν τῆς Λουκουσιᾶδος, ἑλληνιστὶ γεγραμμένου (βλ. Πορφύριον, σ. 486).

2) Ἑπειρωτικὸν Χρονικόν, ἔκδ. Μουστοῦζοῦ («Ἑλληνομνήμων»), σ. 489.—ἔκδ. Πορφυρίου Ουδασίνσκη (Περιήγησις εἰς Θεσσαλίαν), σ. 422.—Γρηγοράς, τ. II, σ. 747, ἔκδ. Βόννης.

3) Ἄξιοι ἴδια προσοχῆς εἶναι οἱ τίτλοι, τοὺς ὑποῖσους λαμβάνουσι οἱ Σέρβοι τσάροι. Ἐν Ῥαγουσιανῷ διπλωματι τοῦ 1346 ὁ Στέφανος ὑπογράφει ἑαυτὸν: «Dei gratia Romaniae, Sclavoniae et Albaniae imperator» (Du Cange, Familiae, σ. 233).—Ἐν ἑλληνικοῖς δὲ, «Στέφανος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Σερβίας καὶ Ῥωμανίας» (Heuzey, Revue archéologique, τ. IX, 1864, σ. 160, πίν. VI).—Τὴν ἐπὶ Στεφάνου τοῦ Δουσάν ἐπέκτασιν τοῦ Σερβικοῦ κράτους καὶ εἰς ἑλληνικὰς χώρας βλ. παρὰ Γρηγορά, τ. II, σ. 747 ἐξ., καὶ λαον. Χαλκοκονδύλη, τ. 26 (ἔκδ. Βόννης).—Πρὸς. Du Cange, Familiae, σ. 232 ἐξ. Hopf, Griech. Geschichte, τ. 85, σ. 444. ἐξ.

Ἐπαφίνων τότε τὴν παλαιὰν τῶν Σέρβων χώραν εἰς τὸν νεώτερον υἱὸν του, ἐκράτησε δι' ἑαυτὸν ὅ,τι εἶχε παρὰ τῶν Βυζαντινῶν ἀρπάσει. Εἰς τὴν χώραν τῶν βορείων Σλάβων εἰσῆλθον τὰ βυζαντινὰ ἦθη καὶ ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς¹⁾, καὶ μετ' αὐτῶν, ὡς αἱ νεώταται ἔρευναι ἐξακριβοῦσιν, ἡ τέχνη ἢ βυζαντινὴ, καταλιποῦσα μνημεῖα λόγου ἄξια «καὶ τὴν ἀνάμνησιν καὶ δόξαν τῶν μεγάλων Σέρβων τσάρων τοῦ ΙΔ' αἰῶνος»²⁾. Καὶ εἰς μὲν τὴν Αἰτωλίαν καθιδρύει, «δεσπότην τιμῆσας», τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφόν του, τὸν Συμεῶν, «τῆς δ' Ἑλλάδος Βλαχίας», ἦτοι τῆς Θεσσαλίας, ἄρχοντα ἀποδεικνύει τὸν Πρελιοῦμπον τιμῆσας αὐτὸν διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ καίσαρος. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου καὶ τοῦ Πρελιοῦμπου ὁ Συμεῶν ἀνακηρύξας τὸ 1358 ἑαυτὸν ἐν Καστορίᾳ τσάρον συνήνωσεν εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ τὴν Ἄρταν, τὰ Ἰωάννινα, τὴν Τρίκκην καὶ τοὺς Σταγούς.

Ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ δ' ἀρχὴ αὕτη τῶν Σέρβων συνδέεται στενότερα μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μοναστικῆς πολιτείας τῶν Μετεώρων³⁾. Τὸν καίσαρα Πρελιοῦμπον διεδέχθη εἰς

1) «Τὴν τε βάρβαρον διαίταν εἰς τὰ Ῥωμαίων ἤμειψεν ἦθη καὶ καλύπτρα καὶ πάσαις στολαῖς διασημοῖς περιφανῶς ἐγγησάτο τε καὶ χρῆται τε μέχρι καὶ εἰς ἐμὲ», Γρηγοράς, *Ἔθνα ἀν.*)

2) Diehl, Manuel, σ. 692, 706 ἐξ. 757 ἐξ.

3) Πηγὴ κυρία τῆς ἱστορίας τῆς Ἠπείρου μέχρι τοῦ 1400 εἶναι τὸ σύγγραμμα ἱστορικόν, γνωστότερον ὡς Ἱστορικὸν Κομνηνοῦ μοναχοῦ καὶ Πρόκλου, περὶ δὲ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ μοναστικοῦ συνοικισμοῦ τῶν Μετεώρων τὸ Σύγγραμμα ἱστορικόν περὶ τῆς Σκήτους Λουσιανῶν καὶ Σταγῶν (περὶ ἀμφοτέρων βλ. κατωτέρω).—Ὁ Hopf (*Griechische Geschichte*, ἐν τῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ Ersch—Gruber, τ. 85, σ. 358 ἐξ., 417 ἐξ., 429 ἐξ., 440 ἐξ., τ. 86, σ. 32 ἐξ., σ. 40) παραθέτει ἀπκριθωμένην περὶ τῶν ἡπειρωτικῶν καὶ Θεσσαλικῶν πραγμάτων ἔκθεσιν, πενιχροτάτην δὲ περὶ τῶν Μετεώρων.—Ἐνδλεγεῖ τῶν κατὰ τὰ Μετέωρα ἔρευναν, μετὰ παρεκδρομῶν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας, παρέχει ὁ Πορφύριος Οὐσπένσκις εἰς τὴν Περὶ ἡγήσεσίν του εἰς τὴν Θεσσαλίαν (βλ. κατωτ.) ἀναδημιουργῶν ἀληθῶς τὴν ἱστορίαν τῆς Σκήτους τῶν Σταγῶν (μάλιστα ἐν σ. 210 ἐξ. πρὸλ. σ. 121 ἐξ., 146 ἐξ.).

τὴν διοίκησιν τῆς Θεσσαλίας «ὁ βασιλεὺς Συμεῶν Οὐρρεσης ὁ Παλαιολόγος» (1355-1371), ὅστις ὑπέγραψεν ἑαυτὸν, ὡς μᾶς λέγει καὶ ἡ σπουδαιοτάτη τοῦ ναύσκου τῆς Ἰταπαντῆς ἐπιγραφῆ: «κῦρ Συμεῶν ὁ Παλαιολόγος, καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, Σερβίας καὶ Ῥωμανίας ὁ Οὐρρεσης»¹). Λαμπρύνει δὲ τὸ ὄνομα τοῦ γένους παραλαμβάνων καὶ τὸ ἔνδοξον ὄνομα τῶν Παλαιολόγων, διότι «ἐξ ἀνεψιᾶς ἐτύγχανε τοῦ βασιλέως Παλαιολόγου»²). Ἐπὶ τοῦ Συμεῶν ἡ χώρα ἀπήλαυσε ἡσυχίας τινός, ἥτις συνετέλεσε σπουδαίως εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ μοναστικοῦ συνοικισμού. Ὁ Σέρβος ἡγεμὼν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν Προσταγματίων αὐτοῦ, — τὸ α' τὸ 1358, τὸ β' τὸ 1362, — ὄχι μόνον ἐπεκύρωσε τὰ ὑπὸ τῶν προγόνων του εἰς τὴν Σκήτην εὐεργετηθέντα, ἀλλὰ καὶ τὴν μονὴν τῆς Δούπιανης, ὑπαγομένην μέχρι τῶν χρόνων αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Σταγῶν, ὡς δεικνύει καὶ τὸ χρυσοβούλλον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου³ (1336), ὑπήγαγεν ὑπὸ τὸν Πρωτὸν τῆς Σκήτεως³). Πρωτὸν δὲ τῆς Σκήτεως Σταγῶν εὐρίσκομεν ἐπὶ τοῦ «βασιλέως Συμεῶν» τὰ ἔτη 1358 καὶ 1362, ὡς δεικνύουσι τὰ δύο Προσταγματίά του, πρόσθεσε καὶ ὑστερώτερα τὸ 1367, ὡς δεικνύει ἡ τὸ πρῶτον νῦν δημοσιευομένη ἐπιγραφὴ τῆς Μ. τῆς Ἰταπαντῆς, τὸν «ἱερομόναχον Νεῖλον».

Τὴν καλλίστην δ' ἀνθρῖσιν τῶν Μετεώρων ἔχομεν τὰ

1) Τὴν ἰδίαν ἀρχὴν ἀπονέμει εἰς ἑαυτὸν ὁ Συμεὼν εἰς ἑλληνικὰ διπλώματα (Heuzey, Revue archéologique, 1864, σ. 160, πίν. VI. — Μουστοξύδης, Ἑλληνομνημῶν, σ. 506 σημ.) καὶ εἰς σερβικὴν ἐπιγραφὴν (Heuzey—Daumet, σ. 320).

2) Ὁ Συμεὼν ἐγεννήθη ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου τοῦ Στεφάνου τοῦ πρεσβυτέρου, τῆς Μαρίας τῆς Παλαιολογίνας, κόρης τοῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου τοῦ καίσαρος (Du Cange, Familiae, σ. 232), ἀνεψιᾶς τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Παλαιολόγου (Ἡπειρωτικὸν χρονικόν, παρὰ Παρφυρίῳ, σ. 423. πρβ. σ. 121, — Μουστοξύδης, Ξθὰ ἀν. σ. 492, σημ. 7).

3) Ἐπὶ τοῦ μητροπολίτου Ἀντωνίου (1393) περιελθούσαν πάλιν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Σταγῶν (βλ. Παρφυρίον, σ. 447, 452).

τέλη τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Οὐρσεσῆ Δούκα Παλαιολόγου (γενν. 1340, «βασιλέως» 1371-1410?) 1), υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Συμεῶν καὶ αὐθέντου τῆς Θεσσαλίας, ὅστις καὶ σήμερον ἐν ταῖς μοναῖς ἐκείναις ὑπὸ τὸ μοναχικόν του ὄνομα ὡς «κλεινός», ὡς «βασιλεὺς Ἰωάσαφ» θρυλεῖται. Ἐπὶ ἔτη μακρὰ ὁ εὐσεβῆς οὗτος γόνος Σέρβων τσάρων καὶ Βυζαντινῶν βασιλέων ἐπεδαψίλευσε τὴν προστασίαν του εἰς τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως, τὸ κατ' ἐξοχὴν Μετέωρον, τοῦ ὁποῦ καὶ ὡς κτίτωρ μετὰ τοῦ Ὁσίου Ἀθανασίου ἐν ἐπιγραφαῖς παλαιαῖς καὶ ἕως σήμερον ἀκόμη μνημονεύεται. Διότι ὄχι μόνον τὸν ὑπὸ τοῦ Ὁσίου Ἀθανασίου πρῶτον ἰδρυθέντα ναῖσκον τοῦ Χριστοῦ Σωτῆρος «εἰς μῆκος καὶ ὕψος» ἤρουνεν τὸ 1388, ὁποῖος σήμερον καθορᾶται, τὸ ἱερὸν τοῦ ὄλου εὐρέως καὶ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ ἀποτελῶν, — ἀλλὰ καὶ τῆς εὐσεβεστάτης ἀδελφῆς αὐτοῦ, τῆς Ἀγγελίνας, δεσποίνης τῶν Ἰωαννίνων (1385-1394), ἐπροκάλεσε τὰς ὑπὲρ τοῦ ἰδρύματός του γενναιοδωρίας 2).

Καθ' ὃν χρόνον Σέρβος ἡγεμονίδης, πεποτισμένος εἰς τὰς βυζαντινὰς παραδόσεις, εὐηργέτει καὶ ἐλάμπρυνε τὴν μονὴν τοῦ Μετεώρου, εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ μοναστικοῦ

1) Ἰωάννης; ὁ Οὐρσεσῆς ὁ Παλαιολόγος, ὁ διὰ τοῦ θεῖου καὶ ἀγγελικοῦ στήματος ὀνομασθεὶς Ἰωάσαφ μοναχός, ὑπογράφεται ἐν σιγίλλῳ τοῦ 1381 τῆς Μ. τῶν Μεγάλων Πυλῶν (Heuzey—Daumet, Macédoine, σ. 441 σημ. 1).—Ὁ κυρὸς Ἰωάσαφ ὁ Παλαιολόγος ἀποκαλεῖται εἰς τὸ Σύγγραμμα περὶ τῆς Σκήτιως.

2) «Μαρία βασίλισσα Ἀγγελίνα Δούκαινα ἢ Παλαιολογίνα», καλεῖ ἑαυτὴν εἰς τὸ σιγίλλιον—1386,—τὸ ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως φυλαττόμενον, διὰ τοῦ ὁποῦ παρῆγει ποικίλα εἰς αὐτὴν εὐεργετήματα. Εἰς τὸ Ἱερωτικόν Χρονικόν καλεῖται ἀπλοῦστερον «Εὐσεβεστάτη βασίλισσα Ἀγγελίνα ἢ Παλαιολογίνα». Ὁ πατὴρ Συμεῶν ὁ Οὐρσεσῆς ἔδωκεν εἰς αὐτὴν, λαβοῦσαν σύζυγον τὸν Θεωμᾶν, υἱὸν τοῦ καίσαρος Πριελιούμπου, εἰς προῖκα τὰ Ἰωάννινα. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου, δεσπότου τῶν Ἰωαννίνων (1367—1385), ἢ Ἀγγελίνα ἔλαβε δεῦτερον σύζυγον τὸν Γκαῦ δε' Buondelmonti (1386—1403), μόνῃ δεσποτεῦσα τῶν Ἰωαννίνων. Βλ. τὸ Ἱερωτικόν χρονικόν.—Hopf, τ. 86, σ. 37, 39; Περδ. Μουστοξυδῆν, Ἑλληνομνήμων, σ. 536 ἐξ. σημ. 100.

συνοικισμού πάλιν Σέρβος πιθανώτατα ἡγεμονίδης ἱδρυστήν τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ ἀνήγειρε τὸν ναὸν αὐτῆς, — καὶ τῶν δύο μονῶν σημειωτέον κτίτωρ ἐνομοίσθη ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός ¹⁾).

Εἶναι δ' ὁ κτίτωρ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγ. Στεφάνου ὁ Ἀντώνιος ὁ Καντακουζηνός, μαρτυροῦσι δὲ τοῦτο πλήν τῆς εἰς τὸν ναὸν σωζομένης κτιτορικῆς τοιχογραφίας, τρεῖς *Λειτουργίαι* ²⁾, διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ χειρὸς γραφεῖσαι, φέρουσαι τὸ ὑπόγραμμα: «*Ἐγράφη παρὰ ἀντονίου κατακουζηνου καὶ κτήτορ τοῦ ἁγίου στεφάνου πλησίον τῆς μεγάλης θομῆς ὀνομαζόμενον στα[γ]οῦς. ἔτος αὐδ' -^ο»*.

Τίς εἶναι ὁ Ἀντώνιος οὗτος ὁ Κατακουζηνός; Ὁ Πορφυρίου νομίζει αὐτὸν γόνον τοῦ δεσποτικοῦ οἴκου τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Κατακουζηνῶν ³⁾. Ἦ ἐν τῷ Δ. τοίχῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Στεφάνου παριστανομένη μορφή τοῦ κτίτορος εἶναι, κατὰ παρατήρησιν αὐτοῦ τοῦ Πορφυρίου, σλαβοσερβική, — αἱ τρίχες τῆς κόμης καὶ τοῦ γενείου ἔχουσι χρῶμα πυρρὸν ἀνοιχτόν. Τὸ ὄνομα, εἰς τὸ ὅποσον ἐτίμησε τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν μονήν, εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου, τοῦ προστάτου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ γένους τῶν Σέρβων, εἶναι τὸ ὄνομα τῶν τσάρων Στεφά-

1) Περὶ τῆς Μ. τῆς Μεταμοφώσεως ἡ παράδοσις μόνη ὁμιλεῖ. — Τῆς Μ. τοῦ Ἁγ. Στεφάνου εὐκολώτερον ἐπιστεύθη κτίτωρ ὁ αὐτοκράτωρ (Λάμπρος, ἐν Ν. Ἑλληνομν. τ. Β', σ. 51, καὶ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τ. Ε', σ. 621).

2) Τοῦ Ἰω. τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ τῶν Προηγασμένων. — Τὰς λειτουργίας ταύτας εἶδε τὸ 1859 ἐν τῇ μονῇ ὁ Πορφυρίου (σ. 130, 428, 525 ἐξ.), εἰς μάτην δ' ἀνεζήτηρα σήμερον.

3) Ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Γέροντος (1282—1328) ἐξυνάστευε τὴν αἰτωλικὴν Ἡπειρὸν ὁ δεσπότης Ἰωάννης, ὅστις ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἄνης ἔσχε δύο τέκνα, τὴν Θωμαΐδα καὶ οὐδὲν νυμφευθέντα τὴν κόρην τοῦ Κατακουζηνοῦ (βλ. Ἡπειρωτικὸν χρονικόν, παρὰ Πορφυρίῳ, σ. 423). Ἐκ τοῦ γάμου τούτου προήλθεν ὁ Ἀντώνιος ὁ Κατακουζηνός, ὅστις, ἔχων οὕτω θεῖον τὸν Συμεὼν τὸν Οὐρεσην, σύζυγον τῆς Θωμαΐδος, καὶ τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ, ἦλθεν εἰς τὰ Μετόικα καὶ ἱδρυσεν τὴν Μ. τοῦ Ἁγ. Στεφάνου (Πορφυρίου, σ. 120 ἐξ.).

νων, οἵτινες ἐκλείσαν τὸ σερβικὸν γένος. Σλαβογενῆ θὰ ἐπροτίμων νὰ θεωρήσω τὸν κτίτορα τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, προσλαβόντα ἐκ πατρὸς, συνδεθέντος δι' ἐπιγαμίας μετὰ τοῦ οἴκου τῶν Καντακουζηνῶν, τὸ ἔνδοξον ἐκείνων ὄνομα, — οὕτω καὶ ὁ Ἰωάσαφ, «ὁ κτίτωρ τοῦ Μετεώρου», ἀπεκαλεῖτο «ὁ βασιλεὺς Ἰωάσαφ ὁ Παλαιολόγος», οὕτω καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, «Συμεὼν ὁ Οὐρέσης ὁ Παλαιολόγος». Καὶ οὕτως εἰς τὰ δύο ἀντίθετα ἄκρα τοῦ συμπλέγματος τῶν κυκλωπέων στύλων ἠθέλομεν εὑρεῖ κτίτορας, ὄχι βυζαντινὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ Σέρβους ἡγεμονίδας, πεποτισμένους εἰς τὰς βυζαντινὰς παραδόσεις καὶ τὸν παλαιὸν βίον τῶν βυζαντινῶν μοναστικῶν παραδόσεων ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἀνακαινίζοντας.

Ἡ σερβικὴ ἐπίδρασις, ἢ ἐκ τῆς κατοχῆς τῶν Σέρβων ἀφορμωμένη, ἀφῆκεν ἔχνη ἀπτότερα παντὸς ἄλλου ἱστορικοῦ τεκμηρίου, καὶ ἐν τῇ τέχνῃ τῶν ναῶν, ὡς εἰς τὸν περὶ τῶν μετεωρικῶν τοιχογραφιῶν λόγον μου ἐκτενεστέρον θέλω εἶπει. Στρατιωτικοὶ ἄγιοι, εἰκονιζόμενοι εἰς τὸν παλαιὸν ναὸν τοῦ Μετεώρου, εἶναι ἡμφιεσμένοι στολὴν Σέρβων μεγιστάνων. Ἡ τεχνικὴ τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ναοῦ τούτου καὶ τοῦ ναΐσκου τῆς Μ. τῆς Ἰπαπαντῆς, αἰσθητὴν ἐλέγχουσα διαφορὰν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τεχνοπροπίαν τῶν ἄλλων, ὑπεμφαίνει τι τὸ ξενικόν.

Εἰς τὰς κορυφὰς τῶν γιγαντιαίων βράχων, τῶν ὑπερκειμένων τοῦ Καστρακίου, ὅπου ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ πατήσῃ πούς, εἰς τὰ πλευρὰ τῶν ὀποίων τὰ εἰρήπια τῶν ἐν σπηλαίῳ μονῶν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, βλέπεις, ἀνερχόμενος τὴν μεγάλην φάραγγα τῶν Μετεώρων, δύο μεγάλους σιδηροῦς σταυροῦς. Ἡ παράδοσις λέγει, ὅτι ἐπὶ τῶν σταυρῶν τούτων εἶναι γράμματα σλαβικά. Τίς θ' ἀναγνώσῃ τότε τὰ γράμματα ταῦτα ¹⁾,

1) «Τίς θὰ ἴδῃ τοὺς σταυροῦς, πλήρης ἐγνώστου ἀνακράξει ὁ Πορφύριος (σ. 228), δεῦτερος Πορφύριος; ἀναμένετε αὐτόν».

καὶ τίς θὰ μᾶς εἶπη, ἂν τοὺς σταυροὺς ἀνήγειρεν εἰς τὰς ἀπροσπελάστους ἐκεῖνας κορυφὰς ὁ Βούλγαρος Συμεών, ὁ καταλαβὼν τὸν Θ' αἰῶνα τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Τρίκκην, ἢ μᾶλλον οἱ Σέρβοι κατακτηταί, ὁ Σέρβος Πρελιούμπος, καὶ ἀκόμη πιθανώτερον ὁ Συμεών ὁ Οὐβρεσης, ὁ πατὴρ «τοῦ βασιλείως Ἰωάσαφ», ὅστις, κυριεύσας τὴν Θεσσαλικὴν Βλαχίαν (1355-1371), «ἐν τῇ τῶν Τρικκάλων πόλει τὰ βασιλεια ἐπήξατο ;»¹⁾

Ἀντιστάθμισμα τῆς ξενικῆς ταύτης ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν ἤδη καὶ ἐπὶ τοίχων ναῶν πιστοῦμεν, προεφεύεσται ὁ Σπ. Λάμπρος διαγινώσκει τὴν ἐνίσχυσιν τῆς μονῆς «τῆς ὑπεράγνου δεσποίνης καὶ θεομήτορος τῆς Ἐλεούσης τῆς ἐπικεκλημένης τῆς Λυκουσάδος». Τὴν παρὰ τὸ Φανάριον τῆς ἐπαρχίας τῆς Καρδίτσης μονὴν ταύτην, ἐγερθεῖσαν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου τοῦ Γέροντος μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1282 καὶ 1289, ὁ πατριάρχης Νεῖλος, τὰ τέλη τοῦ 14' αἰῶνος (1383), ἠθέλησε ν' ἀναδείξῃ «ἐθνικὸν κέντρον ἐν χώρᾳ, ἧς ἕνεκα τῶν ἐν αὐτῇ κατ'

1) Ὁ πρῶτος Σέρβος ἀρχὸν τῆς Θεσσαλίας ἦτο ὁ Πρελιούμπος, τὸν ὁποῖον ἐγκατέστησεν εἰς τὴν Τρίκκην ὡς καίσαρα ὁ Στέφανος Δουσάν τὸ 1353-4.—Ὁ δὲ Συμεών ὁ Οὐβρεσης κατέλαβε «τὴν πόλιν τῶν Τρικκάλων» τὸ 1358 («Ἱστοριογραφικὸν Χρονικόν», παρὰ Μουστοῦδῃ, σ. 497,—παρὰ Πορφύριον, σ. 423,—πρόσταγμα τοῦ 1362 πρὸ Πορφύριον, σ. 244, 452), τὸ αὐτὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον στεφθεὶς τὰρας τῆς Σερβίας συνήνευσεν ἑρ' ἑαυτὸν καὶ τὰς κτηθείσας βυζαντινὰς χώρας. Εἰς τὰ Τρίκκαλα ὁ Συμεών εἶχε καὶ «τὰ βασιλεια» αὐτοῦ, καὶ «τὴν βασιλεια ἀλλήν», μετακαίεσται δ' εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν συζυγὸν του, τὴν αὐγουσταν» Θωμαΐδα, κήρην τοῦ δεσπότη Ἰωάννου, αὐτῆ δ' ἐτέλεισε τοὺς γάμους τῆς κήρης τοῦ Ἀγγελίνας, ἀδελφῆς τοῦ «βασιλείως Ἰωάσαφ», μετὰ τοῦ Θωμᾶ, υἱοῦ τοῦ καίσαρος Πρελιούμπου.—Τὸ ἔτος τοῦτο ἀκριβῶς, τὸ 1367, ὁ ἱερομόναχος Νεῖλος ἀνήγειρε τὸν πρῶτον ναὸν τῶν Μετεώρων, τὸν ναὸν τῆς Μ. τῆς Ὑπαπαντῆς. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην διήλθεν ὁ Ἰωάσαφ τὰ νεαρά του ἔτη, ὅτε καὶ ἤκουσε περὶ τῶν Μετεώρων καὶ ἀπεφάσισε ν' ἀφιερῶσθαι εἰς αὐτὰ τὸν βίον.

ἐκείνον τὸν χρόνον ξενικῶν στοιχείων πολλαχῶς διεσαλεύετο ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρ» ¹).

Ὅτι ἐργασία ἐθνικῆς ἐνισχύσεως ἐγένετο ἐν Θεσσαλίᾳ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὡς ἄλλως καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, ἀνανήψασαν ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν δεινῶν κατὰ τὸν ἀνεμοστρόβιλον ἐκείνον τῶν ἐκ τῶν ληστῶν κακώσεων, τῶν ξενικῶν ἐπιδρομῶν καὶ κατακτήσεων, —δεικνύει ἡ ἐν τῇ ἀναπτυχθείσῃ ἔπειτα τέχνῃ τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων γνησία καὶ ὄλως ἀμιγῆς παράδοσις καὶ ἡ μετ' αὐτῆς συναξηθεῖσα ἀληθῆς ὑστάτη ἀνθησις τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Εἰς τὰς μετεωρικὰς τοιχογραφίας τοῦ ΙΓ' αἰῶνος οὐδὲ ἔχνος ξενικῆς ὄχι ἐπιδράσεως, ἀλλ' οὐδ' ἀναμνήσεως ἀπλῆς δύνασαι νὰ εἴρῃς.

Τὸ ἔτος, τὸ ἐπακολούθησαν ἐκείνο, κατὰ τὸ ὅποιον ὁ Σέρβος ἡγεμονόπαις, «ὁ βασιλεὺς Ἰωάσαφ», ἀνήγειρε τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως καὶ ἐμόναζεν ἐν αὐτῇ, τὸ 1389, οἱ βόρειοι Σέρβοι ἐπιπτον ἐν Κοσσυφοπεδίῳ γενναίως ὑπερασπιζόμενοι τὴν χριστιανωσύνην. Οἱ Τοῦρκοι αὐξάνουσι μεγάλοι, τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἔχουσι ἤδη καταλύσει πᾶσαν τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ ἀρχὴν τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ αὔξησις τῶν μετεωρικῶν μονῶν ἀνακόπτεται, ἀναλαμβάνουσι ὅμως τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἐπὶ Σολεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, ἐξακολουθοῦσαι πάλιν νὰ ἐνισχύωνται ἐκ δύο διευθύνσεων, ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὁρους, καὶ ἐκ τῆς Ἠπείρου, ἡ νέα δ' αὕτη ἀνθησις συνδέεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Β' Βησσαρίωνος, τοῦ Ὄσιου, μητροπολίτου Λαρίσσης καὶ ἐπισκόπου Σταγῶν, μάλιστα δὲ τοῦ μητροπολίτου Λαρίσσης Διονυσίου, κτίτορος καὶ ναοῦ εἰς τὸ μονῶριον τοῦ Ἁγ. Νικολάου τοῦ Ἀναπαυσῆ (1527). Ἀπὸ τῆς τελείας καθυ-

1) Σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Νεΐλου, ἐκδοθὲν τὸ 1383 (Λάμπρου, Ν. Ἑλληνομν. τ. ς', 1909, σ. 176.—Τὰ σιγίλλια βλ. καὶ παρὰ Πορφυρίῳ, ἔνθα ἀν. σ. 485—6).

ποτάξεως εἰς τοὺς Τούρκους τῆς Θεσσαλίας, τὰ τέλη τοῦ 15^{ου} αἰῶνος, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ 1490, ἐνοῦται ἡ ἐπισκοπὴ Σταγῶν μετὰ τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, καταργεῖται δ' ἡ ἀρχὴ τοῦ *Πρώτου τῆς Σκήτεως Σταγῶν*. Πρῶτος δὲν ὑπάρχει, ὑπάρχουσιν ὅμως ἀκόμη ἀσκηταὶ εἰς τὰ σπήλαια καὶ κελλία καὶ μονύδρια. Ὁ Λαρίσσης-Σταγῶν Διονύσιος ὑπέταξεν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πρώτου κυρ' Ἀκακίου, πρωτεύσαντος τὸ 1526, τὰς ἄλλας μονὰς καὶ τοὺς ἀσκητὰς εἰς τὴν μεγαλυτέραν τῆς *Μεταμορφώσεως*, ἦτοι τοῦ κατ' ἐξοχὴν Μετεώρου, τῆς ὁποίας ὁ ἱερομόναχος κυρ' Ἰωάσαφ, τιμηθεὶς διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἡγουμένου, ὑπῆρξεν οὕτως ὁ τελευταῖος πατὴρ τοῦ Μετεώρου (περὶ τὸ 1517) ¹⁾, ὡς ἐκαλοῦντο καὶ ὑπεγράφοντο ἕως τότε οἱ ἀνώτεροι τῆς μονῆς ²⁾. Οὕτως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 15^{ου} αἰῶνος, ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Θεσσαλίαν κυριαρχίας τῶν Τούρκων, ἔχομεν τὰ δύο σπουδαιότατα διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Μετεώρων γεγονότα, — τὴν συνένωσιν τῆς ἐπισκοπικῆς ἐπαρχίας Τρίκκης-Στα-

1) Ἰωάσαφ ὁ β', πατὴρ 1500—1517, ἡγούμενος 1518—1520, ὅτε καὶ προεχειρίσθη ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Διονυσίου εἰς ἐπίσκοπον τῆς Θεσσαλικῆς πόλεως Φαναρίου. — Σημείωσον τέσσαρας Ἰωάσαφ, τοὺς δύο συγχρόνους, συνδεομένους μετὰ τῶν Μετεώρων: τὸν «βασιλέα Ἰωάσαφ» (1371—1410?), — τὸν Ἰωάσαφ, τὸν μητροπολίτην Λαρίσσης (ἀναφέρεται τὸ 1393, καὶ τὸ 1401, 1402), — καὶ τὸν Ἰωάσαφ, τὸν τελευταῖον πατέρα τοῦ Μετεώρου. — Τέταρτος Ἰωάσαφ ἀναφέρεται ἡγούμενος τῆς Μ. τοῦ Ἁγ. Στεφάνου (1605). — Πατὴρ ἀπλῶς ἐκαλεῖτο καὶ «ὁ βασιλεὺς Ἰωάσαφ», εἰς τὸ τέλος μάλιστα ἀγαπήτας νὰ εἶναι ἀπλοῦς ἀδελφός.

2) Ἡ ἀρχὴ τοῦ Πρώτου τῆς Σκήτεως δὲν συνέπιπτε μὲ τὴν τοῦ Πατρὸς. — Ὁ Νεῖλος ἦτο Πρῶτος, οἱ κείτορες: Ἀθανάσιος καὶ Ἰωάσαφ πατέρες, πάντες ἱερομόναχοι, ἔξω δὲ τῆς ἀρχῆς ἀπλοῖ ἀδελφοί. — Ἄ' ὁ δὲ κυρ Διονύσιος ὁ Λαρίσσης, λέγει τὸ *Συγγράμμα (Πορφύριος, σ. 409 ἐξ. — Heuzey—Daumet, σ. 412 ἐξ.)*, ἐπέμψεν εἰς τὴν ἡγουμενίαν τοῦ Μετεώρου τὸν Ἰωάσαφ τοῦτον καὶ ἐσφότερον ἐποίησεν ἐπίσκοπον Φαναρίου... Ἄξιον δὲ ἰδεῖν... ὅτι δηλονότι παρεκτὸς τοῦ Πρώτου τῆς Σκήτεως τοῦ ἐν Δουσιανῇ οὐδεὶς ἄλλος ἡγούμενος ὀνομάζετο ἐν ταῖς μετεώροις μοναῖς ἀπάσαις. Ἐρευνησάς δ' ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Συγγράμματος* εὔρεν ἐν συνοδικῷ γράμματι τῆς Μεγάλης Πόρτας «τὴν προσηγορίαν τοῦ Μετεώρου... ὡς μονύδριον... καθόπου καὶ ἀλλοῦ εὔρηται πατὴρ τοῦ Μετεώρου μόνον καὶ οὐκ ἄλλως».

γῶν μὲ τὴν τῆς Λαρίσσης ¹⁾, καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ Πρώτου, ὑπαγωγὴν δὲ τῶν μονῶν καὶ τῶν ἀσκητῶν εἰς τὴν τῆς Μεταμορφώσεως, λαμβάνουσιν οὕτω τὰ πρωτεῖα τοῦ μοναστικοῦ συνοικισμοῦ. Τὸν ΙΓ' αἰῶνα λήγει ὁ ἱστορικὸς βίος τῆς Σκήτεως Σταγῶν ἢ Δουπιανῆς, «τῆς μετεωρίτικης Σκήτεως».

Ἀπὸ τοῦ ΙΖ', μάλιστα δὲ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, αἱ μοναὶ τῶν Μετεώρων, ἐκ τῶν ποικίλων κακώσεων, ἐκπίπτουσιν βαθμῆδόν καὶ ὁσημέραι ὀλιγοστεύουσιν. Ὁ Didron, τὸ 1839, ἀναφέρει 6 μονάς, παραλείψας τὴν ἐβδόμην, τὴν ὁποίαν τὸ 1858 καὶ 1859 ἀναφέρουσιν ὁ Heuzey καὶ ὁ Πορφύριος: 1) Τὴν τοῦ Ἀγ. Στεφάνου, 2) Ἀγ. Τριάδος, 3) Μεταμορφώσεως, 4) Βαρολάμ, 5) Ρουσάνου, 6) Νικολάου τοῦ Ἀναπαυσῆ καὶ 7) Ἀγ. Μονῆς. Ἡδὴ σώζονται μόνον αἱ πέντε πρῶται, ἐν ἐνεργείᾳ δὲ μόνον αἱ τέσσαρες, — ἀλλὰ καὶ αὗται θνήσκουσαι ὁσημέραι.

Διετήρησαν ὁμως, καίτοι θνήσκουσαι αἱ μοναὶ αὗται, καίτοι ἠρειπωμένοι αἱ ἄλλαι, ὧν διεσώθησαν τὰ ἐρείπειν, μνημεῖα πολυάριθμα καὶ πολύτιμα τῆς τέχνης καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Θεσσαλικοῦ τούτου μοναστικοῦ συνοικισμοῦ, ἅμα δὲ καὶ τῆς ὅλης Θεσσαλίας, τὰ ὅποια προσθέτουσιν καὶ ἄλλο ἀνεξερεύνητον ἕως σήμερον κέντρον, τὰς μονὰς τῶν Μετεώρων, εἰς τὰ μεγάλα κέντρα ἐρεύνης τοῦ βυζαντινοῦ βίου καὶ τέχνης, οἷα εἶναι οἱ μοναστικοὶ συνοικισμοὶ τοῦ Ἀγίου Ὄρους καὶ τῆς Καππαδοκίας, οἷοι εἶναι οἱ ἀστικοὶ συνοικισμοὶ τοῦ Μυστρᾶ καὶ τοῦ Γερακίου.

Αἱ μοναὶ τῶν Μετεώρων, ὅπως ἀνεξερεύνητοι ἀκόμη ὡς πρὸς τὰ ἐν αὐταῖς σωζόμενα μνημεῖα τέχνης καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ποικίλας ἱστορικὰς καὶ τεχνικὰς εἰδήσεις, παρέ-

1) Ἡ ἐπαρχία Τρίκκης συννήθη μὲ τὴν ἐνοριακὴν ἐπαρχίαν τῆς Λαρίσσης τὸ 1539, μετὰ διακόσια δ' ἔτη, τὸ 1739, ἀνεκηρύχθη ἰδιόζουσα ἐπαρχία.

σχον ἤδη ἀπὸ πολλοῦ τὴν ὕλην ἱστορικῆς ἀπὸ ἐγγράφων καὶ κειμένων μελέτης.

Παρατρέχων τοὺς παλαιοὺς περιηγητὰς καὶ δὴ τὸν πρῶτον περὶ αὐτὰς διατρίψαντα κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, τὸν Σουηδὸν BjoernstaehI, παρατρέχων τὰς ἄλλας ἐπουσιωδεστέρας ἐργασίας, ἀναφέρω τὰς τρεῖς κυρίας, ἐν ταῖς ὁποίαις συγκεφαλαιώνεται πᾶσα ἀξία ἰδίας προσοχῆς ἔρευνα, τοῦ L. Heuzey, τοῦ Σπ. Λάμπρου καὶ τοῦ Πορφύριου Οὐσπένσκη. Πρὸ τῶν τριῶν τούτων ἐρευνητῶν ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ μνημονεύσω τὸν Didron τὸν πρεσβύτερον, ἐπισκεφθέντα, πρῶτον ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐπιστημόνων τούτων ἐρευνητῶν, τὸ 1840 τὰς μονὰς τῶν Μετεώρων, κατ' ἐπίμονον μάλιστα σύστασιν τοῦ ἡμετέρου ἐν Παρισίοις πρέσβεως Κολέττη¹). Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν Didron ἐπεσκέφθη τὰς μονὰς ὁ L. Heuzey τὸ 1858, ἀμέσως δὲ μετὰ ἐν ἔτος ὁ ὀνομαστός Πορφύριος Οὐσπένσκη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1859, τοῦ ὁποίου ὁμως μόλις ἐπ' ἐσχάτων (1896) ἐδημοσιεύθησαν αἱ ἔρευναι εἰς ἔργον συγγραφῆν κατ' αὐτὴν τὴν περαιτέρω περιήγησίν του ἐκ τῶν σημειώσεών του. Ὁ Heuzey ἔγραψεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1868, πρό τινων δ' ἐτῶν ὁ Σπ. Λάμπρος, ἐκδίδων τὸν εἰς τὴν δημόδη βίον τοῦ Ὅσιου Ἀθανασίου, τοῦ ὁποίου κατὰ τὴν περυσινὴν ἀποστολὴν μου εὔρον τὸν παλαιὸν πρωτότυπον, ὡς καὶ ἄλλα πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν μονῶν σχετικὰ κείμενα²). Τὰ εἰς

1) Βραξιῶν διατριβὴν ἔγραψεν ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένοις «Annales archéologiques», τ. I, 1844 σ. 321—333.

2) Δημοσιεύματά τινα περὶ Μετεώρων τοῦ κ. Ν. Βέη, κατ' αὐτὰς ἐκδοθέντα («Βυζαντις», τ. Α, 1909), δὲν δύνανται νὰ εὔρωσι θέσιν ἐν ἐπιστημονικῇ ἐκθέσει, ὄντα ἀπλοῦς πλατυσμός καὶ συνουύλεμα λεχθέντων ἤδη ἢ ἀντιγραφῆ σημειωμάτων. Τὸ ὀλιθερώτερον δὲ καὶ νόσφις ἰδικῆς μου ἐν Μετέωροις ἐργασίας καὶ δὴ τῆς ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλύψεως καὶ ἀντιγραφῆς πρὸς δημοσίευσιν τοῦ πρωτοτύπου βίου τοῦ Ὅσιου Ἀθανασίου καὶ ἄλλων κειμένων ὠρισμένων καὶ τῶν ἐπιγραφῶν, τῶν ὁποίων ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἐδήλωσα προτεραιότητα ἐν περιοδικῶς ἐπιστημονικῶς (Σπ. Λάμπρου «Ν. Ἑλληνομνήμων», τ. Σ', 30 Σεπτ.

τὴν ἔκδοσιν τκύτην τοῦ κ. Λάμπρου ἐκτιθέμενα παρέχουσιν οὐσιώδεις περὶ τῶν Μετεώρων πληροφορίας, ἰδίως ὅμως τὸ βιβλίον τοῦ Πορφυρίου Οὐσπένσκη, καὶ τοὶ βραχὺ ἐν Μετεώροις, μόνον εἴκοσι καὶ μίαν ἡμέρας (10 Ἀπριλίου 1859 ἕως πρώτης Μαΐου) διατρίψαντος, παρῆμνει τὸ κύριον περὶ αὐτῶν ἔργον,—πλούσιον εἰς ὕλην ἱστορικὴν καὶ ἄλλας ἀπηκριβωμένας παρατηρήσεις μετὰ ὀξείας ἐπιστημονικῆς διορατικότητος καὶ ἱστορικῆς αἰσθήσεως, ἅμα δὲ καὶ μετὰ ὕφους βαθείας ποιητικῆς καὶ μυστικοπαθοῦς μοναχικῆς ἐξάρσεως γεγραμμένον¹⁾.

Πρὸς ἔρευναν καὶ μελέτην τῶν ἐν τοῖς Μετεώροις σωζομένων μνημείων τῆς ἱστορίας καὶ τῆς τέχνης διήλθον ἐν ταῖς μοναῖς ταύταις τὸ παρελθὸν θέρος συνοδεύσας ἐκεῖ μετὰ τοῦ ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ ἐπιμελητοῦ τῶν χει-

1909, σ. 361, — «Λαογραφία», τ. Α', 1909, σ. 429). Κατὰ τὴν ἐν Μετεώροις περὶ τὰ χειρόγραφα καὶ ἔγγραφα ἐργασίαν μου παρέλιπον τὰ τῆς Μ. Βαρλαάμ, διότι εἶχον ἀκούσει, ὅτι ἐν ἔτος πρὸ ἐμοῦ εἶχεν ἐργασθῆ ἐν αὐτῇ ὁ κ. Ν. Βέης. Ἦδη μετὰ καταπλήξεως εἶδον ἐν σπουδῇ δημοσιευόμενα ὑπ' αὐτοῦ, οὐδὲ ἐν μὲν ἐκ τῆς Μ. Βαρλαάμ, ἀλλὰ κείμενα ἐκ τῆς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως, ὅπου μὲ εἶχεν εὐρεῖ ἔργαζόμενον, καὶ ἀκριβῶς αὐτὰ ταῦτα τὰ κείμενα, τὰ ὅποια τὸ πρῶτον ἔβλεπον ἐν ταῖς χερσὶ μου, ἔσπευσε δὲ νὰ ἀντιγράψῃ εὐθὺς μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου, καὶ μόλις ἐπανελθὼν νὰ δημοσιεύσῃ. Ἡ δημοσίευσίς καὶ ἡ ὅλη ἐργασία εἶναι τοιαύτη, ὥστε κατ' οὐδὲν νὰ κωλύῃ ἀληθῶς ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν, θλίβομαι ὅμως ἀναγκαζόμενος νὰ σημειώσω ταῦτα,—καὶ τοῦτο ἵνα μὴ ἐπανέλθω εἰς τὸν θλιβερὸν τοῦτον καθορισμὸν τῶν πραγμάτων.

1) L. Heuzey, Les convents des Météores, ἐν τῇ Revue Archéologique, Nouvelle série, τ. IX, 1864 σ. 153—169,—καὶ L. Heuzey - H. Daumet, Mission archéologique de Macédoine, ἐν Παρισίοις 1876, σ. 440—456.—Σπ. Λάμπρου, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων εἰς «Ν. Ἑλληνομν.», τ. Β', 1905, σ. 49—156. — Archimandrit Porfirii Ousjenskova, Poutechestviye f Meteorskije i Ooolimpiiskij Monastiri f Thessalii (ζωισιστί,=Περιήγησις εἰς τὰ τῶν Μετεώρων καὶ τὰ τῆς Ὀσσης καὶ Ὀλύμπου μοναστήρια ἐν Θεσσαλίᾳ,—Περιήγησις 1859, ἔκδ. τῆς Ῥωσ. Αὐτοκρ. Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, κατ' ἐπεξεργασίαν τοῦ P. A. Sirkou ἐν Πετροπόλει: 1896, ἐκ σελ. 616. — Ὁ Οὐσπένσκης ἐδημοσίευσεν καὶ Λεύκωμα παραστάσεων ἐκ τῶν βυζαντινῶν μνημείων τῆς Θεσσαλίας καὶ ὁ τῶν Μετεώρων.

ρογράφων κ. Θεμ. Βολίδου τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ. Σπ. Στάην, ὅστις ζωηρὸν ὑπὲρ τῶν μνημείων τούτων ἔδειξεν ἐνδιαφέρον, ἀναθέσας εἰς ἡμᾶς τὴν ὑπὸ πᾶσαν ὄψιν ἔρευναν αὐτῶν. Ἡ ἐν ταῖς μοναῖς τῶν Μετεώρων διατριβή μου, περὶ τοὺς τρεῖς μῆνας διαρκέσασα, ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1909, ἀπέβλεπεν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς ἐργασίας συντηρήσεως τῶν ναῶν καὶ τῶν τοιχογραφιῶν αὐτῶν, ἐργασίας ἐκτελεσθείσας ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου διὰ δαπάνης τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς καταγραφὴν τῶν μνημείων καὶ κειμηλίων τῶν μονῶν, ὅπως γνωρίσῃ ἡ πολιτεία ἐν ἀπάσῃ λεπτομερεία τὸν ἱστορικὸν αὐτῆς πλοῦτον, ἅμα δὲ καὶ εἰς ἔρευναν ἱστορικὴν, μάλιστα δὲ τεχνικὴν.

Τοιαύτην δὲ τὰ μάλιστα σημαντικὴν ὕλην ἐρεῦνης παρέχουσι πρῶτον μὲν τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, μάλιστα δὲ τῆς γραφικῆς ἐν ταῖς καλυπτούσαις τοὺς τοίχους αὐτῶν τοιχογραφίαις, ἔπειτα τὰ παντοῖα καὶ πολυάριθμα ἐν τοῖς σκευοφυλακίοις τῶν μονῶν διατηρούμενα ἔργα μικροτεχνίας, τὰ κειμήλια συνήθως καλούμενα, τὰ ἱερὰ σκεύη, θρησκευτικῆς καὶ λειτουργικῆς χρήσεως, αἱ ἐπὶ ξύλου κινηταὶ εἰκόνες, καὶ τέλος αἱ ἀρκούντως πλούσιαι ἀκόμη βιβλιοθήκαι αὐτῶν, κυρίως ἱστορικὴν ὕλην περιέχουσαι, ἔγγραφα, πρὸ πάντων δὲ χειρόγραφα, ὅποια καὶ ταῦτα θεωρητέα ὄχι μόνον ὡς ἱστορικά, ἀλλὰ καὶ ὡς τεχνικὰ μνημεῖα, ἄλλως τε καὶ πολλὰκις ἱστορημένα ὄντα. Ἡ περὶ ταῦτα πάντα τὰ μνημεῖα διατριβή, μοι παρέσχεν ὕλικόν πλοῦσιον ἱστορικὸν καὶ τεχνικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου θέλω ἀνθολογῆ ἑκάστοτε τὴν ὕλην ἰδιαιτέρων εἰδικῶν μελετῶν. Γενικώτερον δὲ προσήκει νὰ σημειώσω, ὅτι μετὰ τὴν ἐνδελεχῆ ὑπὸ τοῦ Πορφύριου ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν Μετεώρων ἱστορικὴν ἔρευναν δὲν ἀπομένει πρὸς σταχυολόγησιν ἢ δευτερεύουσιν σημασίαις ὕλικόν ἰδίως εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς

Τουρκοκρατίας ἀφορῶν. Ὅλως δὲ ἀνεξερευνήτων καὶ πολύτιμον ὕλικόν, νέον πεδῖον ἄγνωστον ἀκόμη, τὸ τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ἀνοιγόμενον ἐνώπιόν μας ¹⁾,—πεδῖον τὸ ὁποῖον προσπαθῶ σήμερον νὰ καθορίσω, παραθέτων, πρὶν ὁμιλήσω περὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς συντηρήσεως τῶν μνημείων, εἰς διάγραμμα κεφαλαιῶδες καὶ προσωρινόν, ἵνα μὴ ἐπὶ μακρότερον παραμένῃ ἄγνωστον τὸ ὕλικόν, ἀλλ' ἀπηκριβωμένον, τὰ κύρια πορίσματα τῆς ἐν ταῖς «μετεώροις» ἐκείναις μοναῖς ἱστορικῆς καὶ τεχνικῆς ἐρεῦνης μου.

B.

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ — ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑΙ

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν μονῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν ναῶν τῶν Μετεώρων ἐλέγχει τὴν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῆς τελευταίας ἀνθήσεως τῆς τέχνης, γνωστοτέρας, ὡς συνδεομένης μετὰ τῆς τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Οἱ ναοὶ οὗτοι, ὁ ναὸς τῆς *Μεταμορφώσεως* καὶ τὸ καθολικόν τοῦ Βαρλαάμ, ὁ ναὸς τῶν *Ἁγίων Πάντων*, ἔχουσι τὸ ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος ἐπικρατῆσαν σχῆμα σταυροῦ, τοῦ ὁποῖου τὰ τέσσαρα μεταξὺ τῶν ἴσων σκελῶν αὐτοῦ ἀπομένοντα κενὰ τετράγωνα διαμερίσματα συμπληροῦνται διὰ σταυροθολίων, εἰς δὲ τὸ κέντρον τοῦ διαγραφομένου σταυροῦ ὑψοῦται ὁ τροῦλλος ἐπὶ τυμπάνου φερόμενος. Τὸ αὐτὸ διάγραμμα ἔχουσι καὶ ὁ ναὸς τῆς *Μ. Ρουσάνου* (μέσα 15' ἐκ.) καὶ ὁ τῆς *Μ. τῆς Ἁγίας Τριάδος* (τέλη 15' ἐκ.).

1) Πρῶτος ὁ Didron λέγει πενιχρότατά τινα μόνον περὶ τοιχογραφιῶν τῶν Μετεώρων, ὀλίγιστα δέ, ἀλλ' ἀξιόλογα ὁ Πορφύριος,—καὶ δὴ ἀμφότεροι περὶ τῶν τῆς *Μ. τῆς Μεταμορφώσεως*. Περὶ τῶν ἄλλων μνημείων τέχνης οὐδεὶς οὐδὲν λέγει.

Τὰ δύο ἐκατέρωθεν σκέλη τοῦ σταυροῦ, Β. καὶ Ν., ἀντικαθίστανται διὰ μεγάλων νυμφῶν, τῶν χορῶν καλουμένων, ἡμικυκλικῶν εὐρέων διαμερισμάτων ¹⁾. Ὁ ὅλος σταυρὸς ἄλλως εἶναι ἐγγεγραμμένος εἰς τετράγωνον.

Ἰδιάζοντα ἀρχιτεκτονικὰ γνωρίσματα τοῦ χαρακτηῆρος τούτου τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ΙΓ'—ΙΖ' αἰῶνος, τοῦ ὁποῦ καλλίστα ὑποδείγματα ἐσώθησαν οἱ ναοὶ τοῦ Ἁθωνοῦ καὶ οἱ ναοὶ οὗτοι τῶν Μετεώρων, εἶναι τὸ ὕψος τοῦ τυμπάνου καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ἀρθῆκος.

Ὁ τροῦλλος ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον σῶμα ξένον πρὸς τὸ ὅλον οἰκοδόμημα ²⁾, δὲν ἔχει τὴν συνοχὴν μετ' αὐτοῦ, ἡ ὁποία εἶναι τὸ κύριον γνωρίσμα τῶν παλαιότερων βυζαντινῶν ναῶν, τῶν ὁποίων τὸν ἀπαράμιλλον τύπον καθώρισεν ἡ Ἁγία Σοφία (Γ' ἐκ.). Εἰς τοὺς ναοὺς τῶν Μετεώρων, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἀθωνιτικούς, ὁ τροῦλλος ἀποβαίνει φανός, τοῦ ὁποῦ προορισμὸς εἶναι νὰ ῥίπτῃ φῶς εἰς τὸ ἐσωτερικόν τοῦ κτιρίου. Τὸ τύμπανον ὑψοῦται ῥαδινόν ³⁾, καθιστάνον λίαν ταπεινὴν τὴν κοιλότητα τῆς τροῦλλας ⁴⁾, λίαν πεπλατυσμένης (abais-

1) Οὗτοι καὶ οἱ ἀγιορειτικοὶ ναοὶ: H. Brockhaus, Die Kunst in den Athos-Klöstern, ἐν Λιψία 1891, σ. 19.—Ὅμοιοι χοροὶ καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ (ΙΖ' ἐκ.) παρὰ τὸ Γεράκι.—Παρὰ Brockhaus, σ. 244, βλ. καὶ περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἀσκητικῶν παρεκκλησίων τῶν σπητῶν.

2) Βλ. Th. Schmit Kaehrié-djami (ῥωσσιστὴ, «Δελτίον» τοῦ ἐν Κ. Π. Ρωσ. Ἀρχ. Ἰνστιτούτου, τ. XI, σ. 111).—Millet, Les monastères et les églises de Trébizonde (BCH, τ. XX), σ. 455.—Πρὸς τὸ νεώτατον βιβλίον τοῦ Diehl, Manuel d'art byz., ἐν Παρισίῳ: 1910, σ. 719.—Περὶ τῶν ναῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους βλ. Brockhaus, σ. 11 ἐξ.

3) Πόσον ῥαδινόν σὺν τῷ χρόνῳ, καθίσταται τὸ τύμπανον, δύνασαι εὐκόλως νὰ παρατηρήσῃς, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους μὲν ἀθηναίκοις ναοὺς, ὡς εἰς τοὺς Ἁγ. Θεοδώρους, τὴν Καπνικαρέαν, τοὺς Ἁγ. Ἀποστόλους, μάλιστα δὲ εἰς ναὸν ἐγκαταλειμμένον, παράδοτον ὁμοιότητα κατὰ τὸν τροῦλλον ἔχοντα πρὸς τὰς σερβικὰς ἐκκλησίας τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις ἀπαρατήρητον παραμένοντα, ἀλλ' ἀξιολόγον ναῖσκον τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος εἰς τοὺς πρὸς τὴν πόλιν πόδας τῆς Ἀκροπόλεως.

4) Τὸ ὕψος τῶν τυμπάνων τῶν ναῶν τῆς Μ. Βαρλαάμ καὶ τῆς Μ. Μεταμορ-

σέη), καὶ σὺν τῇ ὑψώσει τοῦ τυμπάνου βαίνει αὐξάνουσα καὶ ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ διακόσμησις. Τὸ τύμπανον τῶν μετεωριτικῶν, ὡς καὶ τῶν ἀθωνικῶν ναῶν, εἶναι τὰ μάλιστα πολυγωνικόν, — εἰς τὸν ναὸν τῆς Μ. τοῦ Βαβλαάμ εἶναι ὀκτάπλευρον, εἰς τὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως δωδεκάπλευρον, — καὶ διακοσμεῖται πλουσίως διὰ τοξοειδῶν ἐκ πλίνθων πλαισίων εἰς τὰς πλευράς, καὶ κιονίσκων ἐκ πωρίνων σπονδύλων καὶ πλίνθων κυκλικῶν εἰς τὰς γωνίας, — τὸ δεκαεξάπλευρον τύμπανον τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ ἐν Μυστρᾷ (τέλ. Π' ἐκ.), ἀναστηλωθὲν ἤδη κατὰ τὰς ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου γενομένας ἐργασίας, εἶναι τὸ μεγαλοπρεπέστατον τοῦ εἴδους τούτου μνημεῖον¹).

Τὸν δὲ νάρθηκα, ὡς εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, ἀποτελεῖ μεγάλη τετράγωνος αἴθουσα ἐκ σταυροβολίων (ναὸς τῆς Μεταμορφώσεως, ΙΓ' ἐκ.), καὶ ἀκόμη περιεργότερον, ἄλλη ἐκκλησία προσεπιχτισμένη ἐπὶ τῆς κυρίας, ἔχουσα καὶ αὕτη τρούλλον καὶ καθόλου τὸ διάγραμμα τοῦ κυρίως ναοῦ (ναὸς τῶν Ἁγ. Πάντων τῆς Μ. Βαβλαάμ)²).

Ἡ δ' ἐξωτερικὴ διακόσμησις τῶν ναῶν εἶναι καθόλου ἀπλῆ, καὶ λιτοτέρα ἢ χοῆσις τῶν πλίνθων. Τὸν κλασσικὸν βυζαντινὸν τρόπον τῆς διὰ πλίνθων μετὰ πώρων ἐναλλαγῆς τοιχοδομίας ἔχομεν μόνον εἰς τοὺς παλαιστάτους τῶν ναῶν, εἰς τὸν ναὸν τῆς Μ. τῆς Ὑπαπαντῆς, εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγ. Τριάδος καὶ εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγ. Πάντων, καὶ εἰς αὐτοὺς μάλιστα λίαν λιτῶς ἐφαρμοζόμενον, οὐχί

εἰσὶν εἶναι 3.00. Εἰς τὴν κοιλότητα τῆς τρούλλας ἐσωτερικῶν ἱστορεῖται ὁ Παντοκράτορ, οὐχὶ εὐρὸς ὡς εἰς τὰς παλαιότερας ἐκκλησίας, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Δαρνίου, ἀλλ' ἔχων καὶ ἄλλην ζώνην ὑπ' αὐτὸν, ὅπου παρίστανται οἱ οὐράνιοι Δυνάμεις, καὶ κάτω αὐτῶν, μεταξὺ τῶν πορθύρων, οἱ προφῆται.

1) Βλ. περιγραφὴν καὶ ἀπεικονίσεις τοῦ ἐρεικομένου καὶ ἔπειτα ἀναστηλωθέντος τυμπάνου εἰς τὴν περὶ τῶν ἐν Μυστρᾷ ἐργασιῶν περυσινήν ἔκθεσίν μου, Πρακτικὰ τοῦ 1908, ἐν Ἀθήναις 1909, σ. 122 ἔξ.

2) Πρβ. Brockhaus, ἔνθα ἀν. σ. 15, καὶ δὴ τὸν νάρθηκα τοῦ ναοῦ τῆς Μ. Δοχειαρίου, αὐτ., εἰκ. 4 σελίδος 29.—Πρβ. Diehl, ἔνθα ἀν., σ. 117.

κατὰ τὴν αὐστηρὰν ἐκείνην συμμετρίαν καὶ χάριν, τὴν ὅποιαν βλέπομεν εἰς τοὺς ναοὺς τῆς προγεγεστέρας ἐποχῆς καὶ δὴ εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Μυστρᾶ καὶ εἰς τινὰς τοῦ Γερακίου. Τελειότεραν μόνον τὴν τοιχοδομίαν ταύτην ἔχομεν εἰς τὸν παλαιὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως (1384). Κόσμημα μαιανδροειδὲς διαθέον τὸν μύακα ὑπὸ τὸ γέισωμα, καὶ ἄλλαι διὰ πλίνθων διακοσμήσεις, ὑπενθυμίζουσι τὴν χλιδῶσαν ἐξωτερικὴν διακόσμησιν τῶν ναῶν τῆς Ἄρτης, τῶν ναῶν τῆς Μακεδονίας (καὶ δὴ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Βερροίᾳ), καὶ ναῶν βυζαντινῶν τῆς Σερβίας (— πάντες οὗτοι II'—IV' ἐκ.). Ὑπὸ τὴν στέγην καὶ περὶ τὰ δίλοβα παράθυρα διαθέουσι τὰ ὀδοντωτὰ κεραμοπλαστικὰ κοσμήματα, τὰ ὅποια βλέπομεν τεχνικώτερα εἰς Μυστρᾶν. Ἴδιον ἐξωτερικὸν κόσμημα, λίαν σπάνιον, ἀποτελοῦσι τὰ ῥοδιακὰ πινάκια (faïences), τῶν ὁποίων εὕρισκω τὸν τύπον τοῦλάχιστον, σώζονται δέ τινα ἐπὶ τόπου εἰς τὴν Μ. τῆς Μεταμορφώσεως:—στοιχεῖον χαρακτηριστικὸν ἀνατολικῆς διακοσμήσεως, τὰ περσικὰ καὶ ἐκ τούτων τὰ ἀραβικὰ, καὶ δὴ τὰ περιλάλητα τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἰσπανίας, καὶ τουρκικὰ ἀρχιτεκτονήματα πλουσίως διακοσμοῦν. Ἀπὸ τοῦ IV'—II' αἰῶνος ἐμφανιζόμενον εἰς τὴν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν, καὶ δὴ ὑπὸ τῶν Τούρκων κομιζόμενον κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Προύσης (1325), εὐρέως ἐντεῦθεν διαδίδεται, ζῶν καὶ χάριν προσδίδον εἰς τὴν μεταγεγεστέραν ἀνθησιν τῆς βυζαντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς¹⁾.

* Ἄξιος δὲ λόγου ἰδιάζοντος εἶναι ὁ χαριέστατος τῆς φωτίσεως τῶν ναῶν τρόπος: τὰ παράθυρα κοσμοῦνται διὰ ὑαλωμάτων, διὰ φεγγιτῶν ποικιλοχρῶμων, οἵτινες εἶναι περικλεισμένοι ἐν πλαισίῳ μυρισχῆμω περικεκομμένῳ

1) Ῥόδια εὐρον καὶ ἐν Μυστρᾷ, καὶ ἐν Γερακίῳ, συχνότερα ὅμως ἀπαντῶνται εἰς μεταγεγεστέρους ναοὺς, — ἐν Ἄγ. Ὀρει, βλ. Brockhaus, Ἐθνα ἄν. σ. 253 ἔξ.

καὶ σχηματίζουντι ῥομβοειδῆ, κυκλικά, τοξοειδῆ, πολύλοβα σπανιώτερον πολυγωνικά σχήματα, ἀκόμη καὶ ἰχθυογραφήματα, ὡς στεμμάτων (κελλίων Μ. Μεταμορφώσεως). Ἡ προσοχή μου εἰς τὸν διακοσμητικὸν τοῦτον τρόπον τοῦ φωτισμοῦ τῶν ναῶν ἐστράφη τοσοῦτω ἐντονωτέρα, καθ' ὅσον τεμάχια γύψων καὶ ὑάλων ποικιλοχρῶμων, τὰ ὅποια εἶδρον κατὰ τὰς ἐν Μυστρᾷ ἐργασίας, μοι δεικνύουσιν ὅτι καὶ οὗτος ἀπετέλει διάκοσμον καὶ τῶν παλαιότερων βυζαντινῶν ναῶν. Κατ' ἀκολουθίαν ἴσως ἡ διακόσμησις αὕτη δὲν εἶναι ξενικὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ τὴν καλλίστην ἀνθησιν καὶ μυριότροπον ποικιλίαν εὐρίσκομεν εἰς τὰ ἀστικά συριακά, αἰγυπτιακά καὶ ἰσπανοαραβικά ἀρχιτεκτονήματα (II' — ΙΔ' ἐκ.).

Ξενικὸν ὅμως βεβαίως καὶ δὴ τουρκικόν, ἤτοι ἀραβικὸν στοιχεῖον διακοσμήσεως εἶναι αἱ χαρίεσαι φατνώσεις τῶν ἐπίπεδον τὴν ὄροφὴν ἐχόντων μικροτέρων ναῶν τῶν Μετεώρων, ἐξωτερικῶς δὲ δίχλιτον στέγην, μὴ ἐστεγασμένην διὰ τρούλλων ἢ καμαρῶν. Αἱ φατνώσεις αὗται, αἷτινες διήγειρον καὶ τοῦ Πορφυρίου τὴν προσοχὴν¹⁾, συνίστανται ἐκ ποικιλοχρῶμων λεπτῶν ξυλίνων πήξεων (καφασωτά), οἵτινες χωρίζουσι πολυειδῆ τὸ σχῆμα φατνώματα, ὡς τετράγωνα, ῥόμβους, τὰ ὅποια καὶ ταῦτα εἶναι ποικιλοτρόπως διὰ χρωμάτων ἐχρωματισμένα. Τὰ πεποικιλμένα ταῦτα φατνώματα εἶναι συνήθως ἔργον τοῦ ΙΖ', ἰδίως τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Τοιαύτη εἶναι ἡ ὄροφὴ τοῦ ναοῦ τῆς Καλαμπάκας, ἢ τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου εἰς θέσιν Ῥοξόρι, τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ τῆς Ὑπαπαντιῆς, ἀκόμη καὶ αἱ ὄροφαὶ κελλίων παλαιῶν τῶν μοναχῶν, εἰς σώζον-

1) Ἐνθα ἀν., σ. 231.— Ἡ φατνώσις τοῦ ναοῦ τῆς Καλαμπάκας ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Σταγῶν Ἀρσενίου τὸ 1723, κατ' ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ περιφύρου εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ ἀμβωνος,—κατ' ἄλλην ὁμοίως ἐπιγραφὴν συγγένους, τὸ 1724, καὶ ἡ φατνώσις ἐν τῇ Μ. τοῦ Ἀγίου Νικολάου τοῦ Ἀνακουσῆ.

ται εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην μονήν, ἀκόμη καὶ εἰς οἰκίας χωρίων θεσσαλικῶν. Αἱ δικτυωταὶ καὶ ποικιλόχρωμοι αὗται φατνώσεις προέρχονται βεβαίως ἐκ τῆς τουρκικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, παραλαβούσης ταύτας ἐκ τῆς ἀραβικῆς. Περιλάλητα εἶναι τὰ διὰ γεωμετρικῶν σχημάτων ἢ διὰ φυτικῶν διακοσμήσεων κεκοσμημένα φατνώματα τῶν ἀραβικῶν, συριακῶν, αἰγυπτιακῶν καὶ ἰσπανοαραβικῶν ἀστικῶν οἰκημάτων καὶ παλατίων.

Ἐν ἰδίῳ δὲ λόγῳ προσήκει νὰ μνημονευθῇ ὁ ἐπισκοπικός ναὸς τῆς Καλαμπάκας, ὁ εἰς τὸ ὄνομα «τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης Θεοτόκου» τιμώμενος, καὶ διὰ τὸ ἀρχαῖκώτατον ἀρχιτεκτονικὸν διάγραμμα του καὶ διὰ τὰς ἐν αὐτῷ παλαιῶν χριστιανικῶν ἐθίμων ἀναμνήσεις ἐν ἔργοις τέχνης σωζομένας. Ὁ ναὸς, ἔχων διάγραμμα βασιλικῆς, εἶναι τρίκλιτος χωρὶς τροῦλλον, ἀλλὰ μὲ ἀμφικλινῆ μὲν τῆς μεσαίας νηός, τοῦ μεσαίου κλίτους, τὴν στέγην, χαμαλωτέρας δὲ ἀπλᾶς τὰς ἄλλας, ὡς εἰς τοὺς παλαιστοτάτους χριστιανικοὺς ναοὺς. Θεὸς δὲ ἰδίας ἀξίος εἶναι ὁ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ ἐγειρόμενος ὑψηλὸς μαρμάρινος ἄμβων, ἐπὶ ἕξ μαρμαρίνων κίωνων στηριζόμενος, οἵτινες, ἀνὰ ἕξ, εἶναι κυκλικῶς διατεθειμένοι, καὶ εἰς τὸν ὅποιον ἀναβαίνει διὰ δύο κλιμάκων, μαρμαρίνων καὶ τούτων, τῆς μιᾶς ἕξ ἀνατολῆς, τῆς ἄλλης ἐκ τῆς δύσεως. Ὁ μαρμάρινος ἄμβων τῆς Καλαμπάκας¹⁾, ἔχων καὶ ἱστορημένας τοιχογραφίας μεταγενεστέρας (1633) καὶ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς φιλοτεχνήσεως τοῦ φατώματος τοῦ ναοῦ (1723), εἶναι μοναδικὸν ἀρχιτεκτονικὸν μέλος καὶ μοναδικὸν ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει ἀκόμη παράδειγμα τοιαύτης, εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ, διαθέσεως τοῦ ἄμβωνος²⁾.

1) Μόνον ἀπεικόνισιν καλὴν τοῦ ἄμβωνος εὕρισκόμεν (Γ. Λαμπάκης, «Δελτίον τῆς Χριστ. Ἐτ.» 1903, σ. 12, — καλυτέραν, τοῦ αὐτοῦ, Mémoire sur les antiquités chrétiennes, ἐν Ἀθήναις 1902, σελ. 31).

2) «Οὐδαμοῦ, λέγει ὁ Πορφύριος (σ. 231), οὐδὲ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀλλ' οὐδὲ

Ἄλλὰ πλὴν τοῦ ἄμβωνος τούτου, πολλῆς προσοχῆς εἶναι ἄξια καὶ μελέτης τὸ ἐν τῷ ἱερῷ μαρμάρινον κιβώριον, τὸ σύνθρονον. τὸ ἁγιασματάριον. Μάλιστα δὲ πάντων τὸ κιβώριον, τὸ ἐπιστεγάζον τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, ἀπαρτῆρητον ἕως σήμερον παραμεῖναι, ὅμοιον τοῦ ὁποίου, ἀλλὰ θαυμάσιον ἀληθῶς διὰ τὴν τέχνην καὶ διὰ τὰ περιπελεγμένα καὶ ἀνεμιζόμενα φύλλα τῶν κιονοκράνων, ἐμελέτητα τὸ ἐν τῇ Ἐκατονταφυλιανῇ τῆς Πάρου σωζόμενον, μοναδικὸν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀκέραιον λείψανον τοῦ παλαιοῦ τούτου χριστιανικοῦ ἐξ ἔθνικῆς παραδόσεως προεληθόντος ἀρχιτεκτονικοῦ διακοσμητικοῦ μέλους. Καὶ εἰς ἄλλους ὀλίγους ναοὺς τῶν Μετεώρων, μάλιστα ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ, τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ναῶ τοῦ Ἀγ. Χαλαλάμπους, τῷ καθολικῷ τῆς Μ. τοῦ Ἀγ. Στεφάνου, εὕρισκω κιβώριον καλλίστης ξυλογλυπτικῆς ἐργασίας, προφανῶς κατὰ μίμησιν τοῦ παλαιοῦ ἐν τῷ ναῶ τῆς Κελαμπάκας μαρμαρίνου. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἐν Πάρῳ, καὶ ἐκ ταύτης καὶ εἰς τὰς ἄλλας Κυκλάδας καὶ διὰ ἐν Νάξῳ καὶ Σικίνῳ, ἐκ τοῦ κιβωρίου τῆς Ἐκατονταφυλιανῆς προήλθεν ἡ συνήθεια ξυλογλύπτων κιβωρίων καὶ ἐν μεταγενεστέροις, τοῦ ΙΖ'—ΙΗ' αἰῶνος, ναοῖς. Χωρὶς γὰρ δύναμαι γὰρ ἐκταθῶ ἐνταῦθα περισσώτερον εἰς τὴν μελέτην τῶν κιβωρίων, σπουδαιοτάτην περὶ τῶν παλαιῶν χριστιανικῶν συνθηεῶν καὶ ἔργων τέχνης, περὶ τῶν ὁποίων εἰδικῶς θέλω ὁμιλήσει, ὅταν θὰ προβῶμεν εἰς ἐργασίας ὑποστηρίξεως τοῦ κιβωρίου τῆς Ἐκατονταφυλιανῆς, κάμνω τὴν ἐξῆς παρατήρη-

ἐν τῇ Δύσει δὲν εἶδον παρόμοιον. Εἰς Ῥώμην, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου ὑπὸ τὸν τροῦλλον ἴσταται ἡ Ἁγία τράπεζα, ἀλλ' ὄχι ἄμβων. Εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Θεσσαλονίκης ὁ ἀρχιερατικὸς ἄμβων ἐρεθίζεται εἰς τὸν δυτικὸν τοῖχον. Εἰς τὸν κοπτικὸν ναὸν τῆς Ἀλεξανδρείας ὁ ἄμβων ὑψοῦται παρὰ τὴν παραστάδα, ὄχι εἰς τὸ μέσον, ἀλλὰ παρὰ τὸ εἰκιοστάσιον. —Ἐἶναι τοῦτο ἐξαιρέσις ἀνεξήγητος, ἀὶ μὴ φαντασία τοῦ ἀρχιτέκτονος ἢ τοῦ ἀρχιερέως.

σιν ὡς πρὸς τὰ πλείστης προσοχῆς ἀξία ἀρχαῖκὰ ἀρχιτεκτονικὰ ταῦτα μέλη τοῦ ἐν Καλαμπάκῃ ναοῦ: Δὲν θὰ ἦτο ἄρᾳ γε σκόπιμον νὰ συνδυάσωμεν πάντα ταῦτα, πρωτίστως τὸ ἀρχαῖκόν ἀρχιτεκτονικὸν σχῆμα τοῦ ναοῦ, καὶ τὸ σύνθρονον καὶ τὸ κιβώριον καὶ τὸν ἄμβωνα, καὶ νὰ ζητήσωμεν μήπως ὁ ναός, ἀρκούντως ἀρχαῖος ἤδη, ἀφοῦ ἐκτίσθη ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (μέσα IB' ἐκ.), ἀνεκαινίσθη ἐκ παλαιότερου ἢ μὴ ἐξ ἰδιοτροπίας τοῦ ἀρχιτέκτονος ἢ τοῦ ἐπισκόπου ἀνηγέρθη καμὰ μίμησιν παλαιότερου;

Εἰς τὰς μετεωριτικὰς μονὰς δυνάμεθα, ὡς καὶ εἰς τὰς ἀγιορειτικὰς, νὰ μελετήσωμεν καὶ τὴν οὕτω πενιχρὰ διασώσασαν μνήμεϊα ἀστικὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Ἰδίου λόγου ἀξία εἶναι τὰ ἄλλα ἐν ταῖς μοναῖς περισωθέντα κτίσματα καὶ διαμερίσματα, καὶ αὐτὴ ἡ ὅλη διάθεσις τῶν μοναχικῶν οἰκητηρίων περὶ τὸν ναόν, διατηροῦσα, ὡς καὶ ἐν Ἄγ. Ὁρει, τὴν παμπαλαίαν ἀρχιτεκτονικὴν διάταξιν τῶν μεγάλων μοναστικῶν συνοικισμῶν τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης, τὴν ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ἕως σήμερον ὡς ἐν τύπῳ ἀποκρυσταλλωθεῖσαν ἐν Ἀνατολῇ, καὶ διασώσασαν εἰκόνα τῶν ἀγροτικῶν συνοικισμῶν, ἐπαύλεων, μεγάλων πανδοχείων τῆς παλαιᾶς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς¹⁾. Ἀρχιτεκτονικὰς δὲ λεπτομερείας πρὸς μελέτην τῆς μοναστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς παρουσιάζουσι καὶ τὰ ἄλλα κτίσματα τῶν μονῶν, τὰ εἰς ἰδίᾳς χρήσεις ὠρισμένα, ὡς τὰ σκευοφυλάκια, ὅπου φυλάσσονται τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ τὰ χειρόγραφα, — ὀλιγωτέρας ταῦτα ἰδίως ἐν τόπῳ κρυφῷ ἐκτισμένα ὑπὲρ ἄνω τοῦ νάρθηκος τῶν ναῶν (Μ. Μεταμορφώσεως, - Μ. Ἄγ. Στεφάνου), μάλιστα δὲ αἱ τράπεζαι τῶν μοναχῶν,

1) Ὡς διαγράφονται μετὰ διαγραμμάτων καὶ ἀπεικονίσεων εἰς τὸ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ κ. G. Millet γραφέν ἀειόλογον βιβλίον τοῦ στρατηγοῦ L. de Beylié, L'habitation byzantine, ἐν Γρενόβλῃ-Παρισίῳ, 1905, σελ. 45 ἐξ., 63 ἐξ., τοῦ ὁποῦο μακρὰν ἀνάγνωσιν παρέσχον εἰς τὸ «Δελτίον τῆς Ἰστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑτ.», τ. σ', 1904, σ. 301—320.

τὰ μαγειρεία καὶ τὰ νοσοκομεία (ιδίως εἰς τὰς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τοῦ Βαρλαάμ), ἐπὶ κίονων βραχέων ἰδιαζόντων εἰς τὴν μοναστικὴν ἀρχιτεκτονικὴν, ἐκτισμένα, καὶ τύμπανον λίαν ὑψηλὸν φέροντα, ὡς καὶ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει¹).

Ἄλλ' ἐκεῖνα ἰδίως τὰ μνημεῖα τέχνης, τὰ ὁποῖα καθιστάνουσι πολυτιμοτάτους τοὺς ναοὺς τῶν Μετεώρων, πολὺ περισσότερον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς αὐτῶν, λιτότερα μνημεῖα διασωζούσης, εἶναι αἱ τοὺς τοίχους αὐτῶν πλουσιώτατα καὶ ἐν χλιδῇ χρωμάτων ἐπιστρωννύουσαι τοιχογραφίαι. Ἰδιάζουσιν δὲ σημασίαν προσκτῶσι τὰ μνημεῖα ταῦτα γραφικῆς καὶ ἐκ τῆς καλῆς αὐτῶν ἀρχαίης συντηρήσεως καὶ ἐκ τῆς ἐπακριβοῦς ἀπάντων χρονολογήσεως.

Αἱ μετεωρικαὶ τοιχογραφίαι, ἄγνωστοι ἀκόμη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης, πρέπει νὰ καταλεχθῶσι, παραλλήλως πρὸς τὰς ἀθωνικὰς, μεταξὺ τῶν καλλίστων μνημείων τῆς ὑστάτης ἀνθήσεως τῆς βυζαντιακῆς τέχνης, τῆς περιλαμβανομένης μεταξὺ τοῦ ΙΔ' καὶ ΙΓ' αἰῶνος.

Τὰς τοιχογραφίας τῶν Μετεώρων, δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὡς τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς τέχνην μὲ τὰς τοῦ Ἁγ. Ὄρους, — κατὰ τὴν ὅλην διάθεσιν, κατὰ τὰ θέματα τὰ εἰκονογραφικὰ, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς χρωματισμούς, ὡς μὲ πείθει συγκριτικὴ αὐτῶν μελέτη²), καὶ ἰδίως κατὰ τὰς διακοσμήσεις, ἐν ταῖς ὁποῖαις νομίζει ὅτι εὐρίσκει ἀπλὴν ἀντιγραφὴν ἀπ' ἀλλήλων. Δύναμαι δὲ νὰ εἶπω ὅτι ἡ τεχνικὴ παράδοσις τῆς βυζαντινῆς γραφικῆς

1) Περὶ τῆς τραπέζης καὶ τῶν ἄλλων μοναστικῶν κτισμάτων ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, Brockhaus, ἔθνα ἄν. σ. 32 ἐξ., 35 ἐξ. — L. de Beylié, ἔθνα ἄν. σ. 65 ἐξ.

2) Ὡς πρὸς τὰς τοιχογραφίας τοῦ Ἁγ. Ὄρους ἔχω ὑπ' ὄψιν τὸ βιβλίον τοῦ Brockhaus, Athos-Klöster, σ. 56 ἐξ. — Πρὸς Diehl, ἔθνα ἄν. σ. 761 (ἔπου καὶ βιβλιογραφία περὶ Ἁγ. Ὄρους), σ. 776.

διετηρήθη ἀκόμη τελειωτέρα ἐν Μετεώροις ἢ εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Διότι οἱ μετεωριτικοὶ ναοί, περισσότερον ἐγκαταλελειμμένοι, ὑπέστησαν ὀλιγωτέρας ἢ ἐκεῖνοι ἀνακαινίσεις, ὅσοι δὲ ἀνεκαινίσθησαν κατὰ τὰς τοιχογραφίας, ὡς οἱ τῆς *Μεταμορφώσεως* καὶ τοῦ *Βαβυλᾶμ*, ἐλαμπρύνθησαν μόνον κατὰ τὰ χρώματα. Παλαιοτάτων δὲ ναῶν, ὡς τῆς Ἑπαπαντῆς (1367), ἡ ἱστορία ἔμεινεν οἷαν ἐξωγράφησαν οἱ παλαιοὶ ἀσκητικοὶ ζωγράφοι. Εἶναι δὲ αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Ἁγ. Ὄρους καὶ τῶν Μετεώρων αὐτὴ ἢ εἰς τοὺς τοίχους ὀρθοδόξου ναοῦ μεταγραφὴ τοῦ μεγάλου ὀρθοδόξου εἰκονογραφικοῦ ἔπους, οἷον διεμόρφωσεν ἐργασία αἰῶνων καὶ γενεῶν, οἷον διαγράφει ἡ *Ἑρμηνεία*¹⁾, — εἰς τὸν νάρθηκα ἢ ἠρωϊκὴ ἐποποιία τῶν μαρτύρων, εἰς τὸν κύριον ναὸν ἢ θαυματόβρυτος ἐποποιία τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν νάρθηκα αἱ λύπαι τῆς κολάσεως, εἰς τὸν ναὸν ἢ χαρὰ τοῦ Παραδείσου.

Τῆς πρώτης περιόδου, τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, τῆς περιόδου τῆς μεγάλης καλλιτεχνικῆς κινήσεως τῶν Παλαιολόγων, ἔχομεν ἐν Μετεώροις, ὡς καὶ ἐν Ἀθωνί²⁾, ὀλίγα ἀλλ' ἀξιοσπούδαστα μνημεῖα: Τὸν μικρὸν ἀλλὰ σημαντικώτατον ναῖσκον τῆς Ἑπαπαντῆς (1367), καὶ τὸν παλαιὸν τοῦ Μετεώρου, αὐτὸν ἐκεῖνον, τὸν ὅποιον πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν εἶχεν εὐρύνει «ὁ βασιλεὺς Ἰωάσαφ», καὶ ὁ ὅποιος, σήμερον τὸ ἱερὸν τῆς μεγάλης ἀποτελῶν, καίτοι μεταγενέρος (1483), ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν τεχνικὴν παράδοσιν. Εἰς ταύτην τὴν περίοδον καταλέγω καὶ τὰς τοιχογραφίας τοῦ ναοῦ τῆς Μ. τοῦ Ἁγ. Στεφάνου (τέλ. ΙΕ' ἐκ.), ἴσως δύ-

1) Τὴν θεωρίαν μου περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς βυζαντινῆς εἰκονογραφίας ἐέθηκα ἐν τῇ μελέτῃ μου περὶ τῆς *Ἑρμηνείας* («Λαογραφίας», τ. Β', 1910, σ. 210—240) ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς νεωτάτης ἐκδ. αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀθ. Παπαδοπούλου—Κεραμέως.

2) Περὶ τῶν Ἀθωνικῶν ναῶν τῆς ΙΔ' ἐκ. ὀλίγα παρὰ Brockhaus, Athos—Klöster, σ. 56 ἐξ. Πρὸς. Diehl Manuel, σ. 705 ἐξ.

ναμαι νὰ προσθέσω καὶ τὰς τοιχογραφίας τοῦ Ἀγ. Νικολάου τοῦ Ἀναπανοῦ (1528), ἴσως καὶ ἄλλας τινάς, ὡς τῆς Ἀγ. Μονῆς, ἀπροσίτους τὰς τελευταίας ταύτας σήμερον εἰς τὸν ἐρευνητήν.

Σημαντικώταται δ' εἶναι διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν τέχνην αἱ τοιχογραφίαι τῆς ἐποχῆς ταύτης, — φαίνεται καὶ ἐν τῷ Ἀγ. Ὅρει ἡ αὐτὴ τεχνικὴ εὐρίσκεται¹⁾: σύνθεσις ἀπλουστέρα, χρωματισμοὶ λίαν ἥπιοι, ὀλίγον ὠχροί, ἐν τοῖς ὁποίοις κυριαρχεῖ τὸ ἀνοιχτὸν πράσινον καὶ κίτρινον, οἱ λευκοὶ καὶ ῥόδινοι τόνοι. Ἰδίως ὁμως αἱ τοιχογραφίαι αὗται εἶναι ἀξιοσημεῖωτοι διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν μορφῶν καὶ ἰδίως διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἀμφιέσεων, ἐξόχως δ' ἐνδιαφέρουσαι διὰ τὰς περιέργους ἐνδυμασίας τῶν προσώπων καὶ τὰς λεπτομερείας τῆς ἐκτελέσεως²⁾.

Ἐξαιρετικὴν δ' ὄλως σημασίαν ἐπιδεικνύουσιν οἱ σερβικὴν ἐπίδρασιν, ὡς ἤδη ὑπεδήλωσα, μαρτυροῦντες στρατιωτικοὶ ἄγιοι. Εἶναι δὲ κατὰ σειρὰν οἱ ἄγιοι οὗτοι, εἰς τὸν Ν. τοῖχον ἱστορημένοι, Θεόδωρος ὁ Τίρων, Γεώργιος ὁ Καππαδόξ, Δημήτριος ὁ Μέγας, καὶ τέταρτός τις, βεβαίως Θεόδωρος ὁ Στρατηλάτης. Κάλλισται εἶναι αἱ νεαραὶ τῶν ἁγίων μορφαί, αἴσθησιν δὲ ἰδίως προξενοῦσιν αἱ στολαί, ὁ ὅλος τῆς ἀμφιέσεως αὐτῶν κόσμος καὶ οἱ ιδιόρρυθμοὶ πῖλοι³⁾, — εἶναι αὕτη ἡ στολὴ τῶν Σέρβων ἡγεμόνων τοῦ μεσαιῶνος. Ἄν προσβλέψωμεν τὴν ὅλην ἱστορίαν τοῦ ναοῦ τούτου, ὡς καὶ τοῦ τῆς Ὑπαπαντῆς, ἂν ἐξετάσωμεν

1) Πρὸς Diehl, ἔνθα ἂν. σ. 766.

2) Εἰς τὸν παλαιὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως θαυμαστὴ ἰδίως εἶναι ἡ εὐρύτης τῆς συλλήψεως καὶ ὁ πλοῦτος τοῦ διακόσμου τῆς Παναγίας τῆς Ὑψηλοτέρας, τῆς Δεήσεως, τοῦ Βασιλέως τῶν Βασιλευόντων, καὶ τῶν μεμονωμένων ἁγίων.

3) Διαφόρου σχήματος ἢ ὁ πῖλος τοῦ Ἀυτοκράτορος Ἰωάννου Η' τοῦ Παλαιολόγου καὶ ὁ τοῦ Λασκάρεως ἐν τῇ Παντανάσῃ τοῦ Μυστρά (Σπ. Λάμπρος, Ν. Ἑλληνομνήμων, τ. Δ', 1907, σ. 390 ἐξ., 402).

καὶ αὐτὰς τὰς παραστάσεις,—θὰ εὖρωμεν αἰσθητὴν διαφορὰν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν μεταγενεστέρων, τῆς ΙΓ' ἐκ., μετεωριτικῶν τοιχογραφιῶν. Ἄν δὲ σκεφθῶμεν, ὅτι καὶ εἰκόνας κινήτας παρομοίας τεχνοτροπίας ἔχομεν, ὡς δεικνύω κατωτέρω, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐρωτήσωμεν, ὄχι ἴσως ἂν Σέρβος ζωγράφος, ἀλλὰ μὴ ὑπὸ τὴν ζωηρὰν ἐπίδρασιν σερβικῶν ἀναμνήσεων ἱστορήθησαν οἱ δύο οὗτοι ναοί, ὁ παλαιὸς τοῦ Μετεώρου καὶ ὁ τῆς Ὑπαπαντιῆς. Διατί ν' ἀρνηθῶμεν, ὅτι καὶ ἡ τέχνη ἐπιμαρτυρεῖ τὰ ἱστορικὰ τεκμήρια καὶ ὅτι οἱ στρατιωτικοὶ ἅγιοι τοῦ ναοῦ τοῦ Μετεώρου ἱστορήθησαν ἵνα μένωσιν ἕσαεὶ ἀνάμνησις τῶν πρώτων κτιπῶν τῶν Μετεώρων, τοῦ «βασιλέως Ἰωάσαφ» καὶ τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Καντακουζηνοῦ, τῶν Σέρβων ἡγεμονιδῶν;

Πλήρη ὁμως, ἀποτετελεσμένην τὴν εἰκονογραφικὴν ἐπὶ τοίχων ἄφωνον κατήχησιν, οἷαν δι' ἐργασίας μακρᾶς καὶ συλλήβδην γενομένης διεμόρφωσεν εἰς τέλος ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, καὶ οἷαν διέγραψεν ἡ Ἐρμηνεῖα, εὐρίσκομεν εἰς τὰς τοιχογραφίας τῆς μεταγενεστέρας περιόδου, τῆς ΙΓ' ἐκ., τῆς ὑστάτης ἀκμῆς τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Τὰ μνημεῖα τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὡς καὶ ἐν Ἀγ. Ὁρει, εἶναι πολυπληθῆ καὶ μεγαλοπρεπῆ. Εἶναι δὲ ταῦτα αἱ τοιχογραφίαι τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως (1552) καὶ αἱ τοῦ ναοῦ τῶν Ἀγ. Πάντων τῆς Μ. Βαρλαάμ (1548 τὸ καθολικόν,—1566 ὁ νάρθηξ), καταλάμπουσαι ἐκ τῶν φαειρῶν καὶ ζωηρῶν χρωματισμῶν παραστάσεων εὐρυτάτης συνθέσεως. Λαμπρὰ σώζεται ἡ ἱστορία εἰς τὸν ναῖσκον τῆς Μ. Ρουσάνου (1561), ἀρχοῦντως καλὴ καὶ εἰς τὸν τοῦ Ἀγ. Στεφάνου (τέλος ΙΕ' ἐκ.), τὸν τοῦ Ἀγ. Νικολάου τοῦ Ἀναπαυσᾶ (1528), τὸν ἐπισκοπικὸν ναὸν τῆς Καλαμπάκας (1576), περίφημον διὰ τὸν εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ μαρμαρίνον ἄμβωνα ἔχοντα καὶ ζωγραφίας μεταγενεστέρας (1633). Τὴν αὐτὴν τεχνικὴν παράδοσιν εὐρίσκομεν

καὶ εἰς τοὺς ἀκόμῃ μεταγενεστέρους ναοὺς, εἰς τὸ «παρεκκλήσιον» τῆς Μ. Βαυλαάμ (1627), τοὺς δύο ναοὺς τῆς Μ. τῆς Ἀγ. Τριάδος (1682—1692), καὶ εἰς ἀκόμῃ μεταγενεστέρους ναοὺς, ὅτε πλέον ἡ τέχνη καθίσταται βαναυσότερα, — τὸν ΙΗ' αἰῶνα εἰς τὸν ναῖσκον τῶν Ἀγ. Πάντων (1766), ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῆς Καλαμπάκας, ὅπου καὶ ὁ ἐπισκοπικὸς ναός, εἰς τὸν νάρθηκα τῆς Ὑπαπαντῆς (1784), περὶ τῆς ἀγιογραφίσεως τοῦ ὁποίου καὶ σημείωμα ἀξιόλογον ἐν εἴδει συμβολαίου εὔρον, τέλος καὶ εἰς τὸν ἐν τῇ θέσει Ῥοξόρι ναῖσκον τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου (ἀρχ. ΙΘ' ἐκ.).

Εἰς πάσας τὰς τοιχογραφίας ταύτας, εἰς τὰς ὁποίας μία καὶ ἡ αὐτὴ τεχνικὴ ἐπικρατεῖ καὶ μέχρι τῶν κατωτάτων χρόνων, δύνασαι νὰ θαυμάσης ἀρτίαν καὶ ἐν πάσῃ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ αὐτῆς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τοῦ Μυστροῦ καὶ τοῦ Γερακίου, οἷαν διαβλέπομεν καὶ οἷαν ἀναπαριστάνομεν αὐτὴν ἐκ τῶν σωζομένων μνημείων, μὲ τὴν αὐτὴν πρὸς τὰς οἰκιακὰς λεπτομερείας καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν τῆς παραστάσεως ἀγάπην, — ἀρχιτεκτονήματα, σκευὴ οἰκιακά, παῖδας παίζοντας καὶ διαπληκτιζομένους, — τῶν μορφῶν τὴν ἐνάργειαν διὰ φωτεινῶν γραμμῶν δηλουμένην, τέλος τὸν πλοῦτον τῶν εἰκονογραφικῶν θεμάτων.

Ἐξαιρετικὴν δὲ σημασίαν πρέπει ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὰς σπανίας ἐν γένει, συχνοτάτας δ' ἐν τοῖς ναοῖς τῶν Μετεώρων κειτορικὰς τοιχογραφίας. Λέγω δὲ κειτορικὰς, ὡς λέγομεν καὶ ἐπιγραφὰς κειτορικὰς, τὰς τοιχογραφίας τῶν κειτόρων τοῦ ναοῦ, — τοιχογραφίας μεταγενεστέρας συνήθως τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτοι ἔζησαν, ἀλλὰ καὶ ἀντίγραφα παλαιότερων, τοιχογραφίας, αἵτινες καὶ αὗται ἴσως ἠλλοιώθησαν ἐκ τῆς τυπικῆς παραστάσεως, διετήρησαν ὁμῶς ἀτομικὸν τινα χαρακτήρα. Ἐν τῷ ναῷ ἰδίᾳ τῆς Μεταμόρφώσεως ἡ συγκριτικὴ ἐξέτασις τῶν κειτόρων Ἀθανασίου καὶ Ἰωάσαφ, τῶν ἱστορημένων εἰς τὸν κατόπιν

προστεθέντα μέγαν ναόν, ἀκόμη καὶ εἰς εἰκόνας κινήτας, μετὰ τὰς παλαιότερας ἐν τῷ ἀρχικῷ ναῷ εἰκονιζομένας μορφάς, δεικνύει, ὅτι ἔχουσιν αὐταὶ πολὺ τὸ ἀτομικὸν καὶ ὅτι φαίνονται ἀναμιμνήσκουσαι τοὺς γηραιοὺς κτίτορας. Εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγ. Πάντων τῆς Μ. Βηρλαὰμ ἔχομεν καὶ εἰς τοιχογραφίαν καὶ εἰς εἰκόνας τοὺς κτίτορας ἀδελφοὺς Νεκτάριον καὶ Θεοφάνην, — εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Στεφάνου αὐτὸν τὸν Ἀντώνιον τὸν Καντακουζηνόν, ἔχοντα μάλιστα τὴν μορφήν σλαβοσερβικὴν. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Νικολάου ὁ κτίτωρ Διονύσιος ὁ Λαρίσσης προσπίπτει εἰς τοὺς πόδας τῆς Θεοτόκου, κατ' ἔθος παλαιόν. Ἰδίως δὲ προσοχῆς ἀξία εἶναι ἡ ἀπεικόνισις τοῦ ἱερομονάχου Νείλου, ὡς βεβαίως μηδέποτε ἀνακαινισθεῖσα, σύγχρονος ἄρα τῆς κτίσεως καὶ ἀνιστορήσεως, προσπίπτοντος εἰς τὴν Θεοτόκον ἐν τῷ σημαντικῷ ναύσκῳ τῆς Μ. τῆς Ὑπαπαντῆς, ὅπου καὶ ἡ ὑπ' ἐμοῦ τὸ πρῶτον ἤδη δημοσιευομένη σπουδαιοτάτη κτιτορικὴ αὐτοῦ τοῦ Νείλου ἐπιγραφή. Οὕτω καὶ εἰς τὸν Μυστρᾶν ὀλιγωτέρας, ἀλλ' εὐρίσκομεν κτιτορικὰς τοιχογραφίας: Εἰς τοὺς Ἁγ. Θεοδώρους τὸν Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον, ἀνακαινιστήν, φαίνεται, — εἰς τὸ Ἀφεντικὸν αὐτὸν τὸν Παχώμιον, εἰς τὸν Ἁγ. Ἰωάννην τὴν Λασκαρίαν μετὰ τῶν τέκνων τῆς, εἰς τὴν Παντάνασσαν τὸν Θεόδωρον Λάσκαρην ἀνακαινιστήν ἢ δωρητήν. Εἰς δὲ τὸ Γεράκι τὴν εἰκόνα τοῦ κτίτορος τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τὸν χαρτοφύλακα Κοντολέοντα, ζωηρὰν ἐντύπωσιν προκαλοῦσαν διὰ τὴν ἀτομικότητα καὶ τὸ εἰκονικὸν αὐτῆς. Οὕτως, ἀπὸ τῶν εἰκονογραφικῶν τύπων, οἵτινες ἐκ τοῦ δόγματος ἐμπνεόμενοι καθώρισαν τὴν μορφήν τῶν ἡρώων τῆς χριστιανικῆς ἐποποιίας, ἐξελιτισσομένη ἢ βυζαντινὴ εἰκονογραφία, προσέλαβε διὰ χρόνου καὶ τὴν αἴσθησιν τοῦ πραγματικοῦ καὶ διεμόρφωσε καὶ ἀληθεῖς προσωπογραφίας.

Γ'.

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΜΙΚΡΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΕΙΚΟΝΕΣ — ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΑΙ — ΚΕΙΜΗΛΙΑ — ΣΚΕΥΗ

Καὶ οὗτος μὲν εἶναι ὁ πλοῦτος τέχνης τῶν μνημείων τῆς μεγαλοτεχνίας, ὁ ἀνερευνήτος μὲν ἕως σήμερον, ἀλλὰ καταφανέστερος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἐπισκεπτῶν. Ποικίλος ὁμῶς ἀκόμη κρύπτεται ἐν τοῖς Μετεώροις καλλιτεχνικός καὶ ἱστορικός πλοῦτος, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ, ἰδίως δὲ εἰς τὰ σκευοφυλάκια τῶν μονῶν, ὅπου εἶναι αἱ βιβλιοθήκαι καὶ τὰ φυλακτήρια τῶν ἱερῶν σκευῶν, ἀγίων λειψάνων καὶ ἄλλων κειμηλίων.

Ποικιλωτάτη εἶναι ἡ καλλιτεχνικὴ ἀξία τῶν μνημείων τούτων τῆς μικροτεχνίας. Καὶ πρῶτον αἱ κινηταὶ ἐπὶ ξύλου παλαιαὶ εἰκόνες, οὕτω προσφιλὲς κόσμημα σήμερον τῶν ἐκκλησιῶν ἡμῶν, αἱ οὕτω σπάνιαι κατὰ τὴν παλαιότητα κηρόχυτοι γραφαί, ἐν πολλῇ χρήσει εἰς τὸ Βυζάντιον ἤδη ἀπὸ τοῦ 5' αἰῶνος, — συνέχεια τῶν ἐν Αἰγύπτῳ συνηθιζομένων ἐλληνιστικῶν προσωπογραφιῶν τῶν εὐρεθειῶν ἐν αἰγυπτιακοῖς τάφοις καὶ δὴ εἰς τὸ Φαγιούμ. Εἰς ταύτην τὴν πρὸς τὴν πραγματικὴν προσωπογραφίαν τάσιν τῆς ἀλεξανδρινῆς τέχνης ὀφείλομεν τὴν κατ' ἐξέλιξιν διαμόρφωσιν τῶν εἰκονογραφικῶν τύπων, ἥτις καθώρισεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 5' αἰῶνος τὸν ἱστορικὸν τύπον τῶν ἱερῶν μορφῶν τῶν ἡρώων τῆς χριστιανικῆς ἐποποιίας. Ἐν τῇ σπάνει εἰκόνων παλαιωτέρων, αἱ ἐν Μετεώροις σωζόμεναι, καίτοι καθόλου μεταγενέστεραι, πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν, ὡς πολυτιμος πηγὴ μελέτης τῶν μνημείων τέχνης τοῦ εἴδους τούτου, ἀκόμη δὲ καὶ ὅλης τῆς βυζαντινῆς εἰκονογραφίας.

Αἱ πολυτιμότεραι διὰ τὴν παλαιότητα, μάλιστα δὲ διὰ

τὴν ἱστορικὴν καὶ τεχνικὴν σημασίαν, σωζόμεναι ἐν Μετεώροις εἰκόνες εἶναι δύο, τὰ μάλιστα σπουδαῖαι εἰκόνες μεγάλαι (0,83×0,61 ἢ τῆς Καλαμπάκας), παριστάνουσαι τὴν Σταύρωσιν, τὰς ὁποίας ἐμνημόνευσα ἤδη, σωζόμεναι δὲ εἰς τὸν ἐν Καλαμπάκᾳ ναὸν καὶ εἰς τὸν ναὸν τῆς Μ. τῆς Ὑπαπαντῆς. Ἡ εἰκὼν τῆς Καλαμπάκας¹⁾ φέρει τὴν ἔχουσαν πολλὴν σημασίαν ἐπιγραφὴν: *Ἡ [σταν]ροσσης—[δ]ευσης του δούλου τοῦ Θεοῦ ἰω(άν)ου του καντακουζηνου. κε θεοδορας τῆς κατακουζηνης κε τον τεκν[ων]*».

Αἱ σπουδαιόταται αὗται εἰκόνες, τῶν σημαντικωτάτων ἐν Μετεώροις εὐρημάτων, μαρτυροῦσι καὶ αὗται τὴν σερβικὴν ἐπίδρασιν, στενοτάτην ἔχουσαι σχέσιν, ἀντίγραφα πιθανώτατα τῆς τοιχογραφίας τῆς Σταυρώσεως ἐν τῷ ναίσκῳ τῆς Ὑπαπαντῆς, καὶ τῆς αὐτῆς τεχνικῆς τῆς ἐν τῷ παλαιῷ ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως, τοιχογραφιῶν ἐξαιρετικῆς ὄλως σημειώσεως ἀξίων. Τὸν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς ἐτέρας αὐτῶν Ἰωάννην Καντακουζηνὸν ἀγνοῶ, δὲν νομίζω ἑαυτὸν τολμηρόν, ἂν θεωρήσω αὐτὸν μᾶλλον τινὰ ἐκ τοῦ σερβικοῦ οἴκου, μετὰ τοῦ ὁποίου, ὡς καὶ οἱ Παλαιολόγοι, καὶ οἱ Καντακουζινοὶ ἤλθον εἰς ἐπιγαμίαις²⁾, παρὰ ἐκ τοῦ γένους τοῦ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Ἰωάννου, τοῦ ὁποίου τὸν υἱὸν ὁ Ἀνδρόνικος ὁ Γέρων ἐνύμφευσεν μετὰ κόρης τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ δηλαδὴ γένους, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ Πορφύριος νομίζει, ὡς εἶδομεν, καὶ τὸν κτίτορα τῆς Μ. τοῦ Ἀγ. Στεφάνου³⁾. Τὰς εἰκόνας ταύτας

1) Μνεῖαν ἀπλὴν τῆς εἰκόνος τῆς Καλαμπάκας κάμνει ὁ κ. Λαμπάκης, «Δελτίον Γ'» τῆς Χριστ. Ἀρχ. Ἑτ., 1903, σ. 10.

2) Ὁ υἱὸς τοῦ αυτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ Ματθαῖος ἔλαβε σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Στεφάνου Δουσαν (Du Cange, Familiae, σ. 233).

3) Ὁ αυτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς δὲν δύναται νὰ εἶναι, διότι οὗτος εἶχεν σύζυγον τὴν Εἰρήνην, κόρην τοῦ Ἀνδρονικοῦ Ἀσάνη τοῦ πρωτοβεστιάριου (Du Cange, Ξνα ἀν. σ. 211).

θεωρῶ γραφεῖσας μὲν ἴσως ὑπὸ Σέρβου ζωγράφου, ἀνηκούσας δὲ βεβαίως εἰς τοὺς χρόνους αὐτῆς τῆς συστάσεως τῆς μοναχικῆς πολιτείας τῶν Μετεώρων. Παλαιὰν εἰκόνα «σερβικῆς γραφῆς» εὕρισχει ὁ Πορφύριος καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου τῆς *Πορταῦτισσας*, τὴν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγ. Στεφάνου ἀποκειμένην (1389)¹. Ἐν δὲ τῷ ναῷ τῶν Ἁγ. *Πάντων* (τῆς Μ. τοῦ Βαρλαάμ) φυλάσσονται κάλλιστα εἰκονίδια τοῦ Θεοδώρου τοῦ Τίρωνος καὶ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου², μὲ τοὺς ἰδίους μακροὺς μανδύας καὶ τοὺς σερβικοὺς πῖλους, ὡς καὶ εἰς τὸ Μετέωρον, προφανῶς ἐκ τῶν τοιχογραφιῶν αὐτοῦ καὶ ταῦτα ἀντιγραφέντα. Αἱ εἰκόνες αὗται, καὶ δὴ αἱ τῆς *Σταυρώσεως*, εἶναι πολὺ σημαντικώτεροι, ὑπὸ ἔποψιν ἱστορικῆν, τὰ μάλιστα ἄλλως ἐνδιαφερούσης εἰκόνας τοῦ Προδρόμου, ἐν τῷ τέμπλῳ τοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως, τὴν ὁποίαν δικαίως ἐθαύμασε διὰ τὴν τέχνην ὁ Πορφύριος, ἀλλ' ἀπιθάνως, νομίζω, θεωρεῖ τέχνης σερβικῆς καὶ ἀνήκουσαν εἰς τὸν οἶκον τῶν Σέρβων τσάρων, τῶν Οὐρεση, ὡς εἰς τὸν Ἰωάσαφ ἢ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Μαρίαν τὴν Παλαιολογίαν³).

Ἄλλας ἀξίας λόγου εἰκόνας παλαιὰς εὔρον χρονολογημένας τὰ ἔτη 1589, 1630, 1685, ἰδιαζόντως δ' ἀναφέρω τὰς εἰς τὸ τέμπλον τοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως, τὸν Χριστόν, τὴν Θεοτόκον, τῆς αὐτῆς, μοὶ φαίνονται, τεχνικῆς καὶ ὁ Πρόδρομος, ὁ τὸν θαυμασμόν τοῦ Οὐσπένσκη κινήσας. Τὰς πλείστας δέ, — παρατήρησε τοῦτο, — ἀνηκούσας εἰς διαφόρους τῆς Θεοτόκου ιδιότητος καὶ ἐπικλήσεις,

1) Οἱ μοναχοὶ ἐπαιρόμενοι θεωροῦσι τὴν εἰκόνα τοῦ ἔτους 389, ὅπερ εἶναι κεχαραγμένον ἐπὶ τῆς μεταγν. (ΙΖ' ἐκ.) ἀργυρᾶς ἐπενδύσεως, κατὰ παράλειψιν ἀπλῆν τῆς χιλιάδος (Πορφύριος, σ. 130 ἑξ.), εἶτε καὶ ἐπίτηδες.

2) Τὸ ἐν ἐν τῷ ναῷ, τὸ ἕτερον ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ, βεβαίως ἀντιγραφὸν τοῦ ἄλλου.

3) *Περίηγησις*, σ. 170. Καὶ ἐκ τεχνοκριτικῶν τεκμηρίων δὲν μοὶ φαίνεται οὕτω παλαιὰ εἰκόν.

—τὴν Ἐπίσκεψιν, τὴν Παράκλησιν, τὴν Δεομένην, τὴν Ὁδηγήτριαν, ἀπεικονίσεις συνηθεστάτας ἐν ταῖς τοιχογραφίαις. Ἰδιαζόντως δὲ μνημονεύω εἰκόνα ἐπὶ δέρματος τῆς Θεοτόκου, καλλίστης τέχνης καὶ ἐπεξεργασίας, φερούσης τὸν Χριστόν, τὴν ὁποίαν, εὐρών παρερριμμένην ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ τῆς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως, συντηρήσα καὶ ἀνέθηκα εἰς τὸν ναόν. Σημειωτέα δὲ καὶ τινες εἰκόνες ἐπὶ ξυλίνων τριπτύχων¹⁾, ἰδίως ἐν τῷ Μετέωρῳ, — ἀντικατέστησαν ταῦτα εἰς χρόνους πενιχροτέρους τὰ παλαιὰ ἐξ ἐλέφαντος τρίπτυχα (τὰ κάλλιστα τῆς Γ' ἐκ.). Τὰ δὲ δίπτυχα, ὑπενθυμίζοντα τὰ περίφημα ἐλεφάντινα ἐκεῖνα τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, περιέπεσαν, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς ἄλλην χρῆσιν, ἐπανήλθον μᾶλλον εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν ὡς δίπτυχα τῶν κεκοιμημένων.

Σύντονον ἰδίως ἔχω νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν εἰς τὴν γενετικὴν σχέσιν, τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῶν εἰκόνων τῶν κινητῶν καὶ τῶν μνημείων τῆς μεγαλοτεχνίας, τῶν τοιχογραφιῶν. Κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν τῆς βυζαντινῆς εἰκονογραφίας εὐρίσκομεν τὴν σχέσιν ταύτην, ὀφείλομεν δὲ νὰ δεχθῶμεν ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν τῶν εἰκόνων καὶ τῆς ἐπὶ τοίχων ζωγραφίας, περισσότερο δὲ μάλιστα καὶ τῆς τῶν μικρογραφιῶν τῶν χειρογράφων²⁾. Τὴν ἐπίδρασιν ταύτην ἐπίστωσα καὶ εἰς τὰ Μετέωρα, («Ἡ ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων, — Γέννησις τῆς Θεοτόκου»), ὅπου μάλιστα ἐν τῷ ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως καὶ ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγ. Πάντων εὐρον εἰκόνας (τοὺς «κτίτορας»), οἵτινες εἶναι ἀπλᾶ ἀντίγραφα τοιχογραφικῶν τοῦ ναοῦ. Καὶ ἡ παρατήρησις αὕτη, εὐνόητος ἄλλως, συντελεῖ καὶ εἰς γενικωτέραν ἐρμηνεῖαν

1) Ὀλίγα καὶ ἐν Ἁγ. Ὁρει, Brochans, ἔνθα ἀν. σ. 95.

2) Περὶ τῆς ἀμοιβαίας ταύτης ἐπίδρασεως τῆς μεγαλοτεχνικῆς καὶ μικροτεχνικῆς γραφικῆς εἶπον ἐν τῇ μελέτῃ μου Ἁγνείας πεῖρα, μέρος Α' εἰκονογραφικόν («Λαογραφία», τ. Α', 1909, σ. 542 ἐξ., ἰδιαιτέρας ἀνατυπ. σ. 82 ἐξ.).

τῆς ἐξελιξέως τῆς βυζαντινῆς εἰκονογραφίας. Οὕτως εὐρίσκομεν τὴν αὐτὴν καὶ ἐν τοιχογραφίαις τεχνικὴν, τὰς αὐτὰς ἀνταυγείας τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιᾶς, ἀκόμη καὶ τὰς αὐτὰς οἰκιακὰς λεπτομερείας, ὡς ἀρχιτεκτονήματα, σκευὴ οἰκιακά, αἵτινες δίδουσιν ἰδέαν τῆς πραγματικῆς ζωῆς, ὡς εἰς τὴν εἰκόνα τῆς «Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου» ἐν τῷ ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως. Εἶναι αὕτη ἡ ἱστορία, ὡς τὴν λέγουσιν αἱ ἐπιγραφαί, ἢ ἐπὶ φύλλων χειρογράφων καὶ ἐπὶ ξύλου καὶ ἐπὶ τοίχων ναῶν, ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ καλλιτέχνου ἐν χρώμασι γραφείσα ἀληθῆς ἱερὰ ἱστορία.

Ἐνταῦθα προσήκει νὰ μνημονεύσω καὶ ἄλλην, πενιχρότεραν ὁμῶς ταύτην, πηγὴν τεχνικὴν, ἐν ταῖς μοναῖς τῶν Μετεώρων, τὰς μικρογραφίας τῶν ἱστορημένων χειρογράφων. Αἱ ἱστορίαι τῶν χειρογράφων, ἀληθεῖς ἐπὶ φύλλων μικρογραφίαι τῆς μεγάλης ἐπὶ τοίχων ζωγραφίας, ἔσχον ἀνυπολόγιστον ἐπίδρασιν, μεγαλυτέραν παρ' ὅση συνήθως νομίζεται, καὶ μεγαλυτέραν καθ' ἡμέραν ἐκ τῆς προόδου τῶν μελετῶν ἐπιδεικνυομένην ἐπὶ τὴν ὅλην ἐξέλιξιν καὶ διαμόρφωσιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Αἱ μικρογραφίαι αἱ εἰς τὰ εὐλύγιστα φύλλα ἐνὸς Μηναίου ἢ ἐνὸς Εὐαγγελίου ἀπεχρυσταλλώθησαν ἴσως, λέγει ὁ Μιλλέ¹⁾, εἰς τοὺς τοίχους καὶ τοὺς θόλους τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ. Τὰ μικρὰ ταῦτα ἔργα τέχνης ἔφερον μακρὰν τὴν δημιουργίαν τῶν κέντρων, καὶ διὰ τούτων ἢ ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἀναπτυχθεῖσα τέχνη ἠκτινοβόλησεν εἰς τὸν Μυστρᾶν καὶ ἔπειτα εἰς τὸ Ἅγ. Ὄρος, — δύναμαι δὲ ἤδη νὰ προσθέσω καὶ εἰς τὰ Μετέωρα.

Αἱ μικρογραφίαι τῶν ἱστορημένων χειρογράφων τῶν

1) L'art byz. (A. Michel, Hist. de l'art, τ. Α'), σ. 253.—Πρβλ. Ἀδαμαντίου, Ἀγνείας πέτρα, 59α ἀν.—Τοῦ αὐτοῦ, Ἑρμηνεία, τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, αὐτ. τ. Β', 1910, σ. 229 ἐξ.

Μετεώρων¹⁾ εἶναι ὀλίγοι καὶ τέχνης ἀτελοῦς, οὐδεμίαν εὖρον εἰκονογραφικοῦ θέματος, ἀλλὰ μόνον μεμονωμένας μορφάς²⁾. Συγκριτικῆς λοιπὸν μελέτης ὑλικὸν πρὸς τὰς τοιχογραφίας δὲν εὐρίσκομεν ἐν Μετεώροις εἰς μικρογραφίας, οἷον ἄξιον προσοχῆς εἰς εἰκόνας, ἀλλὰ μόνον τὴν τάσιν ἐκείνην παραστάσεων ἀτομικῶν, τὴν ἐπικρατήσασαν ἐν τῇ βυζαντινῇ μικρογραφίᾳ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἀνθήσεως τῆς τέχνης ἐπὶ Παλαιολόγων³⁾, τῆς ὁποίας ὁμως τεκμήρια, — καὶ δὴ κτιτόρων παραστάσεις, — ἔχομεν πολὺ τεχνικώτερα εἰς εἰκόνας, ἀκόμη καὶ εἰς τοιχογραφίας⁴⁾.

Ἄν πενιχρὰ εἶναι ἐν Μετεώροις τὰ μνημεῖα ἱστορημένων παραστάσεων, πλουσιώτατα ὁμως καὶ πάντεχνα εἶναι τὰ ἀρκτικὰ ἐν χειρογράφοις ἱστορημένα γράμματα. Τεχνήσσοα εἶναι ἡ ἐπεξεργασία καὶ ἀνεξάντλητος ἡ ποικιλία αὐτῶν, εἰς μικρότερον δὲ βαθμὸν καὶ τῶν ἐπιτίτλων. Δι' ἀρκτικῶν ἱστορημένων κοσμοῦνται πάντοτε σχεδὸν οἱ κώδικες *Λειτουργιῶν*, σπανιώτερον τὰ *Εὐαγγέλια* καὶ αἱ *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*⁵⁾. Καὶ εἰς τῶν ἐσχάτων χρόνων

1) Τὰ ἀθωντικὰ ἱστορημένα χρογφα βλ. παρὰ Brockhaus, *Ἔθνα* ἀν. σ. 167, πολυπληθὴ καὶ πλούσια.

2) Καλῆς τέχνης Εὐαγγελιστὰι εἰς μικρὸν Εὐαγγέλιον ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως, — οἱ κτίτορες εἰς ὀλίγους τινὰς κώδικας, — τὰ μόνα ἐν τῇ μνημονεύσει μνηθ, ὡς ἀρ. 5—8, 221, 223, 255 τῆς ἐμῆς ἐπισήμου ἀναγραφῆς.

3) Πρὸς Diehl, *Manuel*, σ. 787 ἐξ.

4) Ἄξια παρατηρήσεως εἶναι ἱστορίαι τινὲς αἰτινες παρέμειναν ἀτελείωτοι (χρογφα Μ. Βαρλ. ἀρ. 195, — Μ. Μεταμορφ. ἀρ. 222), ὥστε νὰ δυνάμει νὰ μελετήσωμεν τὸν τεχνικὸν χρόνον τῆς ἐπεξεργασίας αὐτῶν (οὕτω καὶ εἰς τὴν σεραγιακὴν Ὀκτάτευχον τὴν ὑπὸ τοῦ Θ. Οὐσπένσκη ἐκδ., σ. 96, σημ. 1). Ὁμοίως καὶ τοιχογραφίαι εἰς μεταγενέστερον ναῦσκον παρατετευχισμένον εἰς τὸν παλαιὸν τῆς Μεταμορφώσεως. Προσέτι καὶ εἰκόνας κινητὰ ἡμιτελεῖς. Τεχνικὰς ὁδηγίας παλαιὰς τοιχογραφῆσεως καὶ ζωγραφίας εἰκόνων βλ. εἰς τὴν Ἑρμηνείαν, εἰς τὸ Α', τὸ τεχνολογικὸν μέρος.

5) Πάμπολλοι εἶναι οἱ ἐν τῇ ἀναγραφῇ μου σημειωμένοι ἱστορημένοι κώδικες καὶ δὴ *Λειτουργιῶν*. Ἄλλων χρογφων σημειῶνω τινὰ: *Εὐαγγέλια*: Μεταμ. ἀρ. 218, 220, 301 ἐξ., 329, 352. — *Πράξεις Ἀποστόλων*: Βαρλ. ἀρ. 221, 223 — *Ψαλμοὶ Δαβίδ*, Βαρλ. ἀρ. 34.

ἀντίγραφα τῶν Λειτουργιῶν, καὶ ὅταν ἡ τέχνη τῆς καλῆς χρυσώσεως καὶ τῶν καλῶν γραμμῶν εἶχε λησμονηθῆ, παραμένει ἡ παράδοσις καὶ ἡ ἐπιτήδευσις.

Ἄνθη, μάλιστα πτηνὰ καὶ ὄφεις ποικιλοτροπώτατα συμπλεκόμενοι,—συνήθη τῶν βυζαντινῶν ἀρχικῶν ἱστορημένων γραμμάτων στοιχεῖα. Ἄλλὰ καὶ παραστάσεις ὁλοκλήρους εὐρίσκεις εἰς κώδικα λειτουργικὸν ἐν Ἁγ. Στεφάνῳ¹⁾, ἀνεξάντλητον εἰς πρωτοτυπίαν καὶ ἐπίνοιαν ζωγραφικὴν, ἐπίσης καὶ εἰς κώδικα τῆς Μ. τοῦ Βαρλαάμ²⁾, θαυμάσιον διὰ τὴν λαμπρότητα τῶν χρωμάτων καὶ τῶν παντέχων ἀρχικῶν καὶ πλαισίων καὶ ἐπιτίτλων,—ἀληθῆ οἱ δύο οὗτοι μετεωριτικοὶ κώδικες μικρὰ ἀγλαίσματα, καλλίστην διατηρήσαντες τὴν παράδοσιν τῶν παλαιῶν πολυτελῶν ἱστορημένων βυζαντινῶν χειρογράφων.

Εἰκόνες καὶ μικρογραφίαι εἶναι τὰ μνημεῖα τῆς μικροτεχνίας, τὰ ἔχοντα σχέσιν στενοτέραν μὲ τὰ μνημεῖα τῆς μεγαλοτεχνικῆς γραφικῆς δι' ἀμοιβαίας πρὸς ἀλληλα καὶ συνεχοῦς ἐπιδράσεως. Χωριστὸν εἶδος μνημεῖον εἶναι τὰ ἄλλα μικροτεχνήματα (arts mineurs), τὰ ἐκκλησιαστικῆς εἴτε ἀναθηματικῆς χρήσεως, τὰ μικροτεχνήματα τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς λατρείας καὶ εὐλαβείας τῶν πιστῶν, πρὸς διεξαγωγὴν τῶν λειτουργιῶν καὶ πρὸς διακόσμησιν τῶν ἐκκλησιῶν. Τὰ μικροτεχνήματα ταῦτα οἱ βυζαντινοὶ ὀνομάζουσι γενικῶς *ἱερά σκεύη*, προσέτι, ὡς καὶ σήμερον, *κειμήλια*, ὅχι μόνον δὲ τὰ σκεύη τοῦ ναοῦ καὶ τὰ σκεύη τὰ λειτουργικά, ἀλλὰ, μάλιστα δὲ ταῦτα, τὰ φυλακτῆρια τῶν

1) Μ. Ἁγ. Στεφάνου, ἀρ. 18. Καὶ ἕτερος κώδιξ παρ' ἰδιώτη ἀγνώστῳ μοι ἐν Καλαμπάκῃ.

2) Μ. Βαρλαάμ, ἀρ. 82. Χαρτῶς, 0,20×0,15×0,02, ἐκ φ. 98, ἀρχ. ΙΖ'.—Ἐκ τούτων ἀρχικά πολλῶν κωδικῶν λειτουργικῶν ἐν Μετεώροις, κατὰ βαναυσότεραν ἐπιτήδευσιν, ὡς Μ. Ματθαί. ἀρ. 122, 123.

ἀγίων λειψάνων. Πάντα τὰ μικρὰ ταῦτα μνημεῖα εἶναι πηγὴ τεχνικὴ καὶ ἱστορικὴ, περὶ τῆς ὁποίας πενιχρότατα γνωρίζομεν, ὀλίγιστα περὶ τῶν ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ Ἁγ. Ὁρους, τὰ περισσότερα δὲ περὶ κειμηλίων μὴ προερχομένων ἀμέσως ἐκ τοῦ Βυζαντίου, περὶ τῶν ἐν Ῥωσίᾳ, — περὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ εἰς τὸ παπικὸν παλάτιον τοῦ Λατερανοῦ. Ἄλλ' οὐδαμοῦ, οὐδ' εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα μέρη, δύναμαι νὰ εἶπω, ἐμελετήθησαν τὰ μικρὰ ταῦτα μνημεῖα λατρείας μετὰ τῆς λεπτομερείας, μετὰ τῆς ὁποίας ἠρέυνησα ἤδη τὰ ἐν Μετεώροις ἀποκείμενα, ἰδιάζουσταν ἅμψ προσοχὴν στρέψας καὶ εἰς τὰς παλαιὰς αὐτῶν ἀναγραφάς, ὁποίας εἶχον οἱ ναοὶ καὶ αἱ μοναὶ τοῦ Βυζαντίου, πρὸς ἀναζήτησιν ἰδίως λέξεων καὶ ὄρων τεχνικῶν.

Τὰ κειμήλια ταῦτα, πλὴν τῶν ἐν χρήσει λειτουργικῶν σκευῶν καὶ τῶν σκευῶν τοῦ ναοῦ, φυλάσσονται εἰς τὰ σκευοφυλάκια τῶν μονῶν, τινὰ καὶ ἐν τῷ ναῷ, ἰδίως ἐν τῷ ἀγίῳ βήματι. Τὰ κάλλιστα ὡς καὶ τὰ πλεῖστα, «θησαυρὸς ἀνεκτίμητος» (Πορφύριος), εὐρίσκονται καὶ ταῦτα εἰς τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως, τὴν κυριωτάτην μονὴν, εἰς τὴν ὁποίαν συνεκεντρώθησαν καὶ ἄλλων ἠρειπωμένων μονῶν κειμήλια. Πλούσιον εἶναι καὶ τὸ σκευοφυλάκιον τῆς Μ. τοῦ Βαυλαάμ. Ὀλιγώτερα εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὴν Μ. τῆς Ἁγ. Τριάδος καὶ εἰς τὴν Μ. τοῦ Ἁγ. Στεφάνου. Τὰ κειμήλια καθόλου διατηροῦνται εὐλαβέστερον ἢ τὰ χειρόγραφα ὡς ἐγκλείοντα ἅγια λείψανα καὶ ὡς ἀντικείμενα τῆς λατρείας¹).

Τὴν πρῶτην θέσιν, καὶ διὰ τὸν ρυθμὸν καὶ διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν, τῶν μετεωριτικῶν κειμηλίων κατέχουσιν οἱ ἀπείρου ποικιλίας καὶ τέχνης σταυροί, δέκα καὶ ἑπτὰ οἱ

1) Μονῶν τινῶν σημειῶναι ἐν σπουδῇ ὁ Πορφύριος τὰ κειμήλια (Μεταμορφώσεως, σ. 171, — Βαυλαάμ, σ. 207, — Ῥουσάνου, σ. 217, — Ἁγ. Νικολάου, σ. 224), τὰ δ' ἀναφερόμενα εὖρον κατὰ τὴν ἑρευρὰν μου.

ἐν τῷ Μετεώρῳ καλῶς σωζόμενοι, δέκα καὶ πέντε οἱ ἐν τῇ Μ. τοῦ Βαρλαάμ¹⁾. Ἡ συνήθης ὕλη εἶναι τὸ ξύλον, καὶ δὴ ξύλον σκληρόν, ἢ πύξος (πυξάρι)²⁾, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι γεγλυμμένα αἱ παραστάσεις. Καὶ ὅταν μὲν οἱ σταυροὶ εἶναι εὐμεγέθεις, τὸ ξύλον μένει γυμνόν. Συνηθέστερον ὁμῶς καλύπτουσι τὰ ἄκρα αὐτῶν ἐπενδέσεις ἐπίχρῳσοι ἢ ἐπάργυροι πεποικιλμένοι διὰ ποικιλοτρόπων ἐσμάλτωμένων διακοσμῆσεων φύλλων, ῥοδάκων, αἵτινες πολλάκις περικλείονται διὰ συρμάτων, τὰ ὅποια καὶ ταῦτα ἀπολήγουσιν εἰς παντοῖα ποικίλματα (σταυροὶ ἀργυροδιάχρῳσοι, — *συρματεροὶ κοινῶς οἱ ἄλλοι*)³⁾, — τὰ κομψοτεχνήματα ταῦτα συνεχίζουσι τὴν πολυτελεῆ παράδοσιν τῶν ἀπὸ τοῦ Βασιλείου ἰδίως τοῦ Α' (Γ' ἐκ.) πολυθρυλῆτων ἔργων *χυμεντῶν* (*émail cloisonné*)⁴⁾.

Πλείστου δὲ λόγου ἀξία εἶναι ἡ ἔρευνα τῶν μικροσκοπικῶν ξυλογλύπτων παραστάσεων. Εἰς τὴν Μ. τῆς Μεταμορφώσεως σώζονται τέσσαρες μεγάλοι ξυλόγλυπτοι σταυροὶ⁵⁾. Καὶ ἐνταῦθα, ἐν τῇ κατανομῇ τῶν παραστάσεων, διατηρεῖται ἡ παλαιὰ εἰκονογραφικὴ κατὰταξις, οἷαν παρατηροῦμεν εἰς τὰ δίπτυχα τὰ ῥαβεννατικά καὶ εἰς ἄλλα παλαιοχριστιανικά κομψοτεχνήματα⁶⁾, οἷαν ἀκόμη, κατὰ θαυμαστὴν ἔμμοσιν εἰς τὴν παράδοσιν, εὐρίσκομεν καὶ εἰς ἔργα μικροτεχνικὰ τῶν ἐσχάτων χρόνων, καὶ ἐν αὐτοῖς

1) Ξυλόγλυπτοι σταυροὶ ἐν Ἄγ. Ὁρει, — Brockhaus, σ 247 ἐξ.

2) Ἐκ τοῦ ξύλου τούτου αἱ πυξίδες, τὰ πυξία, *κλωιδία*, — καὶ: «*πυξία, δίπτυχα*» (Ἡσόχιος).

3) Ἰδίως εἰς τὰς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τοῦ Βαρλαάμ.

4) Περὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀνθήσεως, πρὸς δὲ καὶ τῆς τεχνικῆς, τῶν ἔργων τούτων βλ. Diehl, Manuel, σ. 642 ἐξ.

5) Ὁ μεγαλύτερος ἔχει μῆκος σχεδὸν μέτρον, φέρει δ' ἐπ' αὐτοῦ 92 ὄλας παραστάσεις.

6) Καὶ εἰς ἐπενδέσεις Εὐαγγελίων, ὡς τὸ τῆς ἀρμενικῆς μονῆς τοῦ Ἐτσαμικαντζέν, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγραψεν ὁ Στρογγόσσης (Das Etschmiadzin—Evangeliar, ἐν Βιέννῃ 1891).

τοῖς Μετεώροις, μάλιστα δ' ἐν τῇ Ἐπτανήσῳ καὶ δὴ ἐν Ζακύνθῳ. Τὸ κέντρον τῆς παραστάσεως, ἐν τῇ μὲν ὄψει, κατέχει ἡ Γέννησις, ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ ἡ Σταύρωσις. Περὶ τὰς δύο ταύτας κεντρικὰς παραστάσεις εἰκονίζονται αἱ ἄλλαι μεγάλαι ἑορταὶ τῆς Καινῆς.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλα ξυλόγλυπτα ἔργα ἔχω νὰ μνημονεύσω ἐν Μετεώροις, ἰδίως τέμπλα, ἐκ τῶν ὁποίων σημειωτέον τὸ τοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως, προσέτι δὲ ἐπισκοπικοὺς θρόνους καὶ εἰκονοστάσια μάλιστα ἐν τῷ καθολικῷ τῆς Μ. τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγ. Χαραλάμπους, τοῦ ὁποίου ἀξιοθαύμαστον ἰδίως εἶναι τὸ εἰς τὸ ἅγιον βῆμα κιβώριον. Ἐν τῶν θαυμαστοτέρων ὅμως ἔργων ξυλόγλυπτικῆς εἶναι τὸ τέμπλον τοῦ ναοῦ τούτου, οἷα ὁμοια εὐρίσκωμεν καὶ ἐν Ἁγ. Ὅρει¹⁾, καὶ οἷα ἀπεθαύμασα ἐν Ζακύνθῳ εἰς τὸν ναὸν τῆς Φανερωμένης, καὶ εἰς τοὺς ὀλιγώτερον γνωστούς, τὸν ναὸν τοῦ Παντοκράτορος καὶ τὸν τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, πρὸς δὲ καὶ ἐν Σικίνῳ εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγ. Πάντων κατὰ τὰς ἐκεῖ ἀποστολάς μου. Τὰ θαυμάσια ταῦτα τέμπλα δὲν ἀποτελοῦνται μόνον ἐκ φυλλωμάτων, βοδάκων, παντοίων ἀνθέων, ποικιλοτροπώτατα πρὸς ἀλληλα συμπλεκόμενων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀληθῶν παραστάσεων, — ὄφεις, δράκοντες καταβροχθίζοντες πτηνὰ, πτηνὰ τρώγοντα σταφυλάς, ἀκόμη καὶ κυνηγεσιῶν σκηναί.

Ἄξιοθέατοι δ' εἶναι ἐπισκοπικοὶ θρόνοι καὶ ἀναλόγια (εἰς τὰς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως, τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, τοῦ Ῥουσάνου), ὡς καὶ ποιμαντικαὶ ῥάβδοι ἤτοι βακτηρίαι ἡγουμενικαὶ (εἰς τὰς δύο πρώτας μονάς), ποικιλοτρόπως διὰ μυργάρων (σιντέφι) διηνηθισμένοι καὶ μὲ ἀνθέων μάλιστα διακοσμήσεις²⁾.

1) Τέμπλα ξυλόγλυπτα ἐν Ἄθωνι ἀπὸ τῆς ΙΕ' ἐλ. (Brockhaus, σ. 246 ἐξ.).

2) Ἀπεικονίσεις δύο τοιούτων ἀγιορειτικῶν ἀναλογίων παρὰ Brockhaus, ἐνθ' ἂν. πίν. 30. — Προσκυνητάρια, τρισκέλια κττ. αὐτ. σ. 251.

Ἄλλο σπουδαιότατον εἶδος κειμηλίων εἶναι αἱ ποικιλόσχημοι πυξίδες, αἵτινες ἀντικατέστησαν τὰς πολυτελεῖς παλαιὰς ἐξ ἐλέφαντος πυξίδας, «κιβώτια» λεγόμεναι, αἱ περιέχονται ἅγια λείψανα. Αἱ πυξίδες αὗται συνηθέστατα εἶναι ἐπηργυρωμέναι, κατὰ δὲ τὸ σχῆμα παραλληλεπίπεδα μετὰ κυρτοῦ καλύμματος ἀπολήγοντος εἰς τροῦλλον. Ἄλλοτε τὸ σχῆμα εἶναι πολυγωνικόν, ἄλλοτε στρογγύλον κατὰ μέγα μέρος, συνηθέστατα τὸ ἥμισυ σφαίρας, καὶ παντοῖον ἄλλο. Ἐνίοτε δὲ ἀντὶ πυξίδος ἔχομεν ἐπένδεσιν, ἧτις λαμβάνει τὸ σχῆμα τοῦ λειψάνου, τὸ σχῆμα χειρὸς ἢ ποδός, ἀκόμη καὶ ἀληθὲς προσωπεῖον, — τὰ συχνότερα ὅμως κειμήλια εἶναι κάραι, ἀπλῆ ἐπένδεσις ἡμισφαιρική τοῦ περιεχομένου λειψάνου, ἐνίοτε καὶ αὕτη εἰς πυξίδα περιχλειομένη.

Ὡς πρὸς δὲ τὰς ἐπὶ τοῦ μετάλλου τῆς πυξίδος γεγλυμμένας παραστάσεις, ἐνταῦθα ἔχομεν περισσοτέραν ἀπλότητα, μόνον εἰς τὰς μακρὰς πλευρὰς τοὺς ἀγίους ἢ τὸν ἅγιον, τοῦ ὁποίου ἡ πυξὶς περικλείει τὸ λείψανον. Ἀτελεύτητος ὅμως εἶναι ἡ ποικιλία τῆς διακοσμῆσεως, συνήθως φυλλώματα παντοιοτρόπως συμπλεκόμενα, ἀκόμη καὶ γάστραι, ἐξ ὧν ἐξέρχονται ἄνθη καὶ ἐξαπτέρυγα. Αἱ πυξίδες αὗται εἶναι συνήθως ἐκ μετάλλου. Πολλὰ ὅμως σώζονται ἐν τοῖς σκευοφυλακίαις τοῦ Βασιλείου, μάλιστα τῆς Μεταμορφώσεως, καὶ ξύλινα κεκοσμημένα διὰ ποικίλων διακοσμημάτων γεωμετρικοῦ σχήματος ἐκ μαργάρων, ἐργασίας τῆς δαμασκηνῆς λεγομένης.

Ταῦτα, οἱ σταυροὶ καὶ αἱ πυξίδες, εἶναι τὰ σπουδαιότατα κειμηλίων εἶδη. Ἀπλῶς μνημονεύω ἤδη τὰ ἄλλα σπανιώτερα, οἷα δισκοπότηρα, δίσκους, δισκάρια, κιβωτοὺς θυμιάματος (θυμιατά), πυρεῖα (κατζία), μανουάλια, κανδήλας, προσκυνητήρια, — τὰ ὁποῖα, ἄλλα μὲν, τὰ παλαιότερα, ἀπόκεινται ἐν τοῖς σκευοφυλακίαις, ἄλλα δὲ ἐν τοῖς ναοῖς.

Πολλά δ' εἶναι καὶ τὰ παλαιὰ ἄμφια, ἰδίως ἐν τῇ Μ τῆς Μεταμορφώσεως: καλύμματα, ἀέρηδες, ἀντιμίνσια, ὠράρια, ἐπιτραχήλια, κλαδωτὰ ἐκ μετὰξης στιχάρια, φελώνια, ὑπογονάτια, ὑπομάνικα, ζῶναι, περιζώνια, ἐπιτάφιοι κάλλιστοι, θύραι, σάκκοι ἀρχιερατικοί, σταυροὶ ὠμοφοριῶν, — πάντα χρυσοκέντητα, ποικιλοτρόπως ὕφασμένα, συχνάκις μετὰ παραστάσεων, τὸ σπουδαιότερον ἐνίοτε καὶ μετὰ ἐπιγραφῶν καὶ δὴ καὶ κτιτορικῶν ¹⁾).

Εἰς τὰ κομψοτεχνήματα τέλος πρόσθετες τὰς ἐπενδέσεις τὰς ἐπηργυρωμένας ἢ καὶ ἐπιχρύσους τῶν Εὐαγγελίων μετὰ κεντρικῆς παραστάσεως ἐπὶ ἐκάστης πλευρᾶς καὶ ποικίλης περὶ αὐτὴν διακοσμήσεως, — ὁποίας πρὸ πάντων θαυμασιωτάτας εὐρίσκομεν ἐν Ζακύνθῳ τῆς σχολῆς τῶν Καλαρρεϊτῶν χρυσοχῶν (ΙΖ' — ΙΗ' ἐκ.) μετὰ παντέχνων παραστάσεων, ἐπίσης δὲ καὶ τὰς ἐπενδέσεις τὰς ἀργυρᾶς τῶν εἰκόνων, ὁποίας ὅμως εὐρίσκομεν εἰς πολὺ περισσοτέραν χρῆσιν ἐν ταῖς νήσοις καὶ μάλιστα ἐν Ἐπτανήσῳ, καὶ ἀκόμη τοὺς ἐκ μετάλλου περιβάλλοντας τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀγίου φωτοστεφάνους. Καὶ τέλος καὶ πλάκας τινὰς ἀργυρᾶς, κλειδώματα ἢ θηλυκώματα τῶν ζωνῶν ἀργυρᾶ, καὶ ἄλλα μολύβδινα σκεύη ἔχοντα καὶ ταῦτα παραστάσεις, συνηθέστερον ἀπλᾶς διακοσμήσεις. Ἐπὶ ἐγγράφων δὲ παλαιῶν, καὶ δὴ τῆς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως, εὔρον σφραγίδας τῶν μονῶν ἀπεικονιζομένας, σπουδαιότατον καὶ ταύτας ἱστορικὸν μνημεῖον.

Ἐν τῷ πλούτῳ καὶ τῇ ποικιλίᾳ ταύτῃ ἐπὶ παντοίας ὕλης διακοσμήσεων καὶ δὴ ἐπὶ ξύλου καὶ μετάλλου, πενιχρότατη εἶναι ἡ γλυπτικὴ τῶν χρόνων τούτων διακόσμησις, ἡ οὕτω πλούσια μνημεῖα καταλιποῦσα ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Μυστρᾷ, κατὰ τὴν παλαιὰν χριστιανικὴν ἔτοχὴν, μάλιστα δὲ

1) Περὶ τῆς παλαιᾶς Οὐκρασίας ταύτης ὕφασμάτων βυζαντινῆς βιομηχανίας καὶ μικροτεχνίας βλ. γενικὰ παρὰ Diehl, Manuel, σ. 247 ἐξ., 600 ἐξ.

κατὰ τὴν ἀναγέννησιν, τὴν ἐπακολουθήσασαν τὸν αἰῶνα τῶν εἰκονοκλαστῶν, ὀλιγώτερα δὲ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῶν Παλαιολόγων.

Καί, διὰ τὴν τελειώσω τὴν κεφαλαϊώδη ταύτην ἀναγραφὴν τῶν μνημείων τοῦ παλαιότερου μοναστικοῦ βίου ἐν Μετεώροις, μνημονεύω καὶ τὰ ποικίλα οἰκιακὰ σκευῆ, ὅποια εἶνε κύπελλα παντοῖα καὶ πινάκια καὶ ἀγγεῖα, τὰ διακονάρια, τὰ διάφορα «χαλκώματα», τὰ παλαιὰ κιβώτια, σκαμνία ¹⁾, καθίσματα χιαστὰ, παλαιὰ σκοληκὸβρωτα σήμαντρα. Εἰς τὴν Μ. τοῦ Βαρλαάμ φυλάσσεται παλαιὸς πέλεκυς ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Ἅγιον, πρὸς δὲ καὶ ἀλύσεις, «σχήματα», αἵτινες ἐχρησίμευον πρὸς κάκωσιν τοῦ σώματος.

Καὶ εἶναι μὲν μεταγενέστερα καθόλου, εἶναι ἀληθές, τὰ ἐν Μετεώροις λείψανα ταῦτα παλαιοῦ μοναστικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ βίου. Αἱ παλαιότεραι χρονολογίαι, τὰς ὁποίας ἠδυνήθη ν' ἀνεύρω ἐπὶ κειμηλίων, ἐπὶ ἀγίων λειψάνων καὶ σταυρῶν, δὲν ἀνέρχονται πέραν τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙϚ' αἰῶνος, καὶ ἡ τεχνικὴ τῶν ἄλλων δὲν δεικνύει αὐτὰ παλαιότερα τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ²⁾. Ἐν τῇ μεγάλῃ ὁμως πενιχρότητι παλαιότερων μνημείων τοῦ εἶδους τούτου εἶναι καὶ τὰ μεταγενέστερα ταῦτα πολύτιμα διὰ τὴν τέχνην, μάλιστα δὲ διὰ τὸν βίον τὸν προγονικόν καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς καλῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσω τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν σκευῶν καὶ

1) Σκαμνία πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν βιβλίων ἐν Ἁγ. Ὁρει, Brockhaus, ἔνθα ἀν. σελ. 251.

2) Αἱ παλαιότεραι χρονολογίαι, τὰς ὁποίας ἠδυνήθη νὰ εὕρω, εἶναι: χάρα τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως 1523, — σταυροὶ ξυλόγλυπτοι ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ 1595, 1610, — διακοπότηρα 1622, 1655, — ἄλλα ἅγια λείψανα 1610, 1614, 1617, — σταυρὸς ἐσματωμένος ἐν τῇ Μ. Βαρλαάμ, 1650, ἀληθὲς ἀγίασμα — περὶ χρονολογημένων εἰκόνων εἶπον ἦδη (1389, 1589, 1630, 1685). — Παλαιότερα κειμήλια εὕρισκομεν ἐν Ἁγ. Ὁρει, — καταγραφὴν χρονολογημένην βλ. παρὰ Γ. Σμυρνάκη, τὸ Ἅγιον Ὅρος, σελ. 372—376, τελειότερον παρὰ Brockhaus, Athos-Klöster, σ. 287—295.

κειμηλίων, παντοίων κομψοτεχνημάτων εἰς τὰς ποικί-
 λας θρησκευτικὰς, καὶ κοινωνικὰς ἀκόμη, χρήσεις τοῦ βυ-
 ζαντινοῦ βίου ἀπὸ χρόνων παλαιωτάτων, ἤδη ἀπὸ τοῦ Μ.
 Κωνσταντίνου, καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ. Ἀκόμη
 δέ, — καὶ τοῦτο ἰδίως καθιστάνει πολύτιμα τὰ μετεωριτικὰ
 μνημεῖα ταῦτα, καὶ τὴν συνέχειαν τῆς καλλιτεχνικῆς πα-
 ραδόσεως, ἣτις ἠκολούθησε συνήθειαν τῆς ἐθνικῆς τέχνης,
 καὶ τὴν σχέσιν τῶν βιοτεχνικῶν τούτων μικροτεχνημά-
 των πρὸς τὰ ἔργα τῆς μεγαλοτεχνίας, ἥτοι τὴν καθόλου
 ἐνότητα τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ὅποια ὑπῆρξεν ἡ δύνα-
 μίς τῆς παραδόσεως δεικνύει ἡ παρατήρησίς μου, ὅτι ἐπὶ
 τοιχογραφιῶν, καὶ τῶν παλαιωτέρων, — ὡς εἰς τὸν *Μυστι-
 κὸν Δεῖπνον* ἐν τῷ ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως, τῷ νεωτέρῳ
 καὶ τῷ παλαιῷ, καὶ εἰς τοιχογραφίας τοῦ ναύσκου τῆς Ὑ-
 παπαντῆς, — εἰκονίζονται ἀγγεῖα, ἐπιτραπέζια καὶ ἄλλα
 σκεύη, ὅποια ἀκριβῶς φυλάσσουν, ἀκόμη δὲ καὶ χρῆσι-
 μοποιοῦσιν οἱ μοναχοὶ καὶ σήμερον ἐν Μετεώροις.

Δ'.

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΠΗΓΑΙ

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ—ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ—ΕΓΓΡΑΦΑ

Ἐπὶ πάντων τῶν μνημείων τῆς μεγαλοτεχνίας καὶ ἐπὶ
 τῶν μνημείων τῆς μικροτεχνίας, ἐπὶ τῶν ἀρχιτεκτονιμά-
 των, τῶν τοιχογραφιῶν, ἐπὶ εἰκόνων, ἐπὶ σκευῶν καὶ
 κειμηλίων, καὶ καθόλου ἐπὶ διαφόρου ὕλης, καὶ διὰ διαφό-
 ρων τεχνικῶν μέσων, εὐρίσκομεν πηγὰς ἱστορικῆς βρα-
 χείας, ἀλλὰ πρωτίστης σημασίας, — τὰς ἐπιγραφάς. Μέγα
 δὲ εἶναι τὸ πλῆθος καὶ ποικίλη ἡ διατύπωσις καὶ παντοῖον
 τὸ περιεχόμενον τῶν μετεωριτικῶν ἐπιγραφῶν, ἐπὶ πάσης
 σχεδὸν ὕλης γεγραμμένων εἴτε φιλοτεχνημένων : ἐπὶ τοί-

χων, ἐπὶ λίθου, ἐπὶ ξύλου, ἐπὶ μετάλλου, ἐπὶ ὑφάσματος, ἐπὶ ὑάλου, καὶ διὰ μαργάρου ἀκόμη ἐπεξεργασμένων.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶναι ἀπλῶς δηλωτικαὶ τοῦ πράγμα-
τος, ἀναθηματικαὶ εἴτε ἀφιερωματικαὶ ἐπιγραφαί, σπου-
δαιόταται δ' εἶναι αἱ κτιτορικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν κτιτόρων
εἴτε ἀνακαινιστῶν τῶν ναῶν. Ἰδιάζουσιν δ' ἀξίαν προσλαμ-
βάνουσιν ἐκ τῆς συχνῆς χρονολογήσεως αὐτῶν, — αἱ με-
τεωριτικαὶ ἐπιγραφαὶ παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς τὸ πλουσιώτα-
τον σύστημα χρονολογημένων ἐπιγραφῶν. Καὶ εἶναι μὲν
καθόλου μεταγενέστεραι αὗται, ὀρίζουσαι ὅμως ἐπακριβῶς
τὸν χρόνον τῆς ἀνεγέρσεως καὶ τῆς ἱστορήσεως τοῦ ναοῦ,
τὸν χρόνον τῶν μνημονευομένων γεγονότων εἴτε προσώ-
πων, δίδουσι σημεῖον συγκρίσεως καὶ καθορισμοῦ καὶ προ-
γενεστερῶν μνημείων. Ὡς δὲ καὶ τὰ σημειώματα τῶν κω-
δίκων, μάλιστα δὲ τὰ ὑπογράμματα αὐτῶν (subscriptio-
nes), τὰ χρονολογημένα ἰδίως, καὶ αἱ εἰδήσεις τῶν σιγίλ-
λιων, γνωρίζουσιν εἰς ἡμᾶς ὀνόματα κτιτόρων, δωρητῶν,
ἡγουμένων, μοναχῶν, τὸ σπουδαιότερον δὲ ζωγράφων καὶ
τεχνιτῶν, ποικίλας βιοτικὰς εἰδήσεις, μικρὰ χρονικὰ τῶν
μονῶν. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ πασῶν τῶν εἰδήσεων τούτων
δύναται ὁ ἱστορικὸς νὰ λάβῃ ἔννοιαν σαφῆ καὶ ν' ἀνασύρῃ
ἐκ τῆς ἱστορικῆς λήθης καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ ἐκ τῶν
ἐσπαρμένων τούτων ἰχνῶν τὸν ἱστορικὸν βίον τοῦ μονα-
στικοῦ συνοικισμοῦ τῶν Μετεώρων.

Ὁ γνωστότερος δὲ ἱστορικὸς πλοῦτος τῶν Μετεώρων,
ἐκ τῆς μνείας τῶν περιηγητῶν, ἐκ τῆς συντόμου ἀλλὰ
οὐσιωδεστάτης ἐρεύνης αὐτοῦ ἤδη πρὸ πεντηκονταετίας
ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου εἶναι τὰ ἐν τοῖς σκευοφυλακίσι αὐτῶν
φυλασσόμενα χειρόγραφα. Καὶ εἶναι μὲν οἱ πλείστοι τῶν
σωζομένων κωδίκων ἐν ταῖς μοναῖς ταύταις ἐκκλησιαστι-
κοῦ περιεχομένου, — μνημονευτέοι δὲ ἰδιαιτέρως πολλοὶ νο-

μοκάνονες, «νόμιμα», καὶ «τάξεις» ἐκκλησιαστικά, τυπικά ἀκολουθιῶν καὶ πολυάριθμοι μουσικοὶ κώδικες, ἰδίως ἐν ταῖς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τοῦ Ἀγ. Στεφάνου. Εἰς τὸ πλῆθος τοῦτο τῶν ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου κωδίκων, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνάμην ἢ ἐπιτόμως νὰ ἐρευνήσω, θὰ εὖρωμεν καὶ δευτερευούσης σημασίας μικρότερα, ἴσως καὶ ἀνέκδοτα, πονημάτια ἢ καὶ ἄλλως ἐνδιαφέροντα, ὅσα εἶναι ποικίλα σημειώματα, συναξάρια, χρονικῶν δημῶδων ἀποσπάσματα, ἐπιστολαί, ἐπιστολάρια, ἐν τοῖς ὁποίοις εὐρίσκομεν ἐπιστολῶν τύπους ἀξίους προσοχῆς καὶ δὴ πρὸς ἐπισκόπους καὶ μητροπολίτας.

Ποικίλον δ' εἶναι καὶ τὸ εἰς τοὺς κώδικας τῶν Μετεώρων περιεχόμενον λαογραφικὸν ὕλικόν: *Φυσιολόγοι* ἦτοι *Λόγοι περὶ φύσεως*, *ζωολογίαι* *δημῶδεις*, *ιατροσόφια*, *σεισμολόγια*, *βροντολόγια*, *δημῶδεις ἀστρονομίαι*, *συνταγμάτια* περὶ ζωδίων, περὶ γοητείας, περὶ μαντείας, καὶ δύο βίοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὁ εἰς ἔμμετρος, ὁ ἄλλος πεζός. Ἄξιον ἰδίως λόγου, εἶνε *δημῶδες χρονικόν*, «Χρονογραφικόν ἐν συντομίᾳ»¹⁾, καὶ τὸ πρωτότυπον συναξάριον τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου τοῦ Μετεωρίτου,²⁾ τοῦ ὁποίου πρὸ ἐτῶν ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Σπ. Λάμπρος τὸν εἰς τὸν *δημῶδη βίον*.

Λίαν πενιχρά, ὡς θὰ ἠδύνατο ἄλλως νὰ περιμένῃ τις ἐν βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀνατολῆς, εἶναι ἡ συλλογὴ χειρογράφων τῆς θύραθεν παιδείας, — ὅσα κείμενα περιέχοντα τὴν *Ποιητικὴν* τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Ὀππιανοῦ τὰ *Κυνηγετικά*, *Δημητρίου* τοῦ Φαληρέως *Περὶ Ἑρμηνείας*, Ἰουλιανοῦ τὸν *Μισοπάγωνα*, Ἀριστείδου *ρήτορος*, καὶ ἄλλων

1) Ἀρ. 405, — 0,15×0,10×0,04, 15'. Ἀκολουθία, Χρονογραφικόν ἐν συντομίᾳ, Ποίημα Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. — Πρὸς. ἀρ. 296, ὄμ. διαστάσεων 15'. — Ἀρ. 409. — Πάντα ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως.

2) Ἀρ. 404, — 0,32×0,21×0,08, 15'. Λόγοι. Βίος Ὀσίου Ἀθανασίου. — Βίος τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου εἰς τὴν κοινὴν, ἀρ. 354.

σοφιστικούς λόγους ¹⁾, Σοφοκλέους τραγωδίας μετὰ οχο-
λίων, — πάντα ἐν τῇ Μ. τοῦ Μετεώρου, — χειρόγραφα ἰδίως
τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἔχοντα σχετικὴν ἀξίαν. Ἐκεῖνα ὁμῶς τὰ
χειρόγραφα τῶν Μετεώρων, τὰ ὅποια κέκτηνται ἀληθῆ ση-
μασίαν, εἶναι πολύτιμα ἐπὶ περγαμνηῆς Εὐαγγέλια δίστηλα
τοῦ ΙΓ' — ΙΔ' αἰῶνος (ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως καὶ
ἐν τῇ Μ. τῆς Ἀγ. Τριάδος), ἀκόμη καὶ παλαιότερον ἐν τῇ
Μ. τῆς Μεταμορφώσεως, μετὰ ἐπιγεγραμμένων καὶ ὑπο-
γεγραμμένων δι' ἐρυθρᾶς μελάνης σημείων, τῶν σηματο-
φώνων, πρὸς ψαλμωδίαν αὐτῶν κατὰ τὰς ἀναγνώσεις ²⁾,
— «βίβλος γραφεῖσα ἐν τῷ Μυζήτρᾳ» (ἀρχ. ΙΔ' ἐκ. ἐν
τῇ Μ. Ρουσάνου) ³⁾. Ἀληθές δ' ἀγλάισμα τῆς Μ. τῆς
Μεταμορφώσεως Παλαιὰ Διαθήκη, κώδιξ χαρτῶς εἰς 4^{ον}
μέγα, δίστηλος, τῆς ΙΔ' ἐκ. μετὰ διαφόρων γραφῶν εἰς
τὴν ὡαν τῶν Ο', ἐκ τῶν λεγομένων Ἑξαπλῶν τοῦ Ὁρι-
γένους ⁴⁾. Τὴν Παλαιὰν ταύτην, σημειωθείσαν ἤδη ὑπὸ
τοῦ Πορφύριου (1859), ὅστις δὲν εὕρισκε τρόπους νὰ
ἐκφράσῃ τὸν θαυμασμόν του, ἀποκαλῶν αὐτὴν «ζηλευ-
τὸν κειμήλιον, πολύτιμον θησαυρόν, μαργαρίτην», παν-
τοιοτρόπως δ' ἐπροσπάθησε νὰ δανεισθῇ εἰς Πετρούπολιν

1) Αἱ καταπληκτικαί, σιμωνίδεια ὄντως, ἀνακαλύψεις χειρογράφων σπου-
δαίων, τὰς ὁποίας, ὡς ἤκουσα, διετυμπάνισεν, — ἀλλὰ μόνον ἐν διαλέξει, — ὁ
κ. Ν. Βέης, δὲν δύνανται νὰ εἶναι ἢ προϊόντα πραγματικῶν παρανοήσεων εἴτε
καὶ ψευθῶν εἰδήσεων. Πλεῖστα, παρουσιαζόμενα ὡς ἀνακαλύψεις εἶδε καὶ ἐση-
μείωσε πρὸ 50 ἐτῶν ὁ Πορφύριος, — ἀλλ' ἴσως πρόκειται καὶ περὶ ἀνακαλύ-
ψεως ἀποκρυβέντων ἀπὸ τῆς ἐπισήμου ἀναγραφῆς τῆς Πολιτείας χειρογράφων,
ἵνα κατόπιν ἀνακαλυφθῶσιν.

2) Ὡς ἀρ. 8, 255, 301, 371, — ἐν τῇ Ἀγ. Τριάδι ἀρ. 41, — ἐν τῷ Ἀγ.
Στεφάνῳ ἀρ. 1.

3) Κώδιξ χαρτῶς, ἀκέφλ. 0,30×0,22×0,055, ἐκ φ. 168, ΙΔ'.

4) Περὶ τῶν Ἑξαπλῶν βλ. ἀπηκριβομένας εἰδήσεις παρὰ τῷ Θεοδώρῳ
Οὐσπένσκῳ, ἐν τῷ κειμένῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδ. Σεραγιακῆς Ὀκτατεύχου
(βίσισι, ἐν τῷ ΙΒ' τ. τοῦ Δελτίου τοῦ ἐν Κ/πόλει Ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου)
σελ. 190 ἐξ.

πρὸς ἀντιγραφὴν ¹⁾, μὲ ἐξαιρετικὴν ὄλως χαρὰν ἐπανεύρον ἐν Μετεώροις.

Τὰ κάλλιστα τῶν χειρογράφων εὐρίσκονται ἐν τῷ κυρίως Μετεώρῳ, ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως. Ὁ Didron ἀναφέρει (1844) ὑπάρχοντα 372 χειρόγραφα, μέρος ἐξ αὐτῶν, φαίνεται, ἰδῶν, ὁ δὲ Πορφύριος Οὐσπένσκις εὔρε κατα τὸ 1859 ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ «ὄχι ὀλιγώτερα τῶν 600 χειρόγραφα». Κατὰ τὴν εἰς Μετέωρα ἀποστολήν μου κατέγραψα 442 λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν εἰς τὴν Ἑθνικὴν βιβλιοθήκην μετακομισθέντων, ὀλίγα φαίνονται ἀπολεσθέντα, ἀλλὰ τὰ κάλλιστα. Ὀλιγώτερα εἶναι τὰ εἰς τὰς ἄλλας μονάς: εἰς Βαρλαάμ 224, εἰς Ἄγ. Στέφανον 72 ²⁾, εἰς Μ. Ρουσάνου 50, εἰς Ἄγ. Τριάδα 41, μικρὰς τὰ τελευταῖα ταῦτα σημασίας, πλὴν τῶν ἤδη σημειωθέντων ³⁾.

Θλιβερὰ εἶναι ἡ ἀπώλεια τῆς ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου ἀναφερομένης ἐμμέτρου χρονογραφίας τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μανασσῆ (17 αἰῶνος), ἕτερον Ἱστορικὸν ἀπὸ τῆς ὀπτασίας τοῦ Δανιὴλ ἕως τῆς βασιλείας τοῦ Ἀντωνίου Καρακάλλα. Ἐπίσης δὲν εὔρον καὶ τὸ «Σύγγραμμα Ἱστορικόν», τὸ περὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου, — ὡς καὶ τὸ ἄλλο «Σύγγραμμα Ἱστορικόν» Περὶ τῆς Σκῆτεως τῶν Σταγῶν ⁴⁾.

1) Ἄρ. 216.—Περιοιγυθίς, σ. 172 ἐξ., 177 ἐξ., 254.—Περιγραφή καὶ τινα ἀποσπάσματα τῆς Βίβλου, σ. 515—520.—Ἰδιαιτέρως θέλω ἄλλοτε ὁμιλήσει περὶ τοῦ θησαυροῦ τούτου τῶν Μετεώρων.

2) Ὁ Πορφύριος εἰς τὸν Ἄγ. Στέφανον εἶδεν 60 χρῆμα (ἐνθα ἀν. σ. 131).

3) Εἰς τὴν Μ. τοῦ Ἄγ. Νικολάου τοῦ Ἀναπαυσῆ εὔρον 8 χρῆμα ἐκκλησιαστ. περιεχομένου, εἰς δὲ τὸ ἐν κρύπτῃ ὑπογείῳ ἐντὸς τοῦ ναύσκου σκευοφυλάκιον, ὡς μοὶ ἐγνώρισεν ὁ προηγούμενος τῆς Μ. Βαρλαάμ κ. Ἰάκωβος, ζήλου ἐνθέου ἡμπελως πρὸς τὰ μετεωριτικὰ κειμήλια πολλαχῶς κατὰ τὴν ἔρευνάν μου συνδραμῶν με, φυλάσσονται περὶ τὰ 20 χρῆμα, Μηναιῖα κατὰ τὸ πλεῖστον.

4) Περιήγησις, σ. 537.—Τὸ ἐν τῶν «Συγγραμμάτων Ἱστορικῶν» εἶναι τὸ Ἠπειρωτικὸν Χρονικὸν (Περιήγησις, σ. 537 ἐξ.), ἐκδ.: ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου ἐν περιόδῳ. Ἑλληνομνήμων, ἐν Ἀθήναις 1843, σ. 489-561, — ἐν τοῖς

Λυπηρὰ δὲ διὰ τὴν τέχνην εἶνε ἡ ἀπώλεια δύο ἱστορημένων χειρογράφων, — Πράξεων τῶν Ἀποστόλων τοῦ 1118 καὶ Ψαλτηρίου τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ¹⁾. Ἀκόμη δὲ θλιβερότερα ἡ ἀπώλεια σημαντικοῦ χειρογράφου «εἰς οὐδένα γνωστοῦ» φυλασσομένου ἐν τῷ Μετεώρῳ: Ἡ ἀνεσικτὴ ψυχῶν ὑποτύπωσις τῆς ΙΑ' ἐκ, εἰς 8^{ον} μικρὸν ἐπὶ λεπτιῆς περγαμηνῆς, ἀνεκδότου συγγραφῆς τοῦ «αἰοδίμου βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ» ²⁾.

Τὰ χειρόγραφα ταῦτα, ὡς καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια σήμερον δὲν ἤδυνήθηεν ν' ἀνεύρω, εἶχεν ἴδει καὶ ἐξετάσει τὸ 1859 ὁ Πορφύριος ἐν Μετεώροις. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πορφυρίου κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀπεμπολοῦντο χειρόγραφα ἐκ Μετεώρων. Οὕτως ἡ Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων, κατὰ φιλόφρονα ἀνακοίνωσιν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ τμήματος τῶν χειρογράφων αὐτῆς κ. Η. Omont ³⁾, ἀπέκτησεν 25 κώδικας «ἐκ Μετεώρου ἀναμφιβόλως προερχομένους». Τὰ βραχέως σήμερον ἐκτιθέμενα δεικνύουσιν, ὅτι μετὰ τὴν συμφώνως

¹⁾ Ἡπειρωτικοὺς τῆς Βόννης, 1849, σ. 209-239, — καὶ ὑπὸ τοῦ Γ. Δεστούνη, ἐν Π/πόλει 1858. — Ἀποσπάσματα δημοσιεύει καὶ ὁ Πορφύριος, ἐνθα ἂν. σ. 422-426. Τὸ χειρῶν τοῦτο, λέγει ὁ Ρῶσος ἀρχιμανθρῆτις, ἐδώρησε μετ' ἄλλων εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν βιβλιοθήκην τῆς Π/πόλεως. Φαίνεται ὅτι καὶ ἐκ Μετεώρων συνέλειθεν ὁ Πορφύριος, ὅ,τι ἤδυνήθη. — Τὸ ἄλλο «Σύγγραμμα ἱστορικόν» εἶναι τὸ περὶ τῆς Σκίτης Σταγῶν, ἐκδ. ὑπὸ Heuzey-Daumes, Marcédoine, σ. 441-447 καὶ Πορφυρίου, σ. 408-413. Τὸ Σύγγραμμα τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἐσώζοντο δύο ἀντίγραφα, ἐν εἰς τὸν Ἄγ. Στέφανον, ἕτερον εἰς Βαρλαάμ, συνειστάθη ὑπὸ τοῦ Σταγῶν τὸν ΙΣ' αἰῶνα, καὶ ἀκριβέστερον τὸ 1527 (Περιήγησις, σ. 427 πρὸς σ. 248 κλ.). Καὶ τῶν δύο τούτων σπουδαιότητων διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Μετεώρων καὶ καθόλου τῆς Β. Ἑλλάδος κειμένων, οὐδέτερον κατώρθωτα νὰ εὑρω.

1) Πράξεις, σ. 172 (Περιηγήσεως). — Ψαλτήριον, σ. 520. Πρόσθεσις ἀκόμη: Κασσιανοῦ τοῦ μοναχοῦ πόνημα, τῆς Γ' ἐκ. (σ. 172). — Βοτανικὴν καὶ ζωολογίαν (σ. 172, 546).

2) Περιήγησις, σ. 172, ἀποσπάσματα ἐν ῥωσ. μεταφρ. σ. 178-181, — μακρὰ περιγραφή, σ. 532-534. — Ὁ Πορφύριος εἰς τὸν Κατάλογον του (ἐπιμετρον, I, σ. 515-547) ἀναισθεῖ ἢ καὶ περιγράφει καὶ πολλὰ ἄλλα τῶν Μετεώρων χειρῶν.

3) Ἐν ἐπιστολῇ τῆς 27ης (π.) Ὀκτωβρίου 1909.

πρὸς τὴν ἐντολὴν μου ἐπίσημον καταγραφὴν τῶν μετεωριτικῶν κωδίκων, εἶναι δυνατόν ἤδη καὶ ἐπιβάλλεται εἰς τὴν Πολιτείαν νὰ λάβῃ ἀποτελεσματικωτέραν μέριμναν ὑπὲρ διασώσεως τοῦ ἱστορικοῦ πλοῦτου τῶν Μετεώρων μονῶν.

Ἐτέρα πολύτιμος ἱστορικὴ πηγὴ εἶναι τὰ ποικίλα ἔγγραφα, — γράμματα, σιγίλλια, σιγιλλιώδη γράμματα, — τὰ ἰδίως ἐν ταῖς Μ. τοῦ Βαυλαάμ καὶ τῆς Μεταμορφώσεως : πατριαρχικά, ἐπικυρωτικά γράμματα, βεβαιωτικά, πιστωτικά γράμματα, ἐπιβεβαιωτήρια, ἀποδεικτικά, ἐκδοτήρια, ἀφιερωτήρια, ὀροθετικά γράμματα, συμφωνητικά, δωρητήρια, ἐλευθερωτήρια, πωλητικά γράμματα, πωλητήρια, προικοσύμφωνα, ἐξοφλητικά γράμματα, — ἵνα κατὰ τοὺς παλαιοὺς αὐτῶν ἐν ταῖς ἐγγράφοις τούτους ὄρους δηλώσω τὰ ἔτι σωζόμενα ποικιλωτάτου περιεχομένου ἱστορικά ἔγγραφα.

Ἄπειρα ἰδίως εἶναι τὰ ἔγγραφα τὰ εἰς τὴν μεταγενεστέραν ἐποχὴν ἀνήκοντα, τὰ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, ἐν τοῖς ὁποίοις δύνανται νὰ μελετηθῶσιν αἱ ποικίλαι σχέσεις τῶν μονῶν πρὸς τὸν κυρίαρχον, πρὸς ἀλλήλας, αἱ κτηματικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ αὐτῶν σχέσεις ὡς πρὸς τὰ μετόχιά των καὶ ὡς πρὸς τοὺς καλλιεργητὰς τῶν κτημάτων αὐτῶν. Ἄξιαν πολλὴν ἔχουσι τὰ κατὰσυχια, ἐν τοῖς ὁποίοις καταγράφονται τὰ εἰς τὴν μονὴν ἀνήκοντα ποικίλα κτήματα, «τὰ ζῶα, τὰ σιδερικά, ἢ τοῦ μοναστηρίου κατὰστασις». Ἐκ τῶν καταστάσεων τούτων δυνάμεθα νὰ ἀντλήσωμεν πολύτιμον ὕλικόν ὄχι μόνον διὰ τὴν κοινωνικὴν τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας κατὰστασιν, ὡς τιμὰς πραγμάτων καὶ κτημάτων, ἀλλὰ καὶ ὕλην χρήσιμον εἰς τὴν ἀποκατάστασιν καὶ συγκριτικὴν ἔρευναν τῆς ἱστορικῆς γεωγραφίας τῆς Θεσσαλίας. Ὀνοματολογίαν προσέτι ἀξιολογωτάτην θέσεων καὶ χωρίων, πρὸς δὲ καὶ προσώπων καὶ

δή γυναικῶν ὀνόματα τὰ μάλιστα ἐνδιαφέροντα, δυνάμεθα ν' ἀντλήσωμεν ἐκ τῶν καλῶς ἐν ταῖς Μ. τῶν Μετεώρων ἀπὸ αἰῶνων μέχρι σήμερον φυλασσομένων κωδίκων, οὔτινες καλοῦνται *Παρορησῖαι*, *Βρέβια* (*brevia*), προσέτι καὶ *Δίπτυχα τῶν κεκοιμημένων*, ὑπενθυμίζοντα τῶν πρώτων αἰῶνων τῆς ἐκκλησίας τοὺς ἐκκλησιαστικούς καταλόγους τοὺς καλουμένους *Δέλτους* καὶ *Δίπτυχα*.

Πολυτιμότεται ὁμως ἱστορικάι πηγαὶ εἶναι τὰ παλαιότερα γράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων ὀλίγιστα δυστυχῶς διατηρήθησαν, μάλιστα ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως, ὅπου δυνάμεθα νὰ καταλέξωμεν περὶ τὰ δέκα καὶ ἑπτὰ ἀξιολογώτατα.—Τὰ πολυτιμότετα πάντων εἶναι ¹⁾: Ὁ χρυσόβουλλος λόγος τοῦ βασιλέως Συμεῶν (1362, ἰνδ. ιε').—Τὸ ἐκδοτήριον γράμμα, τὸ ὁποῖον ἀπέλυσεν «ἡ Μαρία βασίλισσα Ἀγγελίνα Δούκαινα Παλαιολογίνα» (1386, ἰνδ. θ').—Ὁ Ὀρισμὸς τῆς βασιλείας τοῦ Καίσαρος Ἀλεξίου Ἀγγέλου» (1388, ἰνδ. ια'), καίσαρος τῆς Μεγαλοβλαχίας ²⁾. Ἄξιον λόγου εἶναι τὸ ὑπ' ἐμοῦ εὑρεθὲν καὶ ἀντιγραφὲν ἔγγραφο «πρὸς Ἰωάννην Βασιλεῖον Βοεβόδαν ἡγεμόνα πάσης Μολδοβλαχίας» (βασιλεύσαντα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1634 καὶ 1654), ὅπερ φέρει ὀκτῶ σφραγίδας τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων. Μνημονευτέα ἐπίσης ἐνταῦθα τὰ χρυσόβουλλα, τὸ ἐν τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Γ' τοῦ Νεωτέρου τοῦ 1336, τὸ ἕτερον τοῦ Κων/πόλεως Ἀντωνίου τοῦ 1393, τὰ εἰς τὸν Β. τοῖχον τοῦ νάρθηκος τοῦ ἐν Καλαμπάκᾳ ἐπι-

1) Ἐταξινόμησα τὰ σπουδαιότερα γράμματα, ἔχουσι δὲ τὰ ἀναγραφόμενα τοὺς ἀρ. 17, 18, 16.

2) Τὸν Συμεῶν Οὖρεση διεδέχθη τὸ 1371 εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Μεγαλοβλαχίας ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννης ἐὼ βασιλεὺς Ἰωάσαφ, ὅστις ὅμως, τὸν μοναχικὸν βίον ἀσπασθεὶς, κατέλιπε τὴν διοίκησιν τῆς Θεσσαλίας εἰς τὸν Ἀλέξιον τὸν Ἄγγελον, τὸν ὁποῖον ἐπωνόμασε «καίσαρα τῆς Μεγαλοβλαχίας».—Περὶ τῶν γνωστῶν ἐγγράφων βλ. P. Marc, Plan eines Corpus der griech. Urkunden, σ. 41-42. Συμπληρώματα, αὐτ. σ. 112. Περὶ Σταγῶν, σ. 43.

σκοπικοῦ ναοῦ ἀντιγεγραμμένα, — παράδειγμα δεύτερον κατὰ τὴν σημασίαν, μετὰ τὰ περίφημα τέσσαρα χρυσόβουλλα τοῦ ἐν Μυστρᾷ Ἀφεντικοῦ (τῶν ἐτῶν 1314, 1319, 1320, 1322), πάλιν τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου (τὸ ἐν τοῦ Μιχαήλ), καὶ τεκμήριον τῆς τιμῆς καὶ τῆς μερίμνης πρὸς διαιώνισιν καὶ πίστωσιν τῆς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν γενναιοδωρίας καὶ φιλοτιμίας τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

Ε.

ΕΡΕΥΝΑΙ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ

Εἰς τὴν κεφαλαίωδὴ ταύτην ἀναγραφὴν τῆς ἐν ταῖς Μ. τῶν Μετεώρων σωζομένης ἱστορικῆς μάλιστα δὲ τεχνικῆς ὕλης, ὡς ἐν μικρογραφικῷ ἀλλὰ πλήρει πίνακι πᾶν τὸ εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην ἀναφερόμενον πεδῖον περιλαμβάνουσιν, ἐπροσπάθησα κυρίως νὰ καθορίσω τὴν φύσιν τοῦ ἐρευνημένου ὕλικου, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης θέσιν τῶν μνημείων, τῶν πλείστων χρονολογημένων, ἐξ οὗ καὶ ἰδιάζουσιν προσλαμβάνουσι σπουδαιότητα. Ἡ προσωρινὴ αὕτη ἔκθεσις τῆς κατὰ τὴν ἀποστολὴν μου γενομένης ἐργασίας παρέχει συγχρόνως τὸ συνοπτικὸν διάγραμμα ἐρεύνης μακρᾶς καὶ ἐνδελεχοῦς τῶν καθ' ἕκαστα θεμάτων, τὰ ὁποῖα σήμερον ἀπλῶς ἔθιξα καὶ ἐπροσπάθησα νὰ καθορίσω, ἐρεύνης ἱστορικῆς καὶ τεχνικῆς περὶ τῶν ἐν Μετεώροις μονῶν.

Ἄναγκαῖον δὲν εἶναι ἤδη ἐπανερχόμενος εἰς τὰ καθ' ἕκαστον μνημεῖα, νὰ καταλέξω τὴν περὶ αὐτὰ ἐργασίαν μου. Πάντα τὰ μνημεῖα ἔχω καταλεπτῶς καταγράψει καὶ τεχνικῶς ἐξερευνήσει, πρὸς μέλλουσαν δ' ἔκδοσιν καὶ ἐρευνᾶν περὶ αὐτῶν ἔχω καταρτίσει πλουσίαν φωτογραφικὴν

συλλογὴν τῶν καλλίστων παντὸς εἶδους μνημείων, ἀκόμη καὶ χειρογράφων καὶ ἐγγράφων. Ἡ περὶ τὰ χειρόγραφα μόνον ἀσχολία μου περιωρίσθη, ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ συναδέλφου μου κ. Βολίδου, εἰς ἐπίτομον αὐτῶν ἀναγραφὴν, ὅπως ἡ Πολιτεία γνωρίζῃ τί κέκτηται, πρὸς δὲ καὶ εἰς ἀνθολόγησιν τῶν σπουδαιωτάτων, ὡς ἐξέθηκα ἤδη, τῆς ἐν αὐτοῖς περιεχομένης ἱστορικῆς ὕλης. Ἡ κυρία ὁμως, ἡ εἰδικὴ ἀσχολία μου ἐτράπη περὶ τὴν ἔρευναν τῆς τεχνικῆς ὕλης, ἔρευναν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πλήρη, δύναμαι νὰ εἶπω.

Πλὴν τῶν ἱστορικῶν σημειωμάτων, τῶν ὑπογραμμάτων (subscriptions), τὰ ὁποῖα ἀντέγραψα ἐκ τῶν χειρογράφων, καὶ τῶν εἰδήσεων τῶν ἱστορικῶν, τὰς ὁποίας ἠνθολόγησα, ἐφωτογράφησα καὶ ἀντέγραψα, πλὴν ἄλλων τινῶν ἀγνώστων, καίτοι ἐκδεδομένα, τὰ σπουδαιότατα ἔγγραφα τὰ ἐν τῇ Μ. τῆς Μεταμορφώσεως. Ἐκ δὲ τῶν χειρογράφων ἐσταχυολόγησα ἰδίως λαογραφικὴν ὕλην παντοίαν, καὶ δὴ ἐκ τῶν Διπτύχων ὀνοματολογίαν προσώπων καὶ δὴ γυναικῶν, τὴν ὁποίαν θέλω ἐκδίδει εἰς τὸ Δελτίον τῆς ἡμετέρας Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. Μακρότερον δ' ἠρεύνησα κώδικάς τινας ἐπισημοτέρους, ὡς τὴν περίφημον Παλαιὰν τῶν Ἐξαπλῶν τῆς Μ. τῆς Μεταμορφώσεως, καὶ τὴν ἐν Μυζηθρᾷ γραφεῖσαν βίβλον τῆς Μ. τοῦ Ῥουσάνου, καὶ ἄλλους. Πλὴν δ' ἄλλων μικροτέρων ἀποσπασμάτων, — ἐκ δύο βίων δημοδῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, διάλογον τῆς Θεοτόκου μετὰ τοῦ ἀγγέλου, — εἶχον τὴν τύχην ν' ἀνεύρω τὸν εἰς τὴν ἀρχαίαν πρωτότυπον βίον τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου τοῦ Μετρωρίτου, τοῦ ὁποίου τὴν ἐν Μετεώροις εὑρεσιν προέβλεπεν ὁ κ. Σπ. Λάμπρος, καὶ τὸν ὁποῖον ἀντέγραψα πρὸς ἐκδοσιν. Προσέτι ἀντέγραψα ὀλόκληρον «Χρονογραφικὸν ἐν συντομίᾳ», ἀρκοῦντως μακρόν, ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Κων/πόλεως μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτῆσεως τῆς Κύπρου (1571), μέχρις αὐτῶν τῶν χρόνων τοῦ

γράφαντος (1581), τὸ ὁποῖον θέλω ἐκδώσει ἐρευνῶν συγχρόνως τὴν γενετικὴν σχέσιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς οὕτω ἐνδιαφερούσης δημῶδους χρονογραφίας τῶν Βυζαντινῶν.

Καὶ ἡ μὲν ἱστορικὴ ὕλη τῶν Μετεώρων, ἡ σπουδαιότερα, ἐγένετο ἀπὸ πολλοῦ γνωστὴ διὰ τῶν δημοσιεύσεων τῶν παλαιότερων ἐρευνητῶν, καὶ δὴ τῶν Heuzey, Λάμπρου, Οὐσπένσκη. Αἱ παντοῖαι ὅμως εἰδήσεις, αἱ ἱστορικαὶ καὶ τεχνικαί, εἴτε ἄμεσοι ἱστορικαὶ πηγαὶ ἐπὶ ἔργων τέχνης, ὡς αἱ ἐπιγραφαί, εἴτε ἔμμεσοι ἐκ τῆς μελέτης τῆς τέχνης πηγάζουσαι, παρέμειναν ἕως σήμερον ἐντελῶς ἄγνωστοι, καὶ διὰ τοῦτο ἐπροσπάθησα νὰ ἐξαντλήσω ἐν τῇ ἐρεύνη μου τὴν τεχνικὴν ὕλην τὴν ἐν ταῖς Μετεώροις μοναῖς. Ἡ τεχνικὴ μου αὕτη ἐρευνα ὑπῆρξε συγκριτικὴ καὶ συμπληρωτικὴ τῶν ἐν ἄλλοις κέντροις τῆς βυζαντιακῆς τέχνης ἐξερευνηθέντων. Λεπτομερέστερον δ' ἠρέυνησα μνημεῖα σπανιώτερα, οἷα τὰ ἱερά σκεύη καὶ κειμήλια. Πλουσίαν δὲ συλλογὴν κατήρτισα ἀπεικονίσεων ἱστορημένων ἀρκτικῶν γραμμάτων, τὴν ὁποίαν θέλω ἐκδώσει μετὰ μελέτης περὶ τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς τεχνοτροπίας τοῦ οὕτως ἀνθηροῦ τούτου κλάδου τῆς βυζαντινῆς μικρογραφίας, — προσέτι δὲ καὶ φωτογραφικὴν συλλογὴν, ἐν πολλοῖς ἀνέφικτον πλέον, διότι ἐπωφελούμην τῶν ὑψηλῶν διὰ τὰς ἐργασίας ἰκριωμάτων, — τοιχογραφιῶν, αἵτινες, ὡς ἔδειξα ἤδη σώζονται ὡς ἡ ἀρίστη συμπλήρωσις τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Μυστραῖ καὶ Γερακίου, ὡς ἡ τελειοτάτη ἐρμηνεία τῆς ὀρθοδόξου εἰκονογραφικῆς ἐποποιίας.

Εἰς τὴν συντήρησιν τῶν τοιχογραφιῶν, καλῶς ὅπως ἴσως ποτε σωζομένων, τῶν ὁποίων εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἐκ τῆς ὑγρασίας φθορά, οὕτω σημαντικῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς βυζαντινῆς τέχνης, περιστράφη τὸ σπουδαιότερον μέρος τῶν ἐργα-

σιών, αίτινες μοι άνετέθησαν υπό του Ύπουργείου και έγινοντο διά δαπάνης της Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.

Αἱ ἐργασίαι συνίσταντο ἀφ' ἐνός μὲν εἰς τὴν ἀνακαινίσιν τῆς στέγης, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν στερεώσιν τῶν ἐκ τῆς ὕγρασίας ἀποτριβομένων τοιχογραφιῶν. Ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην ἠκολούθησα τὸ ἐν Μυστρᾷ σύστημα τῆς περιστεφανώσεως τῶν τοιχογραφιῶν διὰ ταινίας τσιμέντου ὡσεὶ πλασίου. Εἰς τὰς περὶ τῶν ἐν Μυστρᾷ ἐργασιῶν ἐκθέσεις μου ἐξέθηκα μακρότερον τὴν αἰτίαν τῆς ἐκ τῆς ὕγρασίας φθορᾶς τῶν τοιχογραφιῶν καὶ τὸν τρόπον τῆς τοιαύτης συντηρήσεως αὐτῶν¹). Τοιαύτη ἐργασία ἐξετελέσθη εἰς πάντας τοὺς μετεωριτικούς ναοὺς.

Ὁ ἀσφαλέστερος ὁμοῦς τρόπος τῆς συντηρήσεως τῶν τοιχογραφιῶν εἶναι ὁ καὶ τοὺς ναοὺς συντηρῶν διὰ τῆς ἀνακαινίσεως καὶ ἐξασφαλίσεως τῆς στέγης. Ἐργασίαν περισσοτέραν ἐνήργησα εἰς τὴν Μ. τοῦ Βαρλαάμ. Εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγ. Πάντων προέβην καὶ εἰς ἐργασίαν ἀναστηλώσεως, ἥτοι εἰς ἐπαναφορὰν τῆς ἀρχαίῃς μορφῆς, καὶ εἰς τὴν στέγασιν τῶν τμημάτων τοῦ ναοῦ τῶν συμπληρωτικῶν τῶν σκελῶν τοῦ σταυροῦ. Ἡ στέγασις τῶν τμημάτων τούτων εἶναι χθαμαλωτέρα τῆς ἄλλης στέγης, ὥστε καὶ ἐξωτερικῶς νὰ γίνεται αἰσθητὸν τὸ ἀρχιτεκτονικὸν σχῆμα τοῦ ναοῦ, — ὁ σταυρός.²). Κατὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους μεταγενεστέρας στεγάσεις βάνουσα προσκτίσματα εἶχον ἀλλοιώσει, ἐκ τῆς δυσκολίας τῆς παρακολουθήσεως τοῦ ἀρχικοῦ σχήματος, τὸ ἐξωτερικὸν τοῦτο σχῆμα τοῦ σταυροῦ. Ἡδὴ καθρέθησαν τὰ μεταγενέστερα προσκτίσματα, καὶ ἀπεδόθη οὕτως εἰς τὸν ναόν, ἀξίον ἀρχιτεκτονικοῦ λόγου,

1) Ἐργασίαι εἰς Μυστρᾶν τῶν ἐτῶν 1906, 1907, 1908. (Πρακτικά τῆς Ἀρχ. Ἐτ., ἐν Ἀθήναις 1907 σ. 169 ἐξ., 1908 σ. 129 ἐξ., 1909 σ. 118 ἐξ.).

2) Αἱ κύριαί γραμμαὶ τῆς ἐσωτερικῆς οἰκοδομῆς διαγράφονται καὶ ἐσωτερικῶς· πρὸς Diehl, Manuel, σ. 411, 419.

ἡ ἀρχαϊκὴ μορφή. Ἐπίσης ἀνεκαινίσθη ἡ ἀπὸ τῆς κτίσεως παραμεληθεῖσα ἀμφικλινῆς στέγη τοῦ ἀπλοῦ ἀρχιτεκτονικῶς παρεκκλησίου τῶν *Τριῶν Ἱεραρχῶν*.

Καὶ εἰς τὸν μέγαν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως διπλαῖ καὶ τριπλαῖ πολλαχοῦ στρώσεις πλακῶν καὶ κεράμων εἶχον ἀλλοιώσει ἐντελῶς τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τοῦ ναοῦ. Αἱ ἐργασίαι αὗται τῆς κατὰ τὸ ἀρχαῖον καὶ ἀσφαλοῦς ἀνακαινίσεως τῆς στέγης τῶν δύο ναῶν τοῦ *Βασιλαίου* καὶ τοῦ ναοῦ τῆς *Μεταμορφώσεως* ἦσαν αἱ δαπανηρότεραι, διότι καὶ οἱ ναοὶ εἶναι οἱ ἀξιολογώτεροι.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τρεῖς ἄλλους ναοὺς, μικροτέρους, καὶ τούτους ὅμως παρέχοντας ἐνδιαφέρον ἀρχιτεκτονικόν, εἰς τὸν ναὸν τῆς *Μ. τῆς Ἁγίας Τριάδος*, εἰς τὸν ναῖσκον τῆς *Μ. τοῦ Ρουσάνου*, καὶ εἰς τὸν παλαιότατον τῶν σωζομένων ἐν Μετεώροις, τὸν ναῖσκον τῆς *Ἑπαπαντιῆς*, ἐγένετο ἐργασία ὄχι μόνον ἀσφαλοῦς τῆς στέγης ἀνακαινίσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπαναφορᾶς εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν ὄψιν αὐτῆς.

Εἰς τὸν ναὸν μάλιστα τῆς μονῆς τῆς *Ἑπαπαντιῆς* ἡ ἐργασία αὕτη ἦτο ἐπιπονωτέρα. Ἡ μονὴ αὕτη κεῖται μακρότερον τῆς περιοχῆς τῶν ἄλλων, τῆς ὀριζομένης διὰ τῶν δύο ἀκροτάτων μονῶν, τῆς *Μ. τοῦ Ἀγ. Στεφάνου* καὶ τῆς *Μ. τῆς Μεταμορφώσεως*, εἰς φάραγγα ἀγρίας μεγαλοπρεπείας, ἔχουσα ἀπέναντι τὰ *Καμβούνια*. Ἀνηγέρθη δ' ἐν μεγάλῳ σπηλαίῳ φυσικῶ βράχου τὰ μάλιστα ἀποκρήμνου, ὅλως δ' ἐγκαταλελειμμένος, κατηρειποῦτο καθ' ἡμέραν. Καὶ ἡ κλιμαξ ἡ ἀρθρωτὴ ἦτο σεσαθρωμένη, μόλις ὅμως ἀνέβην καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἶδον τὴν ἐπιγραφὴν καὶ τὰς τοιχογραφίας, τὰς παλαιότερας τῶν ἐν Μετεώροις, ἡσθάνθησαν σφοδρὰν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς διασώσεως τοῦ μικροῦ, τοῦ ἐν παντελεῖ ἐρημῖα κειμένου ἀλλὰ πολυτιμοτάτου ἱστορικοῦ μνημείου τούτου. Πλὴν τῆς στεγᾶσεως τοῦ ναῖσκου καὶ τῆς συντηρήσεως τῶν τοιχογραφιῶν αὐτοῦ

ἀνεκαινίσασμεν καὶ τὴν σεσαθρωμένην ὑψηλοτάτην ἀρθρω-
τὴν κλίμακα. 1).

Ὁ ἐν μέσῳ ἐρήμου μεγαλείου ἀπομεμονωμένος καὶ λη-
σμονημένος ναῦσκος καὶ μονύδριον τοῦτο εἶναι ἐν τῶν πο-
λυτιμοτάτων λειψάνων τοῦ προγονικοῦ βίου, διατηρῶν
τὴν παλαιοτάτην ἀρχιτεκτονικὴν, μάλιστα δὲ τὴν παλαιο-
τάτην ζωγραφίαν, τέχνης χωρικῆς, τοῦ πρωτοπαγοῦς με-
τεωρικοῦ μοναχικοῦ συνοικισμοῦ. Ἡ σπουδαία κτιτορικὴ
ἐπιγραφὴ, ἡ κτιτορικὴ τοιχογραφία τοῦ ἱερομονάχου Νεί-
λου, — ἐν δὲ τῇ ἐρειπουμένη καθ' ἡμέραν μονῇ αὐτὰ τὰ
κελλία τῶν μοναχῶν, ἐν τῇ ἐρειπώσει των διατηροῦντα
ἀκόμη τὰ παλαιὰ ἐν τοῖς τοίχοις ἐρμάρια, τὰς εἰς τὸν
τοῖχον προσεπικτισμένας ἐστίας, ὁποίας καὶ ἐν τοῖς οἰκή-
μασι τοῦ Μυστρᾶ καὶ τοῦ Γερακίου εὐρίσκομεν, ἀκόμη καὶ
κιθώτια σκωληκόβρωτα, τὴν φάτνωσιν τὴν πολυποικίλον
τῆς ὀροφῆς, — διέσωσαν ἔχγη ἀρχοῦντα, ὥστε τοῦ ἐρευνητοῦ
ἡ ἱστορικὴ φαντασία ν' ἀναπλάσῃ τὴν εἰκόνα ὄχι μόνον
τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ μοναχικοῦ
βίου, τοῦ οὕτω παραδόξου ἀναπτυχθέντος ἐπὶ τῶν ἀπρο-
σπελάστων καὶ ἐρήμων ἐκείνων βράχων. Τίς ἐπισκέπτης,
τίς ἐρευνητὴς ἀκόμη θὰ παραπλανήσῃ τὸ βημά του εἰς
τὸν μεμακρυσμένον, τὸν λησμονημένον ἐν τῇ ἐρημίᾳ ἐκεῖ-
νον βράχον; Ἄλλ' ἠθέλησα νὰ διασωθῇ καὶ τὸ σπουδαιό-
τατον μνημεῖον τοῦ μοναστικοῦ συνοικισμοῦ τῶν Μετεώ-
ρων καὶ συγχρόνως τὸ μόνον ἀπτόν τεκμήριον τοῦ ἐν τῇ
Θεσσαλίᾳ ἐλληνοσερβικοῦ κράτους καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ βα-
σιλέως κῆρ Συμεῶν τοῦ Παλαιολόγου καὶ αὐτοκράτορος
Ῥωμαίων, Σερβίας καὶ Ῥωμανίας τοῦ Οὐρσεη.

1) Ἡ κλίμαξ ἔχει ὕψος 18,80, — τὸ ὕψος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τοῦ ναοῦ εἰς τὴν
κοιλίαν φθάνει εἰς 30 μ. — τὸ σπῆλαιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ ναός, ἔχει ὕψος 5,80
μῆκος 33,50, βάθος 12,70. Παρέθηκα τὰ μέτρα πρὸς κατ' ἀναλογίαν ἀντίλη-
ψιν τοῦ μετεώρου ἀληθῶς συνοικισμοῦ.

Τεθλιμμένος ἀνεχώρησα ἐκ Μετεώρων, διότι δὲν ἠδυνήθηνα νὰ πράξω τι πρὸς διάσωσιν τοῦ ναοῦ τῆς Μ. τοῦ Ἁγ. Νικολάου τοῦ Ἀναπαυσᾶ, τὸν ὁποῖον ὁμῶς κατώρθωσα νὰ μελετήσω. Ἄλλ' εἰς τὴν παρακειμένην πέτραν τῆς Ἁγ. Μονῆς, τῆς ὁποίας ἄγνωστοι οἱ κτίτορες, ἄγνωθὸν τί διεσώθη, μὴ δυνηθεὶς ν' ἀνέλθω, καίτοι πανταχόθεν ἐκ τῶν περὶ αὐτὴν βράχων κατοπτεύσας τὸ μονύδριον. Ἄλλο δ' ἔργον, τὸ ὁποῖον μὲ πόθον θέλω ἐπιδιώξει, εἶναι ἡ ἐκ τῶν ὑγρῶν καὶ ἀνηλίων σκευοφυλακίων διαφύλαξις καὶ ταξινόμησις τῶν προχείρων ἢ δὴ ταξινομηθέντων κειμηλίων καὶ ἱερῶν σκευῶν, — πρόσθεσε καὶ χειρογράφων, τὰ ὅποια κυρίως διαβιβρώσκονται ἐκ τῆς ὑγρασίας. Τὰ κειμήλια, αἱ εἰκόνας, τὰ ἱερὰ σκεύη, τὰ ἄλλα λείψανα τοῦ μοναστικοῦ βίου δύνανται ν' ἀποτελέσωσιν ἄξια θέας μικρὰ μουσεῖα ἐν ἐκάστη μονῇ, ἡ καὶ ἐν ἀρχούντως μέγα κοινόν τῶν Μετεώρων μουσεῖον, τὸ ὁποῖον, μετὰ τῶν σωζομένων ἐπὶ τόπου μνημείων τῆς μεγαλοτεχνίας, θέλει περισώζει εἰκόνα πλήρη τῶν μεγάλων παλαιῶν ἐκείνων μοναστικῶν καὶ ἀστικῶν κέντρων γραμμάτων καὶ τέχνης, καὶ παρέχει, ὡς ἐκ τῆς προσωρινῆς μου ταύτης ἐκθέσεως ἐμφαίνεται, ἀληθῆ μικρογραφίαν τῆς ὅλης βυζαντιακῆς τέχνης.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ

ΕΝ ΠΥΛΩΙ ΤΗΙ ΜΕΣΣΗΝΙΑΚΗΙ

Τὴν ἐν Πύλῳ τῆς Μεσσηνίας ἀνασκαφὴν διέταξε τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἐπειδὴ ὁ στρατιωτικὸς ἰατρὸς κ. Θ. Κρασάνος ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸ τὴν αὐτόθι ἀνεύρεσιν ἀρχαίου τάφου, ὃν ὀρθῶς ἀνεγνώρισεν ὡς μυκηναϊκόν. Ὁ τάφος οὗτος κεῖται ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου ἀνήκοντος εἰς τὰ ἔσχατα κράσπεδα τῶν πρὸς βορρᾶν τῆς πυλιακῆς πεδιάδος ὑψωμάτων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν σημερινὴν ἐπαρχίαν Τριφυλίας καὶ ἰδίως εἰς τὸν δῆμον Πλαταμῶδους, οὗ ἡ πρωτεύουσα Γαργαλιάνοι κεῖται κατὰ τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ ὄρους Ἁγίου Ἡλίας, τῆς ὑψίστης κορυφῆς τῶν ὑψωμάτων τούτων ¹⁾. Ἡ ἐπαρχία Τριφυλίας χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Πυλίας διὰ μικροῦ ποταμοῦ λεγομένου Βέργα ²⁾, ἐφ' οὗ ὑπάρχει ἡ γέφυρα τοῦ Ῥωμανοῦ, σημειουμένη ἐν τῷ μεγάλῳ χάρτῃ τῆς Πελοποννήσου τῷ ἐκπονηθέντι ἀπὸ τῆς Expédition scientifique de Morée (pont de Romanou), ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ General-Karte des Königreichs Griechenland... vom K.

1) Τὴν αὐτὴν ἐπωνυμίαν Ἁγίου Ἡλίας φέρει ὠσαύτως καὶ τὸ κατὰ τὸ βόρειον πλευρὸν τοῦ ὄρους τῆς Βοϊδοκοιλίας κείμενον μικρὸν βραχώδες ὑψωμα.

2) Τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ τούτου εἰς ὀλίγους μόνον εἶνε γνωστόν, οἱ πλείστοι δὲ τῶν ἐπιχωρίων οὐδὲν ἴδιον ὄνομα αὐτοῦ γινώσκουσι. Ὁ Γ. Α. Παπανδρέου ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γραφείῳ Μονογραφίᾳ περὶ τῶν κατὰ τὴν Μεσσηνιακὴν Πύλον (ἐν τῇ περιοδικῇ Ἁρμονίᾳ II 1901 σελ. 206) ἀποκαλεῖ αὐτὸν ποταμὸν τοῦ Ῥωμανοῦ, ὄνομα ἀσβαίρετος, ὡς φαίνεται, ἀπονεμηθὲν ὑπὸ τινος τῶν ἐπιχωρίων, διότι ἐγὼ παρ' οὐδενὸς ἤκουσα αὐτό, καίπερ πολλοὺς ἐρωτήσας. Τὸ ὄνομα Nèrolangada, ἥτοι νερολαγκάδα, ὅπερ ἀποδίδει εἰς τὸν ποταμὸν τούτον ὁ Bory de Saint Vincent (Expéd. scient. d. Morée. Relation σελ. 175) εἶνε κοινὸν πάσης ὑδροφόρου χαράδρας, κατὰ παρεξήγησιν δὲ βεβαίως ἐνομίσθη ὅτι εἶνε προσηγορία τοῦ ποταμοῦ τούτου.

K. Militär - geographischen Institute in Wien 1885
 ὡς καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ μεταφράσει τούτου τῇ ὑπὸ τοῦ
 συνταγματάρχου Ἰφικράτους Κοκκίδου ἐκπονηθείσῃ. Διὰ
 τῆς γεφύρας τοῦ Ῥωμανοῦ διέρχεται ἡ παλαιὰ βατῆ ὁδὸς
 ἐκ Πύλου εἰς Γαργαλιάνους, σημειουμένη καὶ αὐτὴ ἐν τοῖς
 προειρημένοις χάρταις, ἐνῶ ἡ νέα ἀμαξιτὴ ὁδὸς κάμπτε-
 ται πρὸ τῆς γεφύρας ἀνατολικῶς καὶ διερχομένη πρὸς ἀνα-
 τολὰς τοῦ ὄρους τοῦ Ἁγίου Ἡλίας ἀγεί πρῶτον εἰς Λιγού-
 δισταν καὶ ἔπειτα εἰς Γαργαλιάνους. Ὁ λόφος, ἐφ' οὗ εὐ-
 ρέθη ὁ μυκηναϊκὸς τάφος, κεῖται μόλις 8 περίπου λεπτά
 τῆς ὥρας βορειότερον τῆς γεφύρας τοῦ Ῥωμανοῦ, ἡ δὲ
 προειρημένη βατῆ ὁδὸς εἰς Γαργαλιάνους διέρχεται ὑπ' αὐ-
 τοῦ τοῦς πρόποδας αὐτοῦ καὶ ἔπειτα διὰ τῆς μόλις 200
 περίπου μέτρα ἀπεχούσης πρὸς δυσμὰς χαράδρας τῆς λε-
 γομένης *Τσακαλόρρευμα*, ἣτις ἐκβάλλει εἰς τὸν ποταμὸν
 τῆς Βέργας. Τὸ χωρίον Ῥωμανοῦ κείμενον ἐπὶ τῆς ἀριστε-
 ρᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τῆς Βέργας ἀπέχει $\frac{1}{4}$ περίπου
 τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ τάφου, τὸ δὲ ἐντεῦθεν ἐπὶ
 τῆς δεξιᾶς ὄχθης κείμενον χωρίον Τραγάνες μόλις 10 λε-
 πτὰ βορειανατολικῶς τοῦ τάφου ¹⁾· ἡ ἀρχαία Πύλος, ἣτοι
 τὸ Κορυφάσιον, ἀπέχει ὀλίγον τι πλέον τῆς μιᾶς ὥρας
 πορείας, ἣτοι περίπου 6-7 χιλιόμετρα.

Τὸ ὕψος τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ὁ τάφος, ὑπὲρ τὴν παραλια-
 κὴν πεδιάδα εἶνε μεγαλύτερον τῆς ἀκροπόλεως τῆς Τίρυν-
 θος, ἡ δὲ ἔκτασις περίπου ἴση πρὸς αὐτήν. Ἐξ ἀνατολῶν
 καὶ ἐκ δυσμῶν ὑπάρχουσι χαράδραι ἱκανῶς βαθεῖαι καὶ

1). Ἀμφότερα τὰ χωρία ταῦτα δὲν σημειοῦνται ἐν τοῖς προειρημένοις χάρ-
 ταις, τὸ δὲ ἐν τῇ Γαλλικῇ χάρτῃ σημειούμενον Χασάναγα (Hassanaga), μὴ
 ὑπάρχον σήμερον, φαίνεται ὅτι εἶνε αὐτὸ τοῦτο, ὅπερ σήμερον λέγεται Τραγά-
 νες. Τὸ χωρίον Ὁσμάναγα, σημειούμενον ἐν τοῖς χάρταις, ἀπέχει τοῦ τάφου
 περίπου 20 λεπτά τῆς ὥρας νοτιανατολικῶς. Ὁ ὑπὸ τοῦ Κοκκίδου μεταπεφρα-
 σμένος χάρτης ἀπονέμει κατὰ παραδρομὴν τὸ ὄνομα Ὁσμάναγα προσέτι καὶ
 εἰς τὸ νοτιότερον καὶ πλησιέστατα τοῦ ἔλους τοῦ Ἰχθυοτροφείου κείμενον
 Πετροχώρι.

μετά αποτόμως κατερχομένων ὄχθων, πρὸς βορρᾶν δὲ συνέχεται ὁ λόφος μετὰ τῶν παρὰ τὸ χωρίον Τραγάνες ὑψωμάτων διὰ τινος οἰνοῦ ἰσθμοῦ, μικρὸν ἔχοντος πλάτος. Ὁθεν καὶ λόγῳ ἐκτάσεως καὶ λόγῳ φυσικῆς ὀχυρότητος ὁ λόφος οὗτος ἦτο λίαν ἐπιτήδειος πρὸς ἴδρυσιν ἀκροπόλεως ἐν μυκηναίκοις χρόνοις ἐπ' αὐτοῦ. Κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν κλιτὺν αὐτοῦ σώζονται εἰσέτι εἰς ἱκανὴν ἔκτασιν λειψάνα τείχους παλαιοῦ κατεσκευασμένου ἐξ ἐπιχωρίου ψαμμίτου λίθου, ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ πλείστοι τῶν λίθων τοῦ τείχους τούτου ἀφρέθησαν κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν παρακειμένων ἐπαύλεων τοῦ Ἀντωναρπούλου καὶ τοῦ Κοκέθη, ὥστε ἐκ τῶν νῦν φαινομένων ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους λειψάνων δὲν εἶνε δυνατόν νὰ συμπεράνη τις οὔτε εἰς τίνας χρόνους ἀνήκει τὸ τεῖχος τοῦτο, οὔτε πρὸς τίνα σκοπὸν ἐκτίσθη· ἴσως ὁμως ἐὰν ἀποκαλυφθῆ κάλλιον δι' ἀνασκαφῆς, μέλλει νὰ φανῆ τοῦτο ἀσφαλῶς¹⁾. Καὶ νῦν ὁμως ἐπειδὴ οὔτε πύργοι φαίνονται, οὔτε τὸ πάχος φαίνεται ὅτι ἦτο μέγα, νομίζω ὅτι μᾶλλον ὡς ἀνάλημμα ἢ ὡς ὀχυρωματικὸν τεῖχος πρέπει νὰ ἐξηγηθῆ. Ὅστρακα προϊστορικὰ εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου παρὰ τὸν τάφον ἱκανά, ἀλλ' ὄχι πολλά, ὡς ἐν προϊστορικῷ συνοικισμῷ, τοίχων δὲ ἄλλα λειψάνα ἐλλείπουσιν ὀλοσχερῶς. Ἐπὶ δὲ τῶν πρὸς βορρᾶν ὑψωμάτων εἰς ὄχι μικρὰν ἔκτασιν οὐδὲν ἴχνος ἀρχαίου συνοικισμοῦ φαίνεται, οὐδὲ ὄστρακα ἀγγείων ἢ ἄλλο τι λειψάνον ἀρχαίων οἰκήσεων οὐδαμοῦ²⁾. Ἐπειδὴ

1). Πρὸς εὐκόλον ἀνεύρεσιν τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ὁ τάφος, ὑπὸ τῶν τυχόν θελησόντων νὰ ἴδωσιν αὐτόν σημειῶ ὅτι ἡ ἔκτασις τοῦ Ἀντωναρποῦλου εἶνε ἐκδομημένη ἐν τῇ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν πλευρῶν τοῦ λόφου μικρᾷ χαράδρᾳ, ἢ δὲ εἰς Γαργαλιάνους βατῆ ὁδῷ διερχομένη πρῶτον διὰ τοῦ χωρίου τοῦ Κοκέθη ἀγίε κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸν λόφον καμπτομένη πρὸς ἀριστερὰν ὑπὸ τοῦς πρόποδας αὐτοῦ. Ἡ ἔκτασις τοῦ Κοκέθη κεῖται ὀλίγον δυτικώτερον παρὰ τὴν δεξιάν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ τῆς Βέργας.

2). Μόνον νοτιανατολικῶς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ χωρίου Ὁσάμναγα παρὰ τὸ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου εὐρίσκονται πολλὰ τεμάχια κεράμων,

ὁ λόφος συνίσταται ἐκ ψαθυροῦ ψαμμίτου καὶ μάρμαρης καὶ ὀλίγου χροκαλοπαγοῦς λίθου ὅχι πολὺ συμπαγοῦς, εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχωσιν ἀποκοπῇ ἐκ τῶν κλιτύων αὐτοῦ ἱκανὰ τεμάχια, ἀλλ' ὅμως δὲν πιστεύω ὅτι αἱ καταπτώσεις αὐταὶ δύνανται νὰ ὑποτεθῶσι τοσαῦται, ὥστε νὰ ἐξαφανίσωσι τὰ λείψανα τῶν ἀρχαίων οἰκημάτων, ἂν πράγματι ὑπῆρχον αὐτόθι. Διὰ ταῦτα ἂν καὶ ὁ τόπος εἶνε ἐπιτήδειος πρὸς ἰδρυσιν προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ, δὲν πιστεύω ὅτι ὑπῆρξεν αὐτόθι προϊστορικὴ ἀκρόπολις ἢ ἄλλος συνοικισμός, φαίνεται δὲ ὅτι ὑπῆρχε μόνον περιοχὴ τάφων περιβαλλομένη ὑπὸ ἀναλήμματος.

Ὁ ὑπ' ἐμοῦ ἀνασκαφεὶς τάφος κεῖται ἐπ' αὐτῆς τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ὀλίγα δὲ βήματα νοτιανατολικώτερον ὑπάρχει καὶ ἕτερος τάφος συγκεχλωμένος, ἀμφότεροι δὲ εὐρέθησαν πρὸ δεκαετίας κατὰ τὴν ἐμφύτευσιν τῶν νῦν κατεχουσῶν τὸν λόφον ἀμπέλων, λέγεται δὲ ὅτι εὐρέθησαν τότε πολῦτιμοι ἀρχαιότητες καὶ ἰδίως χρυσῆ προσωπὶς διαμοιρασθεῖσα εἰς τεμάχια ὑπὸ τῶν ἀνευρόντων, ἀλλ' ἡ φήμη αὕτη δὲν εἶνε ἀσφαλῆς καὶ ἄλλος ἄλλα λέγει. Κατ' ἀξιόπιστους εἰδήσεις εἶχε φανῆ αὐτόθι καὶ ὀπή τις μικρὰ λίαν βαθεῖα, συγχωσθεῖσα κατόπιν, ἣτις ἐνδέχεται νὰ ἦγεν εἰς προϊστορικὸν θολωτὸν τάφον, ἀλλ' ἴσως καὶ εἰς φρέαρ ἢ ἄλλο κοίλωμα. Δυστυχῶς μὴ λαβὼν τὰ πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ἀμπέλων ἀπαιτούμενα χρήματα, ἠναγκάσθη νὰ περιορισθῶ εἰς μόνον τὸν καθαρισμόν τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου προϊστορικοῦ τάφου, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐπεκτείνω τὴν ἀνασκαφὴν εἰς τὰ πέριξ. Ἄπαντα τὰ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς εὐρήματα κατετέθησαν ἐν τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ μουσεῖῳ.

ἀλλ' αὐταὶ φαίνονται χρόνιον νεωτέων ἢ τὸ πολὺ βυζαντινῶν. Ἴσως αὐτόθι ὑπῆρχε τὸ ἐν τῷ Γαλλικῷ χάρτι τῆς Πελοποννήσου σημειούμενον χωρίον *Χασάναγα*, ἂν τοῦτο δὲν εἶνε παλαιότερα ὀνομασία τῶν νῦν λεγομένων *Τραγαῶν*.

Ὁ τάφος εἶνε ἐσκαμμένος ἐν τῇ γῇ καθέτως, ὡς οἱ βασιλικοὶ τάφοι τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηναίων, περιβάλλεται δὲ ἐκατέρωθεν κατὰ τὰς δύο μακρὰς αὐτοῦ πλευρὰς διὰ τοίχων ἐκτισμένων ἰσοδομικῶς διὰ τετραπλευρῶν πωρίνων πλινθίδων, ἐπὶ τῶν τοίχων δὲ τούτων ἐπικάθηνται μεγάλαι ἀκατέργαστοι πλάκες ἐπιστεγάζουσαι τὸν τάφον καὶ ὑπεράνω τῶν πλακῶν τούτων ὑπάρχουσι μικροὶ ἀργοὶ λίθοι πληροῦντες τὸ ὄρυγμα εἰς βάθος περίπου 1 μέτρου. Ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον αὐτοῦ ὑπάρχουσι καὶ ἕτεροι μικροὶ ἀργοὶ λίθοι ἐν σωρῶ, οἵτινες ἴσως ἦσαν τεθειμένοι ὡς σῆμα ἢ τύμβος, ἐπίσης δὲ καὶ ἐν τῇ θέσει τοῦ ἐτέρου εὐρεθέντος καὶ συγκεχωσμένου νῦν τάφου ὑπάρχει ἕτερος σωρὸς τοιούτων λίθων. Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ σήμερον ὁ λόφος οὗτος λέγεται *Βιγλίτσα*, καὶ καθ' ὃ ὑπερχειμένος τῆς πεδιάδος, εἶνε καταλληλότατος πρὸς ἐπισκόπησιν αὐτῆς, δὲν εἶνε ἀδύνατον νὰ ἔχωσι τεθῆ οἱ δύο οὗτοι σωροὶ τῶν ἀργῶν λίθων ἐν νεωτέροις χρόνοις, ἵνα χρησιμεύωσιν ὡς βίγλαι, ἤτοι σκοπιάι. Ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τῶν τοίχων τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ τάφου δὲν εἶνε κανονικὸς ἰσοδομικὸς, διότι τὸ μέγεθος καὶ τὸ ὕψος τῶν λίθων αὐτῶν εἶνε λίαν διάφορον, ὥστε ἐνῶ εἰς ἔξω τοῦ τάφου νῦν εὐρισκόμενος ἔχει μῆκος 1,70, ἄλλοι ἔχουσιν 1,20, ἄλλοι 1,12 καὶ ἄλλοι μόνον 0,65, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ ὕψος τοῦ μὲν ἀνωτάτου δόμου εἶνε μόνον 0,22 τῶν δὲ ἄλλων συνήθως 0,40 ἕως 0,42, δὲν εἶνε δὲ οὐδ' ἀπανταχοῦ ὀριζόντιοι οἱ δόμοι. Ὡσαύτως καὶ αἱ ἀρμογαὶ τῶν ὑπερχειμένων λίθων δὲν ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὸ μέσον τῶν ὑποκειμένων, ἀλλὰ πολλὰκις ἀρμογὴ πίπτει ἐπὶ ἐτέρας ἀρμογῆς.

Κατὰ τὰς στενάς πλευρὰς τοῦ τάφου, ἐφ' ὧν δὲν στηρίζονται αἱ πλάκες τῆς ὀροφῆς, δὲν ὑπάρχουσιν ἐκτισμένοι τοῖχοι, ἀλλ' ἔχουσιν ἀφεθῆ γυμναὶ αἱ πλευραὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, ὥστε τὸ κτιστὸν μέρος τοῦ τάφου ἔχει σχῆμα

γεφύρας. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ τάφου ἡ γῆ πλησίον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους δὲν ἦτο, ὡς φαίνεται, ἱκανῶς συμπαγῆς οὐδὲ στερεά, οἱ ἀνώτεροι δόμοι τῶν λίθων τῶν δύο τοίχων ἔχουσι προεκβληθῆ ἑξωτερῶ τῶν θεμελιῶν μέχρι 0,40, ὥστε οἱ τοῖχοι κάτω μὲν ἔχουσι μῆκος 2,80 μ., ἄνω δὲ 3,20. Κατὰ τὸ νότιον ὁμως πέρασ τοῦ τάφου τὰ ἄκρα τῶν τοίχων ἀνέρχονται καθέτως ἀνευ προεκβολῆς. Ἡ διεύθυνσις τοῦ τάφου εἶνε ἐκ ΝΑ πρὸς ΒΔ, τὸ πλάτος αὐτοῦ εἶνε 1,52, τὸ δὲ ὕψος μέχρι τῆς ἐκ πλακῶν ὀροφῆς 3,15. Ὁ νεκρὸς φαίνεται ὅτι κατεβιάσθη ἄνωθεν, διότι οὐδεμία ὀπὴ ἔχει ἀφεθῆ κατὰ τὰς πλευράς.

Οἱ ἀνευρόντες τὸν τάφον ἤνοιξαν εὐρείαν ὀπήν κατὰ τὸ νότιον αὐτοῦ πέρασ ἀφαιρέσαντες λίθους τινὰς μεγάλους ἐκ τῶν τοίχων καὶ συντρίψαντες μέρος τῶν ἐπικαλυπτουσῶν τὸν τάφον πλακῶν, ἀφοῦ δὲ ἀφήρσαν πάντα τὰ κτερίσματα πλὴν ὀλίγων τινῶν ὀστράκων ἀγγείων καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ὀστῶν, ἐπέριψαν ἐντὸς πολλὰ χῶματα καὶ οὕτω συνέχωσαν τὸν τάφον περίπου κατὰ τὸ ἥμισυ. Ὡς ἐκ τούτου καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρεθέντα ὀστρακα προϊστορικῶν ἀγγείων δύναται νὰ ὑποθεθῶσιν ὅτι ἔξω ἀρχῆθεν εὐρισκόμενα ἢ εἰς τὸν ἕτερον ἀνευρεθέντα τάφον ἀνήκοντα εἰσῆχθησαν ἐντὸς τούτου τοῦ τάφου μετὰ τῶν ἐπιρριφθέντων ἄνωθεν χωμάτων, καὶ τὰ ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους συλλεχθέντα ἐνδέχεται νὰ ἔχωσιν ἑξαχθῆ ἔσωθεν. ὅθεν δὲν δύναται νὰ ὀρισθῆ ἀσφαλῶς τίνα τῶν ὀστράκων τούτων ἀνήκουσιν εἰς τὸν τάφον τοῦτον καὶ τίνα τυχὸν δὲν ἀνήκουσιν εἰς αὐτόν. Τὰ ἐνταῦθα ὁμως ἀπεικονιζόμενα πάντα πλὴν τῶν ἐν πίν. Γ', ἀριθ. 1 καὶ 3 ἀμαυροχρῶμων μυκηναϊκῶν εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ τάφου καὶ μάλιστα ἐν τῷ κατωτάτῳ στρώματι τῶν ἐπερριμμένων χωμάτων. Ἐπειδὴ δὲ ἐν γένει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους συλλεχθέντων ὀστράκων δὲν εἶνε μέγας καὶ τὰ

πλείονα τούτων ἔκειντο πολὺ πλησίον τοῦ τάφου τούτου καὶ τοῦ ἑτέρου ἀνευρεθέντος, ἅπαντα δὲ τὰ εὐρεθέντα ὄστρακα δύνανται ν' ἀναχθῶσιν εἰς τοὺς μυκηναίκοις χρόνους, φαίνεται πιθανόν ὅτι τοῦλάχιστον τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν, ἂν ὄχι πάντα, ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἐν τοῖς δύο τάφοις κτερίσματα. Πλὴν τῶν ὄστράκων εὐρέθη ἐν τῷ τάφῳ τεμάχιον χαλκοῦ κρίκου καὶ μέρος τοῦ κρανίου τοῦ νεκροῦ, ταπεινότατον ἔχοντος τὸ μέτωπον, ὅπως συνήθως τὰ ἐν Ἑλλάδι εὐρισκόμενα κρανία τῶν χρόνων ἐκείνων. Εὐρέθη προσέτι καὶ μικρὸν τεμάχιον αὐλοειδοῦς ὄστοῦ κεκαυμένον, ἄδηλον ὅμως ἂν εἶνε ἀνθρώπου ἢ ζώου.

Τὰ πλείονα τῶν εὐρεθέντων ὄστράκων εἶνε μονόχρωμα ἀνήκοντα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἀγγεῖα μικροῦ μεγέθους χυτροειδῆ ἢ κυπελλοειδῆ, τὰ μὲν χειροποίητα, τὰ δὲ διὰ τροχοῦ πεποιημένα, δύο δὲ μόνα εἶνε τεμάχια μεγάλων ἀγγείων ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ μετὰ ὑποξάνθου ἐπιχρίσματος, ὧν τὸ σχῆμα θὰ ἦτο πιθοειδές, καὶ τρίτον τι τεμάχιον ἐπίσης μεγάλου ἀγγείου χειροποίητου ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ μετὰ ἐπιχρίσματος ἐξ ἑτέρου ἐρυθροῦ πηλοῦ. Εἰς ταπεινὸς πούς ἀγγείου ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ μετὰ μέλανος ἐπιχρίσματος λίαν ἀτελῶς ὠπτημένου ἀνήκεν εἰς ἀγγεῖον ἀνοικτόν, ἧτοι κυπελλοειδές ἢ κυαθοειδές, ἐπειδὴ ἔφερε βεβαμμένον καὶ τὸν πυθμένα. Ὡς τεμάχια χυτρῶν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι μικρά τινα ὄστρακα εὐτελῶν ἀγγείων ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ μετὰ καστανοχρώμου ἐπιχρίσματος. Ἐτερον ὄστρακον παχὺ συνίσταται ἐκ πηλοῦ βαθέως τεφρόχρου μετὰ μέλανος χρώματος ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς. Ἀξιοσημείωτον εἶνε μέγα ὄστρακον χειροποίητου ἀγγείου ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ, ὅπερ ἔξωθεν ἦτο βεβαμμένον ἐν μέρει μὲν διὰ μέλανος χρώματος, ἐν μέρει δὲ δι' ἐρυθροῦ, ἐφ' οὗ διακρίνονται μικρὰ λείψανα γραμμικῶν κοσμημάτων διὰ μέλανος χρώματος. Χυτροειδές περίπου σχῆμα θὰ εἶχε τὸ ἐν

πίν. Γ'. ἀρ. 1 ἀπεικονιζόμενον, ἔξω τοῦ τάφου εὐρεθὲν ὄστρακον ἀμαυροχρώμου ἀγγείου ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ, μελανθέντος κατὰ τὴν ὀπτησιν, καὶ ὑποξάνθου ἐπιχρίσματος, ἐνῶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ τριγωνοειδὲς ἢ ῥομβοειδὲς γραμμικὸν κόσμημα εἶνε ἐκ μέλανος χρώματος. Εἰς ὅμοια ἀγγεῖα ἀνήκον καὶ τὰ ἕτερα δύο ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι ἀριθ. 2-3 ἀπεικονισμένα τεμάχια, ὧν τὸ ἐπιχρίσμα εἶνε βεβλαμμένον. Ἐκ τῶν στιλπνῶν μυκηναϊκῶν ὄστράκων τὰ ἀξιολογώτερα ἀπεικονίσθησαν ἐν πίν. Δ', ὧν τὰ τρία πρῶτα ἀνήκουσιν εἰς ἀγγεῖα εὐμεγέθη, τὸ δὲ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον τῶν τριῶν τούτων εἶνε χειροποίητα. Τὸ πρῶτον ἔχον μέγεθος 0,16 καὶ συγκεκολλημένον ἐκ πλειόνων τεμαχίων φέρει διακόσμησιν διατεταγμένην κατὰ καθέτους ταινίας, ὧν ἡ μέση σύγκειται ἐκ δύο καθέτων γραμμῶν καὶ ἐπίσης καθέτου σειρᾶς στιγμῶν ἐν τῷ μέσῳ, ἢ πρὸς ἀριστερὰν φέρει τὰ συνηθέστατα ἐν τῇ μυκηναϊκῇ κεραμειτικῇ καρδιόσχημα φύλλα¹⁾, ἢ δὲ πρὸς δεξιὰν λευκὴν ταινίαν ὀφιοειδῶς κατερχομένην μετὰ σειρᾶς στιγμῶν ἐν τῷ μέσῳ²⁾. Τὸ ἕτερον (ἀρ. 3) ἐπίσης χειροποίητον ὄστρακον φέρει κόσμημα βοστρυχοειδές, καὶ ἕτερον βλαστοειδές, ἔχει δὲ μῆκος 0,07 καὶ πλάτος 0,05. Τὸ τρίτον (ἀριθ. 2) ὄστρακον, ὅπερ εἶνε τροχοποίητον καὶ ἔχει μῆκος 0,075 καὶ πλάτος 0,04, φέρει κόσμημα βοστρυχοειδές καὶ ἀκτινοφόρον κύκλον ἢ θαλάσσιον ἀστέρα³⁾, ἴσως δὲ καὶ μέλαιναν ὀφιοειδῆ ταινίαν, ἧς σώζεται μικρὸν λείψανον κατὰ τὸ ἄκρον. Τὸ δὲ μικρὸν (ἀρ. 4) τεμάχιον ἀνή-

1). Περὶ τούτων ἴδε Kurt Müller, Mitteil. d. d. arch. Inst. Athen. XXXIV (1909) σελ. 307 ἔξ.

2). Μέλαινα ὀφιοειδῆς ταινία εὑρίσκεται ἐν μυκηναϊκῇ τοιχογραφίᾳ ἐκ Θηβῶν (*Εφημ. Ἄρχ. 1909 εἰκ. 1, 9,) ἢν ἀπιθάνως ὁ Κεραμόπουλλος (αὐτόθι σελ. 94) ἐξηγεῖ ὡς βοστρυγον ἀνθρωπίνης μορφῆς. Ὅμοια ταινία εὑρίσκονται ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν λαβῶν ἑτεροστήμου μυκηναϊκοῦ ἀμφορέως ἐπίσης ἐν Θήβαις εὐρεθέντος (αὐτόθι σελ. 98 εἰκ. 16).

3). Περὶ τοῦ κοσμήματος τούτου πρβλ. Kurt Müller ἐνθ. ἀν. σελ. 312.

κον εις μικρόν κυπελλοειδές ἢ κυαθοειδές ἀγγεῖον καὶ ἔχον μῆκος 0,03 φέρει κόσμημα βλαστοειδές, ὅπερ ὁμως ἔνεκα μεγάλης φθορᾶς τοῦ γανώματος δὲν διακρίνεται ἐν τῇ εἰκόνι. Ἐπίσης λίαν ἐφθαρμένον εἶνε τὸ γάνωμα εὐμεγεθοῦς σφαιρικοῦ ἀγγείου τροχοποιήτου, οὗ μέγα ὄστρακον ἐκ πλειόνων τεμαχίων συγκεκολλημένον ἀπεικονίζεται αὐτόθι ὑπ' ἀριθ. 7. Ἐκ τῶν σωζομένων λειψάνων τῆς διακοσμῆσεως φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν κοιλίαν κατωτέρω τῆς λαβῆς ἔφερε τρεῖς ἰσοπλατεῖς ζώνας μελαίνας καὶ ἑτέραν μέλαιναν ζώνην λεπτήν ἀνωτέρω τῆς λαβῆς· ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τῆς λεπτῆς ταύτης ζώνης καὶ τῶν κατωτέρω τῆς λαβῆς τριῶν ζωνῶν χώρῳ ὑπῆρχε γραμμικὴ διακόσμησις ἐκ συστημάτων συγκεντρικῶν ἡμικυκλίων τεμνόντων ἀλλήλα καὶ ἐκτεινομένων τῶν μὲν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, τῶν δὲ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Τὸ ἐξώτατον ἡμικύκλιον τῶν ἐκ τῶν ἄνω συστημάτων φέρει προσέτι καὶ ὀδόντας ¹⁾. Τὰ αὐτόθι ὑπ' ἀριθ. 8-9 πρόχειρα σχεδιάσματα παριστῶσι σαφέστερον τὴν διακόσμησιν τοῦ ἀγγείου τούτου. Ἀμφίβολον ἔνεκα τῆς φθορᾶς τοῦ γανώματος καὶ τῆς ἀπλῶς γραμμικῆς διακοσμῆσεως εἶνε τὸ εἶδος τῶν αὐτόθι ὑπ' ἀρ. 5-6 μικροτάτων ὀστράκων, ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς ἀγγεῖα λίαν πλατέα, ἴσως κυλικοειδῆ, καὶ ἔχουσι μῆκος τὸ μὲν 0,03, τὸ δὲ 0,015, πᾶχος δὲ ἐκάτερον μόλις 0,005. Ταῦτα ὡς ἐκ τοῦ εἶδους τῆς διακοσμῆσεως αὐτῶν διὰ συγκεντρικῶν κυκλικῶν γραμμῶν καὶ ἑτέρων γραμμῶν ἀκτινοειδῶς πρὸς τὴν ἐσωτάτην ἐξ αὐτῶν φερομένων ²⁾, δύνανται νὰ θεωρηθῶσι

1) Διακόσμησις ἐκ συστημάτων συγκεντρικῶν ἡμικυκλίων ἰκανῶς ὁμοιάζουσα πρὸς τὴν τοῦ ἀγγείου τούτου εἶνε γνωστὴ ἐκ πολλῶν ἀγγείων μυκηναϊκῶν χρόνων. Πρὸς. Furtwängler-Löschke, Myk. Vasen πίν. II 8, VII 36, XXXIV 342, XXXVII 382, XXXVIII 393. Ἐφημ. Ἀρχ. 1909 πίν 3, 8.

2) Αἱ ἀκτινοειδῶς φερόμεναι γραμμαὶ αὗται δὲν εἶνε εὐθείαι, ἀλλὰ καμπύλαι.

καὶ ὡς μυκηναϊκὰ καὶ ὡς γεωμετρικὰ. Ἐπειδὴ ὁμοῦς οὐδὲν ἄλλο ὄστρακον γεωμετρικῶν ἀγγείων οὐδὲ ἄλλο ἴχνος τῶν ὑστερωτέρων τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς χρόνων εὐρέθη αὐτόθι, πιστεύω ὅτι καὶ ταῦτα εἶνε μυκηναϊκὰ. (Πρβλ. Ἐφημ. Ἄρχ. 1909 πίν. 3, 1. Excavations at Phylakopi in Melos pl. XV, 16). Πλὴν τῶν ὄστράκων ἀγγείων εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ τάφου καὶ ἱκανὰ τεμάχια κεράμων ἀγνώστου εἰσέτι εἰς ἐμὲ εἶδους, ὧν δύο ἀπεικονίσθησαν ἐν πίν. Γ'. ἀριθ. 4-5. Αἱ κέραμοι αὗται, αἱ μὲν ἐξ ἐρυθροῦ, αἱ δὲ ἐκ ξανθοῦ πηλοῦ πεποιημέναι, εἶνε ἐπίπεδοι, καὶ αἱ μὲν ἐξ αὐτῶν ἔχουσιν ἀμφοτέρας τὰς ἐπιφανείας τελείως ἐπίπεδους καὶ τὴν πλευρὰν αὐτῶν ἐπικλινῆ καὶ βαθμηδὸν λεπτυνομένην, αἱ δὲ ὅμοιαι οὔσαι πρὸς ταύτας κατὰ πάντα, ἔχουσι μικρὰν ἐξόγκωσιν κατὰ τὸ πρὸς τὴν ἐπικλινῆ πλευρὰν χεῖλος. Δεῖγμα τοῦ πρώτου εἶδους εἶνε τὸ ὑπ' ἀριθ. 5 ἀπεικονισμένον ἐκ ξανθοῦ πηλοῦ τεμάχιον ἔχον μῆκος 0,15, πλάτος 0,075 καὶ πάχος 0,015, τοῦ δὲ δευτέρου εἶδους τὸ αὐτόθι ὑπ' ἀρ. 4 ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ τεμάχιον ἔχον μῆκος 0,075, πλάτος 0,09, πάχος 0,015 καὶ κατὰ τὸ ἐξωγκωμένον χεῖλος 0,018. Ὅμοια τεμάχια κεραμίδων ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν συνέλεξα καὶ ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν πρὸς νότον κλιτὸν τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἐν θέσει, ἐνθα καὶ προϊστορικῶν ἀγγείων ὄστρακα κεῖνται ἱκανά. Αἱ κέραμοι αὗται δὲν φαίνονται κατάλληλοι οὔτε πρὸς ἐπικάλυψιν στέγης ἢ τοίχου οὔτε πρὸς ἐπίστρωσιν δαπέδου, οὔτε πρὸς ἐπένδυσιν τοίχου ἢ τῶν ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους στενῶν πλευρῶν τοῦ τάφου· ὅθεν ἄδηλον εἰς τί ἐχρησίμευον. Ὑποπιτεύω μᾶλλον ὅτι εἶνε τεμάχια μεγάλων τετραπλεύρων ἀγγείων, ὅσον ἀσαμίνθων χρησιμευόντων ἴσως ὡς νεκρικῶν θηκῶν.

Ἄφου δὲ κατὰ τὰ φαινόμενα δὲν ὑπῆρχε μυκηναϊκὸς συν-
οικισμὸς οὔτε ἐπὶ τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ κεῖνται οἱ δύο τάφοι,

οὔτε πλησίον αὐτοῦ, ἀναγκαῖον εἶνε νὰ ὑποθεθῆ ὅτι οἱ τάφοι οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς ἀνθρώπους οἰκοῦντας ἐν ἀπωτέρω τινὶ τόπῳ πιθανῶς δὲ ἐν τῷ ὀλίγον τι πλέον τῆς μιᾶς ὥρας ἀπέχοντι Κορυφασίῳ, ἐν ᾧ ἔχουσιν ἤδη εὐρεθῆ προϊστορικὰ ὄστρακα ¹⁾. Ἐκτὸς ὁμῶς τοῦ Κορυφασίου φαίνεται ὅτι ὑπάρχουσιν εἰς ὄχι πολὺ μακρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν τάφων καὶ ἕτεροι δύο πανάρχαιοι συνοικισμοί, διότι ὁ ἐν Πύλῳ κατοικῶν φιλόρχαιος πρόην προξενικός ὑπάλληλος κ. Ἀριστομένης Μιχαήλ μοι ἐπέδειξεν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ λίθινον πέλεκυν, περὶ οὗ γινώσκει ὅτι εὐρέθη παρὰ τὸ χωρίον Ἰκλαιναν, κατόπιν δὲ δι' ἐπιστολῆς μοι ἀνήγγειλεν ὅτι ἀπέκτησε καὶ ἕτερον λίθινον πέλεκυν μικρότερον μὲν, ἀλλ' εὐτεχνότερον τοῦ πρώτου, εὐρεθέντα δὲ παρὰ τὸ χωρίον Χανδρινῶ ²⁾. Ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἰκλαιναν θέσει τῆς εὐρέσεως τοῦ πρώτου πελέκειος ἔχουσιν εὐρεθῆ, καθ' ἃ μοι ἀνεκοίνωσεν ὡσαύτως ὁ κ. Μιχαήλ, καὶ πολλοὶ ἀρχαῖοι τάφοι, χαλκοῦν τι ἀγαλμάτιον, νομίσματα, δακτυλιόλιθοι καὶ πληθὸς ὄστράκων, ἀρχαίων ἀγγείων καὶ κεράμων, ἐξ ὧν φαίνεται ὅτι πλην τοῦ προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ ὑπῆρχεν αὐτόθι καὶ ἕτερος ἀνήκων εἰς τοὺς ἰστο-

1). Ἴδε Schliemann, Mitteil. d. d. arch. Inst. Athen σελ. 132. Πρὸ τοῦ στομίου τοῦ λεγομένου σπηλαίου τοῦ Νέστορος συνέλεξα καὶ ἐγὼ ἐκ τοῦ ἐδάφους ὄστρακον προμυκηναϊκοῦ χειροποιήτου ἀγγείου ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ ἀγνάτου ἐστιδωμένου διὰ τριῶς.

2). Ἀμφότερα τὰ χωρία ταῦτα σημειοῦνται ἐν τοῖς ἀνωτέρω μνημονευθεῖσι χάρταις, ἀλλ' ὁ Γαλλικὸς χάρτης ἀναγράφει αὐτὰ Niklena καὶ Khalandrinon. Ἐν τῷ Χανδρινῶ εἰλέγετο ἄλλοτε Χαλανδρινῶ, ἀγνωστῶ, περὶ δὲ τῆς νῦν λεγομένης Ἰκλαινας πιστεύω ὅτι πρότερον πράγματι εἰλέγετο Νικλαίνα ἐκ τοῦ ὀνόματος γυναικὸς τινος ἐχούσης σύζυγον λεγόμενον Νίκλον, ἦτοι Νικόλαον, ὅπως ἔχει ἐπονομασθῆ, ὡς λέγεται, καὶ ἡ Ἀνδρίτσινα ἐκ γυναικὸς συζύγου τινὸς Ἀνδρίκου. Ἴσω καὶ τὸ Καρύταινα δηλοῖ σύζυγον Χαρίτου τινὸς, ἦτοι Χαρίτου, ἐπίσης καὶ ἄλλα ὅμοια τοπικά. Περὶ τοῦ ὀνόματος Νίχλος, ἐξ οὗ τὸ Μανιατικὸν Νικλιᾶνον, διέλαβε μετὰ πολλῆς ἀκρίβειας ὁ Σ. Κουρέας ἐν τῷ ἐν Γοττίνῃ ἐκδομένῳ περιοδικῷ Glotta I (1907) σελ. 86-104, ἔνθα καὶ τὸ τοπικὸν Νικλαίνα ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν.

ρικούς χρόνους τῆς ἀρχαιότητος. Δυστυχῶς ἀναγκασθεὶς νὰ ἀπέλθω προώρως ἐκ Πύλου εἰς Ὀλυμπίαν δὲν κατώρθωσα νὰ ἐπισκεφθῶ τοὺς τόπους, ἐν οἷς εὐρέθησαν οἱ λίθινοι πελέκεις, ἔμαθον ὁμῶς ὅτι οἱ δύο οὗτοι τόποι ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων μὲν δύο ὥρας, ἀπὸ δὲ τοῦ χωρίου Πύλα πλέον τῆς ὥρας ἐκάτερος. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ μεταξὺ τῶν δύο τόπων διαστήματος διέρχεται ὁ ποταμὸς ὁ ἐκβάλλων παρὰ τὴν Γιάλοβαν. Ἡ ἀνεύρεσις λιθίνων πελέκειων ἐν τοῖς δύο τόποις τούτοις μαρτυρεῖ περὶ τῆς αὐτόθι ὑπάρξεως συνοικισμῶν νεολιθικῆς ἐποχῆς, πιθανῶς δὲ οἱ συνοικισμοὶ οὗτοι διετηρήθησαν καὶ κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους. Αὐτόθι νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ ἡ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος μνημονευομένη παλαιὰ Μεσσηνιακὴ Πύλος ἢ κειμένη ὑπὸ τῷ Αἰγαλέω, ὡς τὸ Αἰγαλέον δὲ δύναται νὰ θεωρηθῆ τὸ ὄρος τὸ σήμερον λεγόμενον Μαγκλαβᾶς, κείμενον ἐν τῇ μεσογαίᾳ βορειαντολικῶς τοῦ λιμένος τῆς Πύλου ¹⁾. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Μαγκλαβᾶς ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Κορυφασίου καὶ τῆς θαλάσσης πολὺ πλέον τῶν ἑπτὰ σταδίων, ὅσα ἀναφέρει ὁ Στράβων, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἀναμφιβόλως εἶνε ἐσφαλμένος εἴτε ἔνεκα κακῆς πληροφορίας αὐτοῦ τοῦ Στράβωνος εἴτε κατὰ παραδρομὴν τῶν βιβλιογράφων αὐτοῦ, διότι οὐδὲν ὄρος ἀπέχον ἑπτὰ στα-

1). Στράβ. Η 359 C: "Ἔστι δ' ἡ Μεσσηνία μετὰ τὴν Τριφυλίαν κοινὴ δ' ἐστὶν ἀμφοῖν ἄρχαί, μεθ' ἣν τὸ Κορυφάσιον ὑπέρεκειται δ' ὄρος ἐν ἑπτὰ σταδίοις τὸ Αἰγαλέον τούτου τε καὶ τῆς θαλάσσης. Ἡ μὲν οὖν παλαιὰ Πύλος ἢ Μεσσηνιακὴ ὑπὸ τῷ Αἰγαλέω πόλις ἦν, κατεσπασμένης δὲ ταύτης ἐπὶ τῷ Κορυφασίῳ τινὲς αὐτῶν ὄκησαν. Τὴν παλαιὰν ταύτην Μεσσηνιακὴν Πύλον ἐπίστευσεν ὅτι ἀνεῦρε παρὰ τὴν Πύλαν ὁ Rouquerville (Voyage de la Grèce VI 72), ἀλλ' ὕστερον ἠλέγχθη ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων τῆς Expédition scientifique de Morée ματαίως ἀναζητησάντων ἀρχαῖα λείψανα αὐτόθι (Exp. se. d. M. Relation par Bory de Saint Vincent σελ. 179. Πρὸς. Curtius Peloponnesos II σελ. 176). Τὸ ὄνομα Μαγκλαβᾶς φαίνεται ὅτι ἐτέθη ἐν χρόνοις βυζαντινοῖς ἐκ τῶν μαγκλαβείων, ἧτοι εἶδους τινὸς βακτηριῶν ἢ βοσάλων ἐκ τοῦ αὐτόθι δάσους κοπτομένων. (Περὶ τῆς λέξεως μαγκλαβείων ἴδε Κοραῖ Ἄτακτα I σελ. 273).

δίους τοῦ Κορυφασίου καὶ τῆς θαλάσσης ὑπάρχει αὐτόθι. Οἱ δύο πρὸς βορρᾶν τοῦ ὀρμίσκου τῆς Βοϊδοκοιλίας μικροὶ βραχώδεις λόφοι, ὧν ὁ μὲν λέγεται Ἅγιος Ἡλίας, ὁ δὲ ἐπωνυμεῖται ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἐκτισμένου Πετροχωρίου, εἶνε πολὺ ταπεινότεροι τοῦ Κορυφασίου καὶ κείνται παρ' αὐτὴν τὴν θάλασσαν, ὥστε οὔτε ὑπέρκεινται ἐκείνου οὔτε ἀπέχουσιν ἑπτὰ σταδίους ἀπὸ ταύτης. Τὸ δὲ νοτίως τῶν Γαργαλιάνων κείμενον ὄρος Ἅγιος Ἡλίας ἀπὸ μὲν τοῦ Κορυφασίου ἀπέχει τρεῖς ὄλας ὥρας, ἤτοι πολὺ πλεόν τῶν ἑπτὰ σταδίων, ἀπὸ δὲ τῆς θαλάσσης τὰ μὲν ἔσχατα αὐτοῦ ταπεινὰ κράσπεδα δὲν ἀπέχουσιν οὐδαμῶς, διότι κατέρχονται μέχρις αὐτῆς ταύτης καὶ σχηματίζουσι τὸ παρὰ τὰ λουτρά τοῦ Βρωμονερίου ἀκρωτήριον, ἤτοι τὴν παρὰ Στράβωνι (H 348 C) Πλαταμῶδη ἄκραν ¹⁾, τὸ δὲ ὀπωσοῦν ἐξηρμένον μέρος τῶν κλιτύων αὐτοῦ ἀπέχει διπλάσιον διάστημα τῶν ἑπτὰ σταδίων καὶ ἔτι πλεόν ἢ κορυφή. Ἐν δὲ γίνη δεκτὸν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑπτὰ σταδίων παρὰ Στράβωνι εἶνε ἐσφαλμένος, οὐδεμία δυσκολία ὑπάρχει νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ Αἰγαλέον ὁ Μαγκλαβᾶς. Ἐὰν λοιπὸν βεβαιωθῇ δι' ἀνασκαφῆς ὅτι ἐνταῦθα ἐν τῇ μεσογαίᾳ ὑπῆρχεν ἐν μυκηναϊκοῖς χρόνοις πόλις δυναμένη νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ παλαιὰ Μεσσηνιακὴ Πύλος, ἐκλείπει ἐν τῶν σπουδαιοτάτων ἐπιχειρημάτων, δι' ἃ ὁ Στράβων (H, 350) καὶ

1). Ὁ Κοραῆς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Στράβωνος τόμ. Δ' σελ. 140 ἐξ. διορθῶν τὸ κείμενον καθιστᾷ τὸ πλαταμῶδης ἐπίθετον ἀποδιδομένον εἰς τὸ Ἐρανα, ἀλλ' ἐκ τοῦ Πλινίου (N. H. IV, 5, 6 promontorium Platanodes) εἶνε φανερόν ὅτι τὸ ὄνομα εἶνε κύριον τοῦ ἀκρωτηρίου, ἐπονομασθέντος οὕτω καθ' ὃ ταπεινοῦ καὶ ἐπιπέδου, ὡς εἶνε καὶ τὸ ὄροπέδιον τῶν Καλουπίων, περὶ οὗ κατωτέρω. Περὶ τῆς σημασίας τοῦ πλαταμῶδης καὶ τοῦ πλαταμῶν ἴδε τὰ λεξικά Ἡ προταθῆσα διόρθωσις τοῦ παρὰ Στράβωνι Πλαταμῶδης εἰς Πλατανῶδης δὲν συμβιβάζεται οὐδὲ πρὸς τὴν φύσιν τοῦ τόπου, διότι τὸ ἔδαφος εἶνε ἐρηρὸν καὶ ἥκιστα πρόσφορον εἰς φυτεῖαν πλατάνων. Διορθωτικόν εἶνε τὸ Platanodes τοῦ Πλινίου.

ἐπ' ἐσχάτων ὁ Dörpfeld ¹⁾ ἰσχυρίσθησαν ὅτι ἡ Πύλος τοῦ Νέστορος δὲν δύναται νὰ εἶνε ἄλλη τις ἐκ τῶν φερουσῶν τὸ ὄνομα τοῦτο πόλεων, εἰμὴ ἡ ἐν Τριφυλίᾳ ὡς μόνη μὴ κειμένη παρὰ τὴν θάλασσαν. Πρέπει ὁμῶς νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἐκτός τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Στράβωνος στηρίζεται καὶ εἰς ἄλλα τεκμήρια σπουδαιότατα, ὥστε τὸ ὑφιστάμενον περὶ τῆς Πύλου τοῦ Νέστορος ζήτημα δὲν δύναται νὰ λυθῇ ἐκ μόνου τούτου ²⁾.

Ἔτερος ἀρχαῖος τάφος.

Ἐνῶ ἐξετελεῖτο ἡ ἐξερεύνησις τοῦ εὐρεθέντος μυκηναϊκοῦ τάφου, ἔμαθον παρὰ χωρικοῦ ὅτι εἰς ὄχι μακρὰν ἀπόστασιν εἶχεν εὐρεθῆ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καὶ ἕτερον μικρὸν ἀρχαῖον κτίσμα, ὅπερ κατεστράφη κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ πρῶτον μὲν ὑπὸ μανιώδους τινὸς θησαυροθήρα, ἔπειτα δὲ ὑπὸ χωρικῶν ἀφαιρεσάντων πολλοὺς λίθους. Τὸ κτίσμα τοῦτο κεῖται ἐν τῷ μέσῳ ἀγόνου τινὸς ὄροπέδιου ἐκ ψαμμίτου λίθου, ὅπερ μικρὸν μόνον ὑπερέχον ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς πεδιάδος ἀρχεται πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τῶν προπόδων τοῦ Ἁγίου Ἡλίου καὶ καταλήγει πρὸς νότον κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ τῆς Βέργας ³⁾, ἀπὸ δὲ τοῦ λό-

1) Mitteil. d. d. arch. Inst. Athen. XXXII=1907 σελ. I 45. XXXIII=1908 σελ. 295 ἐξ.

2) Μόνον ἡ ἀφθονία τῆς ἄμμου κατὰ τὴν παραλίαν τῆς Τριφυλιακῆς Πύλου δὲν ἔχει οὐδεμίαν σπουδαιότητα, διότι καὶ ἐν τῇ Μεσσηνιακῇ Πύλῳ παρὰ τὸ Κορυφάσιον ὑπάρχει ἄμμος ἀφθονωτάτη, ἄμμῶδες δὲ εἶνε τὸ ἔδαφος καὶ εἰς μακρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν παρὰ τὸν λόφον, ἐφ' οὗ ὁ ἀνευρεθεὶς τάφος.

3) Σημειωτέον ὅτι καὶ ἡ ἐσχάτη τῶν ὄροπέδιου τούτου ἂν θεωρηθῇ ὡς μέρος τοῦ ὄρους τοῦ Ἁγίου Ἡλίου, ὅπερ ἄτοπον, καὶ πάλιν τὸ ὄρος Ἁγίου Ἡλίου δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ Αἰγαλεῖον τοῦ Στράβωνος, διότι καὶ πάλιν ἡ ἀπὸ τοῦ Κορυφασίου ἀπόστασις εἶνε πολὺ μεγαλυτέρα τῶν ἐπὶ σταθίων, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ὄροπέδιον φθάνει μέχρι τῆς θαλάσσης.

φου, ἐφ' οὗ εὐρέθη ὁ μυκηναϊκὸς τάφος, χωρίζεται διὰ τῆς χαράδρας τοῦ Τσακαλορρεύματος. Τὸ ταπεινὸν τοῦτο ὄροπέδιον εἶνε ἄνωθεν ὄλως ἐπίπεδον καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκαλλιέργητον, καλυπτόμενον ὑπὸ πολλῶν θάμνων, ἰδίως ἐρεικῶν, ὀνομάζεται δὲ *Καλοῦπια*, ὅπως καλοῦνται κατὰ τὴν ἐπιχώριον διάλεκτον αἱ ἐρεῖκαι. Ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ μυκηναϊκοῦ τάφου ἀπέχει τὸ ἐπὶ τοῦ ὄροπεδίου τῶν Καλοῦπιῶν ἀρχαῖον κτίσμα περίπου ἡμισείας ὥρας πορείαν πρὸς δυσμὰς, ἴση δὲ περίπου εἶνε καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἀπόστασις τῆς πρὸς δυσμὰς παραλίας. Τὰ ὑπολειφθέντα λείψανα τοῦ ἀρχαίου κτίσματος τούτου εἶνε ὀλίγα, ἀλλ' ὅμως ἐξ αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν ἀφηγήσεων τοῦ ὑποδείξαντός μοι τὸ κτίσμα τοῦτο χωρικοῦ, ὅστις εἶχε γνωρίσει αὐτὸ καὶ πρὸ τῆς καταστροφῆς, ἠδυνήθη νὰ βεβαιώσω ὅτι εἶχε σχῆμα ὀρθογώνιον μῆκους 9 ἕως 10 μέτρων καὶ πλάτος περίπου 4 μέτρων. Οἱ τοῖχοι ἦσαν ἐκτισμένοι ἐκ τετραπλεύρων πλινθίδων σκληροῦ ἀσβεστολίθου, ὧν μία καταμετρηθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ εἶχε μῆκος 0,90 καὶ πλάτος 0,40. Ἐντὸς τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξηγμένων χωμάτων εὔρον τεμάχια ὀστέων, πιθανῶς ἀνθρωπίνων, ἐκ τούτων δὲ καὶ ἐκ τοῦ μικροῦ μεγέθους τοῦ κτίσματος καὶ ἐκ τῆς ἐρημίας τοῦ τόπου, ἐν ᾧ κεῖται, συμπεραίνω ὅτι ἦτο τάφος ἔχων λίθινον κρηπίδωμα καὶ ἐν τῷ μέσῳ τύμβον. Δύναταί τις ἀληθῶς νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι ἐνδέχεται νὰ ἦτο πύργος μεθόριος ἢ κατοπτευτικός, ἀλλὰ τοῦτο δὲν μοι φαίνεται πιθανόν, ἀφοῦ κατὰ τὸν Στράβωνα (H 348 καὶ 359) ὄριον τῆς Τριφυλίας πρὸς τὴν Μεσσηνίαν ἐν παλαιότεροις μὲν χρόνοις ἦτο ἡ Πλαταμῶδης ἄκρα, οὔσα κοινῇ ἄμφοιν, ὕστερον δὲ ἡ Νέδα, ἐνῶ τὸ μέρος τοῦτο κεῖται νοτιώτερον τῆς Πλαταμῶδους ἄκρας καὶ δὲν εἶνε τοσοῦτον ἐπιτήδειον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μεθόριον, ὅσον φύσει εἶνε ἡ ἄκρα ἐκείνη μετὰ τοῦ συνεχομένου ὄρους Ἄγιου Ἡλίου. Καὶ πρὸς κατόπτευσιν δὲ τῆς παρακειμένης

παραλίας δὲν θὰ ἦτο πολὺ χρήσιμος πύργος κτιζόμενος αὐτόθι, ἐπειδὴ ὑπάρχουσιν ἄλλα μεγαλύτερα ὑψώματα καταλληλότερα πρὸς τοῦτο, ὡς τὸ Κορυφάσιον, οἱ πρὸς βορρᾶν τῆς Βοῖδοκοιλίας βραχώδεις λόφοι καὶ ἡ Πλαταμώδης ἄκρα αὐτή. Ἐπειτα καὶ τὸ μικρὸν πλάτος τοῦ κτίσματος (μόνον 4 μ.) δὲν ἀρμόζει εἰς πύργον. Διὰ ταῦτα νομίζω ὅτι μόνον τάφος δύναται νὰ εἶνε τὸ κτίσμα τοῦτο. Ἐκ τῶν χωμάτων συνέλεξα ὀλίγα τινὰ ὄστρακα ἀγγείων καὶ τεμάχια σιδηροῦ ἤλου, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐκ τούτων δὲν δύναται νὰ ὀρισθῇ ἀσφαλῶς ὁ χρόνος, καθ' ὃν κατεσκευάσθη τὸ κτίσμα ¹⁾. Τὰ ὄστρακα εἶνε ἀγάνωτα ἢ μονόχρωμα, μοι ἐφάνησαν δὲ κατὰ πρῶτον ὡς προϊστορικά. Ἐπειτα ἐξετάσας αὐτὰ μᾶλλον ἐπισταμένως νομίζω μᾶλλον ὅτι εἶνε νεώτερα, ἀλλ' ἀδήλων χρόνων. Ἄλλο τι δὲ λείψανον ἐκ τῆς ἀρχαιότητος οὐδὲν φαίνεται ἐπὶ τοῦ ὄροπέδιου τῶν Καλουπίων.

Ἄλλαι ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις.

Ὡσαύτως κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Πύλῳ διαμονῆς μου συνέθη νὰ μοι γίνωσι γνωσταὶ καὶ ἄλλαι τινὲς ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις, ἃς νομίζω εὐκαιρον νὰ ἀνακοινώσω ἐνταῦθα.

Παρὰ τὸ νοτιανατολικὸν ἄκρον τοῦ Κορυφασίου ὀλίγα βήματα ἀπωτέρω τοῦ ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ χάρτῃ αὐτοῦ, τῷ ἐν Expédition scientifique de Morée Atlas pl. IV περιεχομένῳ σημειουμένου φρέατος ποσίμου ὕδατος (puits d'eau douce) εἶδον ἐντὸς τῶν ὑδάτων τοῦ ἰχθυοτροφείου τὰ θεμέλια εὐμεγέθους ἀρχαίου οἰκοδομήματος διευθυνομένου

1). Ὁ τόπος, ἐν ᾧ τὸ κτίσμα, ἀπέχει τῶν λουτρῶν τοῦ Βρωμονερίου περὶ-που 1 ὥραν.

ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς, ὠκοδομημένου ἐκ τετραπλευρῶν πλινθίδων καὶ ἔχοντος σχῆμα ναοῦ, ἧται διηρημένου εἰς πρόναον καὶ σηκόν, μετὰ δὲ τὴν ἐκ Πύλου ἀναχώρησίν μου ὁ κ. Ἄ. Μιχαήλ μοι ἔγραψεν ὅτι ὡσαύτως παρὰ τὸ ἰχθυοτροφεῖον εὐρέθη «νέος ναὸς τοῦ ὁποίου οἱ λίθοι συνδέονται διὰ μολύβδου». Παρὰ τῶν ἀλιέων τοῦ ἰχθυοτροφείου ἤκουσα ὅτι εἶνε γνωστοὶ εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τὰ ὕδατα πολλοὶ τοῖχοι ἀρχαῖοι καὶ δάπεδα ἐστρωμένα, εἷς δὲ ἐβεβαίωτο ὅτι εὐρὲ ποτε αὐτόθι καὶ λιθίνην πλάκα φέρουσαν γράμματα ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, ἣν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξαγάγη, σήμερον δὲ δὲν δύναται νὰ ἀνεύρη τὴν θέσιν, ἐν ἧ κείται. Ταῦτα δηλοῦσιν ὅτι τὸ νῦν ἔλος τοῦ ἰχθυοτροφείου ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ξηρὰ, κατεβυθίσθη δὲ κατόπιν. Ἄν ἡ καταβύθισις αὕτη εἶνε γενικὴ, ὡς διατείνεται ὁ κ. Φωκίων Νέγρης ¹⁾, ἡ μόνον τοπικὴ, δὲν εἶμαι ἀρμόδιος νὰ κρίνω. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ ἔδαφος αὐτόθι εἶνε ἠφαιστεϊῶδες, ὡς ἀποδεικνύει πρῶτον μὲν θερμὴ θειώδης πηγὴ ἐκβάλλουσα, ὡς ἤκουσα, ὑπὸ τὴν θάλασσαν κάτωθεν τοῦ βράχου τοῦ καλουμένου *Μονόπετρον* καὶ χρησιμεύοντος ὡς ἀποβάθρα κατὰ τὸ νοτιανατολικὸν ἄκρον τοῦ Κορυφασίου, παρὰ τὸ εἰρημένον φρέαρ ποσίμου ὕδατος, δεύτερον δὲ ἡ θειώδης ἰλὺς τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης παρὰ τὴν ἐντὸς τοῦ λιμένος κειμένην νησίδα Χελωνάκι, καὶ τρίτον τὰ θειώδη ἀέρια, ἅτινα κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν ἐπιχωρίων ἐξέρχονται ἐνίοτε ἐκ τινῶν μεγάλων πηγῶν ὕδατος ἀναβρουσῶν κατὰ τὸ πρὸς ἀνατολὰς πέρασ τοῦ ἰχθυοτροφείου ἀνακινουῦντα τὴν ἰλὺν τοῦ πυθμένος καὶ φονεύοντα πλῆθος ἐγγέλεων.

1) *Mitteil d. d. arch. Inst. Athen.* XXIX (1904) σελ. 340 ἐξ. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν Ph. Negris, *Délos et la transgression actuelle des mers.* Athènes 1907 (Ἔθνα σελ. 3 ὑποσημ. 2 ἀναγράφονται: καὶ ἄλλαι διατριβαὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος). Περὶ τῆς γεωλογικῆς κατασκευῆς τῆς παρὰ τὴν Πύλον χώρας ἴδε Philippon, *Peloponnes* σελ. 342.

Περίξ τοῦ ἰχθυοτροφείου εἰς μακρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Κορυφασίου, ἤτοι μέχρι Πετροχωρίου καὶ Ῥωμανοῦ ἔχουσιν εὐρεθῆ πάμπολλοι τάφοι ἀνήκοντες οἱ πλείστοι, ὡς φαίνεται, εἰς τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος, ὡς δηλοῦσι τὰ ἐξ αὐτῶν προερχόμενα ἀγγεῖα, ἅτινα εἶδον παρὰ τοῖς ἀλιεῦσι τοῦ ἰχθυοτροφείου καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Ἀ. Μιχαήλ. Μόνον τρία πῆλινα εἰδώλια καλῆς τέχνης, ἅτινα εἶδον παρὰ τῷ κ. Μιχαήλ, δύνανται νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὸν Δ'. π. Χ. αἰῶνα. Οὐδὲν ἐκ τῶν ἀγγείων, ἅτινα εἶδον, ἐν οἷς καὶ εἰς σκύφος ἐκ τῶν λεγομένων Μεγαρικῶν, φέρει παράστασιν, ἀλλὰ τὰ σχήματα πολλῶν ἐξ αὐτῶν εἶνε ὠραῖα. Ἐκ τῶν αὐτῶν τάφων προέρχονται καὶ πολυάριθμοι μεγάλοι κέραμοι κοῖλαι, ἀλλ' ἀβαθεῖς, εὐρισκόμενοι ἐν τισιν οἰκίαις τοῦ χωρίου Ῥωμανοῦ 1). Ἐμαθον προσέτι ὅτι ἐπὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν τῆς Βοῖδοκοιλιᾶς λόφου τοῦ Ἁγίου Ἡλίας ὑπάρχουσι δύο ἀρχαῖοι τύμβοι ἐκ γῆς ξανθῆς ἄλλοθεν μετακομισθείσης, ὧν ὁ ἕτερος κεῖται ὑπ' αὐτὸ τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Ἡλίας, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταβῶ ἐκεῖ, ὡς οὐδὲ εἰς τὸ ταπεινὸν ἀκρότατον πρὸς βορρᾶν καὶ παρ' αὐτὸν τὸν ὀρμίσκον τῆς Βοῖδοκοιλιᾶς κείμενον πέρας τοῦ Κορυφασίου, ἐνθα ὑπάρχουσι τοῖχοί τινες ἀρχαῖοι 2). Ἐκ τῶν ἀρχαίων τοίχων, οὓς εἶδον ἐν τῷ Κορυφασίῳ, οὐδεὶς φαίνεται παλαιότερος τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Καὶ αὐτὸς ὁ κατώτερος ἐκ τῶν ὀλίγων δυτικώτερον τοῦ σπηλαίου τοῦ Νέστορος κειμένων δύο ἀρχαίων τοίχων, ὠκοδομημένος ἐξ ἀργῶν λίθων μετὰ παρεμβεβλημένων μεταξὺ αὐτῶν μικρῶν πετρῶν, ἀμφιβάλλω ἂν εἶνε κυκλώπειος. Ἐν τῷ χωρίῳ Ῥωμανοῦ εἶδον ἐν τινι οἰκίᾳ καὶ στήλην λιθίνην μετ' ἀετώματος, ἐφ' ἧς ἦτο γεγραμμένη

1). Ἴδε καὶ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν διατριβὴν τοῦ Γ. Α. Παπανδρέου.

2) Πρβλ. R. M. Burrows, Journal of Hell. studies XVI = 1896 σελ. 55 ἐξ.

ἐπιγραφή τις ἐκτενής, ἴσως ψήφισμα τῶν Πυλίων, ἀλλὰ δυστυχῶς ἅπαντες οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἀπὸ εἰκοσαετίας ἐχρησιμοποίησαν τὸν λίθον τοῦτον πρὸς τριβὴν ἄλατος, ὥστε τὰ γράμματα ἠφανίσθησαν τελείως πλὴν ὀλίγων τινῶν ἀμυδρῶν ἰχνῶν.

Τὸ χωρίον Ῥωμανοῦ κεῖται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀξιολόγου συνοικισμοῦ βυζαντινῶν χρόνων, ὡς ἀποδεικνύει τὸ μέγα πλῆθος τῶν ὀστράκων παλαιῶν ἀγγείων, ἰδίως παρὰ τὸ νεκροταφεῖον. Ὀλίγον κατωτέρω τοῦ νεκροταφείου πρὸς ἀνατολὰς ἔχουσιν εὐρεθῆ τεμάχια μικρῶν ἀρραβδῶτων κιόνων ἐκ πολυχρώμου μαρμάρου, ὑπάρχουσι δ' αὐτόθι καὶ ἄλλα τινὰ λείψανα οἰκοδομήματος δυνάμενα νὰ ἀνήκωσιν ἔτι καὶ εἰς ὑστερωτέρους Ῥωμαϊκοὺς χρόνους.

Κέραμοι μεταγενεστέρων χρόνων εὐρίσκονται καὶ ἐν θέσει τινὶ καλουμένῃ Μπεϊλέρμπεη, κειμένη ἐπὶ ταπεινῆς λοφοσειρᾶς ΝΔ τοῦ χωρίου Ὀσμάναγα παρὰ τὴν ἐκ Πύλου εἰς Λιγούδισταν ἀμαξιτὴν ὁδόν. Λέγεται ὅτι αὐτόθι εὔρε πολύτιμα ἀρχαῖα ὁ ἐν Ὀσμάναγα οἰκῶν ἰατρός Γεώργιος Πουλόπουλος, ἐν οἷς καὶ χαλκοῦν ξίφος. Τὰ ἀρχαῖα, ἅτινα λέγεται ὅτι ἔχει ὁ ἰατρός οὗτος, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδω.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΝ ΣΠΑΡΤΗΙ

Διαμένων ἐν Σπάρτῃ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1908 ὡς ἔφορος τοῦ Μουσείου καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν Ἀρχαιοτήτων, ἐγκατασταθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἠδυνήθην μετὰ προηγηθεῖσαν ἐρευναν ἐν τῇ πόλει καὶ περιήγησιν εἰς τινα τῶν περιχώρων νὰ κομίσω εἰς τὸ Μουσεῖον, κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ παρελθόντος ἔτους, περὶ τοὺς 20 διαφόρους ἀρχαίους λίθους. Ἐκ τούτων, μετακομισθέντων δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, θὰ περιγράψω τοὺς κυριωτέρους καί, ἐπειδὴ τινες τῶν λίθων συνδέονται πρὸς τοπογραφικὰ ζητήματα, θὰ διαλάβω καὶ περὶ αὐτῶν συντόμως.

Ἐκ τῶν συλλεχθέντων ἐκ τῆς πόλεως αὐτῆς ἀξιονμνεῖαι εἶναι τὸ πρὸ τῆς αὐλείου θύρας τοῦ κ. Σασανᾶ εὐρεθὲν ἡμισυ ἀρχαῖου δωρικοῦ κιονοκράνου. Τὸ τεμάχιον εἶναι ἐκ τοῦ γνωστοῦ ὑπογλαυκίζοντος μαρμάρου τοῦ Ταυγέτου καὶ δεικνύει κατὰ τὸ ὑποτραχήλιον ἰδιάζουσαν σειρὰν ἀναγλύπτων φύλλων. Φαινόμενον, ὅπερ ἤδη καὶ ἐν Πελοποννήσῳ τείνει νὰ καταστῇ συχρὸν ἐπὶ τῶν δωρικῶν κιονοκράνων τοῦ βίου π. Χ. αἰῶνος (πρβλ. τὸ τοῦ Ἡραίου τῆς Ὀλυμπίας, τὸ τοῦ θησαυροῦ τῶν Συρακουσίων αὐτόθι, τὸ τῆς Τίρυνθος καὶ τὸ τῆς Τεγέας).

Ἐκ τῶν Καλυβίων τῆς Σοχᾶς, χωρίου ἀπέχοντος 1 1/2 ὥρ. ΝΔ τῆς Σπάρτης, ἠδυνήθην νὰ συλλέξω πρῶτον μὲν ἀνάγλυφον Ἀρτέμιδος, μετρίας τέχνης καὶ διατηρήσεως, εἶτα δὲ κεφαλὴν λέοντος ἀνάγλυπτον μεσαιωνικῆς τέχνης, ἐνδιαφέρουσαν διὰ τὸν ζωηρὸν σχηματισμὸν τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ λέοντος προσεπόρισεν ἡμῖν καὶ ἄλλο κέρ-

δος. Διότι ἐπιθυμῶν νὰ ἴδω τὸν τόπον τῆς εὐρέσεως αὐτῆς ὠδηγήθην ὑπὸ τοῦ τότε κατόχου Χρ. Κορίνη εἰς τὸ πρὸς Β ἄκρον τοῦ χωρίου, ὅπου ἐκτὸς ἐλαχίστων ἰχνῶν τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας, εἰς ἣν ἀνήκεν ἡ κεφαλὴ, ἐβεβαιώθην περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐκτεταμένου ἀρχαίου στρώματος ἐκ γῆς ἐνιαχοῦ μελαίνης μετὰ πηλίνων καὶ μολυβδίνων ἀφιερωμάτων. Πολλὰ ἐκ τούτων ἐξώρυττον ἐκάστοτε ἐκ περιεργίας τὰ παιδάριxa τοῦ χωρίου. Ἄλλ' ἦτο συγχρόνως φανερόν, ὅτι τὸ ἀρχαῖον στῶμα εἰς οὐδὲν ἄλλο ἱερόν ἠδύνατο νὰ ἀνήκη εἰμὴ εἰς τὸ περίφημον Λακωνικὸν ἱερόν, τὸ Ἐλευσίνιον. Διότι ἡ μὲν κατὰ τὸ 1902 εὐρεσις ὑπὸ τοῦ Prott ἐντὸς τοῦ χωρίου ἐπιγραφῶν ἀναθηματικῶν εἰς τὴν Δήμητρα καὶ Κόρην, ἐγκεχαρᾶμενων ἐπὶ ὀγκωδῶν καὶ δυσμετακομίστων μαρμάρων, ἔδειξεν ὅτι ἐντὸς τοῦ χωρίου ἡ πλησίον που ἔδει νὰ ὑπῆρχε τὸ ἱερόν, ἡ δὲ κατὰ τὸ 1905 διενεργηθεῖσα ἀνασκαφὴ τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς ἐν τῷ χώρῳ τῶν ἐπιγραφῶν ἐπεβεβαίωσε μὲν τὴν γνώμην τοῦ Prott ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἔδειξεν, ὅτι ἐν τῷ ἀνασκαπτομένῳ τόπῳ, ὅπου ἀπεκαλύφθησαν μόνον τὰ θεμέλια μεγάλης βυζαντιακῆς ἐκκλησίας, ἀδύνατον ἦτο νὰ εἶχεν ἰδρυθῆ τὸ Ἐλευσίνιον, διότι ἀρχαῖοι τοῖχοι ἢ ἀφιερώματα οὐδαμοῦ ἐφάνησαν¹⁾. Εἰς ταῦτα ἐὰν προστεθῆ τὸ γεγονός, ὅτι οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἐντὸς τοῦ χωρίου ἡ πλησίον καὶ περίξ αὐτοῦ φαίνονται σημεῖα ἀρχαίου ἱεροῦ, φαίνονται βέβαιον ὅτι ἐν τῷ τόπῳ τῆς εὐρέσεως τοῦ μεσαιωνικοῦ λείοντος, περὶ τὰ 300 μ. βορείως τοῦ χώρου τῆς ἀνασκαφῆς, ἔχομεν τὴν ἀκριβῆ θέσιν τοῦ Ἐλευσίνιου.

Ἐκ τῶν Καλυβίων ὀρμηθεῖς, ἀνήλθον εἰς τὸ ἕτερον

1) Ἴδε AM, 1904, 8, περὶ δὲ τῆς ἀνασκαφῆς ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ τοῦ 1905, 152 κ. ε.

τῶν δύο ὑπερχειμένων βουνῶν, τὸ νοτιώτερον, ὅπερ σήμερον καλεῖται Πλατυβούνι. Ἀόριστοι ἀναμνήσεις τοῦ αὐτοῦ Κορίνη *περὶ γραμμῶν* με εἴλκυσαν πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ἄλλ' ἀντὶ τῆς ἐπιγραφῆς οὐδαμοῦ φανείσης ἐσημειώθη ἡ ὑπαρξίς μεγάλως ἐκτεταμένου *λατομείου μαρμάρων*. Ὅτι τὸ λατομεῖον ἦτο ἀρχαῖον, ἐδείχθη ἐκ δύο ἐγκαταλελειμμένων μαρμάρων, οὐχὶ ἐντελῶς εἰργασμένων, ἐξ ὧν τὸ ἕτερον ἀπετέλει τὸ γωνιῶδες ἄκρον αετώματος. Ἐκτὸς τούτου ἐγένετο δυνατόν καὶ τὴν ἀρχαίαν ὁδὸν νὰ ἀνεύρωμεν, δι' ἧς ἀπὸ τοῦ μεγάλου ὕψους τοῦ λατομείου μετέφερον εἰς τὴν πεδιάδα τὰ μάρμαρα. Ἐλαξεύθη αὕτη πολλαχοῦ ἐν τῷ βράχῳ, δεικνύει παραδόξως αὐλακας διαφόρου πλάτους, κλίσιν ἔχει τοσοῦτον μεγάλην, ὥστε νὰ ἀποκλείεται ἡ διὰ ζῶων μεταφορά, διευθύνεται δὲ πρὸς Ν καταλήγουσα εἰς τὴν πεδιάδα μικρὸν βορείως τοῦ χωρίου τῶν Ἀνωγείων. Τὸ Πλατυβούνι, κατὰ τὴν ἰκανῶς στηριζομένην γνώμην τοῦ Prott¹⁾, καθ' ἣν τὸ ἀμέσως ὑπὲρ τὰ Καλύβια ὑψούμενον βουνὸν εἶναι τὸ Ταλετόν καὶ οὐχὶ ἡ μακρὰν τοῦ Ἐλευσίνιου καὶ δυσπρόσιτος κορυφή τοῦ Ἀγ. Ἡλίας, πρέπει νὰ εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Πausanίου μνημονευόμενος *Ἐδόρας*. Τὸ ἐπ' αὐτοῦ πρώτην φοράν παρατηρηθὲν λατομεῖον εἶναι ἄξιον μείζονος προσοχῆς καὶ ἐρεύνης, διότι εἶναι τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Ταυγέτου βεβαιωθὲν ἀρχαῖον λατομεῖον μαρμάρου.

Ἡμίσειαν ὥραν Β τῶν Καλυβίων πρὸς τὴν Σπάρτην, ὅπου τὸ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Ῥιγανᾶ, ἡ βλάστησις καθίσταται ἀποτόμως ἀφθονος καὶ ὁ ἐφ' ὕψηλοῦ ἰστάμενος βλέπει ὥστε ταινίαν πρασίνην ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ρίζης τοῦ ὄρους καὶ διευθυνομένην κατὰ τὸ Ἄμυκλαῖον πρὸς τὸν Εὐρώταν. Αἷτια τοῦ ὠραίου θεάματος εἶ-

1) Ἰδε AM, 1904, 10.

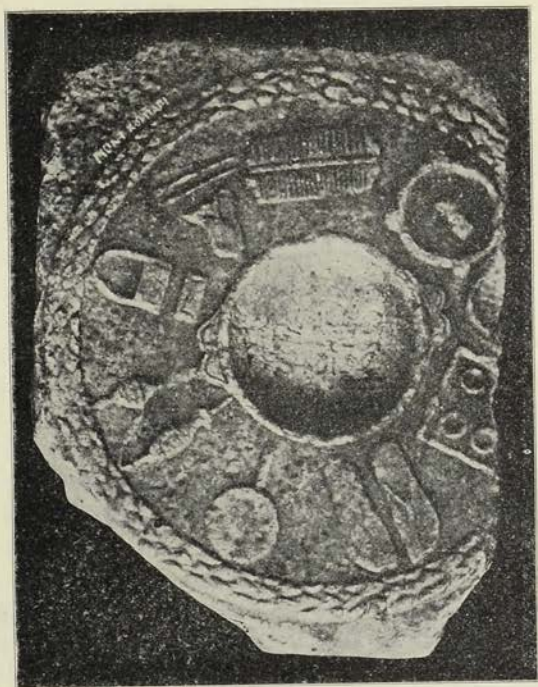
ναι αἱ πολυάριθμοι ἐκεῖ πηγαί, μάλιστα δὲ τὸ ὑπὸ τὸ ἐκκλησιδίου ἐξορμῶν μέγα κεφαλάρι. Δικαίως διὰ ταῦτα καὶ συμφώνως πρὸς τὰς εἰδήσεις τοῦ Πausaniou ἐτοποθετήθη πρὸ πολλοῦ ἐνταῦθα ἢ ἐν τῇ Ἰλιάδι μνημονευομένη πόλις τῶν Βρυσεῶν.

Φανερὰ εἶναι τὰ ἔχνη τῆς ἀρχαιότητος ἐπὶ ἱκανῶς μεγάλῃς ἐκτάσεως παρὰ τὸν Ἄγ. Ἰωάννην, διάφορα δὲ ἀρχαῖα ἤχθησαν ἐντεῦθεν εἰς φῶς καὶ ἡ μετηνέχθησαν ἀλλοχου ἢ ἐνετειχίσθησαν εἰς τὰ πλησίον χωρία Σινάμπη καὶ Γούναρη. Εἰς Σπάρτην ἠδυνήθη ἡ μετακομίσει τὰ ἐξῆς ἀκέφαλον ἀγαλμάτιον γυναικός, ἀδήλου ὀνόματος καὶ τραχείας κοινῆς ἐργασίας, κείμενον ἐν τῷ κατωγείῳ οἰκίσκου παρὰ τὸ ἐκκλησιδίον, τεμάχιον σαρκοφάγου μετὰ παραστάσεως βακχικοῦ θιάσου καὶ μαρμάρινον δωρικὸν κιονόκρανον μετὰ πεπλατυσμένου ἀρχαικοῦ ἐχίνου.

Μεγάλως ἐπεθύμουν κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν πέριξ τόπων καὶ τοίχων τῶν ἀγρῶν ἡ εὑρισκόν ἔστω καὶ μικρὸν τεμάχιον ἀναγλύφου ὁμοίου πρὸς τὰ ἐκ τοῦ γειτονικοῦ Σκλαβοχωρίου προελθόντα, ἀνακείμενα δὲ πρὸ πολλοῦ ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσεῖῳ, ἀνάγλυφα μετὰ τῶν ὀνομάτων τῆς ἱερείας Ἀγήτας καὶ τῆς ὑποστατρίας Ἀνθούσης. Διότι διὰ τοιοῦτου τινός εὐρήματος θὰ ἐβεβαιούτο ἡ μετ' ἰσχυρῶν λόγων ἐξενεχθεῖσα πρὸ πολλοῦ γνώμη ¹⁾, ὅτι τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα μετὰ τῶν ἀπεικονίσεων ἀντικειμένων τοῦ γυναικείου καλλωπισμοῦ περιβαλλομένων διὰ στεφάνων διονυσιακῶν ἦσαν ἀφιερῶματα ἱερείων τοῦ Διονύσου, εἰς οὗ τὸν ἐν Βρυσεαῖς ναὸν μόνον γυναικεῖς ἠδύνατο νὰ φοιτῶσιν.

Ὡς πρὸς τοῦτο ἢ ἐν Βρυσεαῖς ἔρευνα ἀπέτυχε. Ἀλλὰ

1) Ἦδε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ λόρδου Aberdeen παρὰ Walpole, Memoirs. σελ. 452. Εἰκόνας τῶν ἀναγλύφων ἴδε ἐπίσης αὐτόθι.

Ἀνάγλυφον μόνης Κορίνθου.

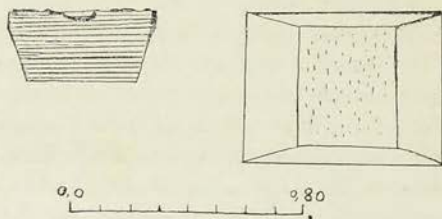
παραδόξως μετά τινος ἡμέρας εὑρισκον τὸ ἐπιζητούμενον ἀνάγλυφον ἐντετειχισμένον ἐν τῇ 2 ὥρας πρὸς Ν ἀπεχούση μονῇ τῇ ἐπιλεγομένη τοῦ Κούμπαρη. Ἡ μονὴ μικρὰ οὔσα καὶ ἀποτελοῦσα νῦν μετόχιον τῆς μονῆς Γόλας ἔχει ἰδρυθῆ ὀπισθεν βουνοῦ τοῦ Ταυγέτου, ἐκ τῶν τῆς πρώτης σειρᾶς, καὶ διὰ ταῦτα παραμένει ἀόρατος εἰς τὸν κάτῳ διερχόμενον τὴν πεδιάδα. Ἡ Παλαιοπαναγιά, μὴ ἀπαντῶσα ἐν τοῖς χάρταις, εἶναι τὸ ἐγγύτερον χωρίον, ἀπέχον $1/2$ περίπου τῆς μονῆς καὶ ἴσην ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν Ἀνωγειῶν πρὸς Β καὶ τοῦ Ξηροκαμπίου πρὸς Ν.

Ἐκ τοῦ βορείου τοίχου τῆς ἐκκλησίας ἀπεσπᾶσθη τὸ ἀνάγλυφον καὶ διὰ πολλῶν φροντίδων καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων ἐξ ἀνδρῶν μετηνέχθη τὸ πρῶτον εἰς Παλαιοπαναγίαν. Μετεκομίσθη εἶτα εὐκόλως δι' ἀμαξίου εἰς Σπάρτην. Ἀναφέρω δὲ ταῦτα, διότι ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἀνευ τῆς φιλοτίμου προθυμίας καὶ τοῦ εὐμηχάνου τοῦ ἀξιαγᾶστου ἡγουμένου Γόλας Ἱεροθέου, ἀδύνατον θὰ ἦτο νὰ καταβιβασθῆ ὁ βαρὺς λίθος εἰς τὴν πεδιάδα διὰ τῆς ὑπαρχούσης δυσκολωτάτης ἀτραποῦ.

Τὸ ἀνάγλυφον, ἐκ μαρμάρου τοῦ Ταυγέτου, ἔχει πάθει βλάβας κατὰ τὰ ἄκρα καί, ὅπερ ὀδυνηρότερον, κατὰ τὸ κέντρον, ὅπου ὁ ἐντὸς τῆς κύλικος βαρβαρικῶς ἐγχαραχθεὶς σταυρὸς κατέστρεψεν ἐντελῶς τὴν ἐπιγραφὴν ἐκτὸς ἀνωφελῶν ἰχνῶν γραμμῶν. Ἄλλὰ τὰ ἀπεικονιζόμενα εἶναι σαφῆ. Ἐντὸς στεφάνου ἐκ φύλλων κισσοῦ διακρίνομεν ἐν μέσῳ μὲν κύλικα, ἧς ὁ πυθμὴν βεβαθυσμένος, μετὰ δύο λαθῶν, περίξ δὲ ζευγὸς ὑποδημάτων, κάτοπτρον, ἡλακᾶτην μετ' ἀτράχτου, πυξίδα (;) μετὰ λαβῆς, κάτι προσόμοιον πρὸς τὰ ἡμέτερα χαρτοφυλάκια, πρόχουν, περόνας, κτένιον, ἀγγεῖον μετὰ τριπτῆρος, ὄστρεον καὶ τέλος δοχεῖον σχετικὸν πρὸς τὴν ψιμουθίωσιν.

Κατ' οὐδὲν οὔτω διαφέρει τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον τῶν

ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσεῖῳ, οὐδὲ φαίνεται ἐκ τῆς εἰκό-
νος, ὅτι προσθέτει τι νέον. Ἄλλ' εἶναι ἄξιον προσοχῆς
ὅτι τὸ ἀνάγλυφον ὀπισθεν δεικνύει μέγα πάχος καὶ εἶναι
πρῶτον μὲν καθέτως εἶτα δὲ εἰς λοξὰς ἐπιφανείας κατα-
τετμημένον. Τὸ σχῆμα τοῦ λίθου δεικνύουσι σαφέστερον
τὰ κατωτέρω ἀπλᾶ σχέδια τῆς ἐγκαρσίου τομῆς καὶ τῆς
κάτω ἐπιφανείας.

Εἰκ. 1.

Ἐκ τούτων γίνεται φανερόν, ὅτι ὁ λίθος δὲν ἐτοποθε-
τεῖτο καθέτως ὡς τὰ ἀναθηματικά ἀνάγλυφα, ἀλλ' ὀρι-
ζοντίως. Ἡ δὲ ὀριζοντία αὕτη τοποθέτησις καθίσταται
μάλιστα εὐνόητος, ἐὰν τεθῇ, ὡς τοῦτο καὶ τὸ ὅλον σχῆμα
ὑπαγορεύει, ὅτι ὁ λίθος ἀποτελεῖ κορωνίδα βωμοῦ. Ἀπο-
βαίνει ἐντεῦθεν ἄξιον ἐρεύνης, μήπως καὶ τὰ τοῦ Βρεττ.
Μουσείου διασφύζουσι πῶς ἔχῃ ὁμοίας χρήσεως. Διότι
ἐκτὸς τῆς λοιπῆς ὁμοιότητος ἡ κοινὴ ἐπὶ πάντων ἐν τῷ
μέσῳ βεβαθυσμένη κύλιξ ἀνταποκρίνεται μάλιστα εἰς τὴν
συνήθη ἐπὶ βωμῶν κοιλότητα, τὴν χρησιμεύουσαν εἰς ὑπο-
δοχὴν τῶν ὑγρῶν προσφορῶν.

Παλαιότερον τὰ ἐν τῷ Βρεττ. Μουσεῖῳ λακωνικὰ ταῦτα
μνημεῖα ἐθεωροῦντο παράδοξα καὶ ἰδιαζούσης σημασίας.
Μάλιστα ἐκίνησαν μέχρι τῶν ἄκρων τὴν φαντασιοκοπίαν

του πρώτου παρατηρήσαντος αὐτὰ Fourmont¹⁾. Ἐν τῷ παρόντι ἔχομεν πλῆθος μνημείων μεθ' ὁμοίων παραστάσεων, ἅπερ πάντα εἶναι ἐπιτάφια. Οὕτως ὁ Noack (ἐν AM, 1894, 315 κ. ε.) κατέλεξε πολλὰς τοιαύτας ἐπιτάφious στήλας ἐκ Φρυγίας καὶ ἄλλων τόπων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος δὲν ελλείπουσιν ὅμοια ἐπιτάφια ἐκ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Ἐκ τοῦ γειτονικοῦ Γυθίου π. χ. ἔχομεν ἀνάγλυφον μετ' εἰκόνων κτενίου καὶ ἄλλων ἀντικειμένων (ἀπεικ. παρὰ Le-Bas, Mon. figurés, Pl. 97, 3, 5). Ὅμοια εἶναι τὰ τοῦ Ἑθν. Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 1293, 1158. Ἐπιτάφιον δὲ βωμόν ἐκ Σμύρνης δεικνύοντα παραπλήσια ἀντικείμενα ἐπὶ τῆς προσόψεως δημοσιεύει προσεχῶς ὁ κ. Walter, εἰς οὗ τὴν φιλικὴν εὐμένειαν ὀφείλω τὴν εἰδησι. Κατὰ ταῦτα δὲν διστάζω νὰ δεχθῶ, ὅτι καὶ ὁ βωμός, οὗ τὴν κορωνίδα ἔχομεν νῦν ἐν τῷ Μουσεῖῳ τῆς Σπάρτης εἶναι ἐπιτάφιος. Τὸ αὐτὸ θεωρῶ πιθανώτατον καὶ διὰ τὰ ἐν τῷ Βρετανικῷ Μουσεῖῳ ἀνάγλυφα.

Ἐκ Σκλαβοχωρίου εἰσήχθησαν πρῶτον μὲν ὀρθογώνιος πλάξ μετ' ἀναγλύπτου μεγάλου ἀνθεμίου, ἀποτελοῦσα μετ' ἄλλων ἰδιάζουσαν σειρὰν λακωνικῶν ἐπιταφίων στηλῶν, εἶτα δὲ τεμάχιον σαρκοφάγου μετ' Ἀμαζονομαχίας ἐκ τῆς μάχης τοῦ Ἀργίτου (περιγραφόμενον ἐν AM, 1877, 409, N° 238 καὶ μετὰ μικροῦ σχεδίου παρὰ Robert, Sarkophagreliefs, ii, 137, F. 121).

Ἐν τέλει καταλέγομεν τὸ κάλλιστον τεμάχιον ἐκ τῶν εἰς τὸ Μουσεῖον πέρυσι εἰσαχθέντων. Εἶναι μικρὸν μόνον μέρος σαρκοφάγου μετ' Ἀμαζονομαχίας ἀποτεχισθὲν ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῆς μονῆς Ζερμπίτσης. Τὸ ἀνά-

1). Τόσον φανταστικὸν ἦτο τὸ φροντίζει τοῦ Fourmont γενόμενον σχεδιασμα, ὥστε νὰ ἀπατηθῇ καὶ ὁ πολὺς Caylus (ἐν Recueil, ii, Pl.) καὶ νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τῷ ὄντι ἐπρόκειτο περὶ παραστάσεως ἀνθρωποθύσιας.

γλυφον παρατηρήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ross (Reisen, ii, 243), καὶ περιεγρᾶφη ἀκριβέστερον ἀλλὰ μετ' ἀτελεστάτου σχεδίου παρὰ Robert, Sarkophagreliefs, ii, 137, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐξετιμῆθη δεόντως ὑπὸ τῶν διαφόρων λογίων, διότι ὑψηλὰ ἐντετειχισμένον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μελετηθῆ. Εἶναι ἐργασίας λεπτοτάτης τοῦ τέλους τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ἴσης ἂν μὴ ὑπερέτας τῆς ἐν Βιέννῃ γνωστῆς σαρκοφάγου. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ καθ' ἑαυτὸ μείζονος λόγου ἄξιον εἶναι τὸ τεμάχιον, πρὸ πάντων δὲ καλῆς ἀπεικονίσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ σφόδρα περίεργος εἶναι ἡ ἱστορία τῆς προελεύσεως τῆς ὁμοίας Βιενναίας σαρκοφάγου, περὶ ἧς ὑπάρχει πιθανότης, ὅτι προέρχεται ἐκ Λακωνικῆς, εἶναι σκοπιμώτερον ἐν εὐθετωτέρῳ τόπῳ περὶ τούτων νὰ πραγματευθῶμεν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΝ ΤΕΓΕΑΙ

Ἀρχομένου τοῦ Ἰουνίου ἀνετέθη μοι ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου ἡ δαπάνη τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας περισυλλογῆ τῶν ἀπανταχοῦ τῆς ἀρχαίας Τεγεάτιδος ἐγκαταλελειμμένων ἀξιολόγων ἀρχαίων καὶ ἡ κατάταξις αὐτῶν ὡς καὶ τῆς ὅλης συλλογῆς εἰς τὸ νεότευκτον Μουσεῖον ἐν τῷ χωρίῳ Πιαλῆ. Πρὸς τοῦτο ἔδει συγχρόνως νὰ παρασκευασθῆ καταλλήλως τὸ νέον κτίριον, νὰ κτισθῶσι βάρθρα, νὰ στρωθῆ τὸ δάπεδον καὶ χρωματισθῶσιν οἱ τοῖχοι. Εἰς τὰς ἐργασίας ταύτας προστετέθησαν βραδύτερον καὶ ἄλλαι, ὡς αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας καὶ ἀλλαγῶν, ἡ δὲ κατάταξις ἀπέβη δυσκολωτέρα διὰ τὴν σημαντικὴν ἐπαύξησιν τῆς συλλογῆς, τὴν ἐπελθοῦσαν μάλιστα μετὰ τὴν ἐκ Τριπόλεως μεταφορὰν τῶν ἐκεῖ ἀπὸ ἱκανῶν ἐτῶν φυλασσομένων ἀρχαίων ἐκ Μαντινείας καὶ Τεγέας. Ἄλλ' ὅμως παρὰ τὸ πλῆθος καὶ τὰς δυσκολίας τῶν ἔργων ἐπερατώθησαν πάντα κατὰ τὸ τέλος τοῦ Νοεμβρίου. Διότι ἡ Ἀρχ. Ἑ-

ταιρεία καὶ τὴν ἀποστολὴν εἰδικῶν τεχνιτῶν εἶχεν ἐγκρίνει. Οὕτω καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν παρέμεινεν ἐν Τεγέα ἐργαζόμενος ὁ γλύπτης κ. Παναγιωτάκης, οὕτινος δίκαιον νομίζω νὰ γνωρίσω ἐνταῦθα τὴν ἐν ταῖς ἐργασίαις τῆς συγκολλήσεως, τῆς διὰ γύψου συμπληρώσεως καὶ τοποθετήσεως τῶν ἀρχαίων δεξιότητα καὶ πεφωτισμένην ἀντίληψιν.

Περὶ ἐκάστης τῶν ἐργασιῶν θὰ διαλάβω κατωτέρω ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ ἐπιδιώκων τὴν δυνατὴν συντομίαν.

Περιοῦλλογὴ τῶν ἀρχαίων.

Τὰ ἐν αὐλαῖς, μάνδραις, οἰκίαις, ἢ καὶ ἐν ἀγροῖς εὐρισκόμενα ἀρχαῖα ἐγνώσθησαν μετὰ συστηματικὴν ἔρευναν μὴ διαρκέσασαν πλέον τῶν δύο ἐβδομάδων. Ἄλλ' ἡ ὀριστικὴ μεταφορὰ πολλῶν ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ Μουσεῖον πολὺ ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ. Μεγάλαι ἰδίως δυσκολαί εἶδει νὰ ὑπερνικηθῶσι, ὅτε ἔμελλον νὰ ἀποσπασθῶσι λίθοι ἐκτισμένοι ἐν οἰκίαις ἢ μάνδραις. Εἴτε ἐκ τοῦ κυριαρχικοῦ πείσματος ὠρμῶντο οἱ ἰδιοκτῆται, εἴτε διότι ὀδυνηρὸν ἦτο νὰ βλέπωσι τὰς οἰκίας αὐτῶν στερουμένας ὠραίου ἀγκωναρίου ἢ ὑπερθύρου, οἷον ἐπετέλει τὸ ἀποσπώμενον ἀρχαῖον, δὲν παρῆχον ἀτυχῶς εὐήκοον οὓς εἰς τὰς περὶ τῆς ἀνωτέρας χρησιμότητος τῶν ἀρχαίων παραστάσεις. Ἡ προσφερομένη ἀντικατάστασις τοῦ ἀρχαίου λίθου καὶ θεραπεία τοῦ ἀνοιχθέντος χάσματος δὲν ἐφαίνετο ἀρκοῦσα ἀποζημίωσις. Διὰ τοῦτο πολλάκις ἡ ἀστυνομικὴ βία ἦτο ἀναγκαῖα, σπάνια δ' ἦσαν τὰ παραδείγματα τῆς ἐκούσιου προσφορᾶς. Οὕτω πάντες οἱ ἔχοντες σπουδαιότητά τινα λίθοι συνελέγησαν, δὲν ἐκινήθησαν δὲ μόνον ἐκεῖνοι, ὧν ἡ ἀποτείχισις ἦτο δύσκολος ἢ πολυδάπανος καὶ συγχρόνως ἡ χρησιμότης μικρὰ ἢ μηδαμινή. Ὁ ἀριθμὸς τῶν συλλεγέντων ἀρχαίων ἀνῆλθεν εἰς 40 περίπου, προερχομένων ἐκ τῶν χωρίων

Πιαλή, Ἰμβραήμ Ἐφέντη, Ἀχουρίων, Μεμέταγα, Μερ-
τσαούση, Λιθοβουνίων, Ἀγ. Σώστη, Στενοῦ τοῦ δήμου Κο-
ρυθίων καὶ ἐκ τῶν θέσεων Γαρουνίου καὶ Μπαταχιοῦ. Κα-
τωτέρω περιγράφονται δι' ὀλίγων τὰ ἀξιολογώτατα ἐκ τῶν
προσκτημάτων τούτων.

Ἐκ Πιαλή σημαντικώτατον ἦτο τὸ ἐκ τῶν δημοσιεύ-
σεων γνωστὸν μέρος ὑδρορροῆς τοῦ Σκοπαδείου ναοῦ, ὅπερ
ἦτο ἐντετειχισμένον ὡς ὑπέρθυρον τοῦ κατωγείου ἐν τῇ
οικίᾳ τῶν ἀδελφῶν Βούτση. Ἐν τῷ Μουσείῳ νῦν οὐ μό-
νον ἐξησφαλίσθη ἀπὸ πάσης ἐπιηρείας ἀλλὰ καὶ ἐπίδεικνύει
ἀκεραίαν μέχρι τῶν περάτων τὴν κεκοσμημένην αὐτοῦ
πλευράν, ἐνῶ ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτοῦ θέσει ἐκαλύπτετο κατὰ
τὰ ἄκρα ὑπὸ ἀσβέστου καὶ διὰ ταῦτα ἐλαττωματικῶς
ἀπεικονίσθη ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς (BCH,
1901, 250).

Ἐκ τῆς παρὰ τὸν ναὸν μάνδρας τοῦ Γαλή ἀπεσπᾶσθη
τεμάχιον ἐκ τοῦ μεγάλου ἀκρωτηρίου τοῦ ναοῦ, λαμπρῶς
ἐκατέρωθεν εἰργασμένον.

Ἐκ τοῦ χωρίου Ἰμβραήμ Ἐφέντη μετεκομίσθησαν
πέντε διαφόρου τύπου ἀνάγλυφα ἐκ τῶν ἀτόπως λεγομέ-
νων νεκροδείπνων. Τούτων τὴν ἀληθῆ ὀνομασίαν ὡς θεο-
ξενίαν ἐλπίζω διὰ πολλῶν λόγων νὰ ἐμπεδώσω ἐν προσε-
χῶς ἐκδοθησομένῃ μελέτῃ. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐκ τοῦ αὐ-
τοῦ χωρίου προέρχεται καὶ τὸ μοναδικὸν μέχρι τοῦδε ἀρ-
χαικὸν θεοξένιον, τὸ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ νῦν διατη-
ρούμενον. Τὰ ἀνάγλυφα δέον νὰ ἀποδοθῶσιν ἢ εἰς λατρείαν
τῶν χθονίων θεῶν τελουμένην που ἐνταῦθα ἦ νὰ σχετι-
σθῶσι πρὸς τοὺς περὶ τὸ χωρίον πολυαρίθμους ἀρχαίους
τάφους, ἐξ ὧν τινὰς πέρυσι ἠρεύνησα.

Παρὰ τὸ χωρίον Λιθοβούνια, μίαν περίπου ὥραν ἀπέχον
ΝΑ τοῦ Πιαλή, ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ ἐκ Μαγούλας Στεφανο-
πούλλου, οἱ γεωργοῦντες ἀπεκάλυψαν ἤδη πρὸ διετίας διά-

φορα μάρμαρα, έντετειχισμένα ως φαίνεται έν τῇ ἐκεῖ ἐρειπρωθείση καί υπό τῶν χωμάτων καλυφθείση ἐκκλησία. Μεταξύ τῶν μαρμάρων, έν ἧτο σημαντικώτατον, ὅπερ μετακομισθὲν ἐτοποθετήθη ως σπουδαῖον ἀρχιτεκτονικόν μέλος έντός τοῦ Μουσείου. Εἶναι γωνιαῖον τεμάχιον ἐκ τοῦ ἐπικράνου τοῦ τοίχου έν τῷ σηκῷ τῆς Ἀλέας, ἀποτελεῖ δὲ μετὰ δύο ἄλλων ὁμοίων ἐπικρανιτίδων, μετενεχθεισῶν ἐκ τῆς Π. Ἐπισκοπῆς, τὸ λαμπρότατον δείγμα τῆς έν τῷ ναῷ κοσμηματικῆς τέχνης (πλείονα κατωτέρω). Μεταξύ τῶν ἀξιολόγων ἀρχαίων, ἅτινα μετηνέχθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον εἶναι καί τὰ ὑπολειφθέντα εὐμετακόμιστα ἀρχιτεκτονικά λείψανα τοῦ ὑπ' ἐμοῦ τῷ 1907 ἀνασκαφέντος ἀρχαίου ναυδρίου, οἷα εἶναι τεμάχια τριγύφων καί γείσων ὅλως ἰδιάζοντα. Περί τούτων, τοῦ ναοῦ έν γένει, καί τῶν παντοίων εὐρημάτων, μέλλει νὰ ἐκδοθῇ προσεχῶς ἰδία μελέτη.

Ἀνασκαφαὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας.

Ἀπό τοῦ 1900—1902 ἡ Γαλλικὴ Σχολὴ διὰ τοῦ κ. Mendel ἐξετέλεσεν ένταῦθα σημαντικωτάτας ἀνασκαφάς, αἵτινες ἀπεκάλυψαν τὸ μέγιστον μέρος τῶν θεμελίων τοῦ ναοῦ, ἤνεγκον εἰς φῶς διάφορα ἀρχιτεκτονικά μέλη καί ἱκανὰ τεμάχια ἐξαιρέτων γλυπτῶν τῶν ἀετωμάτων. Ἄλλ' ἐπὶ τῆς ΝΔ γωνίας παρέμεινεν ἡ οἰκία τοῦ Τσακανάκι, ἣτις δὲν εἶχεν ἀπαλλοτριωθῆ, τέλματα δ' ἐλλεινὰ εἶχον σχηματισθῆ διὰ τὸ μέχρι τριῶν μέτρων ἀχθὲν βάθος τῶν ἀνασκαφῶν καί τὴν έντεῦθεν δύσκολον ἐκροήν τῶν ὑδάτων. Ἀφοῦ δὲ ἤδη τῷ 1908 ἀπηλλοτριώθη ἡ οἰκία ἀνετέθη μοι υπό τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον τὸ ἔργον τῆς ἀπομακρύνσεως τῆς οἰκίας καί τῶν ὑπ' αὐτὴν χωμάτων, βραδύτερον δὲ καί πᾶσα δυ-

νατή σκαφική έρευνα επί των παλαιότερον άπαλλοτριωθέντων χώρων.

Τριτή τις έντευθεν ύπῆρξεν ή πέρυσι περί τόν ναόν έπιχειρηθείσα έργασία: α') ή απομάκρυνσις των χωμάτων από τῆς ΝΔ γωνίας, β') ή διά τούτων πλήρωσις των Α και Β του ναού τελμάτων και γ') όπερ εύλόγως έδει να προηγηθῆ τῆς έπιχώσεως, ή άνασκαφή μέχρι του φυσικού έδάφους ένίων θέσεων και ή χρήσιμος προς μελέτην άραίωσις και τοποθέτησις των διαφόρων μαρμάρων. Πάσαι αί έργασίαι αύται έπερατώθησαν μεσοῦντος του Σεπτεμβρίου, ως κύριον δέ αποτέλεσμα έσχον τήν άξιοπρεπή όψιν, ήν παρέχει νῦν τό σεπτόν έρείπιον, άπηλλαγμένον και τῆς δυσαρέστως έπικειμένης οικίας και τῆς εκ των λιμναζόντων ύδάτων άπρεπείας. Εικόνα του οὔτως άποκαλυφθέντος ναού και του εύτρεπισθέντος χώρου βλέπει τις έν πιν. Ε', 1. Μόνον ό προς Β, μάλιστα δέ ό όπισθεν τῆς έπιπροσθούσης οικίας του Κωνσταντινοπούλλου χώρος δέν εἶναι όρατός.

Τό οικόπεδον του Τσακανάκι, εκτάσεως ως έγγιστα 260 τετρ. μέτρων, έπέκειτο κατά τό τρίτον επ' αυτού του θεμελίου του κρηπιδώματος καλύπτον οὔτω τήν μέν δυτικήν πλευράν επί 7 τήν δέ νοτιάν επί 10 μέτρα. Μετά τήν εκείθεν απομάκρυνσιν των ύλικών τῆς οικίας και μάνδρας ή σκαπάνη κατήχθη εις βάθος 3 μ. πανταχοῦ, ένιαχοῦ δέ και μέχρι των 3,50, όπου έβεβαιοῦτο τό φυσικόν έδαφος αποτελούμενον εκ χροκαλῶν του ποταμοῦ και γῆς άμμώδους. Τά χώματα εκσκάπτοντο κατά στρώματα, ών τό βάθος ἤτο 0,50, και άπεμακρύνοντο εκείθεν δι' άμαξίων εις ώρισμένης θέσεις πρό του Α και ΒΑ μέρους.

Δύο κυρίως διακεκριμένα στρώματα παρετηρήθησαν. Τό άνώτατον μετά όστράκων των νεωτέρων ή νεωτάτων χρόνων βάθους ένός περίπου μέτρου και τό παλαιόν γεωμετρικόν στρώμα, όπερ άμεικτον παντός νεωτέρου άντικει-

μένου ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν 2 μ. καὶ κατήγετο μέχρι τῶν 3 μ., ἂν καὶ σποραδικὰ καὶ ὀλίγα ἦσαν τὰ συνιστῶντα αὐτὸ εὐρήματα (χαλκοῦν ἱππάριον, πτηνόν, πόρπαι, περόναι, ὄστρακα). Τὰ δὲ μεταξὺ χῶματα ἐδείκνυον ἀναμιξ νεώτατα ὄστρακα καὶ ἀρχαῖα μετὰ γανώματος ἀνευ γραφῶν καὶ τινα χαλκᾶ νομίσματα τῶν βωμαϊκῶν χρόνων. Τὸ φαινόμενον πρέπει νὰ ἀποδοθῆ εἰς σκαφάς, αἵτινες ἐγένοντο ἐν χρόνοις νεωτέροις εἴτε πρὸς ἀνόρουξιν φρεάτων εἴτε πρὸς ἐξαγωγὴν μαρμάρων. Ἐκτὸς τούτου κατὰ τὸ 1879 ὁ Milchhöfer ἐσκαψεν ἐντὸς τῆς οἰκίας πρὸς βεβαίωσιν τῆς ΝΔ γωνίας (AM, 1880, 55).

Τὸ σπουδαιότατον εὑρημα τῆς ἀνασκαφῆς ἦτο τὸ ἀποκαλυφθὲν θεμέλιον (πίν. E, 2). Οὐδὲν διατηρεῖ ἔχνος τοῦ μαρμαρίνου κρηπιδώματος, ἀλλ' εἶναι ἀκέραιον, ὅπερ δὲν συμβαίνει εἰς τὰς ἄλλας γωνίας. Ἀποτελεῖται, ὡς καθόλου τὰ θεμέλια πάντων τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ ἐκ τροχμαλοπαγοῦς στερεοῦ καὶ ἐλαφροῦ λίθου, καὶ συνίσταται ἐκ πέντε δόμων ἐλαττουμένων κατὰ ἓνα ἐπὶ τῆς Ν πλευρᾶς μετὰ 7 μέτρα ἀπὸ τῆς γωνίας. Ἡ τοιχοδομία εἶναι ἢ τοῦ ἰσοδομικοῦ συστήματος μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι ἐνίοτε ἀντὶ ἐνὸς ἔχομεν δύο λίθους, αἱ δὲ ἀρμογαὶ τῶν λίθων δὲν ἀγονταὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον τῶν ὑπερκειμένων καὶ ὑποκειμένων ἀλλὰ μετὰ τινος ἐλευθερίας περὶ αὐτό. Ἐνιοὶ τῶν λίθων, μάλιστα παρὰ τὴν γωνίαν, ἐξέρχονται μικρὸν τῆς σειρᾶς, βεβαίως ἵνα προσδώσωσι μείζονα στερεότητα.

Ἄλλὰ καὶ εἰργασμένα μάρμαρα, ὡς προσεδοκᾶτο, ἤχθησαν εἰς φῶς. Ἐκ τούτων ἄξια μνείας εἶναι γωνιαία τρίγλυφος ἀκεραία, δεικνύουσα ὀπισθεν τὴν θέσιν, ἐφ' ἧς θὰ ὑψοῦτο τὸ ὑποδόκιον, καὶ τεμάχιον δοκοῦ ἐκ τῶν ἀνεχουσῶν τὰ φατνώματα τῆς περιστάσεως μετὰ τοῦ ἀτυχοῦς

κατεστραμμένου ιδιάζοντος εις τόν ναόν δικτυωτοῦ πλέγματος τῆς πρὸς τὰ κάτω ἐπιφανείας.

Μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ οἰκοπέδου Τσακανάκι ἐγένοντο ἐν πέντε ἄλλοις τόποις μικραὶ σκαφικαὶ ἐργασίαι, ἐξ ὧν ἐκάστη ἀπέδωκε τινα εὐρήματα. Περὶ τούτων ἐκθέτομεν κατωτέρω ἀκολουθοῦντες τὴν διεύθυνσιν, ἣν θὰ ἐλάμβανεν ὁ περιηγούμενος τὸν ναὸν ἐὰν ἀπὸ τῆς ΝΔ γωνίας πορευθῆ παρὰ τὴν Ν πλευράν. Πρὸς τοῦτο παρακαλεῖται ὁ ἀναγνώστης, ἐλλείψει ἄλλου σχεδίου, νὰ βλέπῃ εἰς τὴν εἰκόνα (πίν. Ε, 1).

Κατὰ τὴν ΝΑ γωνίαν, ὅπου ἀκριβῶς κáθηται τὸ παιδάριον, ἀνεβιβάσθη λίθος τροχματοπαγῆς, τῶν αὐτῶν διαστάσεων ($1,65 \times 0,74 \times 0,43$) πρὸς τὸν ἐνταῦθα κατὰ χώραν κείμενον λίθον, εὐρεθεὶς ὀλίγα μέτρα μακρὰν κατὰ τινα ἀνασκάλευσιν τοῦ περίξ χώρου. Ὅτι ὁ λίθος ἀνήκει εἰς ἣν ἐτέθη θέσιν, εἶναι βέβαιον. Διότι, ἐὰν προστεθῆ καὶ τρίτος τῶν αὐτῶν διαστάσεων, θὰ ἔχωμεν βάσιν $2,20 \times 1,65$, ἀκριβῶς δηλ. ὁμοίαν τὰς διαστάσεις πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Mendel κατὰ τὸ 1900 βεβαιωθείσαν κατὰ τὴν ἀντίστοιχον θέσιν ἐπὶ τῆς Β πλευρᾶς (ἴδε BCH, 1901, 247, 1, ἀλλὰ μετὰ τινων σφαλμάτων ὡς πρὸς τὰ μέτρα). Κατὰ ταῦτα μικρὸν ὀπισθεν ($: 0,75$) τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἔχομεν δύο ἀντιστοιχοῦντα θεμέλια, ἅπερ εὐλογον εἶναι νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς βάρθρα ἀγαλμάτων. Τὸ συμπέρασμα ἀποβαίνει σπουδαῖον, διότι κατὰ τὰς μαρτυρίας πολλῶν αὐτοπτῶν ¹⁾, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐπιστάτης τῶν ἀνασκαφῶν Ν. Γριμάνης, ἡ λαμπρὰ κεφαλὴ τῆς κόρης εὐρέθη 2 περίπου μέτρα ἀνατολικῶς τοῦ βάρθρου τούτου τῆς ΝΑ γωνίας. Αὐτόκλητος μετὰ τοῦτο ἐπέρχεται ἡ σκέψις, μὴ ἡ κεφαλὴ ἀνήκει εἰς ἄγαλμα ἰσotάμενον ἐπὶ τοῦ βάρθρου, ὅτε ἀποβαί-

1) Ἐπικαλοῦμαι τὰς μαρτυρίας τῶν αὐτοπτῶν, διότι ὁ Mendel ἐν BCH 1901, 260, 1 πολὺ συντόμως καὶ ἀορίστως ἐκφράζεται.

νει αδύνατον νὰ εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ὑγιείας τοῦ Σκόπα, τῆς ὡς γνωστὸν ἐν τῷ ναῷ ἰδρυμένης. Συνηγορεῖ δ' ὑπὲρ τῆς αὐτῆς γνώμης τὸ παραδόξως ἀβλαβὲς τῆς κεφαλῆς, ὅπερ ἐξηγεῖται εὐκόλως, ἐὰν τεθῆ μόνον, ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς καταστροφῆς τὸ ἄγαλμα κατέπεσεν ἐπὶ χωμάτων ἀπηλλαγμένων λίθων.

Εἰς ἀπόστασιν 15 περίπου μέτρων ἀνατολικῶς τοῦ περιγραφέντος βάρου κατέληγε τοῖχος ἐκ τριῶν σειρῶν τροχματοπαγῶν, μήκ. 5,15 καὶ πλ. 2 περίπου μέτρων, ἐκ Ν πρὸς Β διευθυνόμενος. Τοῦτον ὁ Mendel (ἐν BCH, 1901, 247), ἐξέλαθεν ὡς ἀρχαῖον, χρησιμεύσαντα καὶ κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν μεγάλων ἐνταῦθα ἰδρυθέντων κτισμάτων, ὧν ὁ προορισμὸς ἀγνωστος. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ μεταξὺ τῶν λίθων παρετήρησα ἀσβεστον, προσέτι δὲ κεράμων τεμάχια μεσαιωνικῶν ὑπὸ τὸ ὄλον κτίριον, ἐπέισθην ὅτι οἱ ἐξ οἰουδήποτε ἀρχαίου θεμελίου ἀποσπασθέντες οὗτοι λίθοι ἐκτίσθησαν τὸ πρῶτον ἐνταῦθα κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους. Ἀπεφάσισα διὰ ταῦτα τὴν διάλυσιν τοῦ τοίχου, ἣν ὑπεδείκνυε σκόπιμον ἢ ἐντὸς χάσματος μεταξὺ τῶν λίθων εὑρεσις ἀνδρικής χειρὸς ἐκ τῶν ἀετωμάτων, τεμαχίου κορινθιακοῦ κιονοκράνου ἀνήκοντος πιθανῶς εἰς τὸν ναὸν καὶ τριῶν μικρῶν τεμαχίων τοῦ ἀκρωτηρίου. Διότι ὑπῆρχεν ἐλπίς νὰ εὑρεθῶσι καὶ ἄλλα τεμάχια ἢ μεταξὺ τῶν λίθων ἢ ὑπ' αὐτούς. Ἀτυχῶς ἡ προσδοκία αὕτη δὲν ἐξεπληρώθη κατὰ τὴν ἐπακολουθήσαντα διάλυσιν τοῦ τοίχου.

Ἀνατολικῶς ὁ ἀνεσκαμμένος χώρος περατοῦται διὰ τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ τοῦ χωρίου, τῆς ἀγούσης ἀπὸ τοῦ Μουσείου εἰς τὴν ἐνταῦθα πρὸ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ καὶ ἀναλώμασιν αὐτοῦ ἰδρυμένην ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Νικολάου. Ἡ ἐνταῦθα παραλλήλως πρὸς τὴν ὁδὸν γενομένη κατατομὴ τῶν χωμάτων ἐδείκνυεν ἐνιαχοῦ τοίχους μεσαιωνικοὺς ἐκ-

τισμένους αποκλειστικῶς ἐκ μαρμαρίνων θραυσμάτων. Ἡ θέα αὐτῶν ἦτο εὐλόγως ἐλκυστική καὶ ἡ δυνατὴ σκαφικὴ ἔρευνα ἐπεχειρήθη καὶ ἐνταῦθα. Ἐσκάφη ὄθεν λωρίς, πλάτους 1,50 μ., βάθους 2,80 μ., καὶ μήκους 30 μέτρων. Ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν μετακινήθεντων χωμάτων ἐκτίσθη κατόπιν τοίχος ἐκ λίθων καὶ ἀχρήστων μαρμάρων πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ὁδοῦ καὶ περίφραξιν τοῦ χώρου. Ἐκ γλυπτῶν εὐρημάτων ἔσχομεν μόνον κνήμην ἀνδρὸς μετ' ἐξοχῆς ἀμόρφου κατὰ τὴν γαστροκνημίαν, ἣτις πιθανῶς συνήπτε τὸ μέλος τοῦτο πρὸς τὸ ἔδαφος. Ἐξ ἀρχιτεκτονικῶν εὐρέθησαν πολλὰ τεμάχια ἐκ τῶν φατνωμάτων καὶ τῆς ἀναγλύπτου σπείρας τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ. Ἐκ τῶν τελευταίων ἰδιαζούσης σημασίας εἶναι τεμάχιον, ὅπερ ἀποτελεῖ μετ' ἄλλου γωνίαν ἀνοιγομένην πρὸς τὰ ἐντὸς καὶ ὅπερ ἀνήκει ἐκτὸς τούτου εἰς κατώφλιον θύρας (ἴδε σχεδιογράφημα ἐν εἰκ. 2). Διότι φαίνεται ἀνωθεν ἡ ὀπὴ τῆς στρόφιγγος καὶ δύο ἄλλαι ἐπιμήκεις ὀπαὶ πρὸς στερέωσιν τῶν ξυλίνων παραστάδων. Θὰ ἐπανέλθωμεν λόγῳ τῆς σπουδαιότητος τοῦ τεμαχίου εἰς τὴν ἐξέτασιν αὐτοῦ. Νῦν δὲ συμπληροῦντες τὸν περὶ εὐρημάτων λόγον μνημονεύομεν ἔτι παραδόξου χαλκοῦ γεωμετρικοῦ ἀναθήματος, ἀποτελουμένου ἐκ κυλινδρικοῦ κανόνος περικοσμουμένου διὰ ραβδώσεων κοχλιοειδῶς στρεφομένων καὶ περατουμένου ἑκατέρωθεν εἰς μικρὸν πτηνόν.

Ἐμπροσθεν τοῦ θεμελίου τῆς εἰσόδου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν ὑπῆρχεν ἰκανὸν ἀθικτον χῶμα, ὅπερ δὲν μετεκινήθη ἐκεῖθεν ὑπὸ τοῦ Mendel, ἵνα διευκολύνη τὴν εἰς τὸν ναὸν ἄνοδον. Ἡ ἀπομάκρυνσις αὐτοῦ κατέστησε βέβαιον, ὅτι ἡ εἰσόδος αὕτη δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὰς κεκλιμένας εἰσόδους (Rampen) πολλῶν ναῶν, ὡς τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ, τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς, τῶν ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Διότι τὸ θεμέλιον εἶναι ὀριζόντιον, ἐλαχί-

στη δέ τις κλίσις φαίνεται προερχομένη ἐκ καθιζήσεως. Ἐκτός τούτου κατὰ τὸ ἀνατολικὸν πέρασ τοῦ θεμελίου εἶναι φανερόν, ὅτι καταλήγουσιν καὶ αἱ τρεῖς σειραὶ τῶν τροχματοπαγῶν κατὰ τὴν αὐτὴν κατακόρυφον. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῆς βορείου πλευρᾶς. Ἐχομεν λοιπὸν ἰδιαζούσας εἰσόδους εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀλέας, αἵτινες, καθόσον γνωρίζω, οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν εἶναι γνωσταί. Πρέπει κατὰ τὴν ἔξω στενὴν πλευρὰν αἱ εἰσοδοὶ αὐταὶ νὰ εἶχον βαθμίδας διευκολυνούσας τὴν ἀνάβασιν.

Κατὰ τὴν ἐνταῦθα γενομένην σκαφὴν ἐκταθεῖσαν καὶ βορειότερον, ἵνα ἀνοιχθῇ ὁ χρήσιμος εἰς τὴν ἐκροὴν τῶν ὑδάτων ὄχετός, εὐρέθησαν πολλὰ γεωμετρικὰ ὄστρακα, τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν τῷ ἱερῷ ἐγχωρίου εἶδους, ὅπερ γενικῶς εἶναι πρόστυχον καὶ διὰ τὸ κακὸν γάνωμα καὶ τὴν ἀτελεῆ ὀπτῆσιν. Ἐννοεῖται ὅτι εὐρέθησαν καὶ τὰ συνήθη χαλκᾶ, ἐξ ὧν τὸ ἀξιολογώτατον εἶναι χαλκοῦν ἔλασμα μετ' ἐγχαράκτων γεωμετρικῶν πτηνῶν.

Τὸ μέγιστον ποσὸν χωμάτων ἐκ τοῦ οἰκοπέδου Τσακωνάκι διετέθη πρὸς πλήρωσιν τοῦ μεγάλου τέλματος ΒΑ τοῦ ναοῦ καὶ Β τῆς οἰκίας Κωνσταντινοπούλλου. Τὸ τέλημα τοῦτο ἐξετείνεται μέχρι τῆς ἀρχαίας κρήνης πρὸς Β τοῦ ναοῦ, τῆς ὑπὸ τοῦ Mendel οὐχὶ ἀπιθάνως ὡς κρήνης τῆς Αὔγης θεωρηθείσης. Ἄλλ' ἡ ἐπίχωσις περὶ τὴν κρήνην πρὸς ἀποξήρανσιν τοῦ ἐδάφους θὰ ἦτο βλαβερά, ἐὰν μὴ πρῶτον μὲν ἀνεσύροντο ἐκεῖθεν τὰ σεσωρευμένα ὀγκώδη μάρμαρα, εἶτα δὲ περιεφράσσετο ἡ κρήνη διὰ τειχίσματος περιβάλλοντος τὸ στόμιον καὶ ἐμποδίζοντος τὴν εἰσορὴν τῶν ἔξωθεν ὑδάτων ὡς καὶ τὴν ἐκροὴν τῶν ἐκ τῆς κρήνης ἀναβλυζόντων. Συμφώνως πρὸς ταῦτα ἡ ἐπίχωσις ἐπηκολούθησε τὰς ἀνωτέρω ἐργασίας καὶ οὕτω καὶ ἡ ἀρχαία κρήνη καὶ ὁ λοιπὸς περίξ τόπος ἀπηλλάγησαν τῆς ἐκ τῶν λιμναζόντων δυσωδῶν κατὰ τὸ θέρος ὑδάτων ἀπρεπείας.

Ἐκτός τούτου κατὰ τὴν ἐκ τοῦ τέλματος ἀπομάκρυνσιν τῶν μαρμάρων καὶ τὴν γενομένην περὶ τὴν κρήνην μικρὰν σκαφήν ἔσχομεν καὶ δύο καλὰ εὐρήματα· πρῶτον μὲν τεμάχιον ἐπιστυλίου μετὰ τῶν μεγάλων γραμμάτων **ΚΑΦ ΕΙΔΑΙ** (πίν. Γ, 1) εἶτα δὲ μέρος ἀνδρικοῦ κορμοῦ ἐκ τῶν γλυπτῶν τῶν ἀετωμάτων. (πίν. Γ', 2)

Τὸ ἐπιστύλιον ἐξήχθη μὲν, ὡς φαίνεται, ἐκ τῶν χωμάτων τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Mendel, ἀλλ' ὡς πρὸ τὴν ἐπιγραφὴν παρέμεινε ἀπαρατήρητον. Διατηρεῖ εὐτυχῶς τὸ ὕψος αὐτοῦ : 0,895. Πρὸς τοῦτο συμφωνεῖ ἐκτός ἀσημάντου διαφορᾶς τὸ ὕψος τοῦ ἐπιστυλίου μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Τηλέφου καὶ τῆς Αὔγης ἀνερχόμενον εἰς 0,88. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα διαφέρουσι τῶν πολλῶν συνήθων ἐπιστυλίων, ὑψηλῶν 0,97, ἔπεται τὸ σπουδαῖον συμπέρασμα, ὅτι τὰ ταπεινότερα ταῦτα ἐπιστύλια ἀνήκουσιν εἰς τὸν πρόναον καὶ ὀπισθόδομον, οἵτινες ἄρα ἦσαν ἑνὸς μούδωρικου. Τὸ αὐτὸ ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον διὰ τὴν βεβαίαν ὑπαρξιν καὶ σπονδύλων καὶ κιονοκράνων καὶ τριγλύφων, μετὰ μετοπῶν, ἀνηκουσῶν μόνον εἰς τὴν μικροτέραν στοᾶν τοῦ προνάου ἢ τοῦ ὀπισθοδόμου. Τὸ ἡμέτερον ἐπιστύλιον δεικνύει ἐπὶ τῆς ὑπεράνω ἐπιφανείας δύο κοιλότητας πρὸς ὑποδοχὴν πλίνθων ἀγαλματίων. Τίνα δὲ ἦσαν τὰ ἀγαλμάτια ταῦτα, ἅτινα κατὰ μοναδικὸν μέχρι τοῦδε τρόπον ἴσταντο ἐντὸς τῶν μετοπῶν, δεικνύουσι τὰ κάτωθι μεγάλα γράμματα. Ἡ λέξις *Καφεῖδαι* δὲν εἶναι ἄλλοθεν γνωστὴ, εἶναι ὁμῶς πρόδηλον, ὅτι σημαίνει τοὺς ἀπογόνους τοῦ Τεγεατικοῦ ἥρωος Κηφέως, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλέου. Ἡ Αὐτονόη ἀναφέρεται ὡς θυγάτηρ τοῦ Κηφέως ἀποθανοῦσα καὶ τιμωμένη ἐν Μαντινεῖα καὶ ἡ Ἀερόπη ὡς λαβοῦσα ἐν Τεγέα τὰς τρίχας τῆς Μεδοῦσης παρὰ τῆς Ἀθηνᾶς (Ἀπολλοδ. 2,73). Ἀλλὰ τὸ πιθανώτατον εἶναι, ὅτι ἐνταῦθα ἔχομεν τὴν Ἀερόπην, συλλαβοῦσαν ἐκ τοῦ Ἄρεως κατὰ τὸν

Παυσανίαν (8, 44, 7), καὶ τὸν Ἀέροπον, τὸν καρπὸν τοῦ ἔρωτος τούτου. Διότι ἐκ τῆς παρὰ τῷ περιηγητῇ διηγήσεως φαίνεται, ὅτι ἡ Ἀερόπη καὶ ὁ Ἀέροπος εἶνε ἐντελῶς παράλληλον ζεύγος καὶ ὡς τις ὑπόστασις τοῦ ἐξόχως ἐν Τεγέα τιμωμένου ἡρωϊκοῦ ζεύγους τοῦ Τηλέφου καὶ τῆς Αὐγῆς.

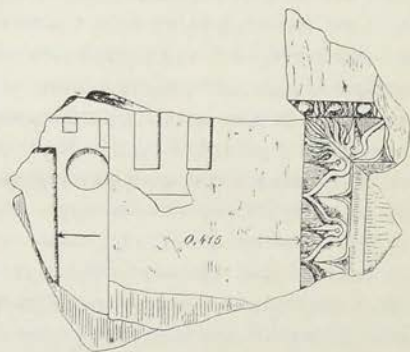
Ἐκ τῶν γραμμάτων οὐδὲν ὀριστικώτερον δύναται νὰ λεχθῆ, ἢ ὅτι ταῦτα ἀνήκousι εἰς τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα. Ἄν εἰς τὸ α' μᾶλλον ἢ τὸ β' ἤμισυ, εἶναι δύσκολον νὰ ἀποφανθῆ τις. Διότι εἶνε μὲν ἐν γένει παλαιοὶ οἱ χαρακτῆρες ἀλλὰ τὰ πλατυνόμενα ἄκρα αὐτῶν ἐνθυμίζουσι νεωτέρους χρόνους.

Μικρὸν φαίνεται κατ' ἀρχὰς τὸ εὐρεθὲν τεμάχιον τοῦ κορμοῦ. Ἄλλ' ὅμως ἔχομεν ἐν τούτῳ τσσαῦτα τεκμήρια, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀναπαράστασις τῆς ὅλης στάσεως τοῦ ἥρωος. Οὗτος ἐφαίνετο μᾶλλον ἐκ τῶν νώτων ὑπὸ τοῦ θεατοῦ, ὡς ἀπεικονίσθη, διότι τὸ μὴ φαινόμενον μέρος δεικνύει τραχυτέραν ἐργασίαν, ἐστηρίζετο δ' ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους, ὡς γίνεται φανερόν ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ λακκίσκου τοῦ ὁμωνύμου μηροῦ, εἶχε τὴν ἀριστερὰν καθειμένην διὰ τὸ κατὰ τὴν οἰκείαν θέσιν ὑπάρχον συνδετικὸν πρόσφυμα, ἐνῶ προέβαλλε τὸ δεξιὸν σκέλος καὶ ὕψωνε τὴν δεξιάν, ἵνα βάλῃ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων τὸ τεμάχιον καὶ καθ' ἑαυτὸ εἶναι ἐξαιρετικὸν δείγμα τῆς Σκοπαδείου τέχνης. Ἐπίσης καλῶς, ὡς ἐπὶ τῶν ἀνεπαρκῶς εἰσέτι γνωστῶν θαυμασίων κεφαλῶν τοῦ Τεγεατικοῦ Μουσείου, ὁ θεατῆς πρὸ τοῦ πρωτοτύπου ἀντιλαμβάνεται ἰσχυρῶς, ὅτι ἀδάμαστος εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ ἀκατάβλητος ἡ ῥώμη τοῦ ἥρωος. Τὰ δὲ μέσα τῆς ἐκφράσεως εἶναι τόσον ὀλίγα καὶ τόσον σαφῆ, ὥστε καὶ πρὸ τοῦ θραύσματος τούτου νὰ ἀναγνωρίσῃ τις μετὰ θαυμασμοῦ τὴν τολμηρὰν χεῖρα τοῦ

καλλιτέχγου και ιδίως τὸ ὑπέροχον μέγεθος τῆς τέχνης αὐτοῦ.

Δυτικῶς τῆς κρήνης τὸ γεωμετρικὸν στρώμα ἀποβαίνει πλουσιώτατον, ἀλλὰ τὰ ἐξαχθέντα ἦσαν μέγα πλήθος ἀχρήστων ὀστράκων καὶ μόνον ἓν ἀξιόλογον εὑρημα. Εἶναι τοῦτο μεγίστη χαλκῆ πόρπη, 0,18 μήκους, μετὰ δύο ἐλισσομένων κύκλων (spectacle fibula), ἐντελῶς ἀκεραία.

Τὰ ἀνωτέρω εἶναι συνοπτικὴ ἐκθεσις τῶν περὶ τὸν ναὸν γενομένων ἐργασιῶν καὶ εὑρημάτων. Ἄλλ' εἶναι καλὸν νὰ διατρίψωμεν μικρὸν ἔτι περὶ τοὺς σημαντικωτέρους εὑρεθέντας λίθους, ἵνα ἴδωμεν κατὰ τί οὗτοι συμβάλλουσιν εἰς τὴν λύσιν τῶν περὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ ζητημάτων.

Εἰκ. 2.

Τὸ τεμάχιον ἀναγλύπτου σπείρας, τὸ ἀνήκον εἰς κατώφλιον θύρας, ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω. Τοῦτο εἰκονίζεται ἐν εἰκ. 2 συνηνωμένον μετὰ τεμαχίου ἐκ τῶν παλαιῶν κτημάτων τοῦ Μουσείου, οὐχὶ διότι κατ' ἀνάγκην συνανή-

κουσι τὰ δύο ταῦτα τεμάχια, ἀλλὰ διότι ἂν μὴ τοῦτο, ἀλλ' ἄλλο ἐντελῶς ὁμοιον θὰ ἀπετέλει μετὰ τοῦ τεμαχίου τοῦ κατωφλίου τὴν αὐτὴν γωνίαν. Ἀνήκει δὲ ἡ γωνία αὕτη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σηκοῦ, διότι νῦν, ὅτε γνωρίζομεν καλῶς, ὅτι ὁ τε πρόναος καὶ ὁ ὀπισθόδομος ἦσαν δωρικοῦ ῥυθμοῦ, ἡ ἀπόδοσις τῆς ἰωνικῆς σπείρας εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀποβαίνει ἀδύνατος. Ἐπειδὴ δ' ἐπὶ τοῦ τεμαχίου ἔχομεν καὶ τὰ σημεῖα τοῦ κατωφλίου, ἀκολουθεῖ μετὰ βεβαιότητος τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ σχηματισθεῖσα γωνία εἶναι ἡ τῆς ἀριστερᾶ τῶ εἰσερχομένῳ εἰς τὸν ναὸν παραστάδος τῆς θύρας καὶ τοῦ τοίχου. Τὸ μέτωπον τῆς παραστάδος ταύτης, τὸ βλέπον εἰς τοὺς κίονας, εἶναι δυνατὸν νὰ μετρηθῇ μετ' ἀκριθείας, ἀπὸ τῆς δηλούσης τὸ πέρασ τοῦ κατωφλίου κατακορύφου ἐπιφανείας μέχρι τῆς δυναμένης νὰ ἀναπαρασταθῇ¹⁾ παραλλήλου πλευρᾶς, τῆς ὑπὲρ τὴν σπείραν. Μετρεῖ οὕτω 0,415. Ἐὰν δὲ συμπληρώσωμεν τὴν παραστάδα, προεκτείνοντες ταύτην ὡς εἶναι εὐλογον καὶ πρὸς τὸ μέρος τοῦ κατωφλίου, τότε τὸ πλάτος τῆς βάσεως αὐτῆς θὰ εἶναι κατὰ 0,21 ἐκατέρωθεν ἡῤῥημένον, δηλ. ἐν δλω 0,085 (0,415+0,21+0,21). Διότι ὡς γνωρίζομεν ἐξ ἀκεραίων τεμαχίων ἡ μεγίστη ἀπόστασις τῆς σπείρας ἀπὸ τῆς κατακορύφου τοῦ τοίχου εἶναι ἀκριβῶς 0,21. Ἄλλ' οὕτω τὸ πλάτος τῆς βάσεως 0,835 ἀνταποκρίνεται καλῶς πρὸς τὰ ὑπάρχοντα μικρὰ τεμάχια τῶν ἰωνικῶν βάσεων, ὧν ἡ διάμετρος κατὰ προσέγγισιν εἶναι 0,85.

Τοῦ ἐπικράνου παραστάδος τοῦ δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Mendel (BCH, 1901, 252), ἡ ἑτέρα πλευρὰ ἀπεικονίζεται δι' ἀπλοῦ σχεδίου ἐν τῷ ἡμετέρῳ πίνακι Z, 2. Τοῦτου ἡ κατωτέρα ταινία ἔχει πλάτος 0,425, τὸ δὲ ὑπ' αὐτὴν μέ-

1) Ἡ ὑπὲρ τὰ φύλλα εὐθεῖα σχεδιάσθη χάριν σαφηνείας. Ἐπὶ τοῦ πρώτου τόκου ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ἀποτατριμένη.

τωπον τῆς παραστάδος θὰ ἦτο κατά τι στενώτερον καὶ ὡς ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσωμεν 0,415. Ἄλλὰ τοσοῦτον πλάτος εἶδομεν, ὅτι ἔχει ἀκριβῶς ἡ παραστάς τῆς θύρας. Ἐν τούτοις ἡ ἐν τῷ σχεδίῳ πρὸς τὰ δεξιὰ παρατηρουμένη ἐπιφάνεια, 0,015 ταπεινότερα καὶ 0,08 σφζομένου πλάτους, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξοικονομηθῇ παρὰ τὴν θύραν καὶ ἐπομένως τὸ ἐπικράνον δὲν ἀνήκει εἰς τινὰ τῶν παρ' αὐτὴν παραστάδων. Θὰ ἐπέστεφεν ἄρα τὴν ἐτέραν τῶν παραστάδων, τῶν ἐκ τοῦ μέρους τῶν ἀγαλμάτων ὑποδεχομένων τὰς κιονοστοιχίας.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπικράνου ἡ πρὸς τὰ ἀριστερὰ πλευρὰ ἀπεικονίζεται ἐν πίν. Ζ, 1. Ἐπὶ τῆς εἰκόνος διακρίνομεν, ὅτι πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὰ κυμάτια καὶ οἱ ἀστράγαλοι ἔμειναν ἄτμητα, ἵνα εἰπῶμεν οὕτω συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ἐρεχθείου. Ἐχουσι δὲ ἀφεθῆ ἄτμητα ἐπίτηδες, διότι τὸ τελευταῖον ἡμίτομον ὧσθ' ἡ καρδιοσχῆμου φύλλου εἶναι εἰργασμένα ὡς τὰ κατὰ τὰς γωνίας ὧσθ' ἡ φύλλα τὰ κλείοντα ἑκατέρωθεν τὴν σειρὰν. Δὲν ἐκοσμήθη δ' ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὸ ὑπόλοιπον πρὸς τὰ ἀριστερὰ μέρος, διότι, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἢ μόλις ἢ οὐδόλως ἠδύνατο ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ θεατοῦ νὰ προσπέσῃ εἰς τὴν εἰς τὸ βάθος ἀφανιζομένην ταύτην πλευρὰν.

Τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ τοῦ μνημονευθέντος (σ. 303) γωνιαίου ἐπικράνου τοῦ τοίχου (πίν. Ζ', 3). Διότι ἐπὶ τῆς δεξιᾷ μικρὸν διατηρηθείσης πλευρᾶς φαίνεται σαφῶς, ὅτι τὸ ἰωνικὸν κυμάτιον μετὰ τοῦ ἀστραγάλου παρέμειναν ἄτμητα καὶ ὅτι ἡ κάτωθι ταινία στερεῖται τοῦ κοσμήματος τῆς ἀκάνθης. Ἄλλὰ τίς εἶναι ἡ θέσις τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου μέλους; Ὅτι ἡ θέσις αὐτοῦ εἶναι ἐν τῷ τοίχῳ τοῦ σηκοῦ καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ, εὐκόλως δύναται νὰ δειχθῇ, διότι ἐπὶ κιονοστοιχίας ἀγνωστον εἶναι τοιοῦτον μέλος καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ σηκοῦ

ἦτο ἐντελῶς δωρικόν. Ἐπίσης εὐκόλως δύναται νὰ δειχθῆ, ὅτι τὸ μέλος τοῦτο ὡς κορωνίς τοῦ τοίχου ἀναποκρίνεται κάτω μὲν πρὸς τὴν σπεῖραν, ἀπέναντι δὲ πρὸς τὰ κιονόκρανα καὶ ἐπίκρανα τῶν παραστάδων. Τὸ ἀληθές ἄρα ὄνομα αὐτοῦ εἶναι ἐπίκρανον τοῦ τοίχου, ὡς ἤδη τοῦτο πλέον ἢ ἀπαξ ὠνομάσθη. Μετὰ ταῦτα καὶ ἡ ἀκριβῆς θέσις τοῦ γωνιαίου τεμαχίου εἶναι δυνατόν νὰ εὑρεθῆ. Διότι, ἐὰν ληφθῆ ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ ἀκόσμητος πλευρὰ προσέπιπτεν ὀλιγώτερον εἰς τὴν ἀντίληψιν, εἰς δύο μόνον γωνίας τοῦ σηκοῦ δύναται νὰ ἔχη θέσιν, εἰς τὴν ΝΔ καὶ ΒΑ γωνίαν. Ἄλλ' ὅτι πρὸς τὴν ΝΔ γωνίαν πρέπει νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν παρακινεῖ ζωηρῶς ἡ ὁμοιότης τῆς ἐργασίας τοῦ γειτονικοῦ ἐπικράνου τῆς παραστάδος, ὡς τοῦτο ἀνωτέρω ἐτοποθετήθη. Ὁ χῶρος μεταξύ τῆς παραστάδος καὶ τοῦ τοίχου κατὰ τὴν γωνίαν ταύτην ἦτο ἱκανῶς στενός καὶ σκοτεινός, ὥστε νὰ δικαιολογηται τελείως ἡ ἀπλουστερία τῶν σχετικῶν μελῶν διακόσμησις.

Ἐν κεφαλαιῷ τὰ ἐξαγόμενα ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐρεύνης εἶναι τὰ ἐξῆς : α') ἡ θύρα ἐκοσμεῖτο ἐκατέρωθεν ἐσωτερικῶς διὰ παραστάδων, ὧν τὸ μέτωπον καὶ τὴν βάσιν ὡς πρὸς τὸ πλάτος γνωρίζομεν, β') τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ναοῦ προερχόμενα τεμάχια ἰωνικῶν βάσεων ἀνήκουσι πράγματι εἰς τὰς ἐσωτερικὰς κιονοστοιχίας, γ') τὸ ἐπίκρανον ἀνήκει εἰς τὴν ἐτέραν τῶν παραστάδων τοῦ ἀπέναντι τῆς θύρας τοίχου καὶ δ') ὁ τοίχος τοῦ σηκοῦ ἐσωτερικῶς ἐκοσμεῖτο δι' ἐπικράνου κατὰ τὸ ὕψος τῶν κιονοκράνων καὶ ὅτι τὸ γωνιαῖον τεμάχιον, ἢ ἄλλο ἐντελῶς ὅμοιον, κατελάμβανε τὴν ΝΔ γωνίαν. Περὶ δὲ τῆς λοιπῆς ἐν τῷ σηκῷ κατασκευῆς, οὐδὲν ὀριστικόν ἐκ τῶν περιγραφέντων λίθων δυνάμεθα νὰ διδαχθῶμεν. Οἱ κίονες, φαίνεται, ὅτι ἦσαν κορινθιουργεῖς, τοῦτο δὲ μᾶλλον δύναται νὰ ἐξαχθῆ ἐκ τῆς ἀκάνθης τῶν ἐπικρανετίδων ἢ ἐκ

τῶν δύο μικρῶν καὶ ἀμφιβόλων τεμαχίων κιονοκράνου, τῶν φυλασσομένων ἐν τῷ Μουσείῳ. Ὡς πρὸς τὸ πλειστάκις συζητηθὲν ζήτημα τῆς συνενώσεως τῶν τριῶν ῥυθμῶν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀλέας δυνάμεθα νῦν, μετὰ τὸν βεβαιωθέντα δωρισμὸν τοῦ προνάου καὶ ὀπισθοδόμου, μετὰ θετικότητος νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἡ γενομένη διόρθωσις τοῦ ἐκτὸς εἰς ἐντὸς ἐν τῷ γνωστῷ χωρίῳ τοῦ Πausανίου (8, 45, 4) εἰς οὐδὲν ἐχρησίμευσε καὶ πρέπει παντάπασι νὰ ἀπορριφθῇ. Οἱ κίονες ἐργασίας τῶν Ἰώνων εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνήκον εἰς τινα στοὰν ἐξω τοῦ ναοῦ ἀλλὰ σχετικὴν πρὸς αὐτόν. Ἐπαλλήλους κιονοστοιχίας νὰ δεχθῶμεν ἐντὸς τοῦ σηκοῦ φαίνεται ἀδύνατον.

Ἀνασκαφαὶ τάφων παρὰ τὸ Ἰμβροαῖμ-Ἐφέντη.

Ὁ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου Σ. Σταυρόπουλλος ἀνήγγειλέ μοι, ὅτι ἐν τῇ αὐλῇ αὐτοῦ καὶ τῷ κήπῳ ὑπάρχουσι τάφοι ἐκτισμένοι διὰ μεγάλων πλίνθων καὶ ὅτι ἄλλοτε ὁ ἴδιος ἀνέσκαψέ τινας ἐξ αὐτῶν. Ἡ γνώμη του ἐπεβεβαιώθη, διότι μετ' ἐργασίαν ἐβδομάδος ἐξηρευνήθησαν περὶ τοὺς 12 τάφοι, ἀνήκοντες πάντες εἰς νεκροταφεῖον, οὗ ἡ ἀρχαιότης θὰ ἔφθανε μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος. Οἱ τάφοι ἀπετελοῦντο ἐκ πλίνθων μεγάλων ἐξαιρέτου ποιότητος, συνδεομένων καλῶς πρὸς ἀλλήλας διὰ καταλήλων ἀρμογῶν. Εὐρήματα ἐγένοντο ὀλίγιστα καὶ πενιχρά, ὅσον σιλεγγίδες χαλκαὶ δύο καὶ τινα ἐρυθρόμορφα μικρὰ ἀγγεῖα. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῶν τάφων ἐγένοντο μικρὰ εὐρήματα, ἐξ ὧν ἀξία σημειώσεως εἶναι τεμάχια ἱκανὰ κέρχων καὶ θραύσματα πηλίνου κώνου πίτυος.

Ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ ἱεροῦ τοῦ Ἀγ. Σώστη.

Εἶναι γνωστὸν τὸ παρὰ τὸν Ἀγ. Σώστην ἱερόν, ἐξ οὗ κατὰ τὰς προχείρους ἀνασκαφὰς τοῦ 1860 προήλθε κατα-

πληκτικὸς ἀριθμὸς πηλίνων ειδωλίων. Ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ ἐκεῖνη δὲν εἶχεν ἐξαντλήσει τὸ ἔδαφος τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ, ἦτο γνωστόν, καὶ ὁ ἴδιος ἐπέισθην τῷ 1907, ὅτε μετὰ μικρὰν ἔρευναν παρετήρησα ἐξαγομένους ἐκ τῶν χωμάτων καὶ τύπους νέους, μὴ ἀπαντῶντας ἐν τῇ πλουσία συλλογῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, τῇ συγχροτηθεῖσῃ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1860.

Κατὰ τὸν παρελθόντα Νοέμβριον μετὰ τὰς ἐπελθούσας βροχὰς παρείχετό μοι ἡ ποθουμένη εὐκαιρία, ὅπως προβῶ εἰς ὀριστικὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ἱεροῦ, καθόσον εὐκόλως καὶ ἀνευ βλαβῶν θὰ ἠδύνατο τὰ πῆλινα ἀφιερῶματα νὰ ἐξάγονται ἐκ τῶν ὑγρῶν καὶ μαλακῶν χωμάτων. Μετὰ 10 ἡμερῶν σύντονον ἐργασίαν ἐγένετο δυνατόν νὰ ἐξερευνηθῇ τὸ τρίτον σχεδὸν τοῦ κατασπάρτου ἐξ ἀρχαίων χώρου, τὰ δὲ γενόμενα εὐρήματα ἦσαν ὑπὲρ πᾶσαν προσδοκίαν ἀφθονα. Ἡ ἀποπεράτωσις τοῦ ἔργου δὲν ἦτο δυνατὴ διὰ τὰς ἐκ νέου ἐπελθούσας βροχὰς. Περὶ τῶν εὐρημάτων θὰ ἐκθέσω κατ' ἀνάγκην συνοπτικώτατα, μάλιστα διὰ τὸ μέγα αὐτῶν πλῆθος.

Ἐκπληκτικὸς ἰδίᾳ εἶναι ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν τεμαχίων πηλίνων ἀγαλμάτων φυσικοῦ μεγέθους. Ἐκ τούτων μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀνασκαφῆς εἶναι δυνατόν νὰ ἐλπίσῃ τις νὰ ἀνασυγκροτήσῃ ὀλόκληρον ἀγαλμα ἢ τοῦλάχιστον κατὰ μέγα μέρος. Διότι τὰ διάφορα τεμάχια διὰ τὸ ἱκανὸν πάχος καὶ τὴν καλὴν ὄπτῃσιν δὲν ἀπετρίβησαν ἐπὶ πολὺ κατὰ τὰς τομὰς αὐτῶν. Πλείστα εἶναι εἶτα τὰ εἰκονιζόμενα ἀντικείμενα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν λατρείαν τῆς ἐνταῦθα τιμωμένης Δήμητρος καὶ Κόρης, καρποὶ δηλ. διάφοροι, ἐξ ὧν συνήθης ἡ ρόα καὶ τὸ κυδώνιον, ἄνθη, χοῖροι καὶ πολλὰ ζῶα καὶ πτηνά, ἐξ ὧν συνήθης ὁ ἀλέκτωρ καὶ ὁ λέων. Ἐκ τῶν ειδωλίων ἀφθονοῦσιν οἱ τύποι τῆς καθήμενης θεᾶς, τῶν ὑδροφόρων, τῶν κρατουσῶν χοιρίδιον, τῶν

χορευουσῶν καὶ ἄλλων. Ἀνδρικὰ εἰδώλια εἶναι σπανιώτατα. Σημειωτέον ὅτι ἀκέραια εἰδώλια μόνον περὶ τὰ 30 συνελέξαμεν, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν κεφαλῶν καὶ κορμῶν εἶναι ἀνυπολογίστως μέγας. Μαρμάρινα εὐρήματα ἔσχομεν δύο μικρὰς κεφαλᾶς Δήμητρος ὡς φαίνεται, ἀλλ' ἀποτετριμμένης διὰ τὸ εὐθρυπτον τοῦ μαρμάρου Δολιανῶν καὶ δύο ἀρκαδικὰ ἐρμιδία μετὰ πυραμίδος ἀντὶ κεφαλῆς. Ἐκ χαλκῶν ἔσχομεν ἀγγεῖά τινα, ἐξ ὧν ἓν μετ' ἀναθηματικῆς ἀρχαίας ἐπιγραφῆς, καὶ τὸ ἀριστον εὐρημα τῆς ἀνασκαφῆς, τὸ ἐν πίν. Η εἰκονιζόμενον. Ἐπὶ χαλκοῦ λεπτοῦ ἐλάσματος, ὕψ. 0,30, περιτετμημένου κατὰ τὸ περίγραμμα τῆς εἰκόνας, ἔχει ἀποτυπωθῆ εἰκὼν θεᾶς, βεβαίως τῆς Κόρης, κρατούσης σκῆπτρον ἢ δᾶδα καὶ φιάλην, ἐνθυμιζούσης δ' ἰσχυρῶς ὡς πρὸς τὴν τέχνην τὸν ἡνίοχον τῶν Δελφῶν καὶ τὸν περὶ τὰ ἀετώματα τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς κύκλον.

Κατάταξις ἐν τῷ Μουσεῖῳ.

Τὰ ἐν τῷ παρασκευασθέντι Μουσεῖῳ καταταχθέντα ἀρχαῖα δὲν ἦσαν μόνον τὰ ἀποτελοῦντα τὴν παλαιὰν συλλογὴν, τὴν ὡς ἔτυχε ἀποκειμένην ἐν τινι τῶν αἰθουσῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου. Εἰς ταύτην προσετέθησαν τῷ 1907 ἢ τῆς Παλαιᾶς Ἐπισκοπῆς ἀξιόλογος συλλογὴ συγκειμένη ἐξ ἀρχαίων εὐρεθέντων περὶ τὴν ἐκεῖ ἀρχαίαν ἀγορὰν καὶ ἄλλα ἀρχαῖα, ἅτινα τότε συνεχόμισα ἐξ ἀνασκαφῶν ἢ ἄλλοθεν. Κατὰ τὸ περυσινὸν ἔτος προσετέθησαν ὀλίγα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν, ἱκανά, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἐκ τῆς γενομένης νέας περισυλλογῆς καὶ ἐν τέλει ὀλόκληρος ἢ ἐν Τριπόλει συλλογὴ ἀποτελουμένη ἐκ 300 περίπου ἀριθμῶν, συγκειμένη ἐξ ἀρχαίων πρὸ πάντων μὲν μαντινικῶν εἶτα δὲ τεγεατικῶν καὶ ὀλίγων ἐκ τῆς λοιπῆς Ἀρχαδίας (Ὀρχομενοῦ π. χ. καὶ Μεγαλοπόλεως).

Ἐκ τῶν ἀρχαίων τούτων πᾶσαι σχεδόν αἱ ἐπιγραφαί, τὰ ἀσημότερα ἢ ὀγκώδη ἀρχιτεκτονικά, καὶ τὰ ἀσημότερα ἐκ τῶν γλυπτῶν κατετάχθησαν ἐν ὑπαίθρῳ, ἀλλὰ μετ' ἀσφαλείας ἐντὸς τοῦ περιβόλου, ἐπὶ βάθρων ἢ ἐπὶ τοῦ ἰσοπεδωθέντος ἐδάφους. Ἐν τῇ αὐλῇ κατέλαβον ἰδίαν θέσιν τὰ ἐκ Μαντινείας, ἅπερ ἀποτελοῦσι ἀξιολόγους καὶ εὐκόλως ἀλλήλων διακρινομένας σειράς, ἐπιγραφῶν, ἀρχιτεκτονικῶν καὶ γλυπτῶν, εἰς ἃς προστίθεται καὶ μικρὰ ὁμάς χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων. Ἀπέναντι εἶναι ἢ κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα τεγεατική συλλογὴ διαιρουμένη εἰς τὰς αὐτὰς σειράς. Κατὰ τὸ μέσον τῆς αὐλῆς καὶ μεταξὺ τῶν κατὰ πόλεις συλλογῶν ἐτέθησαν οἱ βωμοί, ἐξ ὧν ἐξέχουσι δύο ὀγκώδη μαρμάρινα τεμάχια μετ' ἐξαιρέτου ἐργασίας βουκρανίων ἐκ τοῦ μεγάλου βωμοῦ τῆς Ἀλέας. (Εἰκόνα τούτων μετὰ μέρος τῆς αὐλῆς ἴδε ἐν πίν. Θ). Τὰ τεμάχια μετακομισθέντα μετὰ πολλῶν δυσχερειῶν ἐκ τοῦ χώρου τοῦ ναοῦ ἐτέθησαν κατὰ τὴν ἀνταποκρινομένην πρὸς τὴν ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἰδρύματι θέσιν αὐτῶν. Διότι ὡς φαίνεται τὸ σχῆμα τοῦ βωμοῦ ἀπετελεῖτο ἐκ κεντρικοῦ ὀρθογωνίου ἢ τετραγώνου πυρῆνος ἐξ οὗ ἐκατέρωθεν ἐξεφύοντο πτέρυγες. Τὸ μεῖζον πρὸς τὰ δεξιὰ τεμάχιον ἀνήκει εἰς τὸν πυρῆνα, ἐν ᾧ τὸ στενώτερον καὶ ἐπιμηκέστερον τμήμα ἀπετέλει τὸ ἄκρον τῆς πρὸς τὰ ἀριστερὰ πτέρυγος. Τὸ αὐτὸ ἐπακριβέστερον δεικνύουσι αἱ ἀπὸ τῶν περάτων τῶν τμημάτων ἀποστάσεις τῶν βουκρανίων.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Μουσείου διηρέθη εἰς προθάλαμον καὶ δύο αἰθούσας. Ἡ ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ αἴθουσα προωρίσθη διὰ τὰ εὐρήματα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀλέας, ἢ πρὸς τὰ δεξιὰ ὡς καὶ ὁ προθάλαμος διὰ πάντα τὰ ἄλλα εὐρήματα.

Τὸ νότιον ἡμισυ τῆς αἰθούσης τῆς Ἀλέας βλέπει τις ἐν πίν. I. Τὰ κάλλιστα ἐκ τῶν διασωθέντων ἀρχιτε-

κτονικῶν ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τῆς νοτίου στενῆς πλευρᾶς μεθ' ὕψους ὀπωσδήποτε ἀνταποκρινομένου πρὸς τὴν ἐν τῷ ναῷ θέσιν αὐτῶν. Ἐν τῇ ταπεινοτέρᾳ θέσει εἶναι τεμάχια ἐκ τῆς ἀναγλύπτου σπείρας τοῦ σηκοῦ, μικρὸν ὑπεράνω αἱ θαυμασίας τέχνης ἐπικρανίτιδες, ἀνωτέρω τεμάχια ἰωνικοῦ γείσου ἀνήκοντος πιθανῶς εἰς στοᾶν σύγχρονον καὶ σχετικὴν πρὸς τὸν ναόν, εἶτα δύο μερῆ τῆς ὑδρορροῆς, ἐξ ὧν τὸ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἀπηρτίσθη ἐκ πολλῶν τεμαχίων καὶ τέλος τεμάχια τινὰ τοῦ ἀκρωτηρίου. Καὶ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ ἐξετέθησαν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ταύτης ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιστοίχου, περὶ ὧν δὲν ἀρμόζει ἐνταῦθα μακρότερος λόγος. Σημειοῦμεν μόνον, ὅτι ἐν τῇ τοποθετήσει αὐτῶν ἐλήφθη φροντίς, ὥστε καὶ αἱ ἄνω καὶ ὀπισθεν ἐπιφάνειαι νὰ μὴ μένωσι κεκρυμμένα εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἐρευνητοῦ.

Ἐκ τῶν γλυπτῶν τῶν ἀετωμάτων τὰ μὲν ἀξιολογώτερα τεμάχια κορμῶν καὶ ἄκρων μελῶν ἐτοποθετήθησαν κατὰ μῆκος τῆς μακρᾶς δυτικῆς πλευρᾶς, ὑπεράνω δὲ ἐπὶ ἰδίων βάσεων ἐτέθησαν αἱ τέσσαρες ἀκέραιαι ἢ κατὰ τεμάχια σωζόμεναι κεφαλαί. Δύο θέσεις ἐπεφυλάχθησαν διὰ τὰ γύφισα ἐκμαγεῖα τῶν ἐν Ἀθήναις κεφαλῶν.

Τὸ κυριώτατον ἐκ τῶν γλυπτῶν τῶν ἀετωμάτων, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ σημαντικώτατον ἔργον γλυπτικῆς ἐν τῷ Μουσείῳ, ὁ κορμὸς τῆς Ἀταλάντης, ὕψοῦται ἐπιβλητικῶς ἐπὶ τοῦ ὠραίου ἐξαπλεύρου βήθρου τοῦ μετακομισθέντος ἐκ τῆς Π. Ἐπισκοπῆς. Τέσσαρα τεμάχια συνεκολλήθησαν πρὸς ἀποτελέσειν τοῦ κορμοῦ, ἐξ ὧν τὰ τρία, τὰ δύο ἡμίση τοῦ κορμοῦ καὶ τεμάχιον μετὰ τοῦ ἀγκῶνος, εὐθὺς μετὰ τὴν εὐρεσίαν των ἐγνώσθη ὅτι συνανήκον, τὸ δὲ τέταρτον τεμάχιον, ἐκ τοῦ ὑπὲρ τὴν δεξιὰν λαγόνα ἀποπτύγματος τοῦ δωρικοῦ χιτῶνος, πέρυσιν ἀπεδόθη ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὴν οἰκίαν θέσιν συντελοῦν ἱκανῶς εἰς τὴν ἔκφρασιν

τῆς κινήσεως τῆς Ἀταλάντης. Ὁρμητικὴ καὶ σαφὴς εἶναι ἡ κίνησις τῆς ἡρώϊδος. Προβάλλουσα μετὰ ῥώμης τὸ δεξιὸν σκέλος καὶ ὑψοῦσα τὴν δεξιάν, τὴν κρατοῦσαν τὸ ἀκόντιον, στρέφεται μικρὸν μὲν κατὰ τὸ κατώτερον μέρος τοῦ κορμοῦ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐνεργῶς δὲ καὶ σαφῶς κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος, σκοποῦσα οὕτω καὶ τὸν δρόμον τοῦ ἐξ ἀριστερῶν ἐπερχομένου θηρίου νὰ φράξῃ καὶ ἀσφαλῶς τοῦτο νὰ κατακοντίσῃ. Τὴν πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἀριστερὰ ὄρμην δηλοῖ ἀριστα τὸ κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν ἀναπαλλόμενον μέρος τοῦ ἀποπτύγματος, περὶ οὗ ἀνωτέρω εἶπομεν. Ὅτι δὲ ἡ κεφαλὴ πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος θὰ ἐβλεπε καὶ αὐτόνοητον φαίνεται καὶ οἱ τένοντες τοῦ λαιμοῦ, καθ' ὅσον σώζονται, τὸ αὐτὸ μαρτυροῦσι.

Ἀποβαίνει ἐντεῦθεν ἀκατανόητον, ὅτι λόγιοι, οἳ οἱ ὁ Furtwängler καὶ P. Gardner, ἐσκέφθησαν, ὅτι ἡ γνωστὴ λαμπρὰ κεφαλὴ κόρης ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ἡ τῆς Ἀταλάντης. Ἐκ τῶν ἄλλων λογίων ὁ μὲν εὐτυχῆς εὐρετῆς καὶ πρῶτος ἐκδότης τῶν θαυμασίων γλυπτῶν Mendel οὐδὲν περὶ ταυτισμοῦ ἔγραψε, ὁ δὲ Ἀπόστολος Ἀρβανιτόπουλλος ἀπέχρυσεν τὴν γνώμην τῶν ταυτιζόντων ἀντισχυρισθεῖς, ὅτι ἡ ἐργασία καὶ πρὸ πάντων ἡ ἡρεμία τοῦ προσώπου τῆς κόρης οὐδαμῶς συμβιβάζεται πρὸς τὸν σφοδρῶς κεινημένον κορμὸν τῆς Ἀταλάντης (Ἀρχ. Ἐφημ. 1906, 38 καὶ 1907, 122). Τὸ ἐπιχείρημα ἦτο ἰσχυρὸν ἀλλὰ δὲν ἦτο καὶ ἐξαναγκαστικὸν ἐκείνων, οἵτινες θέλουσι νὰ ἔχωσι προσωπικὴν γνώμην καὶ ἐνθυμοῦνται, ὅτι δὲν εἶναι ἀγνωστος εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ κεινημένου σώματος καὶ τοῦ ἡρεμοῦντος προσώπου. Ἄλλ' εὐτυχῶς ὁ ἐξαναγκάζων λόγος δὲν λείπει ἐνταῦθα. Διότι ἐὰν ἀτενίσῃ τις τὴν κεφαλὴν δὲν θὰ διαστάσῃ νὰ εἴπῃ, ὅτι οἱ μεγάλοι ῥεμβῶδεις ὀφθαλμοὶ τῆς κόρης βλέπουσι σαφῶς πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ θεατοῦ. Μέ-

σον δὲ ἰσχυρὸν τῆς ἐκφράσεως ταύτης εἶναι ὄχι μόνον ἡ διάφορος διαμόρφωσις ἑκατέρου ἐκ τῶν βολβῶν ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς ἀριστερᾶς ἄνω βλεφαρίδος χαρακτηριστικωτάτη ὑπὲρ τὴν κάτω προεκβολή, ἐν ᾧ τὸ αὐτὸ δὲν παρατηρεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς. Θὰ ἦτο ἡ μεγίστη ἀτοπία, ἐὰν ἡ γοργῶς πρὸς τὰ ἀριστερὰ κινουμένη Ἄταλάντη κατὰ τὴν στιγμήν τοῦ μεγίστου κινδύνου ἔστρεφε βεμβωδῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς πρὸς τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν.

Διὰ ταῦτα ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ ἐτοποθέτησα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ ἰδίας βάσεως¹⁾ καὶ λόγῳ τῆς ἐξαιρέτου αὐτῆς τέχνης ἐπὶ κιονίσκου ἰδιαίτερου πρὸς τοῦτο παρασκευασθέντος.

Ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ ἐξετέθησαν ἐντὸς τριῶν προθηκῶν τὰ πολυάριθμα μικρὰ εὐρήματα τοῦ ναοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γεωμετρικῆς τέχνης χαλκᾶ καὶ πῆλινα καὶ δύο σημαντικαὶ ἐπιγραφαὶ μνημονεύουσαι τὴν Ἄλέαν.

Ἡ ἑτέρα τῶν αἰθουσῶν ἔδει νὰ περιλάβῃ μείζονα ἀριθμὸν γλυπτῶν καὶ πρὸς τοῦτο κατεσκευάσθη τριπλῆ σειρὰ βάθρων διήκουσα καὶ διὰ τῶν τεσσάρων πλευρῶν. Τὰ μικρὰ εὐρήματα περιέχονται ἐντὸς 6 προθηκῶν. Κατετάχθησαν δὲ τὰ διάφορα γλυπτὰ κατὰ τάξεις χαρακτηριζομένους ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Ἄλλ' ἐλήφθη συγχρόνως ἡ φροντίς, ὥστε ἐν ἑκάστῃ τάξει τὰ ἀρχαῖα νὰ καταλαμβάνωσι τὴν θέσιν, ἣν λόγῳ τοῦ μεγέθους αὐτῶν ἀπῆται ἡ συμμετρία καὶ ἄρμονία πρὸς τὸν ὑπάρχοντα χώρον καὶ τὰς γειτονικὰς τάξεις. Ἐπιφανῆ γλυπτὰ, οἷα ὁ ἀνάγλυπτος λέων καὶ ἡ λέαινα (δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν ζωφόρον) καὶ αἱ ἀξιολογώταται σειραὶ τῶν θεοξενίων καὶ τῶν ἀρκαδικῶν ἐρωῶν, ἐτέθησαν ἑκατέρωθεν τοῦ παραθύρου τῆς ἀμέσως ὑπὸ τοῦ εἰσερχομένου προσβλεπομένης βορείας

¹⁾ Ἡ γενομένη μοι παρατήρησις, ὅτι ἔδει περισσύτερον νὰ κλίνη πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔμπρὸς ἡ κεφαλὴ, φαίνεται ὀρθή.

πλευρᾶς. Πρὸς ταύτας συνάπτονται ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἀνά-
γλυφα τῶν χθονίων θεῶν, τὰ ἀγαλμάτια τῆς καθημένης
θεᾶς, αἱ παραστάσεις τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ Ἰγείας καὶ τῆς
Ἀρτέμιδος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἐπιτάφια ἀνάγλυφα καὶ οἱ
πολυάριθμοι μικροὶ ἔρμαϊ.

Ἐν τῷ προθαλάμῳ ἐτέθησαν ἐν ἀραιᾷ τάξει ὁ Πάν, ἐκ
τῶν παλαιοτάτων κτημάτων τοῦ Γεγεατικοῦ Μουσείου,
κορμοὶ τινες γυναικείων ἀγαλμάτων, δύο θρόνοι μαρμά-
ρινοι ἐκ τοῦ θεάτρου τῆς πόλεως καὶ ἄλλα, ὧν ἡ ἀκριθὴς
ἀπαρίθμησις δὲν ἀνήκει ἐνταῦθα.

Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ

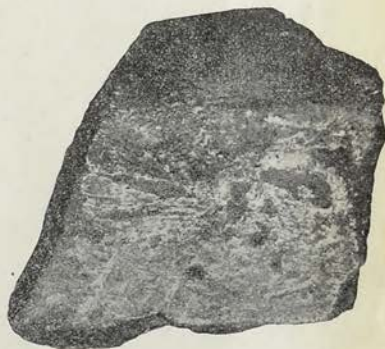
ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ευεργέται τῆς Ἑταιρείας	Σελ. 3
Διοικητικὸν Συμβούλιον	» 5
Ἐπιτίμιοι Ἑταῖροι	» 7
Τακτικοὶ Ἑταῖροι	» 9
Γενικὸς ἰσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1909	» 13
Ἀπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς χρήσεως 1909	» 14
Ἀναλυτικὸς ἀπολογισμὸς τῶν ἐσόδων χρήσεως 1909	» 16
» » ἐξόδων » » »	» 18
Κίνησις τοῦ Ταμείου κατὰ τὸ ἔτος 1909	» 41
Ἀνάλυσις μερίδος «ἐσοδα καὶ ἐξοδα»	» 42
Γενικὸς ἰσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1909	» 44
Γενικὴ ληψοδοσία τοῦ ἔτους 1909	» 46
Ἀνάλυσις τῶν γενικῶν λογαριασμῶν	» 48
Πίναξ ἐμφαινῶν τὴν περιουσίαν τῆς Ἑταιρείας	» 51
Ἐκθέσις τῶν πεπραγμένων τῆς Ἑταιρείας	» 58—67
Νόμος ΓΤῚΒ' περὶ δαπανῶν τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας	» 68
Συνελεύσεις τῶν Ἑταίρων	» 72
Ἐκθέσις Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας	» 74
Τροποποιήσεις τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἑταιρείας	» 80
Κατάστασις τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας	» 84
Κατάστασις τῆς Βιβλιοθήκης	» 93
Ἐκθέσεις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας	» 103
Ἀνασκαφαὶ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν	» 60
» ἐν τῷ Κεραμεικῷ	» 61
» παρὰ τὸ Μοσχάτον	» 61
» ἐν Σουνίῳ	» 61, 117
» » Ἀμφιαρείῳ	» 61, 119

Ἀνασκαφαὶ ἐν Θήβαις	Σελ. 61, 121
» » Χαιρωνεῖα καὶ κατὰ τὴν Φωκίδα	» 62, 123
» » Λοκρίδι	» 62, 128
» » Θεσσαλίᾳ	» 62, 131
» » Ἑρμιονίδι	» 63, 172
» » Τεγέα	» 64, 300
» ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ὄρους	» 64, 185
» ἐν Μεσσήνῃ	» 64, 201
» παρὰ τὴν Πύλον	» 65, 274
» ἐν Εὐβοίᾳ	» 65, 206
» » Νάξῳ	» 65, 207
Ἔργασίαι ἐν Ἀκροπόλει	» 59, 113
» » Ὀλυμπιεῖω	» 60
» » Διπύλῳ	» 60
» » Μετεώροις	» 63, 211
» » Μυκῆναις	» 63
» » Ἐπιδαύρῳ	» 63
» » Σπάρτῃ	» 64, 293
» πρὸς κατασκευὴν Μουσείου ἐν Ἀργοστολίῳ	» 65
» » ἐπισκευὴν » Ὀλυμπίας	» 65
» » » Δήλου	» 65
» » καταρτισμὸν Μουσείου Θηβῶν	» 61, 121
Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας	» 66

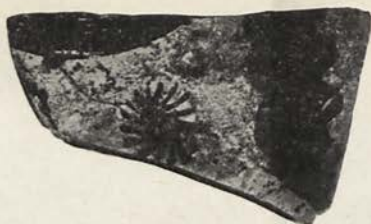
ΠΙΝ. Γ'.

*Όστρακα προϊστορικά ἐξ Πύλου.

1

2

3

4

5

6

9

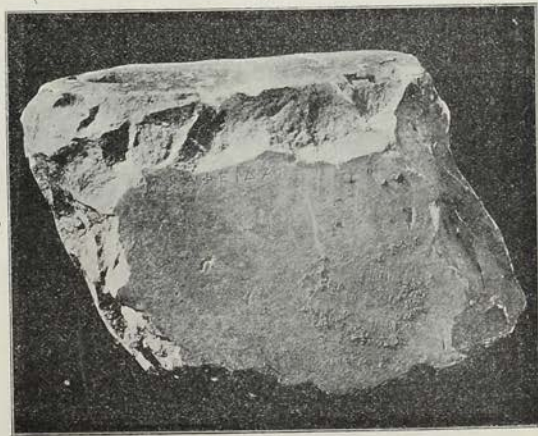
8

7

2

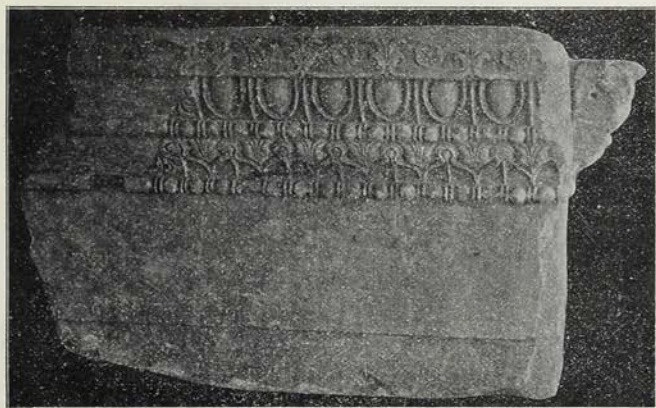

ΠΙΝ. 5

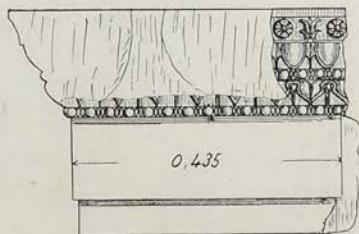
1

3

1

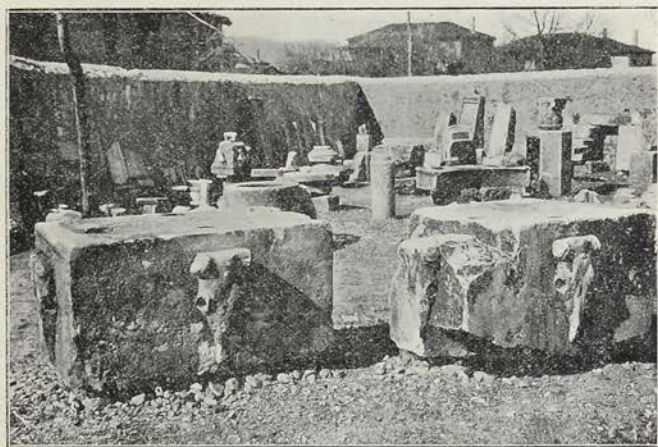

Пл. Z'

2

ΠΙΝ. Η'

ΠΙΝ. Θ'